

תוכנית ה-100 | ישראל 2048

מחזון למעשה | עתיד משותף

מהדורה ראשונה - ניסן התשפ"ג, אפריל 2023

"אחרי פאנזים נחלים לאבות"

אזרחי ישראל, תושבות ותושבים
חברי כנסת, מנהיגים, ראשי ראשויות, אנשי עסקים, חברה וממשל
שותפות ושותפים יקרים לדרך,

מדינת ישראל נמצאת באחת משעותיה הגדולות והיפות ביותר, ובאחת השעות המורכבות והמסוכנות שבהן. על הפרק מונחים אתגרי-על, הנוגעים ביסודות אומתנו ובעתידנו המשותף, כאן בארץ ישראל:

1. האחדות, הערכים, המוסר, חדוות היצירה, התקווה, שותפות הגורל, הקיום והיעוד שלנו.
 2. היכולת לעמוד מול אימים עולמיים: הגרעין, האקלים, המזון, המים, הבריאות והאנרגיה.
 3. הפגיעה במרכיבי חיינו; ביטחון האישי, בדיור, בתעסוקה, בחינוך, בתשתיות, בבריאות ובתחבורה.
- לצד הצמיחה ומצבנו הכלכלי הטוב בכל הזמנים, יוקר המחיה והדיור עולים, מתעצמים הפערים בין אוכלוסיות ומקומות והקיטוב החברתי הולך וגדל. כל זאת בשל היעדר חזון מאחד, הערכות משותפת לאתגרים הצפויים, תכנון נכון-איכותי-ארוך טווח וביצוע בסדר גודל לאומי - במועדים ובמקומות הנכונים.

לפיכך, עלינו לפעול בסדר גודל, שאינו נופל מהקמת המדינה. כן. ישנו מהלך אחד גדול, הכרחי, שיכול לחבר אותנו, לחזק את ישראל כולה על כל חלקיה, בכל מקום ולכלל תושביה. לדורות.

בשנת המאה למדינת ישראל, נחיה כאן לא פחות מ-17 מיליון תושבים וכנראה קרוב ל-20 מיליון, אנחנו מכפילים את עצמנו ועל כן עלינו להקים את המדינה שוב, בדור שלנו. במו ידינו.

הצמיחה הדמוגרפית הייחודית לישראל, מצב בו היו רוצות להיות כל מדינות העולם המערבי, הוא הפתרון ולא הבעיה. יחד עם זאת, הוא זקוק למצפן, לתשתיות, לכלים – צריך קברניט שינווט את הספינה הישראלית לחוף המבטחים הרצוי. **הקברניט לו אנחנו מחכים - הוא אנחנו, אזרחי המדינה הפועלים לקידומה.**

בעוד שרוב אזרחי ישראל גרים ב"מרכז", הגם שהוא יקר, צפוף, מזוהם וקורס עד למצב שאינו יכול להכיל עוד תושבים רבים ולא יכול לשאת בעומס הלאומי המוטל עליו, 75% משטח המדינה, בעיקר בצפונה ובדרומה, משוועים מזה דורות לתושבים רבים – זהו למעשה המפתח, שיאפשר איכות ושגשוג לכלל המדינה, ככל שנוכל להפוך שטחי הזדמנות אלו לזמינים ומזמינים.

זוהי השעה לארגן מחדש את מדינת ישראל ב-3 מרכזים, חבלי ארץ, ערים שוות ושכונות קהילתיות. במהלך אחד, להקל את הלחץ מירושלים ומגוש-דן ולהפוך את הנגב והגליל למרכזים עצמאיים, שווקים צומחים, אבן שואבת לתושבים ועסקים, יזמים והשקעות, יוצרים וחלוצים. מיליוני תושבים, מסה קריטית איכותית, פורצת-דרך, שתחולל ביקוש לנגב ולגליל, ותביא חוסן ושגשוג ל"פריפריה". באופן זה, המרכזים החדשים בנגב ובגליל יהפכו לעתודות ולפתרונות לאתגרים הגדולים מבית ומחוץ של תושבי ואזורי המדינה כולה. לפעול. אחרת. "באין חזון יפרע עם!"

הצורך בחזון למדינת ישראל התעורר לפני כ-6 שנים, עת נוכחנו שממשבר למשבר, אין לנו (כמדינה) את הידע והכלים להתמודד עם הגידול הדמוגרפי, הפירוד, האתגרים הגדולים מצד אחד, וההזדמנויות הענקיות, מצד שני. הבנו שמאז בנימין זאב הרצל ימי קום המדינה, לא נבנתה אסטרטגיה לאומית, כוללת ומכלילה.

חזון וחזרה לאומי חדשני

החלטנו לצאת ללימוד ולחשיבה, מבוססי שותפים, נתונים, השוואה למדינות ולמצבים אחרים בעולם, כדי שנוכל ליצור תמונה עדכנית של המצב הנוכחי, לייצר תרחישי עתיד, ומשם לגזור את הפעולה המשמעותית, שעלינו לקחת על כתפנו בדורנו, לבנות את הכללים והכלים, את ההסכמות שיחברו אותנו, היום ולדורות, במאות השנים הבאות.

החזון ותוכנית הפעולה למימושו מוגשים בזאת, בענווה ובחרדת קודש, לאחר עבודה מאומצת של הצוות המופלא במעבדת גוטסמן לעתיד ישראל בתנועת אור, יד ביד עם למעלה מ-450 שותפים פעילים, יחידים וצוותים מקצועיים מהמגזרים הממשלתי, החברתי והעסקי. החזון והתוכנית מבוססים על איסוף נתונים, מידע ומחקרי עומק, לצד מבחן בשטח, תוך כדי פיתוח התוכניות והיוזמות ברשויות ובשכונות בנגב ובגליל.

אל מול עינינו, מתחילת הדרך, עומדת רוחתם של תושבות ותושבי מדינת ישראל וחוסנה של האומה. לצד יוזמות-העל הצבנו את "האדם במרכז" (החדש) וביקשנו למצוא את האקו-סיסטם המיטבי, שכל אזרח ואזרחית יכולים למצות את חייהם בו באיכות החיים הטובה ביותר, לחיות חיי משמעות וערכים, בסביבה הבטוחה והשופעת ביותר שיכול בן-אנוש לבקש ולקבל. זאת, לצד חשיבה אינטגרטיבית, הלוקחת בחשבון את כל תחומי חיינו ומביאה אותם למיצוי: במדיניות, תכנון, ניהול, ביצוע ומדידה, כל אחד לחוד ושזירתם יחד, למארג מאוחד, המשלב בין המאקרו-השמים, למיקרו-לקרקע. ביקשנו להציב סולם מחבר, שיאפשר לנו להפוך את החיים שלנו כאן לחיים הטובים ביותר בכל מובן ומימד.

זכינו, בתנועת אור, לחלום, ללחום, להלחם ולהחלים, להקים ולהרחיב עשרות ישובים וערים, להביא כ-50,000 חלוצי חזון וחדשנות ל-64 הקהילות שסייענו להן להתגבש בנגב ובגליל, ליצור החלטות ממשלה, לנתב תקציבי עתק ולראות את כל שאמרו שאיננו אפשרי, קורם עור וגידים, הלכה למעשה.

מתוך ההצלחה והכשול, בהבנה שעושים את מה שצריך ולא רק את מה שאפשר, מתוך הבנה שזו רק ההתחלה, אנו מזמינים את כל המעוניין להוסיף נדבך ומטען משלו לחזון ולחזרה הלאומי המתהווה.

ברגשי אחריות, אנו מתכבדים להציב ולהציע את חזון "ישראל 2048 - עתיד משותף", שבלביו יוזמת המרכזים החדשים של ישראל - התוכנית והיוזמה שיכולים להפוך את מדינת ישראל למדינה שהכי טוב לחיות בה. בעולם.

כי יש רק דרך אחת שבה אפשר לחזות את העתיד והיא - לבנות אותו בתום, באור ובאהבה - כעת. במו ידינו.

בברכת בניין העם והארץ,

רוני פלמר

מייסד-שותף ומנכ"ל תנועת אור
מזכ"ל מועצת המאה

מה במסמך זה?

במסמך זה מובאים עיקרי תוכנית המאה וכן עיקרי תוצרי המחקר, הלמידה והעבודה המשותפים, שהובילו לפיתוח התוכנית. לב המהלך והתנאי המרכזי להצלחת התוכנית, מותנה בהגירה משמעותית ביותר אל הנגב והגליל. לשם כך נדרשים אזורים אלה לעבור תהליך פיתוח מואץ בכלל תחומי החיים, כך שיהפכו למוקדי משיכה ויהוו חלופה אטרקטיבית עבור מגוון אוכלוסיות במדינת ישראל. בהתאם לכך, מובאים הפרקים הבאים:

- **מדוע לתכנן לשנת המאה?**
- **יצירת מסה קריטית חיובית בשלושת המרכזים** - מה הופך אזור למבוקש?
- **התפישה התכנונית**
- **יוזמות משנות מציאות**
- **סקירות ב-8 תחומי חיים:** דיור בעיר ובכפר; תעסוקה וצמיחה כלכלית; תחבורה; בריאות; חינוך; תיירות, תרבות ופנאי; סביבה, שטחים פתוחים וחקלאות; וביטחון אישי.

זוהי שעת כושר ועת רצון לפתוח את הפרק הבא בתקומתה של מדינת ישראל. בטוחים אנו, כי תכנון ומדיניות ממשלתית מונחי חזון, מנגנוני ביצוע ויוזמות פורצות דרך - הם המפתח להתמודדות מיטבית עם אתגרי היום והמחר, וכי יש בהם כדי להצעיד את מדינת ישראל לעבר עתיד משגשג ולהבטיח, כי תהיה למדינה שהכי טוב לחיות בה.

תוכן העניינים

2.....	דברי מנכ"ל תנועת אור
4.....	מה במסמך זה?.....
6.....	מדוע לתכנן לשנת המאה?
8.....	מהלך העבודה
9.....	החזון: שלושה מרכזים משגשגים בישראל – במרכז, בגליל ובנגב.....
13.....	יעדי העל
14.....	צעדים משני מציאות – יוזמות תוכנית המאה
21.....	שותפים בצוותי עבודה לפי תחומי חיים
26.....	יצירת מסה קריטית חיובית בשלושת המרכזים
34.....	התפישה התכנונית
40.....	יוזמות משנות מציאות במרכזים החדשים של ישראל
42.....	חבילת צמיחה ברמה הלאומית.....
46.....	חבילת צמיחה ברמה האזורית.....
51.....	חבילת צמיחה ברמה העירונית-קהילתית.....
54.....	דיוור בעיר ובכפר
66.....	תעסוקה וצמיחה כלכלית
78.....	תחבורה
88.....	בריאות
96.....	חינוך
105.....	תיירות, תרבות ופנאי
116.....	סביבה, חקלאות ומרחב פתוח
124.....	ביטחון אישי
135.....	נספחים
136.....	נספח א' - תחזית לאוכלוסיית ישראל בשנת 2048.....
137.....	נספח ב' – מרחבי תפקוד אזורי ועירוני.....
140.....	נספח ג' – מפות "ישראל 2048"
149.....	נספח ד' - רשימת שותפים מלאה - חזון "ישראל 2048 – עתיד משותף".....

מדוע לתכנן לשנת המאה?

ב-75 שנות קיומה, מדינת ישראל הגיעה להישגים אדירים, לשגשוג ולצמיחה כלכלית והיא נמנית בין המדינות המפותחות והמובילות בארגון ה-OECD ובעולם. עם זאת, שנים שהיא מתמודדת עם אתגרים, אשר פוגעים בתנופת צמיחתה ואשר מהווים סכנה קיומית להווה ובוודאי לעתידה. מדינת ישראל עתידה להכפיל את אוכלוסייתה עד לאמצע המאה, והאתגרים, אשר אנו ניצבים בפניהם, ילכו ויחמירו אם לא נפעל כעת, במדיניות, בתכנון ובביצוע. בפועל עלינו להקים את מדינת ישראל שוב בפחות מ-30 שנה.

על סדר היום עומדים בין השאר האתגרים הבאים¹:

- מגמות נמשכות ביוקר המחיה ובתוך כך עלייה של 70% במחירי הדיור בעשור האחרון
- אובדן משילות ופערים בתחושת הביטחון האישי בין קבוצות אוכלוסייה ובין חלקי הארץ
- צפיפות בלתי נסבלת בכבישים – המדינה הצפופה ביותר ב-OECD
- אובדן אמון במערכת הבריאות הציבורית, הבא לידי ביטוי בצריכת יתר של שירותי בריאות פרטיים
- אי-יציבות שלטונית וקושי בהגעה להסכמות
- אי שוויון גבוה (ציון 35 במדד ג'יני) ופערים משמעותיים בין קבוצות אוכלוסייה ובין מרכז הארץ לבין הנגב והגליל במגוון תחומי החיים
- היחלשות האתוס הלאומי המאחד ושסעים של ממש בין קבוצות אוכלוסייה
- פסימיות של אזרחי ישראל בנוגע לעתיד – מסקר שנערך על ידי מכון גיאוקרטוגרפיה עבור תנועת אור (דצמבר 2021) עולה כי 56% מהתושבים בישראל חושבים שבשנת 2048 יהיה רע יותר מעכשיו, 60% מהתושבים סבורים שמדינת ישראל לא תספק את צרכי האזרחים בצורה טובה ו-75% מאמינים כי צפיפות האוכלוסייה תהיה בלתי נסבלת

כל אלה ועוד משליכים כבר היום על יכולת המדינה להמשיך את מגמת ההתפתחות הקיימת והם אף עתידים להחריף עם הגידול הדרמטי באוכלוסייה. בחינת המגמות והתחזיות לעשורים הבאים מצביעה על כך שבשנת **ה-100 למדינה תמנה אוכלוסיית ישראל כ-17 מיליון תושבים**. על סמך המגמות הנוכחיות, כ-13 מיליון איש צפויים לחיות במרכז הארץ ו-4 מיליון בלבד צפויים להתגורר בנגב (נפת באר שבע) ובגליל (מחוז הצפון ונפת חיפה) – **75% מתושבי המדינה יצטופפו ב-25% בלבד משטחה**.

מגמות אלו מעצימות את תלותה של המדינה במרכז כלכלי אחד. מרכז זה הינו תוסס ומושך, אך נמצא בפיגור של 50 שנה מבחינת איכות התשתיות, כאשר לא תהא אפשרות (ואף לא נכון) להשלים את אלה ולזרז את פתרונות הדיור הנדרשים למרכז הביקוש היחיד בישראל. מרכז זה הולך ונשחק עקב מחירי דיור מרקיעי

¹ למידע מקיף על האתגרים עימם מתמודדת מדינת ישראל ר' פרקים בתחומי חיים בהמשך מסמך זה.

שחקים, צפיפות, פקקים, זיהום אוויר והיעדר עתודות קרקע. זאת לצד דחיקה של אוכלוסיות חלשות מבחינה כלכלית-חברתית לנגב ולגליל, אשר נמצאים כבר היום בפער למול מרכז הארץ, בשורת תחומי חיים, לרבות הדיור, התעסוקה, התחבורה, הבריאות והחינוך.

לאורך השנים, התמקדו התכנון והביצוע במדינת ישראל בביקוש הקיים, באופן שהמשיך את מגמות הביקוש למרכז. משמעות הדברים הינה, כי הקצאת עיקר המשאבים הייתה תמיד ועודנה, לאזור המרכז, והימנעות ברורה ועקבית מפיתוח הולם ושוויוני של הנגב והגליל.

במבט צופה פני עתיד, תוצאת הדברים היא יצירת עומס עצום על מרכז הארץ, שעלול בסופו של תהליך להוביל לקריסת התשתיות ומערכות החיים בו, ובפועל – לפגיעה אנושה במנועי הצמיחה העיקריים של מדינת ישראל, הנמצאים כיום כמעט בלעדית במרכז.

על מנת להתמודד עם אתגר הכפלת האוכלוסייה הצפויה עד לשנת 2048, ועל מנת למנף את הישגי המדינה, כך שיחללו ויגיעו אל כלל אזורי ואזרחי המדינה, קרי, ליצור איזון והכללה, יצאנו למהלך מקיף ומשמעותי ליצירת חזון ותוכנית כוללת למדינת ישראל. התוכנית מציגה אסטרטגיה ופעולות מעשיות ליצירת 3 מרכזי חיים בישראל, ופורשת את מפת הדרכים לפיתוח הנגב והגליל, כמרכזי חיים חסונים ומשגשגים בזכות עצמם, המציעים קדימה, לצד המרכז הקיים בגוש דן-ירושלים, את מדינת ישראל כולה. כל זאת, בראייה צופת פני עתיד אל עבר שנת ה-100 למדינה – שנת 2048, לצד הכורח בהתנעת הליך חשיבה ארוכת טווח מזו, המנסה להביט אל עבר האתגרים של המאה ה-22 - מקצת מזרעיה, על הדור שלנו לזרוע, מעתה ובעשורים הקרובים, על מנת להבטיח עתיד בר קיימא ושגשוג גם לדורות הבאים.

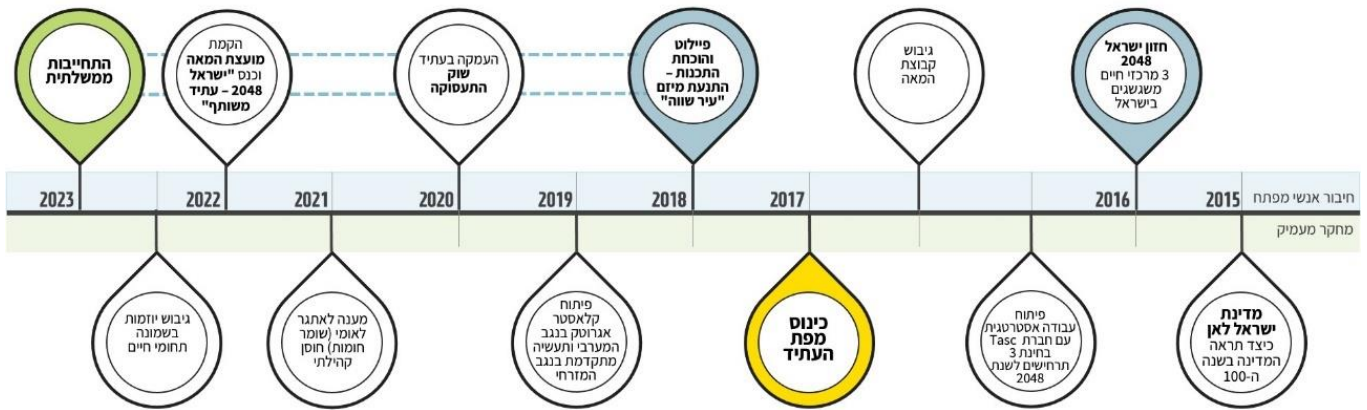
שינוי מגמות בתכנון, בהשקעה וביישום, יכול להבטיח חיים טובים ומשגשגים במרכז הקיים, תוך יצירת שני מרכזים, מנועי צמיחה, מוקדי ביקוש, שיאפשרו חיים בטוחים ומשגשגים לעשרות מיליוני אנשים לדורות.

מהלך העבודה

מתוך הבנת גודל האתגר ומשמעותו הרת הגורל לעתידה של מדינת ישראל, אנו בתנועת אור, מובילים את חזון "ישראל 2048 – עתיד משותף", יחד עם מעל ל-450 שותפים בכירים בחברה הישראלית.² במסגרת העבודה המשותפת התבצע תהליך עומק לבחינת האתגרים, החסמים והפערים הקיימים, אשר יש בהם כדי חלילה, למנוע את המשך צמיחתה של מדינת ישראל.

תהליכי הלמידה והעבודה המשותפים, כללו כינוס של בכירי המשק והחברה הישראלית משלושת המגזרים – הממשלתי, העסקי והחברתי, גיבוש "מועצת המאה" – המורכבת מראשי הנציגויות וההתאגדויות המרכזיות בארץ,³ ביסוס צוותי עבודה מקצועיים ב-8 תחומי חיים, מאות פגישות, מחקרי עומק ובחינת עשרות מקרי בוחן ממדינות שונות בעולם. בלב התוכנית עומדת התובנה, כי עלינו לבסס תפישות וכיווני חשיבה פורצי דרך ומשני מציאות, לתכלל את ההצעות שקיימות שנים ולא מומשו ולהציע ארגז כלים, המאפשר תכנון ארוך טווח, במקביל לפעולות יישומיות בטווח המיידי, במכלול תחומי החיים.

תהליך יצירת החזון ומפת הדרנים לעתיד המדינה

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

² ר' רשימת השותפים בנספח. הרשימה כוללת גורמים בכירים מהאקדמיה, גורמי ממשל בכירים, בכירי המשק והמגזר העסקי, גורמים מובילים ברשויות המקומיות, גורמים מובילים מהחברה האזרחית והמגזר השלישי ועוד.
³ במועצת המאה חברים הגופים הבאים: נשיאות המגזר העסקי בישראל, מרכז השלטון המקומי, האיגוד הישראלי לתעשיות מתקדמות (IATI), נשיאות המעסיקים והעסקים בישראל, התאחדות הקבלנים בוני הארץ, התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות הארצית, מועצת הנגב, איגוד ההיי-טק הישראלי ותנועת אור.

החזון: שלושה מרכזים משגשגים בישראל - בגליל ובנגב

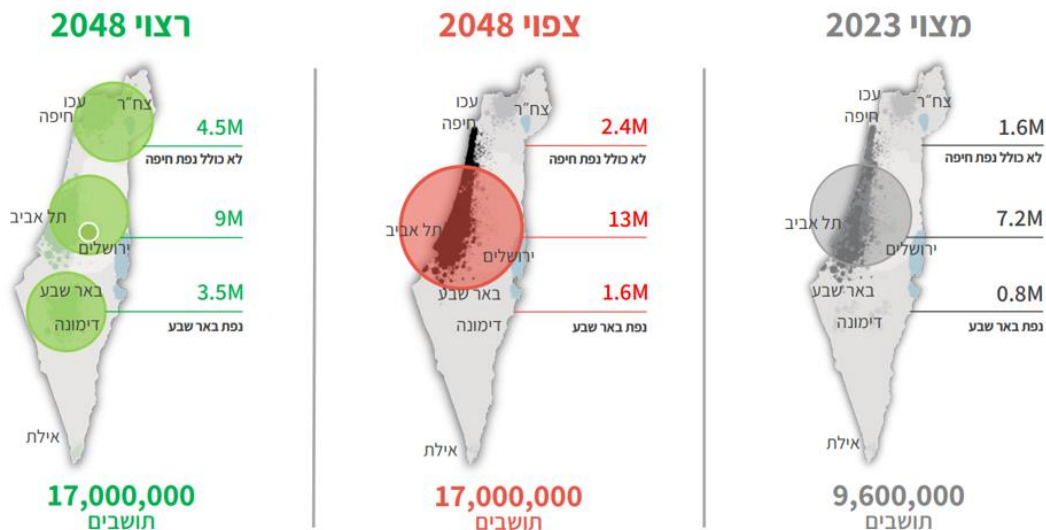
מתוך פעילות תנועת אור והישגיה בשטח ב-20 שנה האחרונות ובמסגרת העבודה עם שותפים במהלך 8 השנים האחרונות, עלו שאלות בנוגע למהלך משנה המציאות, אשר יש בו כדי להביא פתרון בר-קיימא לכלל האתגרים העומדים בפני מדינת ישראל, בכל מקום ולכלל האוכלוסייה. מהלך מרכזי אחד, שיש בו כדי לחבר את החברה במדינת ישראל ולהשיב לציבור את האמון והתקווה בשגשוגה העתידי של מדינת ישראל.

במסגרת זאת, נבחנו מודלים שונים, אשר יש בהם כדי לתת מענה שלם לאתגרי העל, אשר צוינו לעיל. מתוך עשרות מקרי בוחן ובניהם בחינה מעמיקה של תהליך הקמת המדינה, עלתה התובנה, כי **הפתרון נעוץ בדמוגרפיה הייחודית של מדינת ישראל**. זה עשרות שנים, רובה ככולה של הצמיחה מתרכזת במרכז הארץ, כך שלמעשה עד היום הוקמה רק רבע ממדינת ישראל. המרכז המשגשג של מדינת ישראל, מהווה אבן שואבת עבור אוכלוסייה, תעסוקה, חברות, מוסדות והון אנושי איכותי, המבססת את הצלחתו ואת שגשוגו. חרף האמור לעיל, כבר כיום מדינת ישראל מצויה בנקודה בה **הביקוש הופך מגורם הצלחה, לאבן נגף ולמעמסה על מרכז הארץ**, בפרט בהיבטי תשתיות, תחבורה ודיוור, יוקר המחיה והגדלת הפערים במרכז הקיים ובינו לבין דרומה וצפונה של המדינה. בזמנים, בהם מירב ומיטב האוכלוסייה ההולכת וגדלה מבקשת לגור, לעבוד, לבלות ולהנות מיתרונותיו של המרכז, **המהלך המתבקש הוא הפחתת העומס במרכז באמצעות המשך הקמתה של מדינת ישראל בעוד שני מרכזים בנגב ובגליל והפיכתם למוקדי ביקוש לכל**.

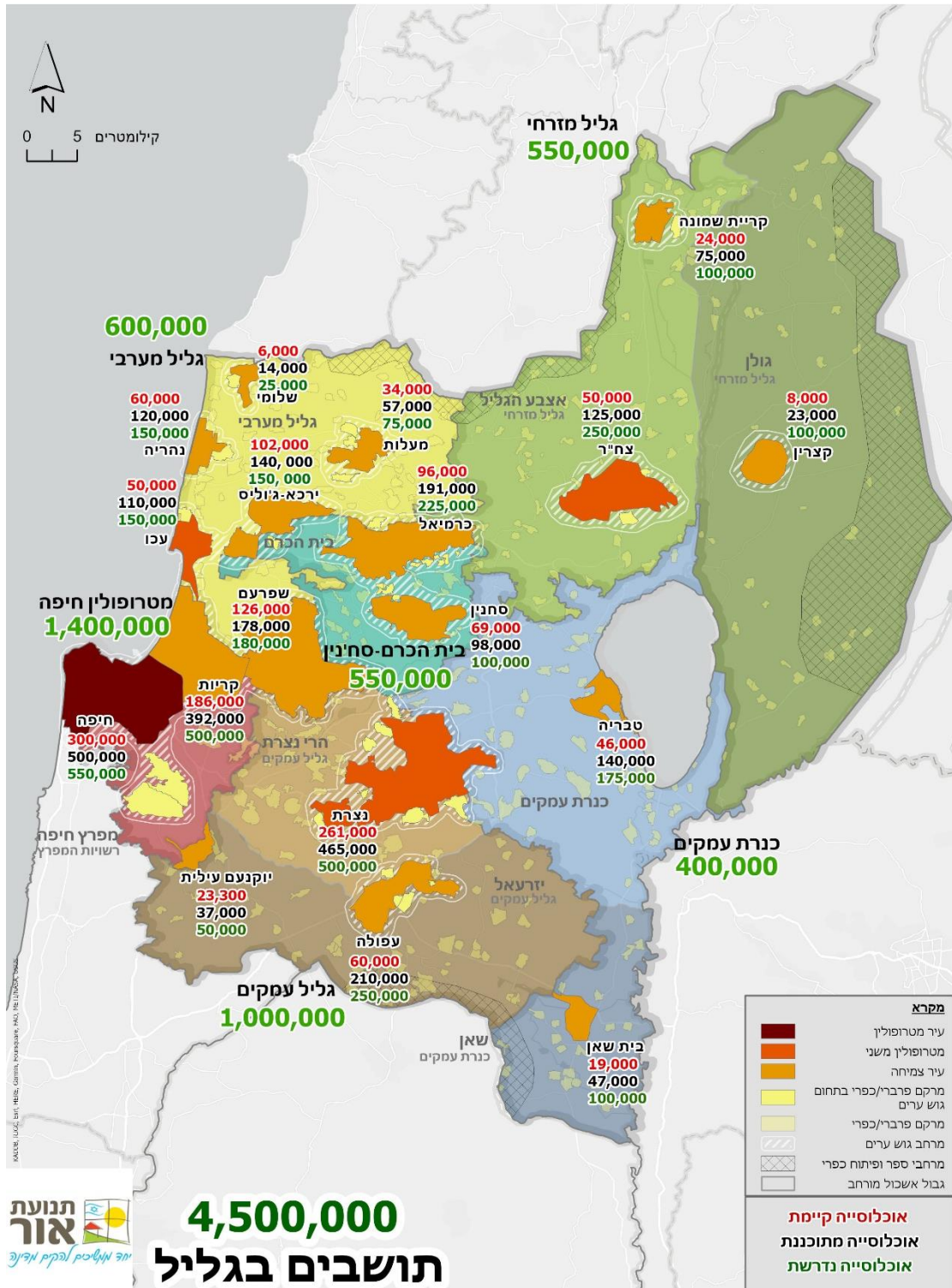
תוכנית המאה מבקשת לתת מענה לכלל היעדים, האתגרים וההזדמנויות הלאומיים. לשם כך, היא מבססת את הנגב ואת הגליל כמנועי צמיחה לאומיים, ומעמידה בראש סדר העדיפויות את הפיכתה של ישראל למדינה שיש בה שלושה מרכזי חיים עצמאיים ומשגשגים, המקיימים ביניהם יחסי גומלין.

סדר יום זה, מעמיד את פיתוח הנגב והגליל כפתרון וכמפתח להבאת מזור לשאר חלקי המדינה ובתוך כך גם לאזור תל אביב - ירושלים. המפות בעמודים הבאים ממחישות כיצד יראו הנגב והגליל בשנת 2048.

המרכזים החדשים של ישראל

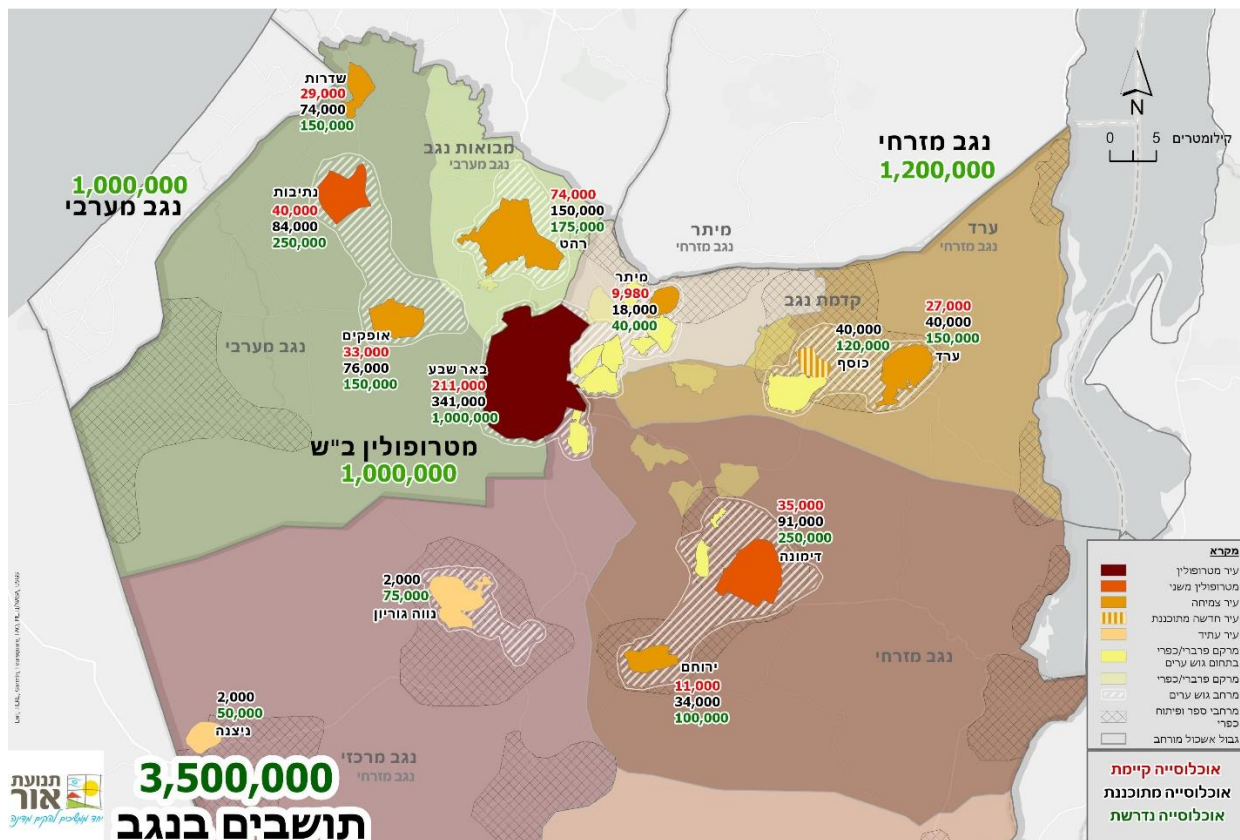

גליל 2048 - אוכלוסייה

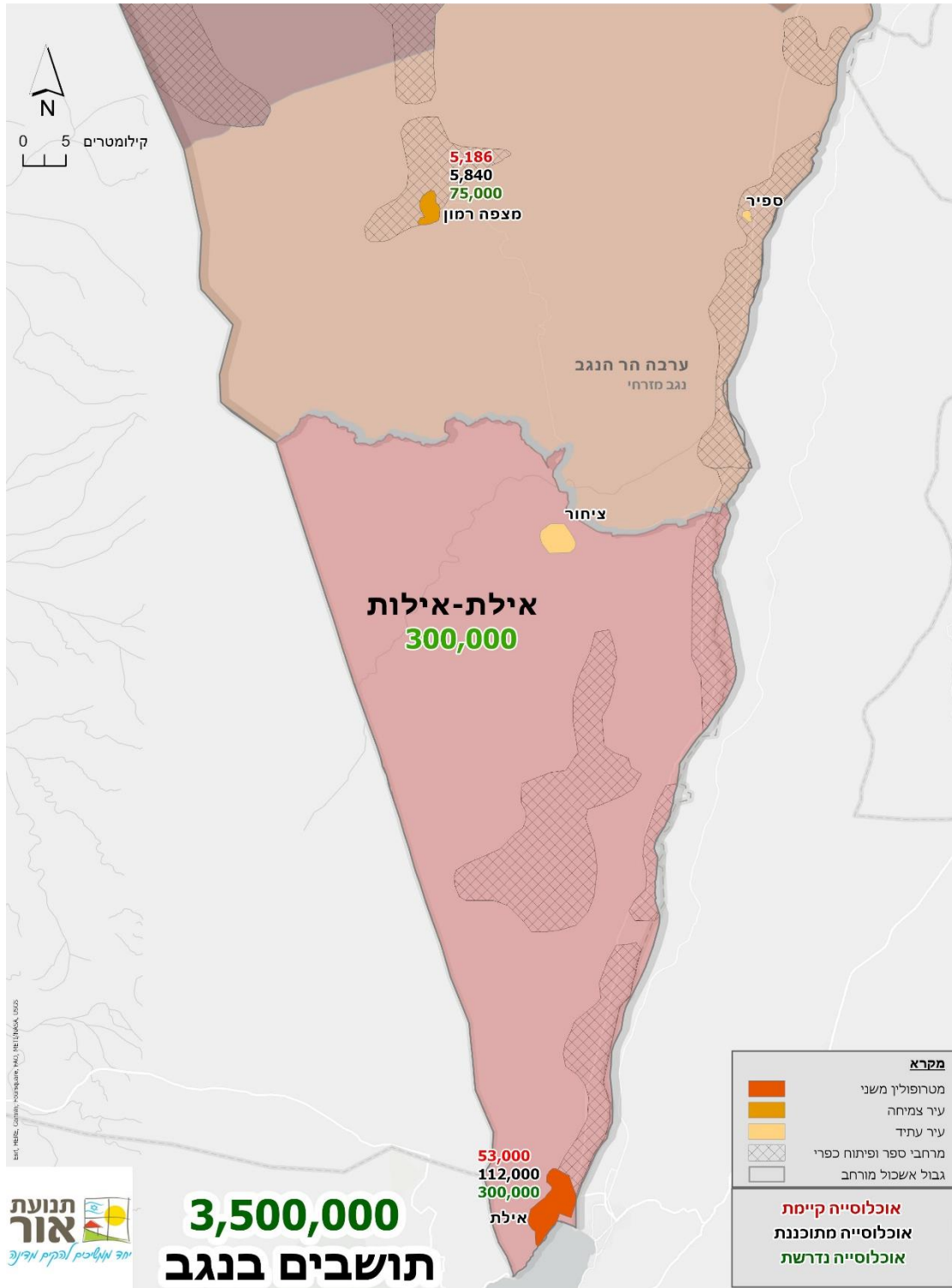
המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות מפורטות

נגב 2048 - אוכלוסייה

המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות מפורטות

ערבה ונגב דרומי 2048 - אוכלוסייה

המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות מפורטות

על מנת להפוך את החזון למעשה, תוכנית המאה מציעה מפת דרכים ותוכנית כוללת לפיתוחם של **שלושה מרכזי חיים משגשגים בישראל**, לאור עקרונות ויעדי צמיחה ברורים ובמרכזם:

- 4.5 מיליון תושבים בגליל (מחוז הצפון + נפת חיפה) ו-3.5 מיליון תושבים בנגב (נפת באר שבע)
- תכנון של 550 אלף יחידות דיור בנגב ו-250 אלף בגליל בנוסף ליחידות הדיור המתוכננות כיום
- ביסוס תשתיות כלכליות ל-3.4 מיליון משרות בנגב ובגליל מתוכן 2.23 מיליון משרות חדשות⁴
- הגדלה של פי 5 לפחות בנתוני לינות התיירים בנגב ובגליל
- הקמת 4 מרכזים אקדמיים משמעותיים בנגב ובגליל ותוספת של 200,000 סטודנטים עד 2048
- הגדלת כמות המים המותפלים מכ-650-600 ממ"ק היום ל-כ-1,750 בשנת 2048
- הפקת 95% מביקוש האנרגיה הלאומי על בסיס אנרגיה מתחדשת והקמת תשתיות ההפקה והאגירה הנדרשות לכך
- הגדלת ייצור המזון המקומי ל-75% מתוך סך הביקושים לחיזוק העצמאות התזונתית
- איזון ברמת שירותי הבריאות, החינוך, הרווחה, הפנאי, התרבות והאומנות, בין שלושת המרכזים
- ייצוב יוקר המחיה ומחירי הדיור
- שיפור כולל במדדי איכות החיים, החוסן והביטחון האישי בכל מרחבי המדינה

⁴ בחלוקה לאזורים מדובר על כ-1.2 מיליון משרות בנגב וכמיליון משרות נוספות בגליל

צעדים משני מציאות - יוזמות תוכנית המאה

תוכנית המאה מתמקדת בקידום יוזמות משנות מציאות ברמה הלאומית, האזורית והמקומית, מתוך עיסוק והעמקה בשמונה תחומי חיים מרכזיים: דיור בעיר ובכפר; תעסוקה וצמיחה כלכלית; תחבורה; בריאות; חינוך; תיירות, תרבות ופנאי; סביבה, שטחים פתוחים וחקלאות; וביטחון אישי.

לאורך השנים, מתבצעים התכנון והפיתוח של תחומי חיים אלה במדינת ישראל באופן דיפרנציאלי. משרדי הממשלה וגופיה המקצועיים פועלים כל אחד בגזרתו, תוך שחסרה הפרספקטיבה המכלילה וההוליסטית, אשר תופסת את יחסי הגומלין ההכרחיים בין תחומי החיים. אופן פעולה זה יש בו כדי ליצור חוסר איזון בין תחומי החיים השונים, למנוע את פיתוחו של אזור לכדי אזור ביקוש משמעותי ולמנוע צמיחה דמוגרפית משמעותית הכרחית. על מנת להביא את מימוש מהלך פיתוח הנגב והגליל לכדי מרכזים חדשים, קיים צורך לאגם את המשאבים הנדרשים וליצר סדר יום במסגרתו, יפעלו כלל המנגנונים הממשלתיים מתוך הטמעת תפישת פעולה משותפת ותוך שילוב הזרועות ההכרחי.

היוזמות נחלקות ל-3 רמות פעולה:

1. צעדים ברמה הלאומית

2. חבילות של יוזמות ברמה האזורית - ברמת האשכולות, וכן בחבלי ארץ ובמטרופולינים בתחומם

3. חבילות של יוזמות ברמה העירונית-קהילתית

הנחת המוצא הינה, כי על מנת להצליח, נדרש מהלך משולב בין 3 הרמות, המחבר תהליכים הדורשים קידום מלמעלה למטה (Top-Down), לבין צעדים הדורשים תכנון, אימוץ וקידום מהשטח (Bottom-Up), בתוך מסגרת סדורה שחוזרת על עצמה בכל אזור או עיר ומאפשרת יישום רעיון גדול ומורכב, באמצעות פעולות פשוטות ומעשיות.

להלן יוצגו עיקרי היוזמות בקצרה. לפירוט מלא ר' פרק "יוזמות משנות מציאות במרכזים החדשים של ישראל".

צעדים משני מציאות ברמה הלאומית

ביסוד פיתוחם של שלושה מרכזי חיים משגשים בישראל, עומדת הדרישה לקידום שורת **הכרעות ברמה הלאומית**, הנחלקות ל**הכרעות עקרוניות-תפישתיות** - אשר בעיקרן אינן מחייבות הוצאה תקציבית משמעותית מידית, אלא קובעות כיוון ודרך; ו**לצעדים, המחייבים השקעה כספית משמעותית** - ממשלתית לצד חוץ ממשלתית, שיש בה כדי להוביל לאימפקט כלכלי וחברתי בסדר גודל היסטוריים, כדלקמן:

מדיניות

- א. **קבלת החלטה אסטרטגית** – החלטת ממשלה או חוק, לקידום ולביסוס המרכזים החדשים של ישראל.
- ב. הקמת "רשות המרכזים החדשים" כמנגנון ניהול, תכלול ותיאום עבודת הממשלה לקידום המרכזים.
- ג. **קידום רגולציה** במסגרתה ייקבעו קריטריונים ופרמטרים מחייבים במסגרת עבודת הממשלה, המבטאים את היעדים הנדרשים לפיתוח המרכזים החדשים.

תכנון מוכוון יעדים וצמיחה מכלילה לדורות

א. **הגדרת יעדי האוכלוסייה** לשלושת המרכזים **ותכנון מתארי תואם** לערי וליישובי הנגב והגליל - עדכון התוכנית האסטרטגית לדיור 2040 על כל פרקיה,⁵ ליעדי אוכלוסייה של 3.5 מיליון תושבים בנגב ו-4.5 מיליון תושבים בצפון.

ב. **תכנון חבלי ארץ** ותוכניות לביסוס ולפיתוח מרקמים עירוניים בהתאם לתפקודן המרחבי:

- **עיר מטרופולין:** עיר הליבה של האזור המטרופוליני, מונה מעל למיליון תושבים. עיר המטרופולין תתוכנן במרקם אורבני אינטנסיבי, בצפיפות גבוהה במיוחד, ותרכז שירותים ברמה מחוזית ותשתיות תחבורה משמעותיות המתנקזות למע"ר ממגוון כיוונים. תחת הגדרה זו מצויות חיפה ובאר-שבע.
- **עיר מטרופולין משני:** עיר או גוש ערים גדול (עיר מסדר גודל שני או עיר שניונית) בעלי השפעה אזורית חזקה המאכלסת 250-750 אלף תושבים. העיר משמשת מרכז שירותים אזוריים ברמת חבל הארץ. היא מתפקדת בחפיפה עם מרחב ההשפעה של עיר מטרופולין גדולה ממנה או לחליפין, כמרכז עצמאי, במקרה שמדובר בחבל ארץ מבודד ומרוחק מן המטרופולין הראשי (למשל, אילת). להגדרה זו מתאימים גוש צח"ר, גוש נצרת, עכו, כרמיאל, דימונה ואילת.
- **עיר צמיחה:** עיר או גוש ערים קטן (עיר מסדר גודל שלישי או עיר שלישונית) בעלי פוטנציאל צמיחה ותפקוד כמרכז ברמה מקומית מוגבלת, המאכלסת 100-200 אלף תושבים. אלו ערים שצפויות לצמוח במהירות ועשויות לזכות בעתיד הרחוק במעמד עיר מטרופולין משני. להגדרה זו מתאימות, בין היתר, ערד, ירוחם, אופקים, שדרות, מצפה רמון, בית שאן, מעלות, קריית שמונה ועוד. להגדרה זו מתאימות גם ערים חדשות, בהן כוסף, נווה גוריון וקצרין.

⁵ החלטת הממשלה 2457 קבעה במרץ 2017, יעדי דיור לתכנון מפורט עד שנת 2040 שתאפשר את יצירת המלאי התכנוני הנדרש לצרכים העתידיים של האוכלוסייה הגדלה במדינת ישראל. תוכנית הפעולה שמקודמת מאז בעקבותיה בידי מינהל התכנון ושאר משרדי הממשלה ורשויותיה, היא תוכנית לטווח ארוך, בראיה אינטגרטיבית שמתבססת ככל האפשר על מדיניות התכנון הארצית בדגש על תנאי דיור איכותיים, נגישות להזדמנויות, תוך ייעול השימוש במשאב הקרקע. תוכנית הפעולה הינה תוכנית אחת המורכבת ממספר פרקים שמייצרים יחדיו את התמונה הכוללת: דיור, תעסוקה, שטחים פתוחים, תשתיות הנדסיות ותחבורה.

ג. יצירת תוכניות לפיתוח ערים ויישובים חדשים ותכנון ופיתוח אזורי ספר:

- תכנון הקמת והרחבת ערים חדשות וביניהן: ערי צמיחה חדשות (נווה גריון, ציחור, קצרין) ו"עיר עתיד" בין באר שבע לאילת אשר תאכלס מעל ל-2 מיליון תושבים.⁶
- הגדרת אזורי ספר, המנותקים ממרכז מטרופוליני, בהם ייבחנו הצורך להקמת יישובים חדשים ולחיזוק קיימים כבסיס לפיתוח ארוך טווח בדגש על אזור "קדמת נגב", הערבה, פתחת ניצנה וכו'.
- הכנת תוכנית לאומית לחיזוק החקלאות.

תשתיות על, דיור ומנועי צמיחה - מימוש ויישום של 'פרויקט-על' לאומיים:

- א. פיתוח תשתיות בנגב ובגליל בתחום התחבורה – הקמת שדות תעופה בינלאומיים משלימים לנתב"ג, קידום רשתות תחבורה ציבורית מתקדמת המקשרות את מרכזי החיים בתוך מחוזות דרום, צפון וחיפה, קידום הרחבה ופיתוח של מסילות רכבת מהירה בין המטרופולינים.
- ב. תשתיות מאפשרות (שאינן תחבורה) – פרישת התשתיות הדרושות לפיתוח בעוד מועד,⁷ יישום של המלצות הוועדות לשוויון בשירותי הבריאות ותמ"א 49,⁸ הקמת "עמק מימן ירוק" בנגב ובערבה וכו'.
- ג. קידום תוכנית דיור והתיישבות לאומית
- ד. מנועי צמיחה כלכליים – תרבותיים – אקדמיים – העתקת המש"א את לאזור תעשייה ציפורית והרחבת מכון לשם, הקמת מוסדות אקדמיים להכלת 200 אלף סטודנטים, העתקת מכון וולקני לגליל
- ה. מנועי צמיחה חברתיים – האצת הסדרת החברה הבדואית, השלמת מהלך מעבר צה"ל לנגב

חבילת צמיחה - יוזמות ברמה האזורית

חבל ארץ הוא היחידה בתוך אשכול הרשויות, בה מתנהלים חייו של התושב על כלל מרכיביהם. זהו מרחב תפקודי הסובב ונשען על מרכז עירוני חזק המתפקד כליבת החבל. הערים המרכזיות בחבל הארץ, עשויות לעמוד בפני עצמן, או **לתפקד כמרקם עירוני מחובר**. צמיחת החבל כמכלול, הוא המנוע ליצירת ביקושים למגורים, לתעסוקה, לתרבות וכיו"ב.

אשכול הרשויות יקבל לידיו ויפעיל את החבילות ברובד האזורי, וכן יתכלל את שיתופי הפעולה הנדרשים בין הרשויות והשחקנים הרלוונטיים בשטח. בשלב הראשון, תתוקצב לכל אשכול רשויות, הכנת תוכנית אסטרטגית

⁶ "עיר עתיד" – בראייה ארוכת טווח לעבר המאה ה-22 שמחשבות ראשונות על מקומה ותכנונה חייבות להתחיל בשנים הקרובות.

⁷ התשתיות – אנרגיה, תקשורת, מים, ביוב, מחצבים, מבני ציבור, בתי עלמין – חייבות להקדים את פיתוח הנגב והגליל, כדי לאפשר את צמיחת הערים והיישובים באופן שיגרום לביקושים.

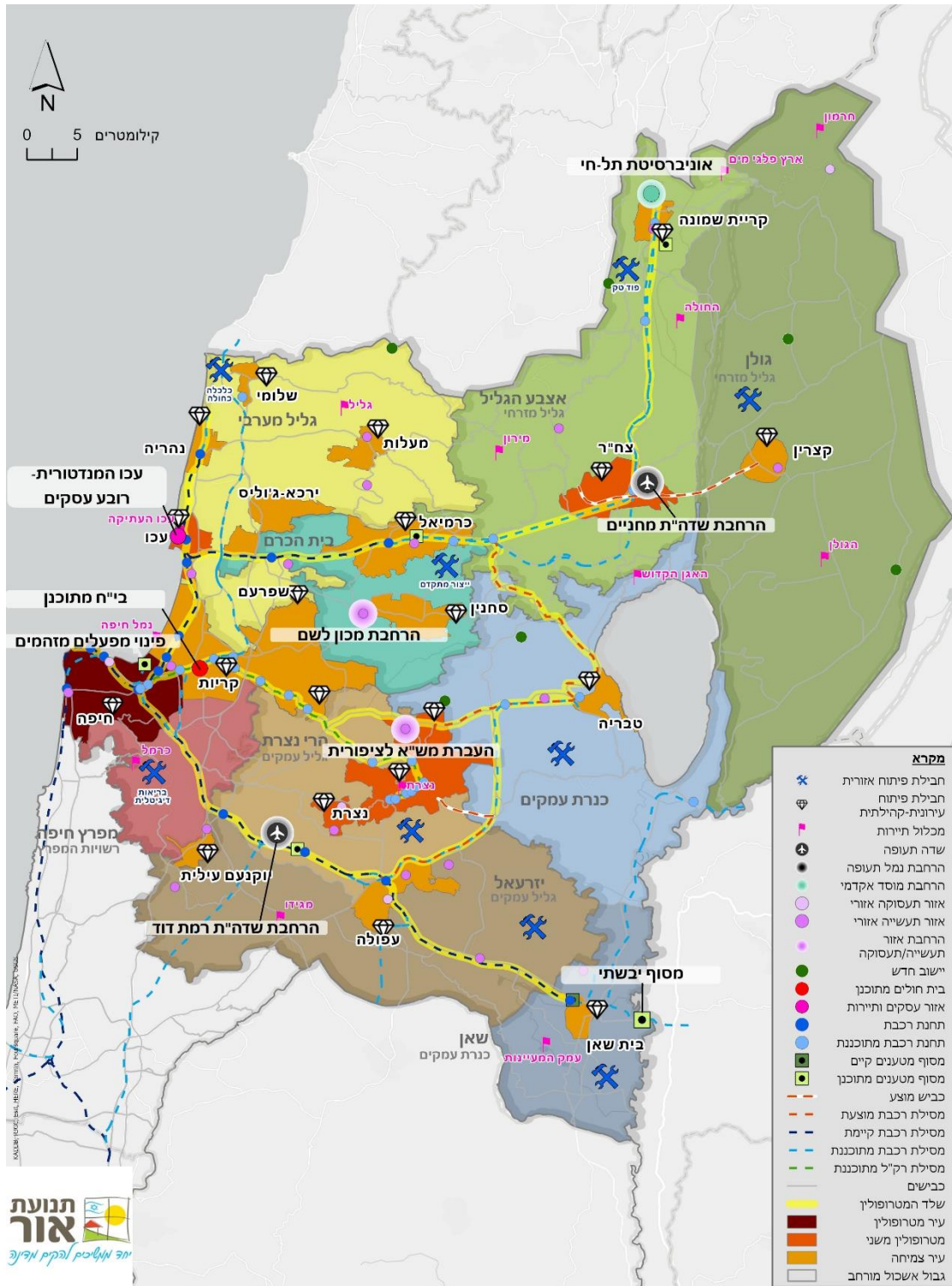
⁸ שינוי 20 לתמ"א 1 (תמ"א 49) פרק מוסדות בריאות בחטיבת ציבור וקהילה. מטרת התוכנית הינה להתוות מדיניות עדכנית למיקומים המותרים להקמת מוסדות בריאות, על מנת לתת מענה לצורכי מערכת הבריאות, תוך התחשבות בצפי גידול האוכלוסייה, צפי המיטות הנדרשות, והזדקנות האוכלוסייה.

אזורית, ולאחר מכן יוגש תקציב למימוש היוזמות שיוגדרו בה. היוזמות תתבססנה ברובן על נכסים אזוריים בני קיימא, היכולים להפוך למנועי צמיחה, רצוי עם חיבורים למגמות בינלאומיות, במטרה לייצר באמצעותם צמיחה כלכלית אזורית מכלילה. תכנית היישום האזורית, תכלול בין השאר המלצות להליכי תכנון נדרשים, קידום מדיניות מנגנוני מימון ותקצוב ופיתוח תשתיות ומנועי צמיחה כלכליים-חברתיים, בעיקר בנושאי הליבה, סביב הנכסים האזוריים, במטרה למצות את הפוטנציאל שלהם. מימון החבילה יהיה מותנה בקיומן, או בקידומן בעדיפות גבוהה, של תשתיות אזוריות, או מקומיות וביכולת להוצאתה לפועל.

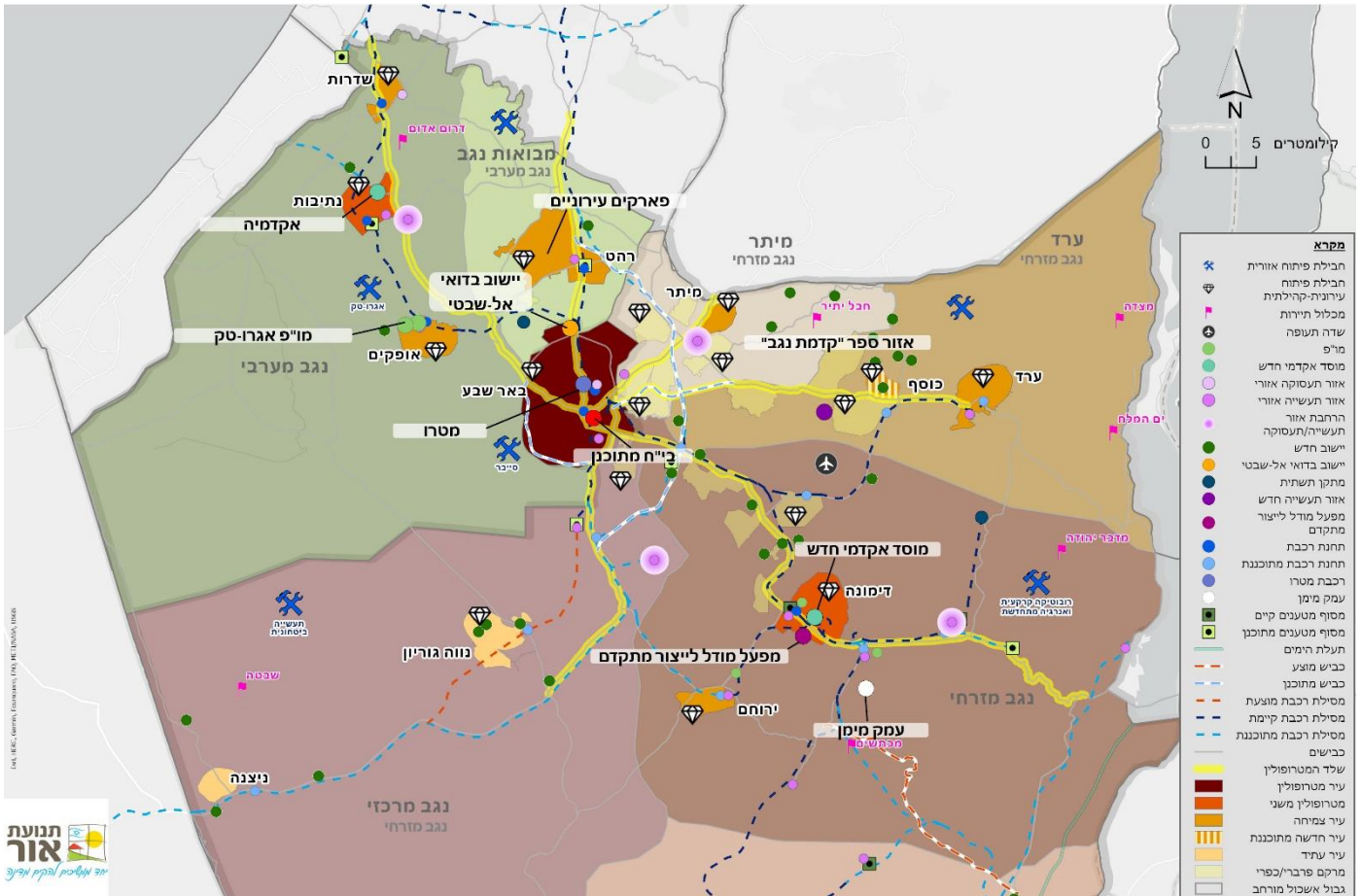
ההערכה היא, כי בנגב ובגליל יש כ- 14-16 חבלי ארץ להם ניתן להקצות חבילות אזוריות. רוב חבלי הארץ חופפים לאשכולות הרשויות כאשר אשכולות גדולים במיוחד (למשל נגב מזרחי, כינרת-עמקים וגליל מזרחי) מכילים מספר חבלי ארץ. מטרופולינים ראשיים וסביבתם הקרובה (קרי באר שבע וחיפה) יוגדרו כחבלי ארץ לצורך חבילה צמיחה אזורית.

המפות שלהלן ממחישות את התפישה האזורית ב"תכנית המאה". המפות כוללות מרקמים מטרופולינים (ראשי/ משני/ עיר צמיחה), אשכולות מורחבים (כולל רשויות סמוכות שאינן חברות היום באשכול הרשויות), חבלי ארץ וערים וישובים חדשים. המפות פורשות יוזמות-על מתוכננות או מוצעות. הגדרת היוזמות המלאה לביצוע תעשה על בסיס תוכניות האב האזוריות שיוכנו תחת האשכולות ותוכניות משלימות עירוניות.

גליל 2048 - מפת העתיד

המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות מפורטות

המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות מפורטות

מרכיבי חבילת הצמיחה האזורית

- חיזוק אשכולות הרשויות וחבלי הארץ בתוכם
- פיתוח מרקמים עירוניים המריכיבים את המטרופולינים: עיר מטרופולין (חיפה ובאר שבע) - מעל מיליון תושבים; עיר מטרופולין משני (עיר המהווה מוקד מטרופוליני משני למשל דימונה, נתיבות, אילת, גוש נצרת, גוש צח"ר, עכו-נהריה) - מעל 250 אלף תושבים; עיר צמיחה (עיר בעלת כושר גידול משמעותי ותפקוד כמוקד מקומי) - מעל 100 אלף תושבים
- פיתוח קלאסטרים כלכליים והתמחויות על בסיס נכסים אזוריים
- הגדרת חבלי ארץ תפקודיים, שמרכיבים את האשכול ובניית כלים לניהולם היעיל במסגרתו
- תרבות ואמנות, שירותים חברתיים וביטחון אישי, כגורמים משלימים להגברת הביקוש
- מערכת חינוך, השכלה והכשרה אזורית יוצאת דופן, מכוונת להתמחויות האזוריות
- רשויות תחבורה אזוריות/מטרופוליניות - ניהול יעיל של התחבורה הציבורית, בראיה אזורית מתכללת

חבילת צמיחה - יוזמות ברמה העירונית-קהילתית

הערים והשכונות הקהילתיות המרכיבות אותן, הן מוקדי הצמיחה החשובים, המרכיבים יחד את המרקמים העירוניים, וקיימת חשיבות לחזק את התשתית שלהן כמרכזי מסחר ותעסוקה ואת חוויית המגורים האורבנית האיכותית בהן. תהליך התקצוב יהיה זהה לחבילות האזוריות - בשלב הראשון תתוקצב הכנת תוכנית אסטרטגית-כלכלית-עירונית, ולאחר מכן יתוקצב מימוש היוזמות שיוגדרו בה.

מרכיבי חבילת הצמיחה העירונית-קהילתית

- יצירת מוקדים עירוניים תוססים
- עוגנים ומנועי צמיחה כלכליים ברמה העירונית
- שדרוג והתאמת תשתיות עירוניות (תחבורה ציבורית, שבילים להולכי רגל ולתחבורה "רכה", מבני ושטחי ציבור, מערכות ביוב, מים וניקוז משוכללות, תקשורת מתקדמת)
- פתרונות מבוססי חדשנות – הנחת מסד רגולטורי וכלכלי מעודד ליזמים
- מתחמים מבנניים, שכונתיים ועירוניים לעבודה מרחוק
- מיזמים "רכים" לפיתוח שכונות קהילתיות (חיזוק המנהיגות והון החברתי המקומי)
- סיפור ומיתוג מקומי לחיזוק הזהות וההזדהות המקומית

תקצוב ומימון - 'הקרן לעתיד ישראל'

על מנת להביא לכדי יישום "תכנית המאה" נדרשת השקעה בסדר גודל משמעותיים ביותר. לשם כך, נדרשת הקצאה של תקציבי הממשלה ולצידם גיוס השקעות מהמגזר העסקי הישראלי (אג"ח, שותפויות PPP והתקשרויות במודל BOT), גיוס תקציבים מיהדות התפוצות וכן ממשקיעים מוסדיים ופרטיים מחו"ל. לשם כך, מוצעת הקמתה של 'הקרן לעתיד ישראל', אשר תשמש כקרן השקעות לאומיות ותהווה גורם מימוני לפרויקטים השונים המוצעים במסגרת "תכנית המאה" ואשר תתוקצב בסכום כולל של כ-225 מיליארד ש"ל לעשור.

שותפים בצוותי עבודה לפי תחומי חיים

דיור בעיר ובנפר (לפי סדר א"ב)

זיו לזר , כלכלן, התאחדות הקבלנים	פרופ' שמאי אסיף , מרכז אקדמי ישראל 100, הטכניון
עילם לשם , מנכ"ל, התנועה הישראלית	עו"ד אורלי אריאב , מנהלת תכנית קרסו לדיור חברתי, הגר - מחקר ופיתוח דיור חברתי
אבי מאיר , מנהל אגף בכיר תכנון ובקרה, משרד ההתיישבות	מיכל ארן , מנהלת אגף בכיר תכנון ואסטרטגיה, משרד השיכון
גורי נדלר , מנהל אגף תכנון, הרשות הממשלתית להתחדשות עירונית	אלעזר במברגר , מנהל הרשות, הרשות להתחדשות עירונית
רון סגל, מתכנן מחוז חיפה, מנהל התכנון	תומר גוטהולץ , מתכנן מחוז דרום, מנהל התכנון
ורד סולומון , אדריכלית ראשית, משרד השיכון	צביקה דוד , סגן נשיא ויו"ר אגף תשתיות (בני וצביקה בע"מ), התאחדות הקבלנים
שחר סולר , סמנכ"ל אסטרטגיה, מנהל התכנון	הילה הייבלום , אדריכלית מחוז צפון, מנהל התכנון
חיים פייגלין , סגן נשיא, יו"ר אגף יזמות ובניה ויו"ר ארגון הקבלנים בחיפה והמפרץ (צמח המרמן), התאחדות הקבלנים	ד"ר עמיאל וסל , מנהל אגף תכנון מדיניות ואסטרטגיה, משרד השיכון
אופיר פישר , מנכ"ל, מצודות	אסף זנזורי , מנהל תכנון ארוך טווח, החברה להגנת הטבע
עו"ד ניצן פלדמן , סמנכ"לית ומנהלת אגף יזמות ובנייה, התאחדות הקבלנים	פרופ' שלמה חסון , ראש מרכז מאשא למ. אסטרטגיים
עודד פלוס , יו"ר הוועדה המחוזית מחוז דרום, מנהל התכנון	עו"ד יפית טוסי , סגנית מנהלת אגף, התאחדות הקבלנים
דקלה עדי פרץ , מתכננת מחוז צפון, מנהל התכנון	יהודה כתב , יו"ר אגף כוח אדם וסגן נשיא, התאחדות הקבלנים

תחבורה (לפי סדר א"ב)

עו"ד שרית כרמי , התאחדות הקבלנים ובוני הארץ	אלה אלכסנדר , מנכ"לית, מרחב - התנועה לעירוניות בישראל
מרב מורד , מנהלת אגף תכנון, אשכול נגב מזרחי	שירי בכר מסימי , סמנכ"לית אגף תשתיות ובנייה חוזית, התאחדות הקבלנים
יאיר מעין , מנהל, הרשות לפיתוח והתיישבות הבדואים בנגב	שלומי בסון , המשנה למנכ"ל, בזן
תומר נווה , מנהל אסטרטגיה, מועצה אזורית מרחבים	איריס ברקוביץ , ראש צוות תשתיות, מנהל התכנון-מחוז דרום
ד"ר שי סופר , מדען ראשי, משרד התחבורה	הראל דמתי , מפע"ת חיפה והצפון, משרד התחבורה
פרופ' פנינה פלאוט , ראש המרכז לחקר העיר והאזור, הטכניון	סול זינגר , מחבר הספר Startup Nation
עדנה פרדו , מנהלת, ניהול ויעוץ סטטוטרי	דוד יהלומי , יו"ר מטה תשתיות ובניה ציבורית, הקרן לעידוד ופיתוח ענף הבניה
ניסים פרץ , מנכ"ל, נת"י	ניר יושבסקי , סגן נשיא התאחדות הקבלנים בוני הארץ, התאחדות הקבלנים
שי קדם , ראש מנהל תשתיות, משרד התחבורה לשעבר	לי-את כהן , מנכ"לית, אשכול גליל מערבי לשעבר
יניב ריבלין , מנכ"ל, Bird	יפתח כהן , ראש תחום תכנון ופיתוח, אגף פנים תכנון ופיתוח ברוה"מ
פרופ' רפי רייש , מנהל מקצועי, המרכז לחדשנות עירונית, האוניברסיטה העברית	

תעסוקה וצמיחה נכללית (לפי סדר א"ב)

רון לוז'ינסקי , יועץ עצמאי בתחום האוטומציה העסקית	עו"ד חגי אדרי , סמנכ"ל קשרי ממשל ותעשייה קטנה ובינונית, התאחדות התעשיינים
קרין מאיר רובינשטיין , נשיאה ומנכ"לית האיגוד, האיגוד הישראלי לתעשיות מתקדמות (IATI)	דנה אופיר , מנהלת מחוז דרום, התאחדות התעשיינים
לימור מוצניק , יועצת אסטרטגית	תאיר איפרגן , מנכ"לית זרוע העבודה
שרונה מזרחי , מנהלת תחום בכירה, קרן בלומברג	עו"ד אבינועם ביר , משרד המשפטים
יוסי מלמד , יו"ר, עמותת בוגרי ממר"ם	גלי בנימין , מרצה בכירה וחוקרת, מחלקה לכלכלה ומנהל עסקים, אוניברסיטת אריאל
מני מעטוף , מייסד ומנהל קהילת DDoS הבית המקצועי לעובדי ועובדות ההייטק החרדים	חיים ברוש , CFO, טרדליינס
ד"ר אריאל סובלמן , סמנכ"ל בכיר וחוקר בכיר אורח בכיר, INSS	אסף ברנע , מנכ"ל, קרן סנארה
ד"ר גילי פורטונה , מוסד שמואל נאמן	פיטר גרנר , מנכ"ל, PG Solar Greener
אורי פינטו , מנכ"ל, אשכול נגב מערבי	אמיר הלוי , מנכ"ל משרד התיירות לשעבר
נורית צור רבינו , מנהלת מינהל אזורי תעשייה, משרד הכלכלה	רז טישלר , מנכ"ל, אשכול בית הכרם
משה ציזלר , מנהל אגף תכנון ופיתוח תשתיות, משרד הכלכלה	גילי טמיר , טמיר יעוץ ארגוני
גיא קלרמן , עוזר אישי לסמנכ"ל קשרי ממשל ותעשייה קטנה ובינונית, התאחדות התעשיינים	הגר ירב , מנכ"לית, נשיאות המגזר העסקי
מיכל תשובה , מנהלת קהילות, Femi	חזי כאלו , חבר הנהלת הקרן, SIBF
	אילן כהן , יזם ומנכ"ל חברת השקעות ויזמות; יו"ר ועד מנהל, תנועת אור
	עוז כץ , מנהל, מינהל תעשיות משרד הכלכלה

בריאות (לפי סדר א"ב)

אנה לרנר , מנהלת אגף תכנון ומדיניות, משרד הבריאות	יוהן אטלן , מנכ"ל, מועצת הנגב
פרופ' מסעד ברהום , מנכ"ל, המרכז הרפואי בגליל נהריה	ד"ר גילי גבעתי , סגנית מנהל בית החולים, ביה"ח ברזילי
ד"ר אסי סיקורל , רופא כפר מנהל חדשנות, קופ"ח כללית	פרופ' איתמר גרוטו , משנה למנכ"ל המשרד לשעבר, משרד הבריאות
ד"ר רוני צבר , מייסד ומנהל רפואי, צבר רפואה	פרופ' נדב דוידוביץ , מומחה לאתיקה רפואית, ראש ביה"ס לבריאות הציבור, אוניברסיטת בן גוריון בנגב
אורי רט , מנהל תכנית החדשנות, המרכז הרפואי לגליל	אפי הרשקוביץ , איש עסקים, שותף בקרן הון סיכון
ד"ר סיון שפיצר , הפקולטה לרפואה בגליל, אוניברסיטת בר אילן	פרופ' סלמן זרקא , מנכ"ל, בית החולים זיו
	דוד ילניק , יו"ר, ארגון הפרמדיקים הישראלי
	ד"ר מוחמד כאל , מנכ"ל, Northmed

חינוך (לפי סדר א"ב)

דרור ללוש, מנכ"ל, אשכול רשויות מקומיות כנרת עמקים

ד"ר חגית מלכה הרטף, מנהלת הדרכה והערכה בראמ"ה, משרד החינוך

דנה פייניק, מנכ"לית, חותם

יצחק פרידמן, מייסד, המרחב השלם

פרופ' גילה קורץ, דיקנית הפקולטה לטכנולוגיות למידה, המכון הטכנולוגי חולון HIT

נעמה שבתאי אבוחצירה, מנהלת תחום קהילות, חותם

רותי שהם, מנכ"לית, אוניברסיטה פתוחה

גיאורא שלגי, עמית מחקר בכיר במוסד שמואל נאמן ומנכ"ל רפאל לשעבר, מוסד שמואל נאמן

רם שמואלי, מייסד, הקבינט האזרחי לחינוך

נעה איזנברג, אנליסטית

ד"ר אלי איזנברג, חוקר, מוסד שמואל נאמן

דרור אלוני, מנכ"ל, מדרשת שדה בוקר

רותי אנזל, מנהלת האגף לחינוך על יסודי וקידום ילדים ונוער, עיריית תל-אביב-יפו

ריבי ארצי, מנהלת יחידת פדגוגיה מוטת עתיד, משרד החינוך

אלי בוך, מנהל פילנתרופיה, קרן רוטשילד

ד"ר ארנון בנטור, חוקר, מוסד שמואל נאמן

מירב גלילי, מנכ"לית, מנומדין

אבי ורשבסקי, מנכ"ל, MindCet

מירב זרביב, מנהלת מו"פ, משרד החינוך

זיו זרצקי, מייסד ומנכ"ל, ארגון תלמים

ד"ר לי כהנר, ראש החוג לגיאוגרפיה ולימודי סביבה, המכללה האקדמית לחינוך; עמית מחקר, המכון הישראלי לדמוקרטיה

סביבה, חקלאות ומרחב כפרי (לפי סדר א"ב)

יובל כהן, חבר ועד מנהל, מרחב - התנועה לעירוניות בישראל

מילכה כרמל, ראש תחום ותכנון וקרקעות, מרכז השלטון האזורי

סיון להבי, משנה למנכ"ל, משרד הפנים

עמית משגב, מפתח תוכן ואסטרטגיה, תקוה אינסופית בע"מ

רחל עזריה, יו"ר, חיים וסביבה

רותי פרום אריכא, משרד החקלאות

עומר צנעני, אסטרטג

נורית קדוש, אסטרטגיה, חדשנות וטכנולוגיה

דוד רוטר, מנהל תחום מדיניות, הרשות הממשלתית להתחדשות עירונית

יואל ריבלין, אדריכל החטיבה, החטיבה להתיישבות

יהודה אבני, מנהל מרחב דרום, החטיבה להתיישבות

מירב אורבך, מנהלת תחום בכירה כלכלה אזרחית ברשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר, משרד החקלאות

בתאל אסולין, מייסדת ומנכ"לית, Sundo

הילה אקרמן, ראש תחום חקלאות ואיכות סביבה, מרכז השלטון האזורי

דרור בוימל, מנהל תחום תכנון, החברה להגנת הטבע

איריס האן, מנכ"לית, החברה להגנת הטבע

ישראל דנציגר, יו"ר מיזם עיר שווה

יואל זילברמן, מנכ"ל, השומר החדש

מארק זרוק, מומחה לשחרור חסימות בארגונים

עוזי חבשוש, מנכ"ל החברה הכלכלית לפיתוח רמת הנגב, מועצה אזרחית רמת נגב

ביטחון אישי (לפי סדר א"ב)

מרב דדיה מולד , סמנכ"ל חברה ורווחה, קרן שוסטרמן	עמיחי בלוט , מנהל המרחבים, השומר החדש
זוהר דביר , ניצב בדימוס, משטרת ישראל	אל"מ אמיר בן דוד , מפקד המכללה הלאומית לאיתנות, פיקוד העורף
צביקי טסלר , ניצב בדימוס, משטרת ישראל	ד"ר שי בן יוסף , מומחה בפיתוח קהילתי וארגוני,
חן יודלביץ , מנכ"ל משותף, HVI פתרונות אבטחה	חגי ברוש , ראש תחום בכיר טיפול ושיקום, הרשות לביטחון קהילתי משרד הביטחון
אלון לבבי , ניצב בדימוס, משטרת ישראל	גילה גזיאל , ניצבת בדימוס, משטרת ישראל
רננה לוין , מנהלת תחום בכירה, קרן שוסטרמן	בועז גלעד , מנכ"ל, BizWatch
רונית עובדיה , ראש הרשות לביטחון קהילתי, המשרד לביטחון פנים	

תיירות, תרבות ופנאי (לפי סדר א"ב)

קרן זילברמן , מנהלת אגף פיתוח תשתיות, משרד התיירות	דורון אהרון , סמנכ"ל כלכלה והשקעות, משרד התיירות
אורית חמד , מנהלת מחלקת השקעות, משרד התיירות	יהון ארגז , מתכנן ערים ואזורים, משרד התיירות
רוני סלומון , נשיא, איגוד לשכות המסחר	נתי בירמן , מנכ"ל משותף, התנועה הישראלית
ניב עמיר , מייסד ומנכ"ל, Together	רון בן צבי , כלכלן
שי שידלוב , מנכ"ל, התאחדות הסטודנטים	ברק דביר , יו"ר, האגודה הסטודנטאלית, אוניברסיטת בן גוריון
ענת שיחור אהרונוסון , דוברת משרד התיירות, משרד התיירות	מאיר דוידסון , מנכ"ל, עכותיקה
	בועז דן , מנכ"ל, תיאטרון אלעד

בורד מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, תנועת אור

פרופ' דוד פסיג, חוקר עתידים, אוניברסיטת בר אילן, חבר בורד, מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל

רוני פלמר, מייסד ומנכ"ל, תנועת אור

אליאור בר, סמנכ"לית אסטרטגיה, מנהלת מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל

צוות מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, תנועת אור

(לפי סדר א"ב)

ד"ר תומר דקל , מתכנן ערים	אורי אילן , מנהל יחידת התכנון
ד"ר שאול הרטל , חוקר	אור אליאסיאן , מנהלת המטה
נבו כהן , רכז תכנון ומיפוי	רחלי בסן , מפתחת הדרכה
ד"ר ליאת קוסוביץ , מנהלת המחקר	איתי גורדון , רפרנט מדיניות וממשל
פרופ' רפי רייש , יועץ מיוחד	אוריה דויטשמן , רכזת תכנון ומיפוי

יצירת מסה קריטית חיובית במרכזים החדשים של ישראל

שיקולים להגירה פנימית בין אזורים

על מנת להביא לצמיחה הדמוגרפית הדרושה לעמידה ביעדי תוכנית המאה, יש צורך בהגברת הביקוש למגורים בנגב ובגליל ולהפכם ליעדי הגירה אלטרנטיביים לגוש דן.

מכיוון שהגירה פנימית נעשית מרצון חופשי,⁹ גם אם מעורבים בה לחצי שוק חיזוניים, צריכים משקי הבית לזהות ביעד ההגירה יתרונות יחסיים, המשפרים את מצבם. מרבית ההגירה הפנימית בארץ ובעולם פונה לערים הגדולות. **המיקום המשותף והאינטראקציות בין אנשים, פירמות, מוקדי צריכה ופנאי - יוצרים יתרונות שהופכים את הערים לחזקות וליעילות יותר.**¹⁰ הערים הגדולות צומחות מהר יותר, בעוד שערים אחרות הולכות ודועכות. בכל העולם, הפער בין האזורים העירוניים האיכותיים, לאזורים בעלי רמת עירוניות נמוכה – הולך ומתרחב. באופן זה, נכון להיום, תל אביב נמצאת על פסי צמיחה גלובליים נפרדים משאר המדינה. כיום, בהיעדר חזון ואסטרטגיה לאומית, הביקוש הגבוה למרכז היחיד, הפך לרוועץ, אתגר שמועצם עקב קצב הצמיחה הדמוגרפית המואץ (ייחודי בקרב מדינות ה-OECD), אשר אינו בהתאמה למצב התשתיות, וליכולת האחזקה והפיתוח שלהן.¹¹

השיקולים בבחירת מקום המגורים תלויים במידה משמעותית בשלב במהלך החיים בו מצוי התושב. הגיל הקריטי למעבר מגורים בין אזורים, בו האינטנסיביות של ההגירה נמצאת בשיאה, הוא בתקופת הבגרות הצעירה, שכן בתקופה זו אנשים מחפשים הזדמנויות. זהו השלב שבין היציאה מבית ההורים (סיום צבא בהקשר הישראלי), להתמסדות. צעירים בשלבים אלו, נוטים להתרכז בערים הגדולות. אלו מספקות להם אקוסיסטם, שמאפשר לממש את המשימות המרכזיות בתקופה זו: בניית הקריירה ויצירת קשר זוגי. המרחב העירוני הצפוף יוצר רשת, שמאפשרת חברות, הן למטרות מקצועיות והן למטרות אישיות. האנונימיות-למחצה של העיר הגדולה (בשונה מהפיקוח החברתי ההדוק של קהילות קטנות), לצד הסובלנות שמאפיינות ערים גדולות מגוונות, מאפשרת מרחב גדול יותר של התנסויות ויצירתיות. העיר הגדולה יוצרת מרחב של קהילות צעירות המכונות "שבטים אורבניים". העיר הגדולה, היא ברובה קהילה של "מהגרים" – אנשים שבאים לזמן קצר, ולכן כל אחד יכול להרגיש שייך, גם אם רק הגיע זה עתה (מכונה גם קהילות Plug and play). הרשת העירונית הצפופה, מאפשרת גם מגוון של עבודות זמניות במגוון שעות. העיר חיה "מסביב לשעון". זאת, בנוסף למגוון התרבותי הרחב, לסצנת הרחוב, להליכות ולנכסים מקומיים (כמו הים של תל אביב). זאת ועוד, בערים מרכזיות יש היבטים קוסמופוליטיים אטרקטיביים. כל אלו הופכים את הערים הגדולות המובילות ליעד לצעירים בכל העולם.

⁹ מעבר מגורים מרצון בין אזורים, (בשונה מהגירה כפויה – לדוגמה כתוצאה ממצב של פליטות), נעשה למטרות השתקעות ארוכת טווח (בשונה לדוגמה מסטודנטים וחיילים שמגיעים לאזור היעד לתקופה קצובה מראש), בתוך יחידה פוליטית נתונה (בשונה מהגירה בין מדינות שלה מאפיינים שונים).

¹⁰ ידוע בספרות כ"יתרונות האגלומרציה"

¹¹ הכנסת – מרכז מחקר ומידע, [התחבורה הציבורית בישראל והגודש בכבישים, 2019](#)

נתונים מארצות הברית, בריטניה וישראל, מראים, כי חלה ירידה משמעותית בהגירה של משקי בית לאחר ההתמסדות. כשהאנשים נכנסים לזוגיות (במסגרת של נישואין או של קשר זוגי משמעותי) מושפעות החלטותיהם משיקולי בחירת המגורים של בן/בת הזוג. ההחלטה על המיקום, הופכת להיות החלטה של משק בית/משפחה. כך לדוגמא, זוגות שלשניהם קריירה, עוברים פחות, בשל האתגר למצוא תעסוקה איכותית לשניהם. האינטנסיביות למעבר מגורים עולה, לאחר צאת הילדים מהבית. מעבר מגורים לאחר שלב ההתמסדות הנו תהליך דו-שלבי. בשלב הראשון נדחפת המשפחה מחוץ למקום המגורים הנוכחי ובשלב השני היא מחפש לאן לעבור. בלא צורך דוחק, שדוחף מחוץ למקום המגורים, אין למשק הבית צורך לעבור.¹² **העלייה המתמדת במחירי הדיור במרכז וזמני הנסיעה ההולכים וגדלים לעבודה, עשויים להוות גורמים דוחפים שמניעים אנשים לבחון את החלופה למגורים, בנגב ובגליל.**

גם אם משפחה מחליטה לעבור ממקום מגוריה הנוכחי, אין המשמעות בהכרח שתבחר בנגב ובגליל כיעד הגירה. הנגב והגליל צריכים להיות מספיק מושכים על-מנת שמשפחה תבחר לעבור אליהם. ככלל, אנשים ממעטים לעבור בין אזורים, בעיקר משום שהיציאה משוק העבודה המקומי טומנת בחובה סיכונים משמעותיים. לכן, כאשר מתעורר צורך, שדוחף לשינוי במקום המגורים, לרוב הדבר נעשה בטווחים גיאוגרפיים מצומצמים. משפחות תעדפנה להתאים את הדיור לצרכים המשתנים שלהן, באותה שכונה, או עיר, או לעבור לישוב קרוב. ככל שגובר הלחץ במרכז (כתוצאה מעלייה במחירי הדיור, בזיהום האוויר ובפקקי התנועה), מעדיפות משפחות לעבור לטבעות החיצוניות במטרופולין (דוגמת ראשון לציון, פתח תקווה ונתניה), על פני יציאה מהמטרופולין. בטבעות המטרופולין החיצוניות, ניתן ליהנות ממחירי דיור זולים יותר ומצפיפות נמוכה יותר, בלי לאבד את ההזדמנויות התעסוקתיות ומגוון הפנאי שמקנה המרכז. במקרה זה, אנשים ממירים בין מקום המגורים, לבין זמן הנסיעה לעבודה. חלופה נוספת היא להישאר במקום – לדוגמא במעבר לדירה קטנה יותר, או בהתפשרות על המחיר, או על איכות הדיור וכו'. אפשרות נוספת היא מעבר לחו"ל – בעולם גלובלי של "נוודות דיגיטלית", הקמה של קהילות ישראלים בחו"ל היא חלופה שכיחה.

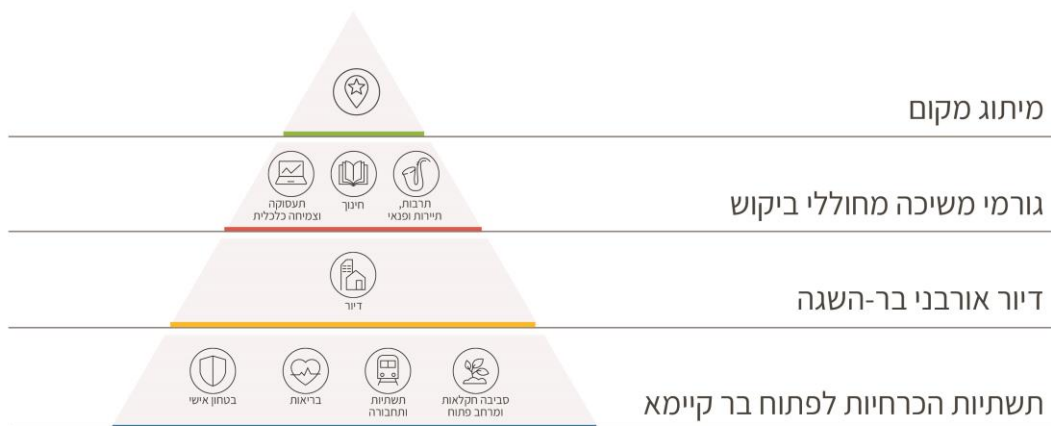
מה הופך אזור למבוקש?

מטרופולין גוש דן הפך ברבות השנים למקום האטרקטיבי בישראל, והוא הולך ו"נמתח" צפונה ודרומה, בלי להשתחרר מ"אחיזתה" ומכוח המשיכה של תל-אביב. הדבר מתבטא במחירים שאנשים מוכנים לשלם עבור דיור במרכז או קרוב אליו, ככל הניתן מבחינתם. תוכנית המאה מציעה להפוך את הנגב והגליל לאזורי ביקוש באמצעות פיתוח יוזמות בשמונה תחומי חיים: דיור וקהילה בעיר ובכפר; תעסוקה וצמיחה כלכלית; תחבורה; בריאות; חינוך; תיירות, תרבות ופנאי; סביבה, שטחים פתוחים וחקלאות; וביטחון אישי. ניתן להצביע על הירארכיה בתחומי החיים בכל הנוגע להשפעתם על בחירת מקום המגורים, ובהתאם לכך לגזור אסטרטגיה ליצירת ביקושים.

¹² יוצא מהכלל הוא "ריילוקיישן" בו עוברת המשפחה בעקבות הזדמנויות, גם אם טוב לה במקום המגורים הנוכחי.

אסטרטגיה ליצירת מסה קריטית בנגב ובגליל

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

בבסיס הפירמידה עומדות התשתיות. אלו כוללות תשתיות פיזיות (דוגמת כבישים ואינטרנט) לצד תשתיות מאפשרות (דוגמת בריאות וביטחון אישי). **התשתית הנה תנאי הכרחי, אך היא אינה מספיקה על מנת למשוך אנשים למקום.** בקומה השנייה של הפירמידה נמצאת היכולת לייצר **היצע נרחב של דיור בר-השגה** בערים בנגב ובגליל. ניתן להגדיל את ההיצע באמצעות שילוב של התחדשות עירונית עם בנייה של שכונות חדשות בבנייה רוויה. מחירי הדיור לכשעצמם מהווים גורם משיכה, אם כי לא מספיק. כבר כיום המחירים בנגב ובגליל נמוכים משמעותית מאלו של המרכז ועדיין מטרופולין תל אביב מושך אליו את מרבית הביקוש. בקומה השלישית של הפירמידה נמצאים **גורמים מעודדי ביקוש** - הפקטורים שהופכים עיר לאטרקטיבית וביניהם תעסוקה וחינוך איכותיים, מגוון רחב ומזמין של אפשרויות בתחום התרבות והפנאי, חיי קהילה, וסביבה שכוללת חלוצים, יזמים ואומנים. לבסוף, בקומה העליונה של הפירמידה, על מנת להניע אנשים לשינוי מגורים לערים בנגב ובגליל, עליהם לאמץ תפישות חיוביות כלפי ערים אלו. במקרה של תפישה שלילית מוקדמת, יש צורך שהתושבים הפוטנציאליים יזהו כי חלה קפיצת מדרגה משמעותית בגורמי המשיכה מחוללי הביקוש. לשם יצירה של תפישה חיובית, יש לפעול ל**מיתוג מקום (Place branding)** שכולל שילוב מתמשך של שינוי המציאות בשטח (בדגש על גורמים מחוללי הביקוש), לצד פרסומם בקרב קהל היעד.

תשתיות הנרחיות לפיתוח בר-קיימא

התושב מצפה כי המדינה תספק לו תשתית ברמת הסף הנאותה, אך מרכיבים אלה לכשעצמם אינם נחשבים כגורמי ביקוש. תוכנית המאה רואה בתשתיות הפיזיות כולן – מערכות תחבורה ציבורית יעילות ונגישות בכל חבלי המדינה, מערכות אנרגיה (ייצור והולכת חשמל וגז טבעי), מים וביו, תקשורת מתקדמת, מחצבות, מוסדות ציבור (ממשלה, חירום, ובריאות וכו'), בתי עלמין, מערכות לפינוי ולטיפול בפסולת וכדומה – תנאי הכרחיים לפיתוח.

בהתייחס להחלטת הממשלה 2457, בנושא התשתיות, בה היא מורה להכין "תוכנית פעולה לתכנון אסטרטגי, אשר תעסוק, בין היתר, בייעול השימוש בקרקע ופיתוח מערכות תשתיות חיוניות"¹³ – תוכנית המאה גורסת שעל הממשלה ליצור מנגנון תכנון וביצוע משולב לכל התשתיות הלאומיות הפיזיות, ולהניחן קודם לפיתוח הדרוש. בראייה צופה פני הכפלת האוכלוסייה, העומס הגדול הקיים כבר עתה על התשתיות, ילך ויגבר משמעותית בכל המדינה. הדבר מחייב חשיבה מחדש על תכנון התשתיות ומימושו, תוך שימוש יעיל בקרקע, כדי לאפשר פיתוח מושכל של המרקמים הבנויים בערים ובמרחב הכפרי בקצב הדרוש, ובה בעת, לשמור על השטחים הפתוחים הערכיים כעתודה לדורות הבאים. התשתיות כיום אינן מתוכננות ומבוצעות בהתאמה לצרכי הפיתוח, ולא בהתאמה ביניהן, ולא פעם, העדרן מהווה החסם המשמעותי ביותר לפיתוח.

דיור אורבני בר-השגה

קיימים פערים משמעותיים במחירי הדירות בין מרכז הארץ לבין הנגב והגליל, כאשר מחירי הדיור (לקנייה ולהשכרה) במרכז גבוהים פי שניים בקירוב. מחירי הדיור הגבוהים במרכז, מהווים גורם דחיפה (Push factor) שגורם לתושבים לחפש אפשרויות אחרות למגורים. עם זאת, מחירי הדירות והשכירות הנמוכים משמעותית בנגב ובגליל, בהשוואה לתל אביב, אינם מספיקים למשיכת מסה קריטית של אוכלוסייה להתגורר בהם, שכן מרכיב הדיור הוא מרכיב קריטי, לא רק בהיבט כמות יחידות הדיור, אלא גם באיכותו, ובמובן עמוק מכך: בחוויית המגורים הכוללת המוצעת לתושבים הקיימים והעתידיים בדירה ובסביבתה. לכן, לצורך מיתון מחירי הדיור במרכז הארץ, קיים צורך מידי ליצור חלופות לדיור איכותי בנגב ובגליל לצד פיתוח גורמי המשיכה מחוללי הביקוש – הגורמים שהופכים את הערים בנגב ובגליל לאטרקטיביות. על היצע הדיור להיות מגוון, דיור להשכרה ובר השגה, דירות מותאמות קהלים, צעירים, סטודנטים וכיוצא באלה.

גורמי משיכה מחוללי הביקוש

הכוחות שמניעים את הביקוש מיוחסים כיום בעיקר לסגנון החיים, שכן אנשים מגדירים את סגנון החיים המבוקש, ורק לאחר מכן בוחנים היכן יוכלו להשיגו. קהל היעד הפוטנציאלי להגירה הם ברובם בני דור ה-Y ובני "המעמד היצירתי"¹⁴. קבוצות אוכלוסייה אלו נוטות לאורבניות בעיקר בגילאים הצעירים, בהם הכרויות והתבססות מקצועית נחשבים כיעדים התפתחותיים שהאגלומרציה האורבנית תורמת להשגתם. כלומר, הדרשה לאורבניות הנה חלק משמעותי בביקוש של "המעמד היצירתי"

¹³ התוכנית האסטרטגית לדיור 2040.

¹⁴ "המעמד היצירתי" (creative class) בעידן כלכלת הידע, מתאפיין בהון אנושי המחזיק בידע ומומחיות, מהווים הנכסים המרכזיים שלו ואינם תלויי מקום. ובהתאם לכך, יכול סקטור זה לפתח את הכלכלה המקומית בכל מקום בו ייבחר להתגורר.

ושל דור ה-Y ככלל. מכאן עולה שהמגורים ביישוב פרברי, שנחשבים כיתרון המובהק של הנגב והגליל, קוסמים פחות לקהל היעד. לפי מחקרים העוסקים בהעדפות המגורים של בני ה'מעמד היצירתי', עיר עם חיי תרבות ופנאי, חיי קהילה (אישית ומקצועית), מרחב פיזי בעל חזות חיצונית אטרקטיבית, הליכתיות, נגישות וקישוריות למוקדי החיים בעיר, חינוך ברמה גבוהה ואוכלוסייה שכוללת 'טלנטים' בתחומים מגוונים (כגון: יזמים, אנשי תרבות ואמנים) – עשויה להוות גורם משיכה. **למכלול הגורמים שיוצרים עירוניות טובה, יש השפעת גומלין על פיתוח התעסוקה** שכן הכלכלה נוצרת במקום בו אנשים נפגשים. ככל שהמקומות אטרקטיביים יותר כך הם מושכים יותר אנשים ועסקים. כלומר, **יצירת הסביבה העירונית המושכת, חשובה לא פחות מיצירת מנועי צמיחה כלכליים, שכן היא עצמה מהווה מנוע צמיחה.**

רבות מדובר על יתרונות הערים הגדולות בתחום התעסוקה, אולם כיום גוברת ההבנה כי האפשרות של ערים לספק צריכה של פנאי וחוויות ('The Consumer City') היא שהופכת אותן לאטרקטיביות לא פחות. השילוב בין ההזדמנויות התעסוקתיות לבין אפשרויות הצריכה המגוונות מוביל לדינמיקה של צמיחה. נוצרת השפעה הדדית, שבה לא ברור האם התעסוקה המתקדמת (והשכר הגבוה שלצידה) מובילה לעלייה בצריכה, או שאפשרויות הצריכה המתקדמות מושכות את ההון האנושי ובכך יוצרות את המשרות בענפי התעסוקה המתקדמים. מנגד, העדרם של מחוללי תעסוקה וצריכה, מוביל ל'מעגל קסמים' שלילי שמוביל לדעיכת האזור. במשך שנים, סובלת מדינת ישראל מ'מעגל קסמים' זה, בו הצפיפות במרכז הארץ, ומאידך מיעוט תושבים בצפון ובדרום, מובילים לכדאיות כלכלית נמוכה להשקעות באזורים אלו. היעדר ההשקעות בנגב ובגליל, גורם למחסור תמידי בתשתיות ובגורמי משיכה, שבתורו משמר את רמת הביקוש הנמוכה לחיים בנגב ובגליל ואת עודף הביקוש לחיים במרכז. המענים הנקודתיים שניתנו עד היום, לא נתנו מענה הולם לכשל השוק ועל כך שימרו את המצב.

מיתוג מקום

אסטרטגיה למיתוג מקום (Place branding) נועדה להשפיע על תפישות התושבים ואנשים מבחוץ בנוגע לעיר, לאזור או למדינה. תפישה חיובית לגבי מקום היא בעלת ערך כלכלי מוחשי, שכן היא מהווה תנאי לכך שאנשים ירצו לחיות, לעבוד ולבקר בו. בעידן של תחרות וניידות של ההון האנושי והעסקים, מותג חזק הוא נכס בעל ערך שנותן לערים יתרון תחרותי על פני אחרות. מונטין טוב מאפשר לערים להתחרות על גידול בהשקעות של המגזר הציבורי והפרטי, תוך משיכה של הון ומשאבי אנוש. גורמים שונים חוברים על מנת ליצור מותג מקומי חזק, ביניהם: מאפייני הסביבה הבנויה, תחושת הזהות, הרווחה והשייכות של התושבים, ערכי הליבה של העיר, היסטוריה ומורשת, סגנון חיים ותרבות. האופן הסובייקטיבי בו גורמים אלו נתפשים בידי קהל היעד, מבססת תדמית ייחודית. המותג המקומי, אם כן, הוא שיקוף של האופן שבו תושבי העיר רואים אותה, והאופן בו העיר רוצה להיתפש כלפי חוץ. זהו הסיפור המשותף (story telling) של התושבים ואיך שהם מספרים אותו לעצמם ולקהל היעד. על מנת לעודד שינוי תפישה בנוגע למקום, צריך הסיפור המקומי ליצור הבנה בקרב קהל היעד שמשהו אחר קורה בו.

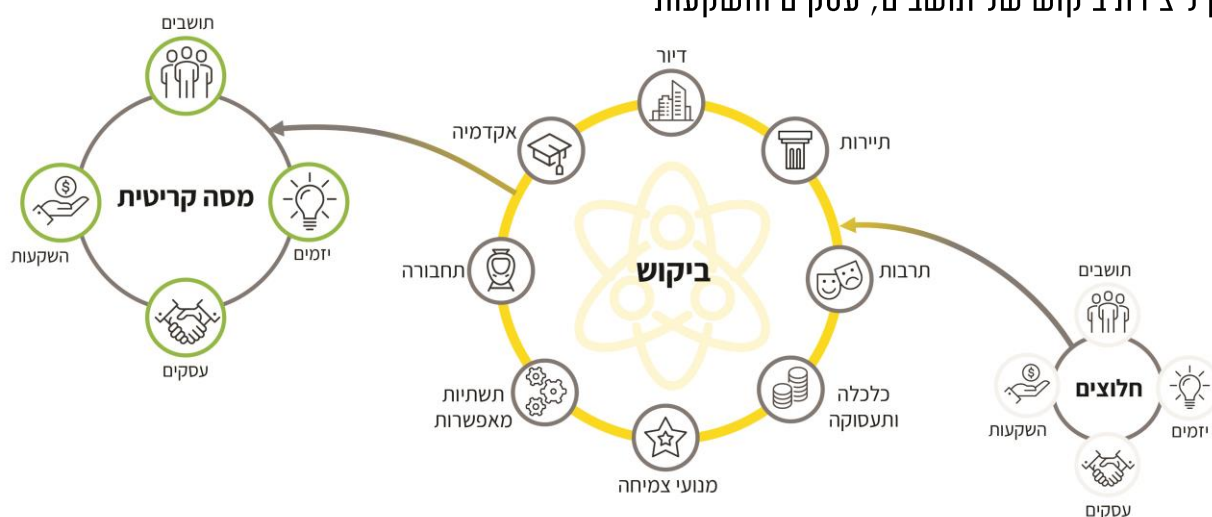
אסטרטגיית פיתוח לבניית המרכזים החדשים

האם אנשים מגיעים לאזור בעקבות קיומם של תשתיות וגורמי משיכה או שאלו נוצרים היכן שיש אנשים? במצב העניינים היום כל "צד" מחכה לראות מה יקרה - האנשים מחכים לתשתיות, שמחכות לאנשים. על פי תפישת תוכנית המאה, יש לעבוד במקביל: יש לתכנן ולבנות מראש את התשתיות והעוגנים בכל עיר ומרחב, כך שיתאימו למסה קריטית של תושבים ובמקביל, להביא למקום את החלוצים, "המאמצים הראשוניים" (Early adopters). החלוצים הראשונים יחד עם תכנון מראש, מייצרים היתכנות לאיכות בכל תחומי החיים. באופן זה הם מגבירים את הביקוש לאזור. כאשר הביקוש מתגבר, התשתיות שתוכננו ונבנו מראש מאפשרות לקלוט את "השפע" ונוצרת במקום מסה קריטית של תושבים ותושבות, שמאפשרת את המשך צמיחתו של השוק המקומי באופן אורגני וללא תלות בתמריצים ממשלתיים.

איך בונים מרכז חדש?

תכנון ליצירת ביקוש של תושבים, עסקים והשקעות

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

יצירת מרכזים חדשים, אזורי ביקוש, בתוך מדינת ישראל, לא רק שתסייע לצמצום פערים, תאפשר מוביליות חברתית, ותיתן מענה לאתגרים שלא נפתרו מקום המדינה, אלא גם תסייע לייצר שווקים צומחים ומנועי צמיחה כלכליים חדשים. זאת, הן באופן ישיר בפיתוח התשתיות, הדיור, מנועי הצמיחה וכל שנצרך עבור אוכלוסייה הולכת וגדלה, והן במיצוי של הנכסים האזוריים והמקומיים, תוך מתן הזדמנויות לדרור חדש של יזמים ומשקיעים, לפתח חבלי ארץ שעד כה לא היו חלק ממרחבי ההשקעות שלהם.

על מנת ליצור את המסה הקריטית, יש להקצות משאבים ממשלתיים ניכרים לצד מאמצים של שחקני מפתח מקומיים. לצד פעולות נמרצות לשינוי המצב בשטח, יש ליצור מיתוג תומך של הנגב והגליל כמרכזים חדשים ולא כפריפריה, מיתוג של הערים כשוות ולא כערי פיתוח, מיתוג של שכונות קהילתיות ולא שכונות מצוקה, זאת לצד קפיצה למים של חלוצים והקמת תשתיות מתוך הבנה ואמונה שזה לא רק אפשרי אלא הכרחי.

בהתאם לכך פיתחה תנועת אור את מודל 'עיר שווה' שכבר מיושם כמיזם משותף בשטח. מודל 'עיר שווה' הינו מאיץ צמיחה יישומי לערי הנגב והגליל. המיזם מהווה פלטפורמה רחבה לתנופה של ערים המאופיינות בתת ביקוש, ולהפיכתן לערים מובילות כלכלית, חברתית ודמוגרפית.

מודל עיר שווה

שלבי המיזם:

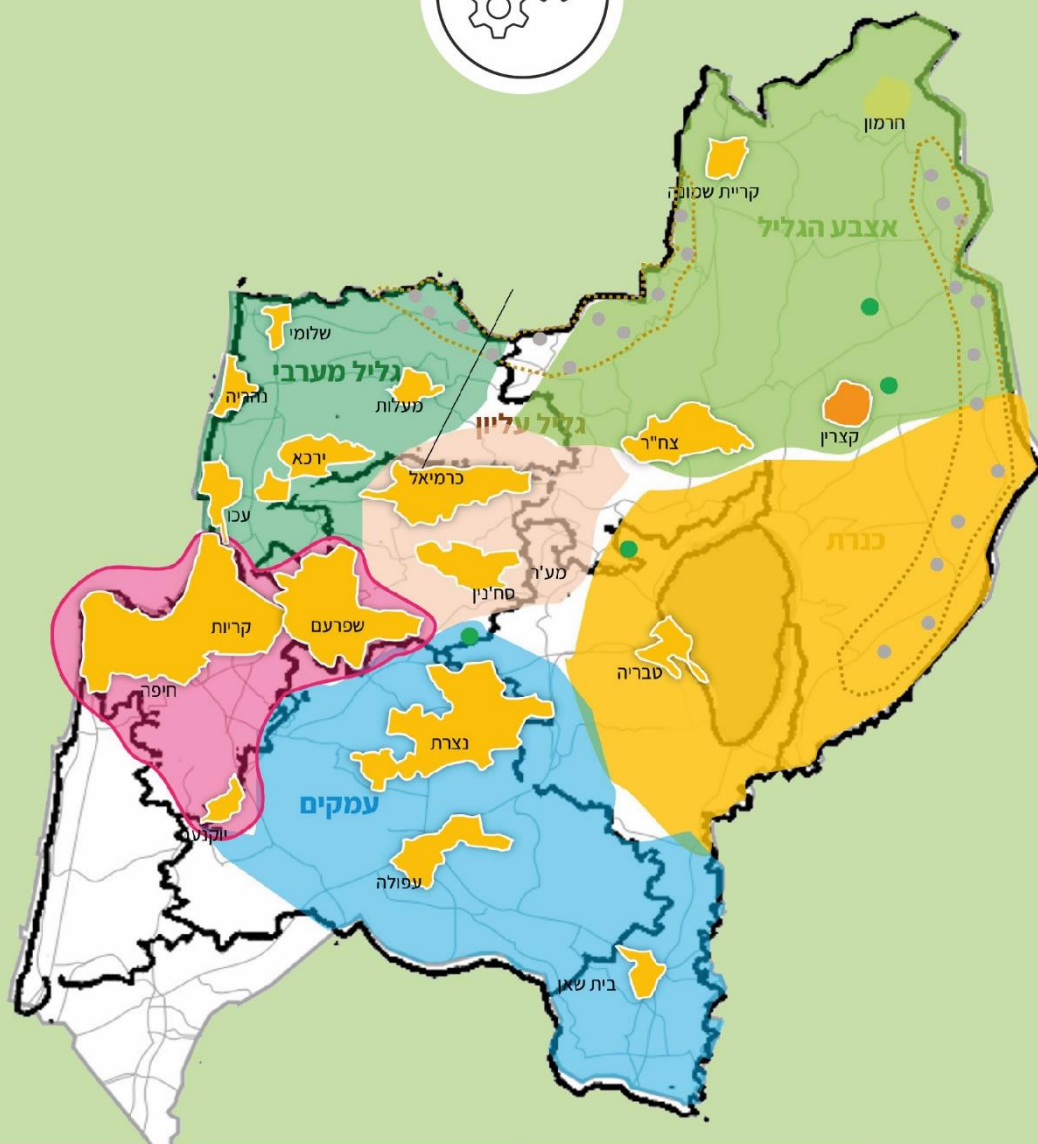
© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

הפתרון למחירי הדיור הגבוהים בישראל - בנייה עירונית מסיבית בנגב ובגליל

תוכנית המאה מציגה מתווה שמהווה תפנית חדה במדיניות הנהוגה בשנים האחרונות - "למתוח את אזורי הביקוש". התוכנית רואה ברכה בעלייתו של המרכז על פסי צמיחה גלובליים. יחד עם זאת, התוכנית מציעה השקעה ציבורית משמעותית על מנת לייצור שני אזורי ביקוש נוספים - אזורים שאנשים רוצים להתגורר בהם בשל היתרונות שהם מציעים. תוכנית המאה מציעה לפתור את בעיית מחירי הדיור של ישראל - בנגב ובגליל. מחירי הדיור הגבוהים במרכז, דוחפים אנשים לחפש אלטרנטיבות. בנייה עירונית צפופה של דיור בר השגה, לצד השקעה בהפיכת הערים והאזורים סביבן לאזורי ביקוש, הינה אסטרטגיה ראויה לאחת מהבעיות המשמעותיות בישראל. ככלל, צפיפות עירונית אינה דבר רע - נהפוך הוא. מספר גדול של אנשים בשטח קטן יחסית, מוריד בצורה משמעותית את ספי הכניסה לעסקים ולשירותים, ואלה משביחים את איכות החיים העירוניים. סיבה ומסובב. אלה ההזדמנויות שבני ה'מעמד היצירתי' עטים עליהן ומייצרים מהן לא רק את אותה איכות עירונית, אלא גם כלכלה מקומית משגשגת. לפיכך, הגדרת יעדים ברורים לגידול מואץ במספר התושבים, יחידות הדיור, העסקים והיזמים בערים - תאפשר מימוש פוטנציאל ההתפתחות של הנגב והגליל לכדי מרכזי חיים משגשגים ועצמאיים.

תהליכי תכנון מובנים, ובמסגרתם איתור ומינוף הנכסים הייחודיים ויצירת היצע איכותי ומגוון לקהלי היעד, ייצרו כדאיות כלכלית לפיתוח, יאפשרו את תיקון כשל השוק והעולות ההיסטוריות ובעיקר, יאפשרו איכות חיים וחוסן בר קיימא לכלל תושבי מדינת ישראל. הממשלה יכולה בנוסף, להקים ו/או להעתיק מחוללי צמיחה לאומיים לנגב ולגליל, ולאפשר לאזורים או לחבלי הארץ שבהם ייטמעו, לייצר התמחויות וצמיחה כלכלית לדורות. עצם השוואת שירותי הבריאות לרמה של המרכז למשל, תיצור אלפי משרות איכותיות, מפעלים ביטחוניים, מכוני מחקר ואוניברסיטאות, לצד תשתיות משוכללות – כולם מחוללי צמיחה משני מציאות, שבידי הממשלה לקדם את הקמתם בנגב ובגליל ובעזרתם למשוך מיליוני תושבים להעתיק את מרכז חייהם לנגב ולגליל.

התפישה התכנונית

תוכנית המאה מציעה ראייה אסטרטגית של הנגב והגליל, כחלק משמעותי מחוסנה של המדינה כולה. במרכזה, חתירה להפיכתם של הנגב והגליל למרכזי חיים משמעותיים, המובילים לפיתוח, לאיזון ולצמיחה מכלילה, ותורמים לשגשוג ולחוסנה של כלל מדינת ישראל וכלל אזרחיה. התוכנית מבקשת לאתגר את הנחות היסוד הקיימות בבסיס האסטרטגיות הנוכחיות, חותרת לשינוי באמצעות פעולות רב רובדיות, בין-משרדיות ובין-מגזריות, יצירתיות וחדשניות, במבט צופה עתיד, לשנת 2048, ואף לעתיד הרחוק יותר – המאה הבאה.

בהתאם לכך, התוכנית מציעה שינויים משמעותיים ברובד התכנוני:

התייחסות אל התכנון ככלי ליצירת ביקוש ופתרונות לכל רבדי החיים: התוכניות הארציות הקיימות, משמרות את יעדי פיזור האוכלוסין בהתבסס על הביקוש הקיים, קרי חיזוק המרכז, בלא יצירת כלים להתמודד עם המשמעותיות הנגזרות מכך. עם זאת, לעת הכפלת האוכלוסייה, וודאי בעשורים שיבואו אחר כך, אין תוחלת למצב שבו 75% מתושבי המדינה יתגוררו ב-25% משטחה. בהתאם, התוכנית מבקשת לשנות את המיקוד מהאצת הגידול הדמוגרפי במרכז ולקדם כלים תכנוניים, מרחביים, חברתיים וכלכליים חדשים, בכל תחומי החיים, שיעודדו הגדלת ביקושים משמעותית בערי הנגב והגליל, במטרה לייצר **מסה קריטית של אוכלוסייה**, שתאפשר צמיחה אזרית בת קיימא ומכלילה בהם.

תפישת הנגב והגליל כ"מרחבים אנושיים": התוכניות הארציות הקיימות, בעיקר תמ"א 35, רואות בנגב ובגליל מרחבי התנסות, לתשתיות ולתעשייה כבדה, לצד מרחבי שימור ו"אל געת", במקום לראותם כמרחבים לאנשים ולקהילות. התוכנית מבקשת לעדכן את מטרות התכנון בנגב ובגליל, משימור, ומשטח לתשתיות לאומיות, למרחבי פיתוח, הממוקד בשגשוג האדם, הקהילה והרשויות המקומיות הקיימות, מתוך רגישות לחקלאות, לטבע ולשטחים הפתוחים, כחלק מהאיזון המתחייב בין האקלים, הסביבה ושלומות האדם.

תכנון מכליל עבור כלל המגזרים: התוכניות הקיימות טרם ענו על אתגרי התכנון והמימוש של מגורים ושימושים אחרים עבור קבוצות אוכלוסייה נרחבות. האתגרים מונחים ביישובי החברה הערבית והחרדית לגוניהן, היישובים הכפריים והקהילתיים, בפתרונות לזוגות צעירים ובקבוצות באוכלוסייה שמשוועות לדיור ציבורי ולדיור בר השגה. תוכנית המאה מבקשת לייצר ראייה הוליסטית של כלל האוכלוסיות והמגזרים באמצעות פתרונות מותאמים, אך משותפים ומעודדי אמון, לכלל האוכלוסיות.

תוכנית המאה מבקשת להטמיע אסטרטגיית פעולה ממשלתית שתתן מענה לאומי ואישי, הבנויה משלוש "קומות", כמתואר להלן:

- **האזוריות** - מתוך ההבנה שקפיצת מדרגה כלכלית ויצירת צמיחה מכלילה ושגשוג, יכולים להתקיים רק על בסיס נכסים אזוריים בני קיימא, ושאיך לא שחקן בודד – רשותי, או ממשלתי, או עסקי – אינו יכול לייצרם לבדו.
- **העירוניות** – כ-90% מתושבי המדינה והעולם המערבי חיים בערים. על מנת למשוך אוכלוסייה לערי הנגב והגליל, עלינו לחזק ולטייב את איכות החיים העירוניים בהן, ולהפכן ל"מגנט" למיליוני אנשים.

- **הקהילתיות** – הקהילה העירונית והכפרית היא הבסיס לזהותו של התושב ולחיבורו למקום, לשכנים, לעיר ולאזור. התושב הוא "לקוח הקצה" ויש לוודא שכל תוכנית ויוזמה מורגשת ומגיעה לכל אחד ואחת בכל מקום.

אזוריות

מעבר מתפישה נושאת ומקומית לתפישה אזורית כוללת: התכנון בישראל הוא ארצי, מחוזי ומקומי. אין שכבה תכנונית מוכרת לרובד האזורי – שדווקא לו היכולת המיטבית לזהות נכסים ייחודיים ולהפכם למנועי צמיחה. בנוסף, מרבית התכנויות הקיימות מספקות מענה חלקי בלבד (לרוב בתוך גבול מוניציפלי מנותק מהקשר של צמיחה), החסר יכולת ליצור פוטנציאל הנכסים האזוריים וליצירת צמיחה מכלילה. אף גורם באזור נתון, רשות מקומית או כל שחקן אחר, אינו מסוגל ליצור **לבדו** צמיחה כלכלית ושגשוג. לכן, תפישה אזורית כוללת, לתכנון, לפיתוח ולניהול, היא מחויבת אל מול אתגרי המציאות והעתיד הצפוי. **בהתאם, התוכנית מציעה תפישה אזורית - מרחבית ורב תחומית לכלל האזורים במדינת ישראל.**

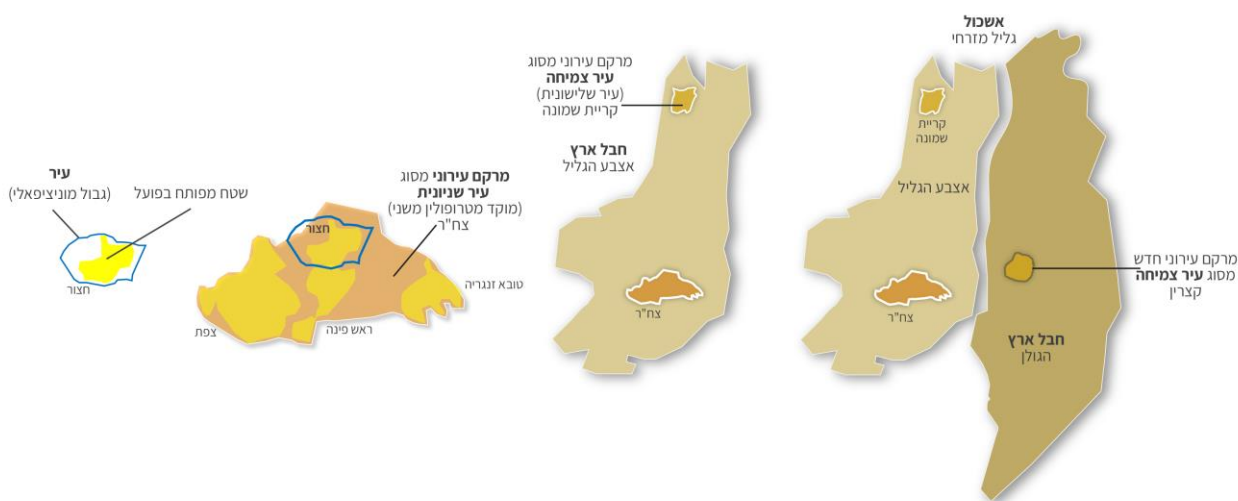
תכנון, פיתוח וניהול אזורי, כמאיץ צמיחה כלכלית מכלילה: התוכניות הקיימות מתמקדות, בהקשר למרחב הבנוי, בעיקר באתגר הדיור ובתשתיות ולא ביוקר המחייה, תעסוקה ובצמיחה כלכלית. **תוכנית המאה מציעה לשלב מודלים עסקיים וניהוליים מתקדמים, המאפשרים לנצל ולמצות את ההזדמנויות הייחודיות לכל מרחב בהיבטי ההון האנושי, החברתי והפיזי.** בעיקרם – **התכנסות אזורית סביב נכסים בני קיימא** (כאלה שלא ניתן להעתיקם/לסגרם!) **ופיתוח מנועי צמיחה על בסיסם, תוך חיבור למגמות לאומיות ובינלאומיות.**

תכנון המתמקד בחיזוק מטרופולינים ראשיים ומשניים: התוכניות הקיימות מכוונות למעשה ל"מתיחת מטרופולין דן-ירושלים צפונה ודרומה עד לפאתי באר שבע וחיפה", תוך סכנה להזנחה ולדעיכה של ישובים ומרקמים הרחוקים מליבת המטרופולין. התוכנית מציעה לבסס מודלים המכירים בתפקיד שני המטרופולינים הראשיים – חיפה ובאר שבע, **כמוקדים לצמיחה ולגידול אוכלוסין;** וכן של מטרופולינים משניים כרשת מרחבית הפועלת לצד המטרופולינים הראשיים. ערי המטרופולין המשני הן ערים בעלות פוטנציאל צמיחה מעל 250,000 תושבים, המשרתות מספר חבלי ארץ (בנגב לדוגמא: דימונה, אילת ורהט ובגליל לדוגמא: עכו-נהריה, נצרת, עפולה וצפת-חצור-ראש פינה) ולצידן, "ערי צמיחה" – ערים בעלות פוטנציאל צמיחה עד 200,000 תושבים, המהוות מרקם עירוני בלב אזור כפרי (נתיבות, ערד, אופקים, עפולה, בית שאן ועוד).

תכנון המתמקד בחיזוק חבלי ארץ מרוחקים (אזורי ספר):

תוכנית המאה מציעה במסגרת התכנון האזורי הכולל, כלים לפיתוח ולחיזוק אזורי ספר המרוחקים מהמרכזים העירוניים, בהם סף הכניסה לשירותים גבוה, הנגישות נמוכה וגם תחושת הביטחון נמוכה.

המחשה של תפישה אזורית באשכולות הגליל על ידי חלוקה של האשכול לחבלי-ארץ

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

עירוניות

הערים הן מנוע השינוי בעידן המודרני. ההתכנסות של בני אדם בערים גדולות, פתח מאז הקמת העיר הראשונה בהיסטוריה – כנראה יריחו – פתח לשפע הזדמנויות כלכליות-חברתיות ומנוף לשינויים החברתיים, המדעיים והתרבותיים הגדולים ביותר. העיר מהווה מקום מפגש לאנשים, לסחורות, לידע, לכישרון, לרעיונות, והופכת עם הדורות למרחב של יצירה בכל התחומים. לא בלי אתגרים, חיכוכים בין קבוצות שונות, מתחים על שליטה ומאמצים בלתי פוסקים לקיים את התשתיות והמנגנונים המתחזקים אותה. בלי להיכנס יתר על המידה לעומקם של דברים, נסכים שבמבחן ההיסטוריה, העיר היא מקום המחיה המועדף על האדם והיא היחידה ההתיישבותית הקטנה ביותר, שיכולה באמת לייצר ולהוביל שינויים משמעותיים במרחב, בתנאים מסוימים. וודאי שהיא צריכה שיחיו בה מספר רב של תושבים, מספר המשתנה ממדינה למדינה וקשה לקבוע מסמרות, אבל באירופה, ערים שגודלן 100-250 אלף תושבים, מהוות ערי ליבה חיוניות ומשגשגות לעצמן ולסביבתן הכפרית והסמי כפרית. בארץ, גם יישוב סמי כפרי, או עיירה בת 20 אלף תושבים נחשבת לעיר.¹⁵ חשוב שתהיה בנויה ממגוון של קהילות חסונות, שכונות איכותיות ותהיה בכל מרכיביה העירוניים-אנושיים מערכת התומכת באותה יצירתיות ויזמות.

- **הזנקת ערי הנגב והגליל ("ערים שוות"):** גם בישראל רוב האוכלוסייה מתגוררת בערים. עם זאת, ערי הצפון והדרום, מתקשות לייצר עירוניות איכותית ומושכת אוכלוסייה. התכנון, במיוחד זה הנמרץ, שנעשה בשנים האחרונות במטרה להגדיל את מלאי יחידות הדיור המתבקש מהגידול באוכלוסייה, אינו מתחשב באתגר העירוניות – רובו ככולו שכונות מגורים מחוץ למרחם העירוני הקיים, תוך פלישה לשטחים פתוחים והזנחת המרחקים הישנים. תוכנית המאה מציעה

¹⁵ להרחבה ר': תנועת אור (2023). תכנון, פיתוח וניהול אזורי במרכזים החדשים של ישראל – הנגב והגליל. מסמך עמדה לאשכולות רשויות.

להפנות את המשאבים הלאומיים ליצירת ערים שוות, איכותיות, מעורבות שימושים, בנות קיימא, הבנויות מרבדים קהילתיים בריאים – מבית המגורים, למבנן, לשכונה הקהילתית, לרובע ולעיר, והמחבורות לאזורן ולנכסיו.

- **התחדשות עירונית כהשקעה לאומית:** התוכניות הקיימות וכלי הביצוע הקיימים, מגבילים את יעדי ההתחדשות העירונית בערי הנגב והגליל, במרחב הכפרי, ובמרכזי תעסוקה ותעשייה. זאת עקב אי ההתאמה למודלים הכלכליים שנבנו עבור ערי המרכז. בכך אף מוחמצות הזדמנויות לגידול אוכלוסין בצפון ובדרום – המפתח לצמיחה בת קיימא. התחדשות עירונית אינה רק מעשה נדל"ני, אלא תפישה חברתית-כלכלית-תכנונית, הדורשת השקעה ממשלתית ומניבה פירות בטווח הארוך. **תוכנית המאה מציעה כלים וכללים שיעודדו ויקדמו צפיפות והתחדשות מכלילה בעיקר בערי הצפון והדרום, כהשקעה חיונית והכרחית, תוך מענה איכותי לכשלי השוק בהם.**

קהילתיות

הקהילה היא המסגרת המיידית והקרובה ביותר אל האדם ומשפחתו. איתה הוא מגדל את ילדיו, בה הוא גדל עם חבריו לחיים. שכניו לצדו, לתמיכה בבחינת – "רַעַךְ וְרַע אָבִיךָ אֶל-תַּעֲזֹב וּבֵית אָחִיךָ אֶל-מְבֹאֵ בְיוֹם אֵיךָ טוֹב שָׁכֵן קְרוֹב מֵאֵחָ רְחוֹק" (משלי כ"ז, פסוק ו'). זאת בתנאי, שיש מסגרות וכלים לחיזוק הקהילתיות, שכן בעידן שבו אנו חיים, הקשרים הבינאישיים, החברתיים, הבלתי אמצעיים, אינם מובנים כפי שהיו בעבר, לא ביישובים הכפריים ולא בערים.

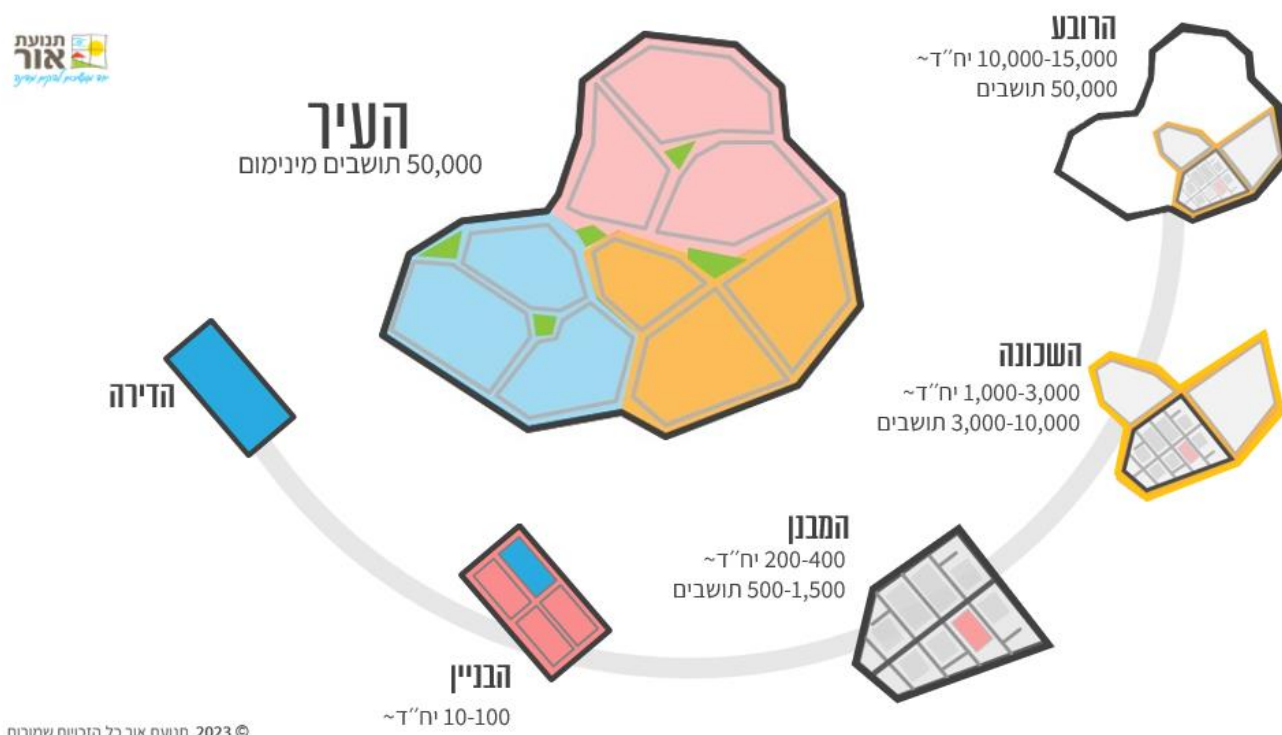
התוכנית מציעה להשקיע מחשבה ומשאבים בחיזוק המרכיבים שבונים קהילה איכותית, מעורבת, נוטלת אחריות, שחבריה מכירים, נפגשים, ערבים אלה לאלה ופועלים כקבוצה בעלת מטרות משותפות. עיר שמורכבת מאוסף של קהילות, מעין "יישובים קהילתיים" בתוך מרקם אורבני, תהפוך ל"עיר שווה". בהתאם לכך פיתחה תנועת אור את מודל "שכונה קהילתית", אשר מציג תפישה הוליסטית בין הרובד התכנוני הפיזי, לבין תהליכים חברתיים-קהילתיים-כלכליים משולבים. הסביבה הפיזית יוצרת מפגשים, היכרות, סביב מוסדות החינוך, שטחי הציבור, מקומות עבודה שכונתיים משותפים, מרכזי תרבות, ספורט ופנאי. הסביבה הקהילתית מייצרת את האחריות ואת תחושת הזהות ואכפתיות, שעמה בא הרצון להישאר במקום ולפתח אותו. כל שכונה היא יחידה תפקודית, מעין "מדינה קטנה", שמאפשרת להגיע ולגעת בכל תושב ותושבת, למדוד את השינוי ולוודא שהחוסן האישי, המוביליות והשגשוג מתממשים ומגיעים ליעדם – כל אחד ואחת בכל מקום, בפועל ולא בתיאוריה.

מודל שכונה קהילתית

- ✓ מנוע צמיחה דמוגרפית
- ✓ צמצום מקרי רווחה
- ✓ שיפור פני העיר
- ✓ יזמות חברתית
- ✓ רצף אירועי תרבות
- ✓ מוקדי בילוי
- ✓ מענה לנוער ולצעירים
- ✓ מקור לגאווה מקומית

'הערים השוות' מתוכננות תוך התייחסות מלאה לכל קני המידה המרחביים הנוגעים לסביבת חייו של הפרט. החל מהקפדה על איכויות בנייה ברמת הדירה והבניין; דרך פיתוח מבני מגורים משותפים (מקבצי בניינים, בלוקים) בהם ניתן למצוא מכלול שירותים נדרשים בסמיכות מיידית למגורים, למשל, מתחמי עבודה משותפים או פעוטונים וכמובן, חללי קהילה מגוונים לדיירי המבנן; השכונה, המהווה מרחב שלם המאפשר מכלול נרחב של צרכים, בהם קניות ומבני ציבור מגוונים והיא מחוברת כולה בשלד דרכים ירוק ובטוח לתנועת הולכי רגל בדגש על ילדים, בעלי מגבלות וקשישים; ולבסוף, הרובע, המהווה יחידה עירונית גדולה ותוססת ובו מסה גדולה של תושבים, עסקים ושירותים ומסחר מסוגים וקני מידה מגוונים.

יזמות משנות מציאות

יוזמות משנות מציאות במרכזים החדשים של ישראל

תוכנית המאה מבקשת לשנות את סדר היום במדינת ישראל ולהוביל מהלך היסטורי-עתידי, במסגרתו יקודמו פעולות ויוזמות המשלבות **תחומי חיים שונים, אשר האימפקט המצטבר שלהן יוביל לשינוי הכיוון הנדרש ולמסה הקריטית, שיש בה כדי להפוך את הנגב והגליל לאזורי ביקוש אטרקטיביים.**

על מנת לשנות את תמונת המצב הקיימת, מציעה התוכנית **צעדים ברמה הלאומית** ובנוסף להם מכלול פעולות, המאגדות כחבילות לפי רמה **אזורית** (הכולל חבלי ארץ והתיישבות כפרית) ורמה **עירונית-קהילתית**.

צעדים ברמה הלאומית

תוכנית המאה מבקשת להניח את היסודות המשמעותיים ביותר הנדרשים על מנת לתת מענה לאתגרי ההווה והעתיד של מדינת ישראל. בהתאם לכך, בבסיסה עומדת שורה של צעדים ברמה הלאומית המהווים את היסודות להוצאה אל הפועל של חזון שלושת המרכזים. בהתאם לאמור לעיל, ביקשנו לבחון את כלל הרבדים במסגרתם נדרשות להתבצע פעולות בעלות משמעות מהותית לקידום החזון. היוזמות באופן הבא:

- **מדיניות** – החלטות וצעדים במסגרת עבודת הממשלה המכוונים את עבודתה לקידום, לפיתוח וליבוס המרכזים החדשים בנגב ובגליל, כולל קבלת החלטה אסטרטגית (חוק או החלטת ממשלה), הקמת מנגנון – "רשות המרכזים החדשים", והקמת מנגנון מימון משולב (בין מגזרי) למימוש היוזמות ברמות השונות
- **תכנון** – פיתוח ועדכון תוכניות לאומיות בתחומי החיים השונים
- **תכנית דיור** – התחדשות עירונית והאצת פיתוח תחום הדיור
- **תשתיות על** בתחומים שונים - תחבורה, בריאות, אנרגיה, ביוב מים ופסולת ועוד
- **מנועי צמיחה** – מימוש ויישום בשטח של פרויקטי על לאומיים בתחומים הכלכלי, התרבותי, האקדמי והחברתי

חבילות הצמיחה - יוזמות ברובד האזורי והעירוני-קהילתי

לצד יוזמות העל ברמה הלאומיות, פותחו גם חבילות יוזמות ברמה האזורית (כולל המרחב הכפרי) וברמה העירונית-קהילתית. חבילות אלה גובשו מתוך התובנה, כי ערים ואזורים משגשגים, פועלים במתודולוגיה סדורה של תכנון, הגדרות ויישום תהליכים ופרויקטים ופיתוח עוגנים ומנועי צמיחה מבוססי נכסים ייחודיים לאזור ולמקום. בהתאם לכך, אנו מבקשים להציג יוזמות הכוללות צעדי **מדיניות, תכנון, ביסוס מנגנוני תקצוב ומימון ותשתיות ומנועי צמיחה**, הנוגעות בכלל תחומי החיים.

תוכנית המאה מציעה, כי החבילות ברובד האזורי יוקצו לחבלי ארץ, המתבססים על שמונה האשכולות הקיימים בנגב והגליל, כאשר אשכולות גדולים במיוחד (למשל נגב מזרחי, כינרת-עמקים וגליל מזרחי) יחולקו למספר חבלי ארץ. ערי מטרופולין וסביבתן הקרובה (קרי באר שבע וחיפה) תוגדרנה גם הן כחבלי ארץ ויזכו להקצאת חבילה אזורית. ההערכה היא, כי בנגב ובגליל יש כ-14-16 חבלי ארץ להם ניתן להקצות חבילות אזוריות בסך הכל.

ברובד העירוני-קהילתי החבילות נותנות מענה לפיתוח ערי מטרופולין משני (ערים מסדר גודל שני - מורכבת מעיר או מגוש ערים) וערי צמיחה (עיר מסדר גודל שלישי). לפי הערכת מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל קיימות כ-30 ערים וכ-100 שכונות, להן יש להקצות חבילות.

מנגנון הפעולה התקציבי למימוש החבילות האזוריות והעירוניות-קהילתיות יפעל באופן הבא:

- המקור התקציבי להוצאה לפועל של היוזמות יהיה מנגנון מימון ממשלתי משולב, אשר יקום במסגרת הקמת "רשות המרכזים החדשים"
- ברובד האזורי, התקציב יוקצה למימוש בידי כל אשכול, עבור פיתוח חבלי הארץ שבתחומם. אשכולות, הכוללים חבל ארץ אחד, יהיו זכאים לתקצוב עבור חבילה אחת; אשכולות גדולים, המכילים מספר חבלי ארץ, יהיו זכאים לחבילה עבור כל חבל ארץ
- חבילת הצמיחה האזורית תהיה מותאמת למדרג של העיר בפרישה המרחבית: ערי מטרופולין, ערי מטרופולין משני, או עיר צמיחה
- ברמה העירונית, תוקצה חבילת צמיחה אחת עבור כל עיר
- בשלב ראשון, יוקצה תקציב עבור הכנת תוכנית אסטרטגית אזורית או עירונית, אשר תבחן את הפיתוח הרצוי בכל אחד משמונת תחומי החיים ותובא לאישור מוסדות התכנון¹⁶
- על בסיס תוכנית אסטרטגית-כלכלית, תגובש רשימת פרויקטים נדרשים למימוש. פרויקטים אלה יתוקצבו בשלב השני בידי קרן המרכזים החדשים
- התקצוב יתבצע בהתאם לפירות התכנון, קרי הפרויקטים שיעלו מתוך תהליך התכנון הכולל
- מוצע לבצע פיילוט, במתווה האמור לעיל, למימוש הפרויקטים שעלו מתהליך התכנון האזורי הכולל, בגליל המערבי

חבילות צמיחה ברמה הלאומית

א. מדיניות - ביסוס ההקמה של המרכזים החדשים

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יוזמות
	עיון התחייבות ממשלתית (חוק או החלטת ממשלה) לתכנון, לקידום ולמימוש ביסוסם של שלושה מרכזי חיים במדינת ישראל
60	הקמת "רשות המרכזים החדשים" כמנגנון ניהול, תכלול ותיאום עבודת הממשלה לקידום ולפיתוח המרכזים החדשים - סמכויות אישור מזורז לקידום התוכניות והיעדים - תכלול, תיאום ובקרה בין כלל גורמי הממשל, הרשויות המגזר העסקי והציבורי - פיתוח וניהול מנגנון "בנק פרויקטים" אזורי - קידום למידה הדדית בין אזורים (בארץ ובעולם) - הקמה ותפעול של בנק מידע אזורי (כולל בנק Big data אזורי) - קידום מדידה ופרסום אזוריים בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

¹⁶ תיחום חבלי הארץ יוגדר במסגרת התכנית האסטרטגית

	- אחריות על המדדים הבאים, מהם תיגזר מדיניות עתידית: - 'מדד עירוניות טובה' במסגרתו יקבעו עקרונות בתחומי החיים השונים - מדד למדידה ולאיתור פערים בין המרכז לבין הנגב והגליל ('Left behind places') - לוח מחוונים (Dashboard) דמוגרפי - למעקב אחר יעדי תוכנית המאה
30	קמפיין להטמעת רעיון המרכזים החדשים
60 למנגנון הניהול	- הקמת 'קרן המרכזים החדשים' - הקמת קרן השקעות לאומית לניתוב השקעות לנגב ולגליל - הקרן תקצה משאבים לקידום, תכנון והוצאה לפועל של יוזמות שמקדמות את היעדים העומדים בבסיס החזון. - הממשלה תקצה לקרן סכום של כ- 100 מיליארד ₪ ל-10 שנים והקרן תגייס הון נוסף להשקעותיה, בהתאם לפרויקטים השונים בסך של כ- 125 מיליארד ₪ (תרומות, השקעות אימפקט, אג"ח, השקעות המגזר הפרטי, מיזמי PPP)
-	קידום רגולציה במסגרתה ייקבעו קריטריונים מחייבים לעבודת הממשלה, קריטריונים שמבטאים את היעדים הנדרשים לפיתוח המרכזים
150	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
2-1 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ב. תכנון

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יוזמות
-	עדכון 'התוכנית האסטרטגית לדיוור לשנים 2017-2040' על כלל פרקיה, בהתאם ליעדי האוכלוסייה של תוכנית המאה
18	עדכון תוכניות מתאר מחוזיות בהתאם לגבולות המרכזים החדשים (הנגב - נפת באר שבע, הגליל - מחוז צפון ונפת חיפה)
60	עדכון תוכניות מתאר מקומיות לפי יעדי "תכנית המאה", הכנת תוכניות חדשות לחיזוק מרקמים עירוניים כערי מטרופולין, כערי מטרופולין משני או כערי צמיחה
6	תכנון הקמת והרחבת ערי צמיחה חדשות (נווה גוריון, ציחור וקצרון)
4	קבלת החלטת ממשלה לקידום תכנון מקדמי ל"עיר עתיד" בין באר שבע לאילת אשר תאכלס מעל ל-2 מיליון תושבים
1,000	תוכנית לאומית לחיזוק החקלאות ויישומה: חיזוק האכיפה, תמיכה בתיעוש חקלאות, תכנון מתאר מחוזי לחקלאות, הקמת המכון לביטחון תזונתי וקידום פעולות המייצרות ביטחון לאומי במזון
60	תכנית לאומית להגנה ולשיקום בתי גידול ומסדרונות אקולוגיים: חיזוק האכיפה, תחזוקת שמורות ושיקום בתי גידול מופרים
-	הגדרת אזורי ספר המנותקים ממרכז מטרופוליני (דוגמאות: ספיר וניצנה, צמודי גדר בגבול הלבנון) בהם ייבחן הצורך להקמת יישובים חדשים ולחיזוק קיימים, כבסיס לפיתוח ארוך טווח
4	הכנת תוכנית מתאר נושאת מחייבת שמקנה כלים עבור תוכניות אזוריות ותוכניות מתאר עירוניות, להטמעה סדורה של היבטי פיתוח קהילתי, ביטחון אישי ועירוניות חכמה
1,152	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
5-2 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ג. פיתוח תשתיות בנגב ובגליל בתחום התחבורה

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יוזמות
20,000	הקמת שדה תעופה משלים בנבטים, ובהמשך שדה תעופה נוסף בגליל
800	הרחבת שדה התעופה הקיים בגליל המזרחי (מחניים) לשדה פעיל לתיירות נכנסת מאירופה
133,500	הקמה וקידום של מערך רכבות מתקדם (בתוך המטרופולינים ולחיבור מהיר בין המטרופולינים): - מסילת הרכבת בקו ערד-נבטים - מסילת רכבת קלה חיפה-נצרת - מסילת הרכבת לאילת - בחלוקה למקטעים: אילת רמון, דימונה-צפון הערבה, השלמת חלק הערבה - מסילת הרכבת בקו כרמיאל-קריית שמונה - מסילה עוקפת מטרופולין באר שבע (גורל-בקעות באר שבע-נאות חובב) - מסילת מנשה (חדרה-עמק) - מסילת טבריה-מע'ר - מסילת בית שאן-צמח - מסילת עפולה-טבריה
2,500	השלמת מקטע כביש "חוצה נגב מרכזי"
4,000	קידום הקמת רכבות מטרופולין באר שבע
2,000	הקמת מיזמי תחבורה אזוריים (לדוגמה: רכבלים ומטרופולינים)
162,800	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
20-5 שנים	טווח זמן משוער לפירות ראשונים

ד. תשתיות מאפשרות (שאינן תחבורה)

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יוזמות
-	תוכנית לאומית להתאמת שירותי הבריאות למאה ה-21 ולסגירת הפערים בין המרכזים - השוואת השירותים בין אזור המרכז לנגב ולגליל בהתבסס על העקרונות שאמצה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה בתמ"א 49 תוך התאמות לצפי האוכלוסייה עפ"י תוכנית המאה - אימוץ המלצות הוועדה לצמצום פערים של משרד הבריאות משנת 2022 ודו"חות מקצועיים קודמים
100	הקמת "עמק מימן" בנגב המזרחי ובערבה
8,000	תשתיות ביוב, מים ופסולת: - הקמה ושדרוג של מכונים לטיהור ומערכות הולכת שפכים - חיזוק מערך משק האשפה הלאומי
500	פיתוח אזור ספר "קדמת נגב", הכולל הסדרת שטחים גלייליים, פיתוח מנועי צמיחה והגדרת רשות מוניציפאלית אחראית לאזור: - הסדרת סמכות מוניציפאלית ומנהלת הקמה - תוכנית אסטרטגית כלכלית אזורית בתחומי התיירות, התרבות, הפנאי והחקלאות ועוד - הקמת ופיתוח של יישובים בחבל הארץ קדמת נגב - גיבוש וליווי גרעיני התיישבות והקמת מחנות זמניים
50	הקמה בנגב של מפעל מודל לייצור מתקדם (תעשייה 4.0)
1,000	תמיכה בפרויקטי תשתית אזוריים על בסיס פרויקטים שיוגדרו בתוכנית האב האזורית (לדוגמה: אנרגיה מתחדשת)

2,000	תקציב תוספתי מיוחד לפרויקט-על ברמה המטרופוליטית (לדוגמה: הקמת 'פארק דיסני' בדימונה)
11,650	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
20-5 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ה. תוכנית דיור - התחדשות עירונית והאצת פיתוח תחום הדיור

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות
7,000	תהליכי התחדשות עירונית הנעת תהליכי התחדשות עירונית בכ-100 שכונות בנגב ובגליל, בהן יחודשו 50,000 יח"ד קיימות לפחות ויוקמו בתוך המרקם העירוני הוותיק (בתהליכי פינוי-בינוי, עיבוי ואינפיל משולבים) מעל חצי מיליון יחידות דיור חדשות. לצורך כך ייושמו הצעדים הבאים: הכנת תוכנית אב רב-תחומית להתחדשות עירונית בכל עיר הקמה ומימון מלא של מנהלת להתחדשות עירונית בכל עיר בנגב ובגליל הפעלת הקרן להתחדשות עירונית לתמיכה במהלכי ההתחדשות הקצאת חבילת תמריצים ליזמים במתחם מפתח נבחר בכל עיר בהיקף 100-500 יח"ד (קיימות)
	יזמות להאצת פיתוח תחום הדיור הגדרת פרמטרים לדיור איכותי לפי קהלי יעד ולעירוניות בשכונות חדשות יצירת מסלולי שכירות ארוכת טווח וסיוע לסבסוד דיור להשכרה הגדרת מודלי מימון, מענקים לרכישת דירות למשפחות והטבות המס הלוואות ומענקים למיזמי נדלן של דיור שיתופי התאמת מפת אזורי עדיפות לאומית לתחום הדיור חיזוק מערכות ההנדסה והתכנון העירוניות והאזוריות בכוח אדם מסמכי מדיניות לתכנון עירוני כוללני לכל ערי הנגב והגליל בהן יוגדרו מרחבי ואסטרטגיות פיתוח למימוש יעדי הדיור הלאומיים עבור כל עיר בהתאם למעמדה המרחבי
7,000	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
5-2 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ו. מנועי צמיחה כלכליים - תרבותיים - אקדמיים

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות
50	הקמת "המכון לאזוריות ולעירוניות טובה" - אחד בנגב ואחד בגליל (טווח יישום - כשנה)
-	העתקת המש"א לאזור התעשייה ציפורית והרחבת מכון לשם של רפא"ל
600	מימוש החלטת הממשלה להקים אוניברסיטה על בסיס מכללת תל-חי ומכון מיג"ל בגליל המזרחי
1,800	הקמת מוסד אקדמי נוסף בגליל לצד הקמת עוד שני מוסדות אקדמיים בנגב

-	קבלת החלטה ויישום העתקת מכון וולקני לגליל
2,000	תכנון פיתוח ושיווק אזורי תעסוקה מרחביים בנגב ובגליל
4,450	סה"כ תקצוב משוער ל- 10 שנים
20-5 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ז. מנועי צמיחה חברתיים

תקציב ל- 10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות
1,350	האצת הסדרת הפזורה הבדואית - חיזוק סמכויות ויכולות אכיפה - קביעת מסלול ירוק ותמריצים לאישור תוכניות מפורטות ביישובים קיימים או המצויים בתהליכי הקמה - מסלול ירוק להוצאת היתרי בניה, לפינוי והעתקה - בניית מסד נתונים דמוגרפי וחברתי - תכנון מלאי דיור במגוון תצורות - הקמת יישוב בדואי על-שבטי בהליך מזורז - קביעת חבילות פיתוח תשתיות וחיזוק שירותים מקומיים ביישובים קיימים וחדשים - הקמת מנהלת למאבק בתופעת הפוליגמיה
1,500	השלמת מעבר צה"ל לנגב ופיתוח כלכלי על בסיס היחידות העוברות השקעות בתשתיות רכות ויצירת מגורים וסביבת מגורים מושכת לצעירים וזוגות, שכונות עירוניות וכפריות לקצינים וכיוצ"ב
2,850	סה"כ תקצוב משוער ל- 10 שנים
כ- 8 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

חבילות צמיחה ברמה האזורית

המהלכים המרכזיים שנכללים בחבילה האזורית, נדרשים בשל הקושי של ערים לתכנן ולהוציא לפועל לבדן תוכניות מורכבות להגברת ביקושים. מכאן הצורך להתבסס על ריכוז מאמצים במסגרת אזורית. יינתן תקצוב לאזורים על מנת לפתח תוכנית מתכללת בתחומי החיים השונים, ולאחר מכן על מנת להוציאה לפועל.

א. חיזוק האשכולות במטרה לתמוך ברשויות בתחומי התכנון והתכלול האזורי

לרשויות מקומיות קטנות יש מחסור משמעותי בכוח אדם העוסק בתחומי המחקר, האסטרטגיה, התכנון, הטמעה בין שותפים וכדומה (זאת בניגוד למצב בערים הגדולות). על כן, יש צורך לפתח את **האשכולות האזוריים** כגופים שבכוחם לתת מענה לאתגרים אלה. מוצע ככלי משלים, להקים מכון לאזוריות ולעירוניות טובה – אחד בנגב ואחד בגליל, שיתמוך ברשויות המקומיות ובאשכול באמצעות ביצוע מחקרים ארוכי טווח, שתואמים את האתגרים בפניהם נמצאות הרשויות, והטמעתם בקרב מתכננים מקומיים.

בעת פיתוח האשכולות, אלו יתייחסו לחבלי הארץ המצויים בתחומיהם שהם היחידה המרחבית לפיתוח: **חבל הארץ** הינו האזור בו מתנהלים חייו של הפרט על כלל מרכיביהם, מעבר למרחב הצר של יישוב המגורים. החבל כולל עיר בעלת מאפיינים מטרופוליניים ואת המרחב הכפרי הסובב אותה ונשען עליה כמוקד שירותים ומכאן החבל מהווה מרחב תפקודי. כאשר עיר ויישובי החבל מבוססים היטב, מרבית התנועות של התושבים מתרחשות בתוך תחומיו ובו הם מוצאים את מרבית התשתיות והמוסדות הנדרשים להם. לכן, זהו את קנה המידה הנכון ביותר למיזמים אזוריים גדולים, בהם חיזוק מטרופוליני ופיתוח מכלולים תיירותיים או קלאסטרס כלכליים. מסיבה זו, החבל הוא היחידה אותה נדרש לתכנן, לפתח ולנהל על מנת לייצר "אזור ביקוש" אמיתי כוללני, כזה המספק את מכלול צרכי הפרט ובכך יוצר הצעת ערך חזקה לתושבים ולעסקים.

חבל הארץ לרוב יחפוף לגבולות האשכול אך **לעיתים אשכול אחד גדול במיוחד יכיל תחתיו מספר חבלי ארץ נבדלים.**

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות (מתוקצב לפי 8 אשכולות ושתי ערי מטרופולין)
48	חיזוק האשכול כגוף מקדם תכנון אזורי- תקצוב גורמי מחקר אסטרטגי, תכנון, מדיניות
20	תכנון אזורי לאיתור ולפיתוח מנועי צמיחה אזוריים, אסטרטגיה בתחום הדיור וצמיחת ערים ומטרופולינים על בסיס יעדי "תכנית המאה"
-	יישום פרויקטים הנגזרים מתוכנית האב על בסיס הסכמי גג אזוריים (יישום בתוך 2-5 שנים)
חבילות התקצוב ייקבעו בהתאם לתכנית האב של כל אשכול	
200	הקמת מנהלות לניהול גושי ערים וחבלי ארץ
30	תמיכה בתוכניות מיתוג אזורי
298	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
2-1 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ב. פיתוח ערי מטרופולין וערי מטרופולין משני

מרקם עירוני הינו גוש עירוני ופרברי בהיקף גדול ועל פני שטח נרחב, מקוטע למספר רשויות מוניציפאליות, אך מהווה רצף אחיד, שעשוי לתפקד כמטרופולין המשרת את האזור סביבו. גודל המרקם בשטח ותושבים מעניק לו כוח צמיחה ומנגד, עומדים מולו אתגרים עמם עליו להתמודד כמקשה אחת (ולא כל רשות בעצמה) בהיבטי תכנון, פיתוח וניהול. על כן, נדרשת אסטרטגיית פיתוח מתאימה למרקם בהתאם לתפקודו האזורי. בשלב הראשון נדרשת הגדרת המרקם: **עיר מטרופולין** (חיפה וב"ש) המעניקה שירותים ברמה המחוזית הכוללת; **עיר מטרופולין משני** המעניקה שירותים ומחזיקה תשתיות בעלות חשיבות למספר חבלי ארץ; ומרקם עירוני קטן המכונה כאן **עיר צמיחה**, המהווה עיר יחידה, אך בעלת חשיבות כנותנת שירותים ברמת החבל.

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות (מתקצב לפי 2 ערי מטרופולין ו-6 ערי מטרופולין משני)
	חבילת פיתוח ערי מטרופולין (חיפה ובאר שבע)
250	חיזוק רובעי חדשנות בבאר שבע וחיפה כמוקדי תעשייה, תרבות ופנאי
200	חיזוק מוסדות תרבות ופנאי מטרופוליניים (תיאטראות, מוזיאונים, אולמות למופעים, אצטדיוני ספורט)
150	פיתוח וחיזוק פארקים ומרכזים עירוניים מטרופוליניים בחיפה ובאר שבע (לדוגמא, העיר העתיקה בבאר שבע)
	הקמת וחיזוק מוסדות לערי מטרופולין משני
600	קריית ממשלה משנית – שירותי ממשל ברמה האזורית
1,000	האצת יישום של החלטות הממשלה על הקמת בתי החולים בבאר שבע ובקריית אתא
2,200	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
5-2 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשוניים

ג. פיתוח קלאסטרים כלכליים והתמחויות אזוריות

צמיחה כלכלית באמצעות התמחות אזורית המבוססת על נכסים מקומיים, היא יציבה יותר (לא ניתן להעבירה בקלות למדינות אחרות), ונוטה לייצר משרות בשכר גבוה. התוכנית מתייחסת להיבטים שונים של פיתוח ההתמחות האזורית כגון פיתוח מו"פ, פיתוח מיזמים טכנולוגיים ולהטמעת טכנולוגיות בענפים המסורתיים בתחומי ההתמחות, כך שפירות הצמיחה יגיעו למעגלים רחבים יותר.

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות (מתקצב לפי 15 חבלי ארץ)
	פיתוח מרכזי חדשנות בתחום ההתמחות ('פירות' ראשוניים: 2-1 שנים)
150	הקמה ותפקוד שוטף של מנהלת לפיתוח ולביסוס הקלאסטר הכלכלי
250	הקמה או חיזוק והפעלה של מרכז מו"פ מבוסס התמחות אזורית
	רגולציה, מענקים והטבות מס למיזמים טכנולוגיים ('פירות' ראשוניים: 2-1 שנים)
1,800	הרחבת שיעור התמיכה והתקצוב של גופי ממשל (רשות ההשקעות, רשות החדשנות) למו"פ טכנולוגי
975	תמריצים - מסלולי הטבות מס, מענקים וערבויות לקרנות הון סיכון, יזמים ועסקים בתחום ההתמחות
675	עידוד מעבר מפעלים וחברות עוגן (כולל בינ"ל) בתחום ההתמחות האזורי שיעבירו פעילות לאזור
15	הקמת מוקדי שירות אזוריים לעסקים במודל one stop shop
	תמריצים לטרנספורמציה דיגיטלית בענפים מסורתיים ('פירות' ראשוניים: 2-5 שנים)
18	תמיכה בהטמעת דיגיטציה ותהליכי חדשנות בקרב עסקים קטנים ובינוניים
172.5	הטמעת חדשנות טכנולוגית בענפים מסורתיים ובעשייה 4.0: תמריצים לגופים פיננסיים ויזמים שישקיעו בהון אנושי ופיזי משפרי פריון, הזדמנויות מיזוג בעשייה המסורתית על מנת לייצר יתרון לגודל.
9,000	שדרוג תשתיות תקשורת ואינטרנט במרכזי התעסוקה
	פיתוח שרשרת ההון האנושי בתחומי ההתמחות ('פירות' ראשוניים: 2-1 שנים)

10	פיתוח מו"פ ותארים מתקדמים במכללות בתחומי ההתמחות
225	מלגות הכשרה בתחומי ההתמחות האזורית
30	הכשרות בידי המעסיק (On-the-job-training) - Near shore: יצירת מאגר מעסיקים ותוכניות אשר יכשירו עובדים בתחומי STEM בנגב ובגליל בתמורה להתחייבות לעבודה בתום ההכשרה
480	הקמה או הרחבה של שלוחה אקדמית או מרכז הכשרה מקצועית במיקוד ההתמחות העירונית/אזורית (כולל תוכניות לימוד ומחקר מיוחדות לתחומי קלאסטר)
	אוכלוסיות בייצוג חסר במעגל העבודה ('פירות' ראשונים: כשנה)
112.5	קידום תמיכות מדינה במעסיקים אשר יתחייבו להעסקת ג'וניורים.
562.5	תמריצים לשילוב בעבודה של אוכלוסיות שנמצאות בייצוג חסר במעגל העבודה
562.5	תמיכה ביוזמות שמשלבות תעסוקת בני הגיל השלישי, תוך התאמה לתחומי ההתמחות האזוריים
225	שינוי והרחבה של תחומי תעסוקה שמוגדרים כעבודה מועדפת תוך התמקדות בתחומי ההתמחות
225	מערך קליטת עליה לבעלי מקצועות מתקדמים בתחומי ההתמחות
15,488	סה"כ תקצוב משוער ל- 10 שנים

ד. תרבות-תיירות נגורמים משלימים להגברת הביקוש

לתרבות ופנאי מקומיים נודעת חשיבות מרכזית במשיכה של אנשים לערים. הקושי ביצירת היצע משמעותי של תרבות ופנאי בנגב ובגליל נובע מביקושים נמוכים (אין מספיק אנשים שיצרכו תרבות ופנאי). לכן, התוכנית עוסקת בהגברת ביקושים ברמה האזורית בארבעה מעגלים: תיירות חוץ, תיירות פנים, תושבים מקומיים ותעשיית פסטיבלים (דוגמת "דרום אדום"). אלו יוצרים מעגלים של ביקוש מתמשך, שצפוי לאפשר היתכנות כלכלית לקיומן של המסעדות, הברים ובתי הקפה ולמתג את הנגב והגליל כאזורי תרבות ופנאי. בהיבט של התיירות עוסקת התוכנית, בהתבסס על תוכניות קיימות, בבנייה של אזורי תיירות עם תמות אזוריות.

תקציב ל- 10 שנים (במיליוני ₪)	יוזמות (מתוקצב לפי 15 חבלי ארץ)
	קידום התיירות והתרבות כמוצר משולב ברמה האזורית:
130	הקמה של מנהלות תיירות אזוריות (DMO) לניהול ולקידום תיירות ותרבות ואמונות (אחת בנגב ואחת בגליל)
750	פיתוח תשתיות תיירות (תשתית לבתי מלון, אטרקציות, פיתוח דרכים וכיוצ"ב)
100	תמיכה בפסטיבלים (בינלאומיים ומקומיים) תוך התאמתם למאפייני הנכסים והקהילות – פסטיבל אחד בנגב ואחד בגליל כל שנה
15	קביעת תקן סטטוטורי ותקצוב מנהל תרבות אזורי
112.5	הטמעת דיגיטציה בתיירות: מסלולי תמיכה ביזמים אשר יטמיעו טכנולוגיות מתקדמות (טרולטק) בענף התיירות
150	תקצוב והקמה של קבוצות תרבות (דוגמת תיאטרון "אלעד" באילת). מוסד המייצר תוכן איכותי ותעסוקה בתחומי התרבות
45	פיתוח כלכלת הפלטפורמה: פלטפורמות אזוריות לתיירות שמסייעות לתיירים לקבל מידע תומך תוך חיבורן לעסקים קטנים

112.5	כפרי תיירות: הקמת רשתות של "כפרי תיירות" הגשתן לתחרות של ארגון התיירות העולמי של האו"ם
1,415	סה"כ תקצוב משוער ל- 10 שנים
כשנה	טווח זמן משוער לפירות' ראשונים

ה. מערכת חינוך אזורית יוצאת דופן

פיתוח תוכניות מותאמות לצורכי המאה ה-21, תוכניות עם קישור למקום, פיתוח בתי ספר עם אוטונומיה למורה ולהנהלה וכן הטבות למשיכה של מורים ומורות מצטיינים – יכולים להיות גורם מפתח במשיכה של משפחות למרכזים החדשים.

תקציב ל- 10 שנים (במיליוני ₪)	יוזמות (מתוקצב לפי 15 חבלי ארץ)
300	תוכניות אזוריות ללימודי STEM והכשרות Skills למאה ה-21
15	חיבור בין מערכת החינוך להתמחויות האזוריות
375	תוכניות למשיכה הון אנושי מצטיין במערכת החינוך
15	פיתוח בתי ספר עם אוטונומיה רחבה למורה ולהנהלה
75	תוכניות לחיבור מערכת החינוך לבין הקהילה, הסביבה, התרבויות האזוריות.
15	חיבור חברות טכנולוגיה לתוכניות הלימוד
225	הקמת מרכזי חינוך ומו"פ אזוריים מותאמי תחומי התמחות אזוריים
1,020	סה"כ תקצוב משוער ל- 10 שנים
כשנתיים	טווח זמן משוער לפירות' ראשונים

ו. אזורי תחבורה - ניהול התחבורה הציבורית בראייה אזורית מתכללת

פיתוח תחבורה ציבורית, המבוססת מטבעה על הסעת המונים, באזור שאין בו המונים, הנו אתגר משמעותי. לתחבורה הציבורית חשיבות מיוחדת בכל רובדי החיים ובעיקר בתחום התעסוקה (הנסיעה מהבית לעבודה וחזרה). חבילה זו עוסקת בפיתוח של ניהול התחבורה הציבורית תוך תפיסה של ניהול מלמטה - למעלה על ידי האזור.

תקציב ל- 10 שנים (במיליוני ₪)	יוזמות (מתוקצב לפי 15 חבלי ארץ)
180	תמריצים ליזמים לפיתוח מודלים של תחבורה זעירה וחכמה ולעידוד 'הלכתיות'
180	תמיכה ביוזמות אזוריות ומקומיות של קהילתיות תחבורתית
750	יצירת חיבור יעיל בין כלל אמצעי התחבורה הציבורית - אתגר ה-Last Mile
1,110	סה"כ תקצוב משוער ל- 10 שנים
2-1 שנים	טווח זמן משוער לפירות' ראשונים

חבילות צמיחה ברמה העירונית-קהילתית

א. מוקד עירוני תוסס

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יוזמות
575	הקמת מבנה/מתחם עירוני המהווה מרכז עיר תוסס ותשתית לעוגני צמיחה
90	תרבות מקומית: תמריצים לגרעיני אומנים לפעול במרכז העירוני, אמנות רחוב ומיצגים, אירועי תרבות, תמיכה בגלריות ומסעדות בוטיק
300	פיתוח פארקים עירוניים
15	מיתוג מקום: חבילת מיתוג ומיצוב ממוקדת למרכז העיר
30	תכנון: הכנת תוכנית מפורטת להתחדשות עירונית ושדרוג תשתיות במתחמי מפתח במרכז העיר
200	חיזוק מוסדות תרבות ופנאי עירוניים
90	ניהול: הקמת מנהלת מרכז עירוני לתכנון, לתפעול המרכז, וליישום פרויקטים
240	חזות: שדרוג חזיתות, הסדרת שילוט ומפגעים חזותיים, הטמעת אדריכלות המגדירה שפה מקומית
1,540	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
2-1 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ב. פיתוח המרחב העירוני

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יוזמות
75	הקמת מנהלת התחדשות עירונית במרקם הוותיק
150	העסקת אדריכל עיר ופרסום הוראות אדריכליות מחייבות, המוודאות בניה אורבנית איכותית של מבנים ומתחמים בהם יוטמעו היבטי עירוב שימושים, הליכתיות, קישוריות, שפה אדריכלית ייחודית ברמה העירונית, תמהיל דיור וכיו"ב
750	חבילת תמריצים ליזמי נדל"ן שיבצעו התחדשות עירונית במתחם מפתח נבחר בשכונות ותיקות
180	מוקד רפואי למתן שירותי רפואה מיידית מתקדמת - בזמנים ובתחומים בהם קופות החולים אינן מעניקות שירותים
45	בטיחות ובטחון: מצלמות רחוב, עמדות מידע, אינטרנט ציבורי, מעקות ותאורה
200	תשתיות תחבורה עירוניות: חניונים, מדרכות, קווי תחבורה ציבורית, שבילי אופניים והולכי רגל קישוריות בין אמצעי תחבורה ציבורית שונים, עמדות מידע, שדרוג תחנות תחבורה, קידום תחבורה חכמה
900	מתחמי מגורים בשכונות ותיקות
2,300	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
כשנה	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ג. עוגנים ומנועי צמיחה כלכליים ברמה העירונית

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות (מתקצב לפי 30 ערים)
200	פיתוח מתחמי תעסוקה לתעשיות המתקדמת והמסורתית: תכנון, פיתוח ושדרוג תשתיות באזורי תעשייה ותעסוקה, אשר יועדו לסוגי התעשייה השונות – מתקדמת ומסורתית כולל תשתיות תקשורת
300	עידוד ומשיכה של חברות (כולל חברות בינ"ל) וגורמי תעשייה לקיום פעילותם בערי הנגב והגליל באמצעות: מענקים, תמיכות ומסלולי תמרוץ נוספים (מסלולי רשות ההשקעות ורשות החדשנות)
105	עידוד, תמרוץ וסיוע לעסקים קטנים ובינוניים המבקשים לקיים פעילות עסקית בעיר
120	"מסלול ירוק" לעסקים
725	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
5-2 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ד. פתרונות מבוססי חדשנות במרחב העירוני

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות
720	ניסוח והפצה של קולות קוראים ליזמים לפיתוח פרויקטים חדשניים בהתאם לזיהוי מוקדי פער משמעותיים ברמה העירונית
400	פיתוח פלטפורמות לחוסן קהילתי
1,120	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
1-2 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

ה. מתחמים שכונתיים ועירוניים לעבודה מרחוק

תקציב ל-10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות
300	תמריצים להקמת מרכזי עבודה מרחוק על ידי המגזר הפרטי
300	הסבת מרחבים ציבוריים למרכזי עבודה מרחוק (מבני ציבור, ספריות ומתנ"סים בשעות הבוקר)
800	תמריצים להעסקת עובדים מהנגב והגליל בעבודה מרחוק/ עבודה היברידית
1,400	סה"כ תקצוב משוער ל-10 שנים
2-1 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

1. צמיחה דמוגרפית וקהילתית

תקציב ל- 10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות
	חיזוק המנהיגות המקומית:
15	מיפוי, מדידה והכנת תכנית אסטרטגית לפיתוח קהילתי
400	גרעיני יוזמה
650	העצמה וחיזוק המנהיגות המקומית (כולל צעירים ונוער)
500	העצמת מנהיגות מקומית (כולל צעירים ונוער) - "פרלמנט" שכונתי, פורום קהילתי, רכזי קהילות
225	הקמת ועדי שכונות
80	פיתוח קואליציות עירוניות
	חיזוק הצמיחה הדמוגרפית:
540	שימור והשאת סטודנטים
500	חיזוק מערך קליטה דמוגרפית (עירוני וקהילתי)
180	חיזוק מערך עירוני לקליטת עולים חדשים
	פיתוח ההון החברתי המקומי:
40	תוכניות האצה ליוזמות קהילתיות בשכונות הקהילתיות בהתאמה לתוכנית האסטרטגית קהילתית העירונית
50	פתיחת מתקנים ציבוריים (מתנ"ס, בית ספר) לפעילות קהילתית
320	תוכניות לחיבור והכרות בין קהילות מקומיות
400	פיתוח קהילות מקצועיות מקומיות
	פיתוח מרחב ציבורי מעודד קהילתיות:
400	תכנון מרחב פיסי תומך קהילה ובינוי מרכז קהילתי-שכונתי
500	עוגני תרבות עירוניים במרחב השכונה-קהילה
	פיתוח חוסן קהילתי:
340	סביבה מקדמת בריאות
320	קידום מערכי התנדבות קהילתיים - שגרה וחירום
5,460	סה"כ תקצוב משוער ל- 10 שנים
2-1 שנים	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

2. סיפור ומיתוג מקומיים

תקציב ל- 10 שנים (במיליוני ₪)	יזמות
160	מיתוג מקום וסיפור העירוני
160	סה"כ תקצוב משוער ל- 10 שנים
שנה	טווח זמן משוער ל'פירות' ראשונים

דיור בעיר ובנפר

הקדמה

מרכזי חיים נבנים, מעל לכל, מתוך בחירתם של מאות אלפי אנשים לקבוע את מקום מגוריהם ולבצע את ההשקעה הגדולה בחייהם בערים המרכיבות מרכזים אלו. מכאן, שאלמנט הדיור הוא מרכיב קריטי בבניית המרכזים, אך לא רק בהיבט כמות יחידות הדיור, אלא גם באיכותן, ובמובן עמוק מכך: בחוויית המגורים הכוללת המוצעת לתושבים הקיימים והעתידיים בדירה ובסביבתה. כיום, מחירי הדירות והשכירות הנמוכים יותר בנגב ובגליל, בהשוואה לתל אביב, אינם מספיקים למשיכת מסה קריטית של אוכלוסייה להתגורר בהם, שכן הנגב והגליל אינם מעניקים מענה מספק בכלל התחומים המייצרים את איכות החיים הרצויה של תושבי מדינת ישראל. לכן, לצורך מיתון מחירי הדיור במרכז הארץ, קיים צורך מידי ליצור חלופות לאיכות חיים בנגב ובגליל אשר תובלנה להגדלת הביקוש לדיור בנגב ובגליל. תמונת המצב שתובא להלן, תבקש להציג את האתגרים המרכזיים מולם ניצב שוק הדיור בישראל.

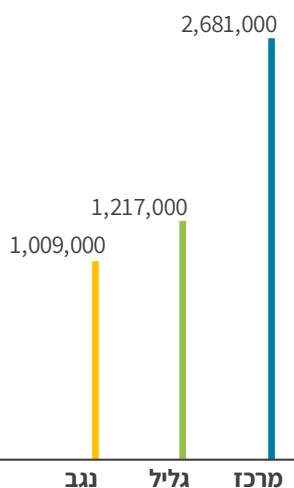
תמונת מצב

שיעור ההוצאה על דיור נמצא במגמת עלייה.¹⁷ בעשור האחרון, עלו מחירי הדיור ברחבי הארץ בכ-70%. כך, בשנת 2005, מחיר ממוצע של דירת 3.5-4 חדרים עמד על 842,000 ש"ח, ובשנת 2021 עמד על 1,720,000 ש"ח והישראלי הממוצע צריך לחסוך כ-146 משכורות (מעל 12 שנים) על מנת לרכוש דירה.¹⁸ ישראל ממוקמת במקום חמישי מבין 24 מדינות אירופאיות שנבדקו בגובה מחירי דירות חדשות (אחרי אוסטריה, צרפת, גרמניה ובריטניה). **מחירי השכירות עלו בין השנים 2010-2020 בכ-31%.**¹⁹

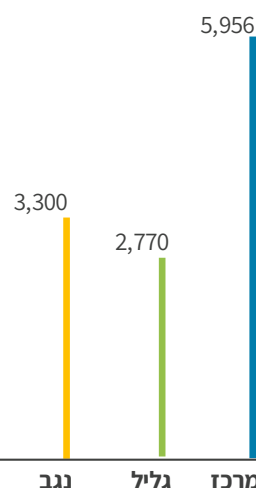
מחירי הדיור לפי מרכזים

רכישת דירה 3.5-4 חדרים בש

שכירות דירות 3.5-4 חדרים (בש/חודש)

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

¹⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מדד ומחירים ממוצעים משוק הדירות, מאי 2022.

¹⁸ חושב על פי מחיר ממוצע דירת 3.5-4 חדרים ביחס לשכר הממוצע במשק (ברוטו).

¹⁹ עיבוד לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2020)

קיימים פערים משמעותיים במחירי הדירות בין מרכז הארץ לבין הנגב והגליל. בעוד שבשנת 2021 מחיר ממוצע של דירת 3.5-4 חדרים בנגב ובגליל עמד על 1,009,000 ש"ח ו-1,217,000 ש"ח בהתאמה, מחיר דירה דומה בתל אביב עמד על 2,681,000 ש"ח בממוצע (יותר מפי 2). בעוד שבשנת 2020 גובה השכירות הממוצע של דירת 3.5-4 חדרים בנגב ובגליל עמד על כ-3,300 ש"ח ו-2,770 ש"ח בהתאמה, מחיר השכירות של דירה דומה בתל אביב עמד על 5,956 ש"ח בממוצע (פי 2 בקירוב). **למגמה זו השפעה ישירה על יוקר המחייה ועל מוביליות חברתית - עליית מחירי הדיור באזורי ביקוש במרכז הארץ מדירה אוכלוסיות חלשות ומובילה להגדלת הפערים בין תושבי המרכז לתושבי הנגב והגליל.**

הדבר נובע בין היתר מכך שמלאי יחידות הדיור בישראל הוא הנמוך ביותר מבין המדינות שנבדקו (290 יח"ד ל-1,000 תושבים).²⁰ כיום ישנן בנגב כ-200,000 יח"ד בנויות ובגליל כ-420,000.²¹

כ-90% מהקרקע במדינת ישראל נמצא בבעלות המדינה ויש לה שליטה גבוהה על תהליכי התכנון והביצוע. כיום מקודמות 3 תוכניות אב אזוריות בשלבים שונים בשיתוף משרד הבינוי והשיכון, מנהל התכנון והאשכולות, לאיתור נכסים אזוריים, להפיכתם למנועי צמיחה כלכליים וחברתיים.

בישובים הערביים שיעור המימוש של היחידות המתוכננות על קרקע פרטית נמוך ועומד על כ-30%-35% בממוצע. בו זמנית, גדל בצורה משמעותית המלאי המתוכנן על קרקע בבעלות המדינה לטובת חסרי דיור וחסרי קרקע למגורים ביישובים הערביים והדרוזים.

²⁰ 2021, Property Index Overview of European Residential Markets, Deloitte.
²¹ ר' נספח דיור בפרק הדיור המלא, לפירוט על ניתוח היקפי יחידות הדיור הקיימות, המתוכננות והנדרשות.

אתגר איכות חיונית המגורים הינו אתגר בכלל המדינה. תכנון מרחבי הדיור הינו, לרוב, באחריות ישירה של היזמים ובעלי הקרקע, המאפיינים ומייצרים את מרחבי הדיור והמחיה, לרבות קביעת גודל היחידות, והמפרטים התכנוניים והטכניים של יחידות הדיור עצמן ושל המרחבים המשותפים במבנה והמבן, בהתאם לכוחות השוק, כדאיות כלכלית ואינטרסים שיווקיים. כתוצאה מכך, מרבית הדירות הנבנות כיום הן בנות 4-5 חדרים ובשטח ממוצע של כ-189 מ"ר לדירה.²² הדירות נבנות בשיטות בניה מקובעות ובטיפולוגיות קשיחות יחסית, שאינן מתחשבות במגוון הצרכים השונים בפועל של הדיירים בפוטנציאליים. על אף מאמצים לאחרונה מצד מנהל התכנון²³ נושאים אלו אינם מטופלים לעומק בוועדות התכנון וגם הליכי הרישוי הארוכים והקשיחים אינם מאפשרים גמישות על מנת להתאים לצרכים משתנים בתחום הדיור.²⁴ כל זאת, למרות שכמות הנפשות הממוצע למשק בית בישראל עומד על כשלוש, מה שמוביל למסקנה כי רבים יוכלו להסתפק בדירות קטנות ובמודלים אחרים מן המקובל.²⁵

נקודות חולשה	נקודות חוזק	
146 מספר המשכורות שהישראלי הממוצע צריך לחסוך על מנת לרכוש דירה	92% - מהתושבים בישראל חיים בערים הואיל ועירוניות היא המפתח להכפלת אוכלוסיית המדינה הרי שמדובר בנקודת חוזק משמעותית	90% - מהקרקע שייכת למדינה למדינה יש שליטה על ניהולה
70% שיעור העלייה במחירי הדיור ברחבי הארץ בעשור האחרון	3 תוכניות אב אזוריות בתהליכי תכנון מתקדמים לאיחוד נכסים אזוריים והפיכתם למנועי צמיחה	2.6 מיליון יחידות דיור מתוכננות בתוכנית האסטרטגית לשנת 2040, מלאי המכון להכפלת האוכלוסייה
31% שיעור העלייה במחירי השכירות ברחבי הארץ בעשור האחרון	עירוניות ואזוריות מדיניות התכנון מקדמת עירוניות ואזוריות יותר מבעבר	התחדשות עירונית מדיניות התכנון מקדמת התחדשות עירונית בפריפריה יותר מבעבר

²² דוח התפתחות ענף הבניה 2020- התאחדות הקבלנים.

²³ הקמת "סטודיו IPLAN" הבוחן, בין יתר הנושאים, את טיפולוגיות הדיור ואת גודלן.

²⁴ למעט חובת דירות הקטנות מ-80 מ"ר בתכניות מתאריות - שאינו מספק מענה לזמינות דירות קטנות יותר.

²⁵ הדבר מתבטא באופן קיצוני במחוז ת"א, שם אחוז משקי הבית הקטנים (1-2 נפשות) עומד על כ-60%, בעוד שאחוז הדירות הקטנות עד

55 מ"ר עומד על 19% בלבד. ראו: דוח משקי בית של הלמ"ס 2019.

מגמות

עירוניות

דוח של האו"ם בנושא העיור, מצביע על מגמה של גידול במספר הערים בעולם ובמספר התושבים בכל עיר.²⁶ כך, עד שנת 2030, 87% מאוכלוסיית העולם צפויה להתגורר בערים - 60% בערים בגודל של מעל חצי מיליון תושבים וכ-27% בערים עם פחות מחצי מיליון תושבים. **בישראל כ-92% מהתושבים חיים בערים. הואיל והעירוניות היא קריטית ביכולת של ישראל להכפיל את אוכלוסייתה, זו חוזקה משמעותית.**

דור ה- Y ודור ה- Z

בני דור ה- Y מתחננים בגיל מאוחר יותר ומביאים לעולם ילדים בגיל מתקדם יותר בהשוואה לדורות הקודמים. זהו דור שחוסך פחות. אורח החיים ועלויות הדיור, מאלצים רבים מבני דור ה- Y להמשיך ולהתגורר עם הוריהם. דור זה מאופיין בנטייה חזקה למגורים בערים הגדולות, הן בשל תחלופה מהירה של מקומות עבודה, נטייה צרכנית גבוהה, וקהילות אורבניות שממשות כמשפחה בתקופות ארוכות טרום-התמסדות. המשמעות עבור שוק הדיור היא העדפה לאורבניות. **בישראל, מקדישים עוז ותמר אלמוג בספרם העוסק בדור ה- Y פרק שלם לצמיחה המהירה של תל אביב, אותה הם מגדירים כערים של בני דור ה- Y.**

דור ה- Y ולאחריו דור ה- Z מעדיפים יותר מבעבר להתגורר בדירות במבנים בעירוב שימושים בסביבה אורבנית. הם גרים בדירות קטנות יותר (ולפיכך רוב חייהם מתנהלים בחוץ), וכן בדירות שכורות. תפישת הבעלות הצרכנית משתנה עד שיש הטוענים כי תם עידן הבעלות, עם המעבר לעידן הכלכלה השיתופית. המרחב האורבני מספק את רוב הצרכים – עובדים, אוכלים ומבלים בחוץ. מכאן נגזר צורך בדיור פונקציונאלי קטן, עם מרחבים ציבוריים של חיי קהילה. מגורי co-living מייצרים שטחים משותפים לחיי קהילה, חדרי ישיבות, חדר כושר, מועדון דיירים, גג אורבני וכדומה. הקושי הפיננסי להגיע לדיור בבעלות, מעצים את המגמה.²⁷ **בישראל נמצא שוק הדיור השיתופי בשלבים ראשונים. בין הפרויקטים הבודדים הפעילים ואלו שנמצאים בשלבי יזום, ניתן למצוא את פרויקט "welcome living" בשכונה ג' בבאר שבע,²⁸ ופרויקט "Co-living" בנחלת בנימין בתל אביב.²⁹**

²⁶ UN, 2018, The World's Cities in 2018

²⁷ בן שחר, תמיר, דור ה- Z פיתח את כלכלת השיתוף. מה יעשה דור הבינה המלאכותית?, גלובס, 2022. אורפז, ענבל, תור ה- Y: הנתונים שלא הכרתם על דור המילניאלז הישראלי, דה מרקר, 2017.

²⁸ אתר הפרויקט 'welcome living' בבאר שבע

²⁹ פרויקט co-living בנחלת בנימין. תל אביב

עבודה וצריכה מהבית

העלייה במגמה לעבודה מהבית, מתחילה לשנות גם את שוק הנדל"ן. בניו יורק, לדוגמה, החלה העירייה לתת הטבות ליזמים שיבנו חללי עבודה משותפים במבני מגורים. מגמה זו, ככל שתמשך, משפיעה על העלייה בחשיבות של המגורים בשיקולי המיקום של משקי הבית.³⁰ **בישראל שוק חללי העבודה נמצא במגמת התרחבות, כאשר נפתחים מרכזים נוספים, כולל מלונות שנכנסים לתחום על מנת לספק את הביקושים הגוברים.**³¹ העיר אילת זיהתה את המגמה והציעה לצעירים שעובדים מהבית, לעבור לגור בעיר, ליהנות משכר דירה נמוך בהשוואה למרכז ומחיי פנאי וקהילה תוססים.³²

ערים חכמות

עיר חכמה היא עיר שמטמיעה במרחב הציבורי מערכות ICT מתקדמות. באמצעות השימוש בכלים טכנולוגיים, דוגמת חיישנים ורשתות תקשורת ניתן ליעל תהליכים עירוניים שונים דוגמת פינוי פסולת, צריכת אנרגיה, ניהול תחבורה, שמירה על הסדר הציבורי ועוד. הגדרות אחרות מרחיבות את היריעה ומייחסות חשיבות רבה להיבטים שונים נוספים דוגמת קיימות, הגנה על הסביבה, שיתוף ציבור בתהליכי קבלת החלטות מוניציפאליות ויצירת שקיפות. מקובל להרחיב את ההגדרה לעיר ש"בוחרת לעסוק בנושאים ציבוריים באמצעות פתרונות מבוססי טכנולוגיות מידע, בהתבסס על שלל בעלי העניין ועל שיתוף פעולה כלל עירוני." היבטים אלו כוללים ממשל וניהול, כלכלה, תחבורה סביבה ומגורים.³³ **אילת נבחרה להיות אחת ממאה ערים באיחוד האירופאי המובילות את תחום הערים החכמות.**³⁴ בתל אביב, היבטי העיר החכמה מוטמעים באפליקציית "דיגיתל", המתמקדת בתושב (ולא בתשתיות). האפליקציה מנגישה לתושב מידע מותאם אישית מהעירייה, מקדמת השתתפות פעילה ועוד.³⁵ בחדרה, שכונת "רובע הים" צפויה להיות שכונה חכמה.³⁶

בנייה ירוקה טכנולוגית

כמחצית מצריכת חומרי הגלם בעולם, וכשליש מצריכת האנרגיה העולמית – מקורם במבנים. מטרת הבנייה הירוקה היא לצמצם את השפעת המבנים על הסביבה על ידי שימוש בידע ובטכנולוגיות, על מנת ליצור סביבה מקיימת. בנייה ירוקה מבוססת על שילוב של עקרונות תכנון אדריכליים לצד טכנולוגיות חדשות על מנת להגיע לצריכת משאבים מושכלת. בנייה ירוקה מתמקדת במספר היבטים מרכזיים ביניהם: חסכון בצריכה של אנרגיה עד כדי התנתקות מהרשת ואספקה עצמית של אנרגיה מתחדשת, חיסכון במים ע"י שימוש במים אפורים, אגירת מי נגר מגגות הבתים וגינון חסכני במים, שימוש יעיל בקרקע - צפיפות הבנייה, שימוש בחומרים ירוקים, מבודדים ונגישים לאור ואוורור.³⁷

³⁰ ליאור, גד, העבודה נכנסת הביתה, 2021.

³¹ לוי, דותן. "החלל מתרחב: מתחמי העבודה חוזרים לפרוח", כלכליסט, 2021.

³² פרסום לריילוקיישן לאילת

³³ הכנסת – מרכז מחקר ומידע, "ערים חכמות", 2016

³⁴ אתר עיריית אילת

³⁵ אתר עיריית תל אביב, דיגיתל

³⁶ "חדרה תציג בכנס ערים חכמות באיחוד האמירויות", YNET, 2019.

³⁷ המועצה לבנייה ירוקה, מהי בנייה ירוקה, 2022

כיום אין בישראל תקנות שמחייבות בנייה ירוקה. עם זאת, קיים תקן המגדיר מהו "בניין ירוק". התקן, שנקבע בשנת 2005 ועודכן לאחרונה בשנת 2016, חל על מבני מגורים (חדשים ומשופצים), משרדים ותעשייה. כמו כן, בשנת 2015 הממשלה החליטה על תמיכה בבנייה ירוקה בעיר החדשה חריש.³⁸

מודלים להשכרה לטווח ארוך

כ- 28% ממשקי הבית בישראל מתגוררים כיום בשכירות. נתון זה נמצא במגמת עלייה כאשר בשנת 2008 עמד שיעור משקי הבית השוכרים בישראל על כ- 25% בלבד. בישראל פועלת החל משנת 2015 החברה הממשלתית "דירה להשכיר" ששיווקה עד היום כ- 16 אלף יחידות דיור.³⁹ תקופת ההשכרה המרבית לשוכר הנה 10 שנים. רבע מהדירות בכל פרויקט מושכרות במחיר מופחת של 20% ממחיר השוק לזכאי משרד השיכון.⁴⁰ ביולי 2022 אושרו הטבות לחברות שיקימו פרויקטים, שלפחות בחלקם מיועדים לשכירות ארוכת טווח.⁴¹

תחזית

בהינתן המשך המגמות, מחיר דירה בשנת 2048 לדירת 3.5-4 חדרים עלול לעמוד בממוצע על כ-5,745,000 ש"ח³ ושכר הדירה הממוצע בישראל בשנת 2048 עלול לעמוד על כ-9,540 ש"ח לדירת 3.5-4 חדרים.⁴²

התוכנית האסטרטגית של מנהל התכנון לשנת 2040 כיוונה להכפלת האוכלוסייה במדינה וכך גם בצפון ובדרום. לפיה, מלאי יחידות הדיור המאושרות תכנונית (או מצויות בתהליך תכנון או סומנו כנדרשות לתכנון) עומדות על 585,000 בגליל ו-225,000 בנגב. לפי חישוב ממוצע של 3.1 נפשות לדירה חדשה, נוכח תחזית מימוש של כלל היחידות המתוכננות, צפויים לגור בצפון (כולל נפת חיפה) 3.6 מיליון תושבים ובנפת נגב 1.8 מיליון תושבים.⁴³ יוצא מכך, שיש פער בדיור מתוכנן – ביחס ליעדי ישראל 2048 – לאכלוסם של עוד 900 אלף תושבים בגליל ו-1.7 מיליון תושבים בנגב.

הפער שנדרש למלא ביחידות דיור מתוכננות סטטוטורית הוא כ-250 אלף יח"ד בצפון (כולל נפת חיפה) ו-550 אלף יח"ד בנגב (נפת באר שבע), בנוסף למתוכנן בתוכנית האסטרטגית 2040.

³⁸ החלטת ממשלה מס' 870, סיוע בהקמת העיר חריש, 2015.

³⁹ לוי, דותן, עם הקלות ליזמים – המדינה בונה על שכירות לטווח ארוך, 2022

⁴⁰ אתר החברה הממשלתית "דירה להשכיר"

⁴¹ גד, ליאור, "בעיכוב של חודשים: התוכנית לעידוד שכירות ארוכת טווח יוצאת לדרך", YNET, 2022.

⁴² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מדד ומחירים ממוצעים משוק הדירות, מאי 2022.

התחזית חושבו על ידי תנועת אור, במחירים נומינליים ובהתבססות על המגמות עד כה.

⁴³ לפירוט שיטת הניתוח ר' מסמך דיור מלא של מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל. בבסיס הניתוח והתחזית, חלוקת יישובים לאורגניים וקולטים. ישוב קולט הינו ישוב עירוני בעל יכולות צמיחה דמוגרפית משמעותיות. הנחת הצמיחה בישוב זה היא שמרבית היחידות המתוכננות (באופן מפורט, מתארי או אסטרטגי) יאוכלסו וכי היקף האוכלוסייה ייגזר ממספר היחידות בהכפלת ממוצע הנפשות למשק בית (האומדן לפי המגזר היהודי בהנחה שערבים המהגרים לערים יהיו בעלי מאפיינים דומים בצפיפות למשק בית). ישוב אורגני הינו ישוב כפרי וישוב ערבי כפרי או עירוני. יישובים אלו לא יקלטו אוכלוסייה מהגרת בהיקף בעל משמעות מחוץ לאזור (קרי, למשל, הגירה מהמרכז אל ישוב אורגני בגליל). מכאן, גידולם העיקרי יתבסס על ריבוי טבעי על פי המגמות המאפיינות כל מגזר (הניתוח נעשה לאוכלוסיות היהודית, מוסלמית, נוצרית ודרוזית). על פי מגמות התכנון כיום, אין צפי לפער בין יחידות הדיור המתוכננות לבין הגידול הטבעי ביישובים אלו.

כמה דונם צריך כדי להכיל את תוספת יח"ד והאוכלוסייה הצפויות? לפי עדכון מספר 4 של תמ"א 35, בערים גדולות ובינוניות הצפיפות הנדרשת הממוצעת היא כ-20 יח"ד לדונם (משתנה בהתאם לגודל העיר ואינטנסיביות השכונה)⁴⁴. באזור המרכז, לפי התוכנית האסטרטגית של ישראל לשנת 2040 צפויות להתווסף כ-1.3 מ' יחידות דיור. ניתן להניח שכחצי מהדירות יתווספו במסגרת עיבוי והתחדשות עירונית, ולכן בחישוב הצפיפות הנדרשת ניתן להסיק כי בגוש דן וסביבתו ידרשו עוד כ-30 קמ"ר נטו לדיור. תוספת כזו בתוך מרחב אינטנסיבי וצפוף במחוזות מרכז ות"א עלולה להוביל לגודש תשתיות, פגיעה בשטחים הפתוחים ובחקלאות.

בגליל (מחוז צפון ונפת חיפה), לפי התוכניות הקיימות והתוכנית האסטרטגית צפויות להתווסף 442,340 יח"ד במרקם עירוני, כחצי יתווספו בהתחדשות עירונית. כלומר תוספת של כ-11 קמ"ר נטו לדיור. בנגב לפי התוכניות צפויות להתווסף 159,497 יח"ד במרקם עירוני, כחצי מתוכן בהתחדשות עירונית. כלומר תוספת של כ-4 קמ"ר לדיור. לנגב ולגליל יש פוטנציאל להכיל שטח רחב יותר לבנייה ולפיתוח תשתיות שיתמכו ביחידות הדיור החדשות.

תנועת אור מציעה להוסיף בנגב, בנוסף למה שמתוכנן, כ-550,000 יח"ד רובם במרקם העירוני. בגליל מציעה תנועת אור להוסיף כ-250,000 יח"ד. כחצי מיחידות הדיור יתווספו במרקם בנוי, בתהליכי התחדשות עירונית. לכן בגליל בסך המתוכנן והמוצע יתווספו כ-16 קמ"ר נטו לדיור, ובנגב כ-18 קמ"ר לדיור.

ביישובים הערביים שיעור המימוש של היחידות המתוכננות על קרקע פרטית עתיד לעלות עם השנים, ככל שתעבור הבעלות לדורות הבאים וככל שהביקוש לדיור יעלה. בתמונה הכללית ניתן לומר שבמחוז הצפון, המלאי התכנוני הקיים, מתאריך לפחות, עונה על האתגר של הכפלת האוכלוסייה. מנגד, ההתיישבות הבודאית במחוז הדרום אינה מסודרת דיה וספק אם המלאי התכנוני והמציאות התכנונית עונים על צרכי הגידול הטבעי של האוכלוסייה, הן ביישובים המוסדרים והן בהתיישבות הבלתי מוסדרת. כיום ניתן לזהות מגמת הגירה מיישובים אלה לערים יהודיות/מעורבות ויתכן שהיא גם תגבר, בלא קשר למלאי התכנוני הקיים ביישובי המקור, בגלל סיבות חברתיות-כלכליות אחרות. מלבד באזורי ספר מבודדים, במרחב הכפרי יש די עתודות דיור המאושרות תכנונית כיום, העומדות בתחזית להכפלת האוכלוסייה.

⁴⁴ . ההתייחסות כאן היא ל-20 יח"ד לדונם, <https://mavat.iplan.gov.il/SV4/1/99005181336/310> ניתן לראות בלוח 1 בתמ"א 35/4

האפשרות האינטנסיבית בערים הבינוניות והאפשרות הרגילה בערים הגדולות

תמונת מצב

- בעשור האחרון עלו מחירי הדיור בכ- 70% ומחירי השכירות בכ- 31%.
- קיימים פערים משמעותיים במחירי הדירות בין מרכז הארץ לבין הנגב והגליל.
- מלאי יחידות הדיור בישראל נמוך בהשוואה בינלאומית.
- כ- 90% מהקרקע נמצאת בבעלות המדינה באופן שמעניק לה שליטה גבוהה על תהליכי התכנון והביצוע.

מגמות

- עירוניות
- דור ה-Y - עירוניות וארעיות
- עבודה וצריכה מהבית
- ערים חכמות
- בתים חכמים
- הזדקנות האוכלוסייה
- שינויים בתא המשפחתי
- בנייה ירוקה
- טכנולוגיות בנייה מתוחכמות
- דיור שיתופי
- התחדשות עירונית
- יעול ודיגימציה (E-GOV) של מערך התכנון והרישוי המקומי

ד
י
ו
ר

תחזיות - המשך המגמות הקיימות

- קיים פער בדיור מתוכנן ביחס ליעדי "ישראל 2048" - הפער שנדרש למלא ביחידות דיור מתוכננות סטטוטורית הוא כ- 250 אלף יחידות דיור בצפון (כולל נפת חיפה) וכ- 550 אלף יחידות דיור בנגב (נפת באר שבע), בנוסף למתוכנן בתוכנית האסטרטגית 2040.
- בהיעדר היצע מספיק - מחירי הדיור צפויים להמשיך לעלות.

עקרונות

- שינוי הפרדיגמה הטוענת כי "אזורי הביקוש" הם במרכז. עתיד המדינה תלוי ביצירת ביקושים לחיים איכותיים בנגב ובגליל.
- יצירת **חלופות בנגב ובגליל, המציעות איכות חיים גבוהה**, אשר תוביל להגדלת הביקוש לדירור באזורים אלו ומכאן, להשקעות כלכליות וחברתיות. זאת, באמצעות יצירת מוצר מגורים, עירוני בעיקרו, המבוסס על מרחב המעודד קהילתיות וחיבוריות, לצד יצירת חוויה של עירוניות, עירוב שימושים בשילוב גרעיני צעירים, עסקים ויזמות, שיהפכו את ערי הנגב והגליל לאטרקטיביות.
- המשך **מלאכת התכנון** והתאמתה לפריסת האוכלוסייה הרצויה בשנת 2048: 9 מיליון תושבים במרכז, 4.5 מיליון תושבים בגליל (כולל נפת חיפה) ו-3.5 מיליון תושבים בנגב (נפת באר שבע), תוך התייחסות להתפלגות האוכלוסייה הצפויה: 55% יהודים שאינם חרדים, 25% יהודים חרדים ו-20% ערבים. מתוכם 15% מעל גיל 65 וכ-25% משפחות קטנות.
- **מוצר המגורים כולל את כלל מרחב המחיה של התושבים**, החל מיחידת הדירור וכלה בשכונה ובקהילה המקומית. על מנת לייצר ביקוש בנגב ובגליל, נדרש לפתח **מוצר מגורים כולל שיהיה איכותי ונגיש**.
- מיתון עליית מחירי הדירור באזורי ביקוש במרכז הארץ **במטרה למנוע הדרה של אוכלוסיות חלשות והגדלת הפערים** בין תושבי המרכז לתושבי הנגב והגליל, בין היתר על ידי פיתוח דירור להשכרה.
- **מיקוד בערים**, בתור גורמי המשיכה העיקריים לאוכלוסיות חדשות. זאת, תוך מתן עדיפות להתחדשות עירונית, מהלכים משלימים מהירים בעלויות נמוכות יחסית **והעלאת היצע הדירור לצד תשתיות הולמות**. בכך, ניתן במקביל להוריד מחירים באזור גוש דן ולייצר **שוק דירור מאוזן**.
- **מיקוד בהתיישבות של גרעיני צעירים, בפיתוח מוסדות ציבור איכותיים ובחיזוק הקהילתיות**, לצורך הגעת מאות צעירים למרכזי ערי הנגב והגליל, שתוביל לגל התיישבות עירונית של מאות אלפים בעקבותיהם.
- **המרחב הכפרי והמרחב העירוני יחדיו מהווים את המרחב השלם במרכזים החדשים**. על הכפרים לצמוח ולהתפתח פנימה, להעצים את היבטי המורשת והסביבה, את החקלאות והטכנולוגיה החקלאית התומכת בה. לצד זאת נדרש להקפיד לשמור על איזון ולהימנע מתחרות מזיקה במשיכת ביקושים מן הערים.
- **נדרשת אבחנה ברורה בין העיר והכפר** – הכפר יישאר כפר ויתפתח לפי מאפיינים של יישוב כפרי, ולא כשכונות עירוניות פרבריות בזבזניות בקרקע והעיר תתפתח כעיר, עם איכויות של חיים עירוניים, בצפיפות עירונית, בעירוב שימושים, בשפע הזדמנויות הנוצרות מההתכנסות של רבים במרקם בנוי איכותי, ותחדל בנייה רבת היקף צמודת קרקע בזבזנית, שמרחיקה את העיר מייעודה.
- **תכנון בהתאם להעדפות המגורים של דור ה-Y ודור ה-Z**.

יזמות על

תהליכי תכנון

- עדכון תוכניות מתאר מחוזיות בהתאם לגבולות המרכזים החדשים (נפת באר שבע ומחוז צפון + נפת חיפה) לביסוס ולפיתוח חבלי ארץ ומרקמים עירוניים מטרופוליניים
- עדכון תוכניות מתאר מקומיות או הכנת תוכניות חדשות לחיזוק מרקמים עירוניים כמטרופוליניים ראשיים, משניים או ערי צמיחה לפי יעדי "תכנית המאה"
- תכנון 'שכונות חיים' בהתאם למודל שפותח ב'תנועת אור'
- תכנון הקמת והרחבת ערי צמיחה חדשות: ערי צמיחה חדשות (נווה גריון, ציחור/מישר, קצרין)
- קבלת החלטת ממשלה לקידום תכנון "עיר עתיד" בין באר שבע לאילת, אשר תאכלס מעל ל-2 מיליון תושבים, בראייה צופה פני המחצית השנייה של המאה ה-21 והמאה ה-22
- הגדרת אזורי ספר, המנותקים ממרכז מטרופוליני, בהם ייבחנו הצורך להקמת יישובים חדשים ולחיזוק קיימים, כבסיס לפיתוח חבלי ארץ טווח (דוגמאות: ספיר וניצנה)
- התאמת הרגולציה הממשלתית לעידוד פיתוח ושיווק יח"ד ומגרשים בנגב ובגליל - שינוי והרחבת מפת אזורי עדיפות לאומית, הרחבת ההנחות בהקצאת קרקע, פישוט והאחדת השמאיות, הגדלת לוח 2 ותמ"מ 2/9 ועידוד בנייה להשכרה לזוגות צעירים ולגיל השלישי, פישוט תהליכי התכנון, ההיתרים והשיווק של יחידות דיור בנגב ובגליל, האצת תהליכי התכנון למגורים באמצעות וועדת מנכ"לים כולל קביעת יעדים כמותיים לאישורי תכניות מתאר

התחדשות עירונית

- קידום הליכי התחדשות עירונית בכ-100 שכונות בנגב ובגליל
- הקמת מנהלות התחדשות עירונית בכל הערים בנגב ובגליל
- האצת תהליכי התחדשות עירונית, הפעלת הקרן להתחדשות עירונית ואימוץ כלים משלימים למימוש לפחות 50% מיח"ד הדרושות בהתחדשות עירונית
- חבילת תמריצים לעידוד יזמים לקידום התחדשות במתחם מפתח נבחר בכל עיר

פתרונות דיור חדשניים ומגוונים

- הגדרת פרמטרים לדיור איכותי לפי קהלי יעד ולעירוניות בשכונות חדשות
- יצירת מסלולי שכירות ארוכת טווח וסיוע לסבסוד דיור להשכרה, בדגש על 200-300 יח"ד להשכרה במרכז העיר
- הגדרת מודלי מימון, מענקים לרכישת דירות למשפחות והטבות המס
- הלוואות ומענקים למיזמי נדלן של דיור שיתופי

פיתוח אזור ספר "קדמת נגב" - הכולל הסדרת שטחים גליליים, פיתוח מנועי צמיחה

- הגדרת סמכות מוניציפאלית
- מנהלת הקמה כולל קביעת סמכויות ותקציב ייעודי
- תוכנית אסטרטגית כלכלית אזורית בתחומי התיירות, התרבות, הפנאי והחקלאות (רעייה, ייעור וחקלאות אינטנסיבית), ביטחון אישי ועוד
- הקמת ופיתוח של יישובים בחבל הארץ קדמת נגב
- פיתוח תשתיות בכלל תחומי החיים ובתוך כך: מבני ציבור, כבישים, תשתיות על (חשמל, ביוב ומים) ועוד
- גיבוש וליווי גרעיני התיישבות והקמת מחנות זמניים

תעסוקה וצמיחה כלכלית

אגרו-סייט אופקים (הדמיה)

הקדמה

צמיחה דמוגרפית משמעותית בנגב ובגליל הנה תנאי בסיסי ליצירת 3 מרכזים משגשגים בישראל. אחד התחומים אותו הכרחי לפתח ולהפוך לבר קיימא הוא היצע של אפשרויות תעסוקה וצמיחה כלכלית משמעותית ומכלילה. השאלה המהותית לעניין זה הינה, כיצד תוכל מדינת ישראל לתמוך בפיתוחן של **2.23 מיליון משרות חדשות בנגב ובגליל עד לשנת 2048**, אשר תתמוכנה בהגירה המיוחלת לאזורים אלה? בלא קיומן של אלה, הסיכוי לכך שאנשים ייבחרו לקבוע את מקום מושבם באזורים הנתפשים כיום כפריפריה, קטן. תמונת המצב שתובא להלן, תבקש להציג את האתגרים המרכזיים מולם ניצב שוק התעסוקה במדינת ישראל, וזאת באוריינטציה של פיתוח המרכזים החדשים בנגב ובגליל, ובדגש על מינוף הנכסים האזוריים הייחודיים שלהם, כתנאי להמשך הצמיחה הכלכלית במדינה ככלל ובנגב ובגליל בפרט.

תמונת מצב

חוזקות בשוק העבודה הישראלי

שוק העבודה הישראלי הפגין חוסן (resilience) מרשים ביציאה ממשבר הקורונה. יעידו על כך נתוני התמ"ג לנפש לשנת 2022 (\$54,847), הגבוהים ממדינות גרמניה, בריטניה ואף יפן. בנוסף, חוסן זה בא לידי ביטוי בחזרה מהירה לשיעור אבטלה של 3.4%, היתה לזה שגרשם בפברואר 2020⁴⁵, ובשיעור ההשתתפות בכוח העבודה שחזר לרמה דומה לזה שגרשמה במחצית פברואר 2020. **האקוסיסטם הישראלי מהווה שחקן משמעותי בשוק ההיי טק העולמי**. בשנת 2019 (טרם משבר הקורונה) ישראל התמקמה במקום השישי במדד הסטארט אפים העולמי (Global Startup Ecosystem Ranking), במקום העשירי במדד החדשנות העולמי ובמקום השישי ב"מדד החדשנות של בלומברג".

דאליות כלכלית בשוק העבודה

עם זאת, על אף חוסנו היחסי **מתאפיין שוק העבודה בישראל ב"דאליות כלכלית"**, שמשמעה חלוקה לסקטורים שונים בעלי תוצאות כלכליות מנוגדות. דאליות זו באה לידי ביטוי במספר היבטים:

- **פער בין כלכלת ההיי-טק והכלכלה המסורתית**. בעוד שבשנות ההייטק ישראל נמצאת בצמרת העולמית, בענפים המסורתיים, המהווים את עיקר שוק העבודה, נמצאת ישראל בפיגור יחסי בפריון העבודה ובאימוץ טכנולוגיות חדשניות.⁴⁶ נוכח הפריון הגבוה הזה, ענף ההיי-טק מאופיין במשכורות גבוהות - פי 2.5 מהמוצע במשק.⁴⁷
- **פערים בין מגזריים בהשתתפות בכוח העבודה**. בעוד ששיעור ההשתתפות הממוצע במשק עומד על 63%, שיעור התעסוקה של גברים חרדים עמד בשנת 2019 על 53% ושל נשים ערביות, בשנת 2018, על 39.8%.⁴⁸
- **ישראל נמצאת במקום השישי מבין מדינות ה-OECD ברמת אי השוויון**.

⁴⁵ שיעור אבטלה זה נחשב כ"תעסוקה מלאה" (או "אבטלה חיכוכית") שכן הוא נובע בעיקר ממעברי עבודה.

⁴⁶ רשות החדשנות, **מצב ההיי-טק**, 2022.

⁴⁷ עפ"י נתוני הלמ"ס, 2022, השכר הממוצע בהייטק עמד בפברואר 2022 על 30,049 ש"ח, בהשוואה ל-12,052 ש"ח ממוצע בכלל המשק.

⁴⁸ הכנסת, מרכז מחקר ומידע, **תעסוקת חרדים - מבט על**, 2022.

- **פערי כישורים (skills) בשוק העבודה** – שרות התעסוקה מצביע על "פרדוקס משקי", לפיו על כל מבקש עבודה ממתינה משרה שאינה מאוישת, בשל פער בין דרישות התפקיד לכישורי מבקשי העבודה.⁴⁹

נקודות חולשה	נקודות חוזק	
20% פער פריין העבודה בין ישראל למוצע ה-OECD נתוני 2019, ערב פרוץ משבר הקורונה	10.9% שיעור המועסקים בהיי-טק מכלל שוק העבודה (2022)	54,847\$ תמ"ג לנפש לשנת 2022 - מהגבוהים ב-OECD
#37 ציון במדד ג'יני המצביע על אי-שוויון גבוה בישראל דירוג 85 מתוך 167 מדינות (2018)	71 מיליארד דולר. שווי ההנפקות של חברות ישראליות שנרשמו למסחר (2021 - שנת שיא)	3.4% שיעור אבטלה נמוך. חדרה לשיעור האבטלה שנרשם ערב משבר הקורונה
5,757 ש"ח הכנסה פנויה לחודש לנפש (2020) נמוכה ביחס למדינות ה-OECD	260 מיליון דולר השקעות אימפקט בישראל (2019)	60.9% יחס חוב-חוצר בישראל בשנת 2022 נמוך ממוצע מדינות ה-OECD
הנגב והגליל נשארו מאחור פערים כלכליים מובנים בין הנגב והגליל למרכז	חדשנות ישראל היא מעצמת טכנולוגיה	חוסן של שוק העבודה ביציאה ממשבר הקורונה

זואליות מרחבית בשוק העבודה

בעוד שמרכז הארץ, ובפרט מטרופולין תל אביב, חווים צמיחה ושגשוג מתמשכים - הנגב והגליל נותרים מאחור. הפער בין האזורים הולך ומתרחב.

- **65% מהמשרות במדינת ישראל נמצאות בכ-25% משטחה.** נתוני התעסוקה מראים כי ישנן 2.8 מיליון משרות באזור המרכז, לעומת 1.15 מיליון משרות בנגב ובגליל.⁵⁰
- **אי שוויון מרחבי ופערי שכר גבוהים ההולכים ומעמיקים.** השכר הממוצע למשרת שכיר במרכז הארץ גבוה בכ-28.5% ביחס לגליל וב-17.1% ביחס לנגב.⁵¹ כמו כן, שיעור המשתכרים שכר מינימום גבוה בכ-17% בגליל ובכ-13% בנגב, ביחס למרכז. אם מחשבים את אותם הנתונים רק במגזר העסקי, הפערים גדולים עוד יותר.

⁴⁹ שרות התעסוקה (2022). "פרדוקס המשק – בין התאוששות לצמיחה מהירה לאי שוויון וצמיחה מכלילה", סיכום שנת 2021.

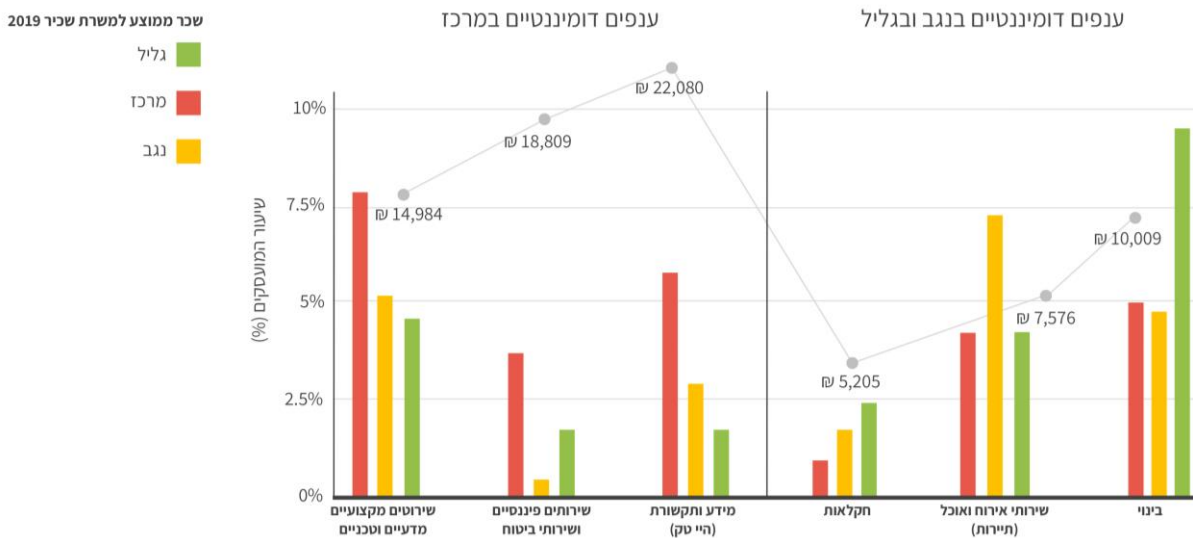
⁵⁰ רשות החדשנות, מצב ההיי-טק, 2022.

⁵¹ מתוך נתוני למ"ס השנתון הסטטיסטי לישראל 2021, בעיבוד מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל.

- חוסר איזון בפיזור סוגי התעשיות בארץ.** מרבית תעשיית ההיי-טק והפיננסים נמצאת במרכז, בעוד שבגליל ובנגב נשענת הכלכלה המקומית על ענפים מסורתיים. בשנת 2020 נרשמו 3,864 חברות הזנק פעילות (סטארט-אפים) במרכז הארץ, בהשוואה ל-756 חברות הזנק במחוזות צפון וחיפה, ו-190 בלבד במחוז הדרום.⁵² בהתאם לפיזור החברות גם מרבית עובדי ההיי טק נמצאים במרכז, למול 13.6% מעובדי ההיי-טק הנמצאים בחיפה ו-0.5% בבאר שבע.⁵³ כ-25% מהמועסקים כיום בנגב ובגליל, עובדים בחקלאות, תעשייה ותיירות – ענפים שנהנים מיתרון תחרותי מקומי, אך מאופיינים בפריון עבודה ובשכר נמוכים.

שיעור המועסקים בענפים הכלכליים הדומיננטיים לפי אזור מגורים, 2019

© תנועת אור כל הזכויות שמורות 2023

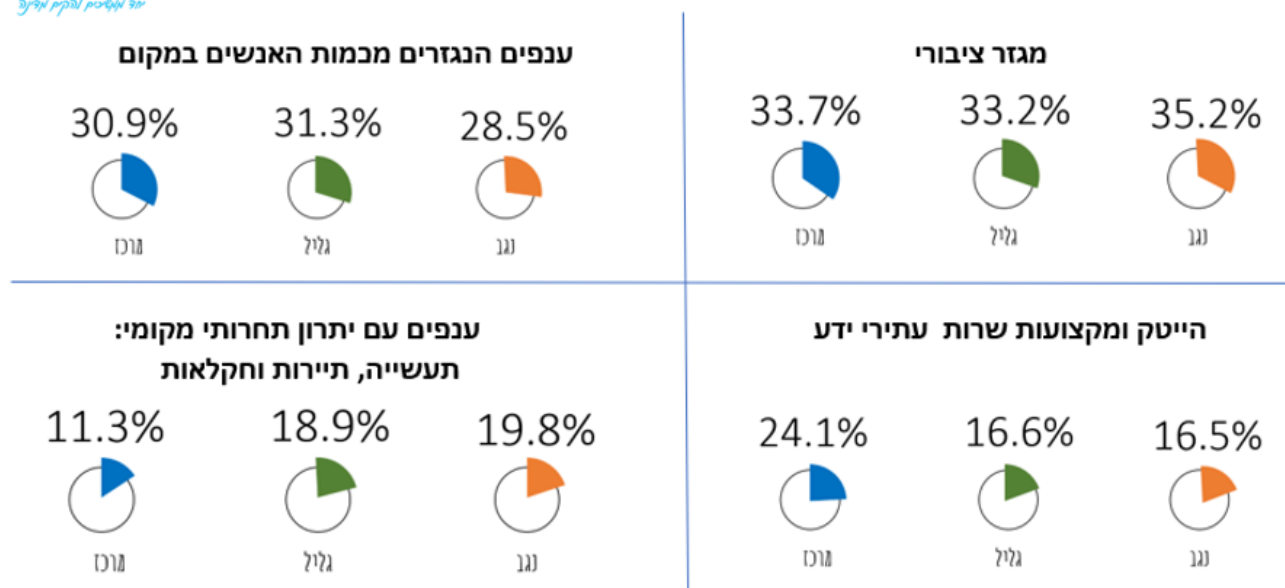
התפלגות המשרות לפי מרכזים

- כשליש מהעובדים בכל אחד מהמרכזים, מועסקים במגזר הציבורי וכ- 30% מועסקים במקצועות שרות ומסחר קמעונאי, שמטבעם נותנים שירותים לסביבה הקרובה. כלומר כ-64% מהמשרות בכל אחד מהמרכזים הינן משרות שירות ומסחר, המתפתחות בעקבות כמות האנשים במקום.
- כ- 17% מהמועסקים בנגב ובגליל, בהשוואה ל- 24% במרכז, עוסקים במקצועות שרות עתירי ידע (KIS – Knowledge-intensive services). מקצועות אלו, המוגדרים בהתאם לסטנדרטים בינלאומיים למדידה, מאופיינים בשכר גבוה יותר (אחד מהגורמים המסבירים את פערי השכר בין המרכז לנגב ולגליל) ובניידות רבה יותר. בנוסף, כ- 20% מהמועסקים בנגב ובגליל עובדים במקצועות מבוססי מקום (חקלאות, תעשייה, ותיירות) שאינם צפויים לעבור לאזורים אחרים. מקצועות אלו מאופיינים בשכר נמוך כיום, אך הם נמצאים במגמת שדרוג, שתוכל בעתיד להגדיל את היעילות ואת הרווחיות של העוסקים בענפים אלו.

⁵² חברות הזנק (סטארט-אפ) בישראל, תרשים 5, הלמ"ס
⁵³ רשות החדשנות, מצב ההיי-טק, 2022.

התפלגות משרות לפי מרכזים

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

הצמיחה המהירה של מטרופולין תל אביב ועלייתו על פסי צמיחה גלובליים המנותקים מאלו של הנגב והגליל, אינה מקרית - היא מבנית. ערים גדולות במרכז הארץ נהנות מיתרונות לגודל (אגלומרציה), שמושכים אליהן אנשים ועסקים. כתוצאה מכך, ממשיך מטרופולין תל אביב לגדול ולעבור ציפוף, באופן שמגדיל את היעילות והפריון. במצב הקיים, ערים מרוחקות (דוגמת חיפה ובאר שבע) "נבלעות" אט אט והופכות לחלק ממרכז הארץ המתרחב. כתוצאה מכך הן אינן ממצות את מלוא הפוטנציאל שלהן כערי מטרופולין, המהוות חלק ממרכזים חזקים העומדים בפני עצמם. עוצמתו של המרכז וחולשת הנגב והגליל, מביאה ל"בריחת מוחות" (brain drain) ולהחלשה נוספת של אזורים אלו.

ההתמודדות עם כלכלה דואלית והסכנות הטמונות בה, אינה ייחודית למדינת ישראל. בריטניה לדוגמה, התמודדה עם מצב דומה, בו לאורך שנים הגדיל מטרופולין לונדון את הפער בינו ובין שאר אזורי המדינה, כאשר עלה על מסלול צמיחה גלובלית (בעיקר בזכות הצמיחה המהירה בענפי הפיננסים והתיירות). אחרי שנים בהן הפער הלך והתרחב, הנהיגה ממשלת בריטניה את מדיניות פיתוח ה"מקומות שנשארו מאחור".⁵⁴ מדינות נוספות באירופה (כגון אוסטריה וגרמניה) מאמצות אף הן מדיניות פיתוח ל"ערים מסדר גודל שני" (second-ranked cities) על מנת להתמודד עם הצמיחה המהירה של הערים הגלובליות.⁵⁵

Martin, R., et al.. (2021). *Levelling up Left Behind Places: The Scale and Nature of the Economic and Policy Challenge*.⁵⁴
Camagni, R., & Capello, R. (Eds.). (2017). *Second Rank Cities in Europe: Structural Dynamics and Growth Potential*.⁵⁵

שוק העבודה המודרני מתאפיין בדינאמיות מואצת. הדיגיטציה מביאה לכך שחלק מהמשרות תעלמנה, אחרות תשננה את מהותן, ומשרות חדשות תצמחנה (ר' תרשים - תחזיות משרות בסיכון בחלוקה ענפית). ניתן לדון במספר מגמות כלכליות, המעצבות את עולם העבודה, מתוך תפישה לפיה ההבדל בין אזורים צומחים לאלו שנשארו מאחור, נעוץ ביכולת של ערים ואזורים לזהות טרנדים כלכליים ולעלות על גל הצמיחה בזמן.

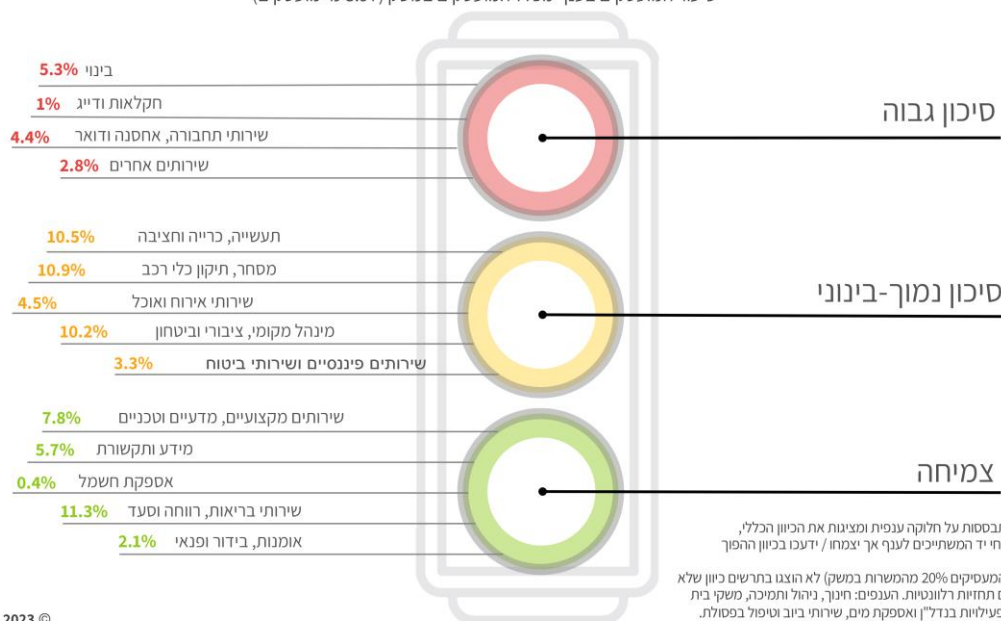
דיגיטציה ואוטומטיזציה

בעקבות מגמות של אוטומציה ודיגיטציה בשוק התעסוקה, כ-15% אחוז מהמשרות הקיימות כיום עומדות להעלם.

תחזית משרות בסיכון בחלוקה ענפית

שיעור המועסקים בענף מכלל המועסקים במשק (3.97 מ' מועסקים)

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

שינויים בדפוסי היוממות

כמחצית מהאוכלוסייה בישראל עובדת מחוץ ליישוב המגורים. כ-60% מהעובדים מגיעים לעבודה תוך כחצי שעה, 30% בטווח זמן שבין חצי שעה לשעה. התפישה הרווחת, משתנה - מעבודה בסמוך למקום המגורים, לעבודה ב"טווח היוממות".

עבודה מרחוק

השינויים הטכנולוגיים, המאפשרים עבודה מרחוק, עשויים להוות עבור הנגב והגליל גורם "משנה משחק". משבר הקורונה הביא עמו לשינויים בהיקפי התופעה וכיום, שיעורם של העובדים מרחוק (לפחות 7 שעות בשבוע) עומד על כ-16% במגזר העסקי ועל כ-8% במגזר הציבורי. זאת ועוד - שיעור העובדים מרחוק עולה ככל שמתרחקים מהמרכז.⁵⁶

⁵⁶ שרות התעסוקה. הפרדוקס המשק - בין התאוששות לצמיחה מהירה לאי שוויון וצמיחה מכלילה, 2022.

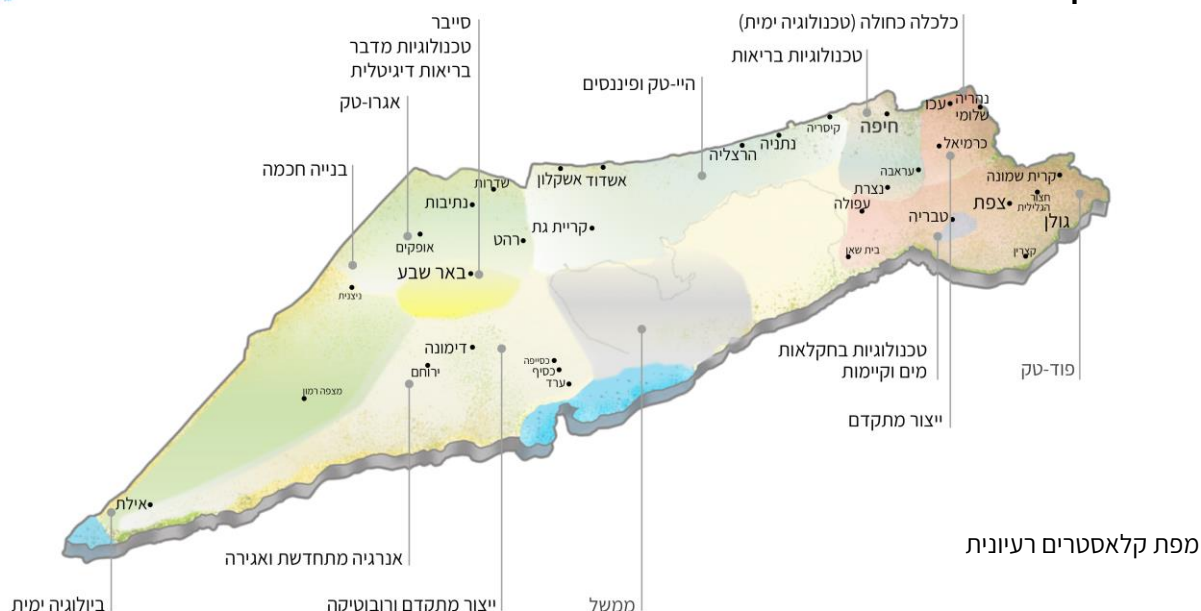
קלאסטרים

המושג קלאסטר ("אשכול כלכלי") מתאר רשת צפופה של חברות מסחריות ומוסדות במרחב גיאוגרפי מוגדר, שמקיימות ביניהן יחסי מסחר, ומובילות תעסוקתית. החברות בקלאסטר אינן מסתפקות במיקום גיאוגרפי משותף, אלא הן מנהלות ביניהן קשר פעיל שמאיץ את רמת החדשנות שלהן. קלאסטרים מסתמכים על יתרון תחרותי בשרשרת הערך המקומית והגלובלית, ורצוי שיתבסס על נכסים אזוריים ומקומיים בני קיימא (כאלה שלא ניתן להעתיק למקום אחר), עם חיבורים מהותיים למגמות (ולשווקים) בינלאומיות. הבחירה בהתמחות דורשת הקמה (או שדרוג) של מוסדות וחברות בתחום ברמה הגלובלית הגבוהה ביותר. המטרה היא יצירה של מאסה קריטית של מוסדות, פירמות והון אנושי בתחום מוגדר באזור גיאוגרפי נתון. האתגר המרכזי, הוא יצירה של שיתופי פעולה מוסדיים בין מגזריים (כגון אקדמיה-תעשייה), שמטרתם להגיע יחד לתוצרים חדשניים מתקדמים יותר.⁵⁷

ההחלטה של חברה אם להתמקם בתוך הקלאסטר, תלויה ביתרון התחרותי שהוא יכול לספק לה. משקיעים שמחפשים היכן להתמקם, בודקים את התנאים והיתרונות שיש לאזור להציע בהיבט של ההון האנושי, הסביבה העסקית, מוסדות מחקר, חינוך, נגישות למשקיעים וכדומה. האזור מתחרה על מיקום החברות, ברמת האקוסיסטם שהוא יכול לספק להן בהשוואה לאזורים מתחרים.⁵⁸

קלאסטרים תורמים לערים במספר היבטים: גיוון מקורות תעסוקה, הגברת החוסן מפני איומים פוטנציאליים (הקטנת סיכונים), זרם הכנסות יציב לרשות המקומית, מיתוג, תרומה לפיתוח הדיגיטציה בענפים המסורתיים הפועלים במרחב הקרוב, נקודת מפגש תחברותית ולעיתים קרובות גם עוגן לתרבות ולפנאי אזוריים.

מפת הקלאסטרים

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

⁵⁷ Institute for Strategy and competitiveness, Harvard university

⁵⁸ גל ראובן, ישראל אמיל, לק ערן, נתן אורלי, בוכניק ציפי, מלול מיקי, רובין אופיר, הרטל שאול. עירוניות וצבא – הילכו השניים יחדיו? ההשלכות המרחביות והחברתיות של פיתוח משותף אזרחי-צבאי, חיפה, ישראל, מוסד שמואל נאמן, 2017.

גמישות בשוק העבודה - עליה בשיעור הפרילנסרים

כשמונה אחוזים מהעובדים בשוק העבודה הישראלי הם פרילנסרים (עצמאים שאינם מעסיקים עובדים). כמו בעולם, גם בישראל מדובר באוכלוסייה ברובה צעירה (קרוב ל-70% מהעובדים הם מתחת לגיל 35), העוסקת במשרות שנמצאות בצמיחה מתמדת (עיצוב גרפי, תכנות, תמיכה טכנית ועוד). בשל כך צפוי כי שיעור הפרילנסרים יעלה בעתיד.⁵⁹

הזדקנות האוכלוסייה

בשנת 2048 כ-15% מהאוכלוסייה צפויה להיות מעל גיל 65. העלייה בתוחלת החיים מגדילה את יחס התלות - היחס בין האוכלוסייה התלויה בכוח העבודה, לבין כוח העבודה עצמו. מצב זה כולל מחד עול תקציבי הכרוך בתמיכה באוכלוסייה המבוגרת בתקציבי בריאות, רווחה וקצבת זקנה. מאידך, בעלייה בתוחלת החיים טמון גם פוטנציאל גדול לפיתוח תחומי תעסוקה חדשים לאוכלוסייה המבוגרת ומעורבות משמעותית שלה בכלכלה.⁶⁰

תחזית

תחזית מרחביות בתרחיש של "עסקים כרגיל"

מגמת ההגירה מהנגב ומהגליל למרכז, מקרבת אזור זה לנקודת רוויה, מצב בו היתרונות שהופכים את המרכז היום לאטרקטיבי - צפויים להישחק כתוצאה מצפיפות גוברת. צפיפות יתר מובילה לעלייה במחיר הנכסים לדירור ולעסקים, לעומסי תנועה ולזיהום אוויר. בנוסף, יש לקחת בחשבון את סימני האזהרה העולים בשנים האחרונות לגבי שחיקת ענף ההיי טק ("הקטר של המשק הישראלי"). סימני אזהרה המצביעים על ירידה בשווי המצרפי של חברות ההיי טק ועל ירידתה של ישראל במדד החדשנות הבינלאומי.⁶¹ מתוך הבנה זו, יש לנצל את היתרון שצברה ישראל בתחום ההייטק, ולהעלות אזורי נוספים ובהם ענפים מסורתיים על רכבת החדשנות. בעקבות שחיקתו החזויה של אזור המרכז, בהיעדר אלטרנטיבה אטרקטיבית בנגב ובגליל, ועל רקע הביקוש לעובדי היי-טק בשוק העולמי, החשש הגדול הוא, כי עובדים ימצאו חלופה עדיפה מבחינתם מחוץ לגבולות מדינת ישראל. המשך שחיקתו של אזור המרכז בעקבות כל האמור לעיל, לצד דחיקה של אוכלוסיות חלשות מבחינה כלכלית-חברתית לנגב ולגליל, מהווה סיכון אדיר, שעלול להוביל להפיכתה של מדינת ישראל למדינת עולם שלישי. פיתוח הנגב והגליל הוא ערובה ליצירת איזון כלכלי מכליל בכל חבלי הארץ, כולל במרכז.

תחזית בתרחיש רצוי 2048

בשנת 2048 צפויה אוכלוסיית ישראל לגדול ל-17 מיליון תושבים. על מנת לתמוך ביעדי הגידול בנגב ובגליל, יידרשו באזורים אלו 2.23 מיליון משרות חדשות.⁶² הגידול הדרוש במספר המשרות בנגב ובגליל עלול להיראות כחסם בפני צמיחה דמוגרפית, אולם

⁵⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי, 2020.

⁶⁰ סמקאיי אסטרטגיה. תוכנית אסטרטגית כלכלית לפיתוח מנועי צמיחה בדימונה. מחקר עבור תנועת אור.

⁶¹ רשות החדשנות, תמונת מצב - החדשנות בישראל, 2021.

⁶² לפי שיעור השתתפות בכוח העבודה של 63% - שיעור השתתפות הנוכחי.

אם נבחן את התפלגות שוק העבודה כיום, נוכל לראות כי **אנשים הם מנוע הצמיחה. כשם שאנשים מגיעים למקומות שבהם יש להם עבודה, כך גם העבודה נוצרת במקומות שבהם מתגוררים האנשים.** כך, נכון להיום, כ-64% מהמועסקים במשק עובדים במקצועות המסחר והשירותים, לרבות מגזר ציבורי. משרות אלו נגזרות מכמות האנשים המתגוררים באזור נתון, **מכאן שכל שבאזור נתון יהיו יותר אנשים, המשרות תיווצרנה עימם. כלומר הגידול הדמוגרפי בנגב ובגליל צפוי להגדיל את מספר המשרות במקום.**

בתרחיש הרצוי, הנגב והגליל יצליחו למשוך תושבים בעלי כישורים וידע גבוהים יותר בשוק העבודה (מקצועות שרות עתירי ידע / "מעמד יצירתי"). שיעור המועסקים במקצועות שרות עתירי ידע בנגב ובגליל יגדל מ-17% כיום לכ-20% בשנת 2048 במקביל להגדלת העוצמה הטכנולוגית של התעשיות המסורתיות באזורים אלו, בהם שיעור המועסקים יקטן מכ-19% כיום לכ-11% בדומה למצב באזור המרכז. כך תגדל התועלת הכלכלית הנובעת מהצמיחה הדמוגרפית, שכן ריכוז של בעלי מקצועות אלו מוכר בספרות כמחולל צמיחה.

תמונת מצב

- המשק הישראלי גילה חוסן ביציאה ממשבר הקורונה.
- תמ"ג גבוה לנפש יחס חוב-תוצר נמוך בהשוואה למדינות מובילות.
- תעשיית היי טק מהמובילות בעולם.
- משק עם מאפיינים דואליים בין אוכלוסיות ובין עובדים עם רמות שונות של כישורים דיגיטליים.
- דואליות כלכלית מובנית בין הנגב והגליל לבין מטרופולין תל אביב שעלה על פסי צמיחה גלובליים.

מגמות

- התרחבות הפערים הכלכליים בין המרכז לבין הנגב והגליל.
- התרחבות דפוסי עבודה מרחוק בעקבות משבר הקורונה.
- גמישות בשוק העבודה - פרילאנסריות והתרחבות כלכלת הפלטפורמה.
- דיגיטליזציה ואוטומטיזציה מהווים איום על משרות ויצרים פערים בהכנסות.
- הזדקנות האוכלוסייה בשל העלייה בתוחלת החיים.

תחזיות - המשך המגמות הקיימות

- העלייה בצפיפות תהפוך את המרכז לפחות אטרקטיבי בשל עלייה במחירי הקרקע (לדיר ולעסקים), בפקקי התנועה ובזיהום האוויר.
- המשך החלשות הנגב והגליל תוביל למצב בו לא יוכלו להוות אלטרנטיבה למרכז הצפוף.
- הצפיפות במרכז והעדר אלטרנטיבה בנגב ובגליל עשויים להוביל ל"בריחת מוחות" לחו"ל.
- כתוצאה מכך, היתרון התחרותי של ישראל בהיי טק עשוי להישחק.

- **ביסוס תשתיות ל-3.4 מיליון משרות בנגב ובגליל (בסך הכל) מתוכן 2.23 משרות חדשות**, בהתאם לצפי גידול האוכלוסייה והתפתחות תחומי התעסוקה, כבסיס לפיתוח הנגב והגליל כמרכזי חיים משגשגים.
- **שילוב החברה הערבית והחברה החרדית** בשוק התעסוקה כהזדמנות ולא כאתגר ובתוך כך, תכנון ומימוש הוספת משרות עבור אוכלוסיות אלה עד שנת 2048.
- **יצירת מסה קריטית של תושבים וציפוף דמוגרפי במרחב העירוני**, מתוך תפישה לפיה האורבניות יוצרת כלכלה יעילה וחזקה יותר, ומביאה למסה קריטית לקיום שירותים ועסקים (בהתאם לעקרונות האגלומרציה).
- **ריכוז מוקדי התעסוקה** בערי המטרופולין (חיפה ובאר שבע) ובקלאסטרים כלכליים אזוריים.
- **כלכלה מבוססת יתרונות תחרותיים**. איתור ומינוף הנכסים הייחודיים ויתרונות האוכלוסייה בנגב ובגליל, כבסיס לפיתוח קלאסטרים כלכליים תואמי תחומי התפתחות גלובאליים.
- **משיכת 'המעמד היצירתי'**. במקביל לצורך לפתח את תחום התעסוקה עצמו בנגב ובגליל, נדרש גם לפתח באזורים אלה סביבת חיים איכותית, אשר תוביל למשיכת הון אנושי איכותי ובתוך כך גם את ה'מעמד היצירתי'. הדבר יוביל לפיתוח מוקדי תעסוקה משגשגים בהתאם לתפישה לפיה תעסוקה באה בעקבות ההון האנושי.
- **עידוד ופיתוח כלכלה מקומית מקיימת** (צמיחה מכלילה) על מנת שפירות הצמיחה יחלחלו לכולם.
- **פיתוח כישורים (SKILLS) לשוק העבודה**. הכשרה לאורך החיים והתאמת ההון האנושי לשוק התעסוקה ולצרכי חברות ויזמים בנגב ובגליל, באמצעות מערכת החינוך בכללה.
- הכשרת הדור הבא של עובדי הידע באמצעות תוכניות לעידוד **לימודי STEM** בבתי הספר התיכוניים.⁶³
- **דיגיטציה בענפים המסורתיים**. הטמעת מאפייני חדשנות, לרבות אמצעים דיגיטליים וטכנולוגיים לצורך הגדלת הפריורן בענפי התעסוקה המסורתיים, החקלאות והלאו-טק, המהווים כיום רוב ענפי התעסוקה בנגב ובגליל.
- **יוממות ועבודה מרחוק**. פיתוח תשתיות תחבורה מאפשרות יוממות למרכזי התעסוקה בערים הגדולות בנגב ובגליל, ולמרכזי תעסוקה במרכז. זאת במקביל לפיתוח תשתית לעבודה מרחוק / עבודה היברידיית.
- **פיתוח מנועי צמיחה ברמה הלאומית**. שדה תעופה בינלאומי, מפעלים ביטחוניים, בתי חולים ומוסדות אקדמאים כבסיס לצמיחה כלכלית ולמאות אלפי משרות חדשות ואיכותיות בנגב ובגליל.
- עידוד וקידום עסקים קטנים ובינוניים תוך התאמת תשתיות נדרשות והסרת חסמים.
- **יצירת מרחב עירוני ושכונתי מאפשר לתחום התעסוקה**. בתוך כך, פיתוח מרחבי עבודה משותפים, פיתוח מרכזי הכשרה נגישים, פיתוח פתרונות תחבורה ציבורית למרכזי תעסוקה ועוד.
- **פיתוח תפישה אזורית וחיבור בין שחקנים** - כתשתית להפיכת הנגב והגליל למרכזים משגשגים כלכלית. תוך פיתוח קהילות מקצועיות וקלאסטרים כלכליים.
- **סגירת פערי השכר בין המרכז לבין הנגב והגליל** באמצעות הגדלת הפריורן בענפים המסורתיים.

⁶³ STEM - ראשי תיבות של מדעים, טכנולוגיה, הנדסה ומתמטיקה

יזמות על

עבודה מרחוק

- תמריצים להקמת מרכזי עבודה מרחוק על ידי המגזר הפרטי
- הסבת מרחבים ציבוריים למרכזי עבודה מרחוק (מבני ציבור, ספריות ומתנ"סים בשעות הבוקר)
- תמריצים להעסקת עובדים מהנגב והגליל בעבודה מרחוק/ עבודה היברידית

תהליכים אסטרטגיים

- הקמת "עמק מימן ירוק" בנגב המזרחי ובערבה
- הקמת מפעל מודל לייצור מתקדם – תעשייה 4.0 בנגב

יזמות על לפיתוח קלאסטרים כלכליים והתמחויות אזוריות

- הקמה ותפקוד שוטף של מנהלת לפיתוח וביסוס הקלאסטר הכלכלי

מרכז מו"פ עם התמחות אזורית

- הקמה וביסוס של מרכז מו"פ מבוסס התמחות אזורית
- פיתוח מרכזים תומכי מו"פ – מרכזי ניסויים, ייצור זעיר בשלבי ניסוי, בטא סייט

מענקים והטבות מס למיזמים טכנולוגיים

- הרחבת שיעור התמיכה של גופי ממשל (רשות ההשקעות, רשות החדשנות) למו"פ טכנולוגי בתחום ההתמחות
- מסלולי הטבות מס, מענקים וערבויות לקרנות הון סיכון, יזמים ועסקים בתחום ההתמחות
- מענקים לחברות עוגן בתחום ההתמחות (כולל בינ"ל) שיעבירו פעילות לאזור

רגולציה ובידוקרטיה

- הקמת מוקדי שירות אזוריים בתחומי הרגולציה לעסקים במודל **one stop shop**

שדרוג תשתיות באזורי התעשייה הוותיקים

- שדרוג תשתיות תקשורת ואינטרנט במרכזי התעסוקה

תמריצים לטרנספורמציה דיגיטלית בענפים מסורתיים

- תמיכה בהטמעת דיגיטציה ותהליכי חדשנות בקרב עסקים קטנים ובינוניים
- הטמעת טכנולוגיה בענפים מסורתיים ובענפים פיננסיים ויזמים שישקיעו בהון אנושי ופיזי משפרי פריון, הזדמנויות מיזוג בתעשייה המסורתית על מנת לייצר יתרון לגודל

פיתוח שרשרת ההון האנושי בתחומי ההתמחות

- הקמת קרן למימון תוכניות חינוך התואמות להתמחות הכלכליות האזוריות, לילדים ולמבוגרים
- פיתוח מו"פ ותארים מתקדמים במכללות בתחומי ההתמחות

- מלגות הכשרה בתחומי ההתמחויות האזוריות
- הכשרות בידי המעסיק (On-the-job-training) - Near shore: יצירת מאגר מעסיקים ותוכניות אשר יכשירו עובדים בתחומי STEM בנגב ובגליל בתמורה להתחייבות לעבודה בתום ההכשרה

אוכלוסיות בייצוג חסר במעגל העבודה

- קידום תמיכות מדינה במעסיקים אשר יתחייבו להעסקת ג'וניורים
- תמריצים לשילוב בעבודה של אוכלוסיות שנמצאות בייצוג חסר במעגל העבודה
- תמיכה ביוזמות שמשלבות תעסוקת בני הגיל השלישי, תוך התאמה לתחומי ההתמחות האזוריים
- שינוי והרחבה של תחומי תעסוקה שמוגדרים כעבודה מועדפת תוך התמקדות בתחומי ההתמחות
- מערך קליטת עליה לבעלי מקצועות מתקדמים בתחומי ההתמחויות

יוזמות על לפיתוח עוגנים ומנועי צמיחה כלכליים ברמה העירונית

- מנועי הצמיחה הם ברובם ברמה הלאומית והאזורית. סעיף זה מתייחס ליוזמות של מנועי צמיחה אלו ברמה העירונית – קרי, נקודות החיבור בין הלאומי והאזורי לבין המימוש שלהן במרחב העירוני
- מתחם עירוני המהווה מרכז עיר תוסס ותשתית לעוגני צמיחה
- הקמה וביסוס של מרכז חדשנות מותאם קלאסטר/תחום התמחות אזורי
- מרכזי הכשרות ופיתוח יזמות מותאם קלאסטר/תחום התמחות אזורי
- עידוד, תימרוץ וסיוע לחברות מסחריות המבקשות לקיים פעילות עסקית בעיר
- "מסלול ירוק" לעסקים
- פיתוח קהילות מקצועיות מקומיות
- הקמה, פיתוח והעתקה של מנועי צמיחה לאומיים
- העתקת המש"אות לאזור התעשייה ציפורית והרחבת מכון לשם של רפא"ל במשגב
- מימוש החלטת הממשלה להקים אוניברסיטה על בסיס מכללת תל-חי ומכון מיג"ל בגליל המזרחי
- קבלת החלטה ויישום העתקת מכון וולקני לגליל או לנגב המערבי
- תכנון פיתוח ושיווק אזורי תעסוקה מרחביים נגב – שוקת, קדמת נגב, אורון רותם (הרחבה), עידן הנגב (הרחבה)

תחבורה

הקדמה

תחום התחבורה הינו בעל השפעה ישירה ומכרעת על המשק ועל איכות החיים של התושבים במדינה. בתוך כך, ניידות גבוהה ותחבורה יעילה מהוות מרכיב משמעותי באיכות החיים ובפוטנציאל השגשוג הכלכלי. כיום, ישראל היא המדינה הצפופה ביותר ממדינות ה-OECD במספר כלי רכב לק"מ כביש, למרות שיעור מינוע מהנמוכים ביותר.⁶⁴ מצב זה הביא את ועדת הכלכלה של הכנסת וגורמים נוספים להגדיר את העומס בכבישים כמצב חירום למשק ולמדינה, המחייב תגובה מהירה ונרחבת, הכוללת מחויבות לאורך זמן לתיקון המצב.⁶⁵ תחום התחבורה מורכב ומושפע ממגוון רחב של נושאים; בפרק זה בחרנו להתמקד באלו העומדים בראייתנו בבסיס היכולת לפתח את רעיון 3 המרכזים בישראל: הגודש בכבישים ומשמעויותיו, התחבורה הציבורית והקטל בכבישים.

תמונת מצב

הגודש בכבישים ומשמעויותיו

ישראל מדורגת במקום הראשון מבין מדינות ה-OECD במספר הרכבים לק"מ כביש. נזקי הגודש בכבישים באים לידי ביטוי בעליה בזיהום האוויר, בירידה בפריון העבודה ובעליה ביוקר המחיה (בעקבות עלויות שינוע גבוהות של סחורות) והם מוערכים בכ-35 מיליארד ש"ח בשנה (2018).⁶⁶ הגודש בכבישים נובע מהגידול המהיר באוכלוסייה ובהיקף הנסועה לצד השקעה נמוכה בתשתיות ובתחבורה ציבורית בשל מדיניות המעודדת שימוש ברכב פרטי.⁶⁷ בשנים 2004-2017 גדלו אוכלוסיית ישראל ואורך הכבישים בכ-28%, אולם היקף הרכבים גדל בכ-50%, והיקף הנסועה בכ-65%. התוצאה היא ירידה של כ-22.5% בשטח הכבישים הממוצע לכל רכב בשנים אלו, מ-67.2 מ"ר לרכב בשנת 2004 ל-52.2 מ"ר לרכב בשנת 2017.

היקף השימוש ברכב הפרטי בולט באופן ההגעה של מועסקים למקום עבודתם:⁶⁸ ב-2016, כ-60% מהמועסקים במשק הגיעו למקום עבודתם ברכב פרטי לעומת 20% שמשתמשים בתחבורה ציבורית. מכלל העובדים רק 3.4% עושים שימוש ברכבת. במקביל, מתחזקת מגמת היוממות - אחוז הולך וגדל של אנשים העובדים מחוץ ליישוב - כך בשנים 2005-2016 עלה משך ההגעה לעבודה בכ-30%.

השימוש המוגבר ברכבים פרטים יוצר זיהום אויר משמעותי. כבר כיום כ-70% מהזיהום האוויר אליו נחשפים תושבי הערים מקורו בתחבורה.⁶⁹ גם בהינתן מימוש התוכניות הקיימות לתחבורה ציבורית, לצד התרחבות השימוש בתחבורה חשמלית, ישראל אינה צפויה לעמוד בהתחייבויותיה הבינלאומיות לצמצום זיהום האוויר מתחבורה ב-20% עד 2030.⁷⁰

⁶⁴ הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים, דו"ח סיכום מגמות, 2020.

⁶⁵ דו"ח מסכם של ועדת הכלכלה, ישראל עומדת - קידום התחבורה הציבורית בישראל, 2018.

⁶⁶ הכנסת - מרכז מחקר ומידע, התחבורה הציבורית בישראל והגודש בכבישים, 2019.

⁶⁷ דו"ח מבקר המדינה, 2019, פרק ראשון - התחבורה הציבורית בישראל.

⁶⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הסקר החברתי, 2016.

⁶⁹ עמותת 15 דקות

⁷⁰ המשרד להגנת הסביבה, דוח המעקב אחר פליטות החממה, 2021, עמ' 2-3.

השימוש ברכב פרטי מביא לבזבוז קרקע רב בשל הצורך בהוספת נתיבי נסיעה ומקומות חניה, שניצולם משתנה בין שעות היום (חניה באזורי המסחר והתעסוקה) לבין שעות הלילה (חניה בבית). בזבזנות זו באה על חשבון היכולת לפתח פתרונות תחבורה אחרים, החל מרכבות כבדות וקלות (Tram Trains), דרך נתיבי עדיפות לתחבורה ציבורית, ולתחבורה "רכה" - שבילים בלעדיים לאופניים ולהולכי רגל.

חולשת התחבורה הציבורית

התחבורה הציבורית בישראל אינה נותנת מענה כנדרש במדינות מפותחות. ב-40 השנים האחרונות גדלה האוכלוסייה בישראל פי 5.2, בעוד הנסועה של אמצעי התחבורה הציבורית גדלה בפחות מ-50%. במטרופולינים תל אביב, חיפה וירושלים שיעור הנסיעות בתחבורה ציבורית מסתכם בכ-23% בלבד מכלל הנסיעות בהשוואה לכ-30%-50% במטרופולינים במדינות המערב.⁷¹ באופן דומה, רק 39% מהישראלים מרוצים מהתחבורה הציבורית ובהתאמה אחוז גבוה של ישראלים מגיעים למקום העבודה ברכב פרטי.

הדבר נובע בין היתר מכך, שבישראל קיים מחסור מתמשך במגוון אמצעי תחבורה ציבורית, המאפשר גמישות ויעילות למשתמשים, זאת בהשוואה **למרבית המטרופולינים במדינות המפותחות, בהן מושתת מערכת התחבורה הציבורית על מגוון אמצעי תחבורה** - רכבות קלות, רכבות פרבריות, רכבות תחתיות וכיוצא באלה. בישראל התחבורה הציבורית מתבססת על האוטובוס כאמצעי הנסיעה העיקרי. בהיעדר נתיבי ייעודיים והעדפה בצמתים לתחבורה ציבורית (תוצר של פער בתכנון ובתקצוב), מהירות הנסיעה הממוצעת של אמצעי התחבורה הציבורית בערי ישראל היא 16 קמ"ש בלבד, זאת לעומת 25 קמ"ש במדינות ה-OECD. עובדה זו מורידה את האטרקטיביות של התחבורה הציבורית.⁷² קיים חוסר משמעותי בהשקעה בתשתיות מסילה (בין עירונית) ביחס לתכנון ולצרכים ורק בשנים האחרונות, הוחל בפיתוח מערכות הסעת המונים במטרופולינים (רכבת קלה וכו'). נוכח העובדה כי מימוש הפרויקטים לוקח שנים רבות, עולה השאלה עד כמה המענה (שתוכנן לפני 20-30 שנה) ייתן מענה לצרכים העדכניים, ואלו של העשורים הקרובים.

ההשקעה בתחבורה ציבורית הייתה במשך שנים ארוכות משנית להשקעה בכבישים. תהליך זה עודד שימוש ברכב פרטי.⁷³ בעשור האחרון נראה כי המגמה עוברת שינוי הדרגתי והחל מ-2013 רוב תקציב משרד התחבורה מושקע בתחבורה ציבורית, עד כדי 80% ב-2022. למרות השינוי המהותי שחל במדיניות, התחבורה הציבורית עדיין נמצאת בתחומים.⁷⁴

פערים בתחבורה הציבורית בין אזורי המרכז והפריפריה בישראל מביאים לחסמים ברוב תחומי החיים.⁷⁵ ביותר ממחצית מהרשויות הפריפריאליות היקף שירות התחבורה הציבורית קטן בכ-31% מהמוצא הארצי.⁷⁶ ככל שיישוב פריפריאלי יותר, כך

⁷¹ הכנסת מרכז מחקר ומידע, השקעות בתחבורה ציבורית בישראל ובעולם, 2013.

⁷² זגריזק, אסף. "ישראל עומדת בפקק: האם רואים את הסוף?", YNET, 2021.

⁷³ משרד התחבורה, פיתוח התחבורה הציבורית, תכנית אסטרטגית, 2012.

⁷⁴ משרד מבקר המדינה, דו"ח "משבר התחבורה הציבורית", 2019.

⁷⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פערים בין מרכז לפריפריה 2016-2017, 2019.

⁷⁶ משרד מבקר המדינה, דו"ח "משבר התחבורה הציבורית", 2019.

פוחתת מידת הנגישות באמצעות תחבורה ציבורית למקומות העבודה, לחינוך מתקדם, לשרותי בריאות וכיוצא בזאת.⁷⁷ כפועל יוצא, תושבי הפריפריה נאלצים פעמים רבות להחזיק שני כלי רכב למשפחה ויותר, דבר המתבטא בעליית יוקר המחיה, מגביר את הפגיעה באוכלוסיות החלשות ומוסיף לגודש בכבישים. מגמה זאת בולטת ביתר שאת בישובים הערביים, בהם היקף השימוש בתחבורה ציבורית עומד על כ-4% בהשוואה ל-18% בחברה היהודית.⁷⁸ תופעה זו מביאה את האוכלוסייה המוחלשת לתלות במעסיקים הגדולים שמספקים הסעות לעובדים, ובכך גם מגבילה את יכולת ההשתכרות שלה.⁷⁹

התחבורה הציבורית בישראל נתפשת כצורת ההתניידות הרלוונטית למעמד הנמוך, או למי שאינם יכולים להתנייד ברכב (זקנים, ילדים, חיילים וכו'). בתוך כך, יצוין כי דווקא הרכבת נתפשת ככלי תחבורה אטרקטיבי יותר בעיני כלל הציבור ולרוב ההימנעות מנסיעה בו תלויה ביעילות הנסיעה וזמינותה יותר מאשר בתפישה תדמיתית.⁸⁰ היקף תנועת הרכבות כיום ותוכניות הפיתוח של רכבת ישראל, אינם מספקים את הביקושים הקיימים. תחזיות רכבת ישראל להיקף הנוסעים ב-2017 היו נמוכות

ב-25% מהמציאות, מה שהביא לעליה של 44% באיחורים בשעות השיא ולהכפלה כמעט פי 5 בביטולי נסיעות.⁸¹

נזקי תאונות הדרכים

בשנים 2018-2020 היו בישראל בממוצע שנתי כ-190,000 תאונות דרכים (מכל הסוגים), מתוכן כ-56,000 תאונות דרכים עם נפגעים, שהביאו לכ-81,000 פצועים, וכ-343 הרוגים.⁸² יצוין כי למרות שבעשרים השנים האחרונות הייתה ירידה משמעותית במספר ההרוגים בתאונות הדרכים (47% בשנת 2001 ביחס ל-18% בשנת 2010), **ישראל עדיין מדורגת במקומות האחרונים ביחס לשאר מדינות ה-OECD בנתון זה.**

מלבד הסבל האנושי הרב שיוצרות תאונות הדרכים, הן מביאות לפגיעה משמעותית גם במישור הכלכלי. העלות השנתית של תאונות הדרכים נאמדת בכ-17 מיליארד ש"ח, עלות העולה משנה לשנה (גם אם סך התאונות יורד).⁸³ בתוך כך, העלות להרוג נאמדת בכשבעה מיליון ש"ח, פצוע קשה מאוד בכארבעה מיליון ש"ח ופצוע קשה כשני מיליון ש"ח. 65% מהנזק הכלכלי (כ-11 מיליארד ש"ח) בתאונות הדרכים מקורו בתאונות באזור העירוני, וכמיליארד ש"ח אובדים בתאונות אופניים. בשמונה השנים האחרונות, **הסיכון של אדם מהחברה הערבית להיהרג בתאונה היה פי 2 בקירוב בהשוואה לחברה היהודית, והסיכון להיפגע קשה היה פי 1.5 בקירוב.**⁸⁴

⁷⁷ בנק ישראל, איך מגיעים לעבודה בישראל?, עמ' 40.

⁷⁸ נתוני 2017, תוכנית אב לתחבורה בחברה הערבית, 2019, עמוד 21-22.

⁷⁹ בנק ישראל, איך מגיעים לעבודה בישראל?, עמ' 40.

⁸⁰ בנק ישראל, איך מגיעים לעבודה בישראל?, עמ' 7.

⁸¹ דו"ח מבקר המדינה, 2019, פרק הרכבת, עמ' 91-93.

⁸² הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים, מגמות בבטיחות בדרכים בישראל, 2020.

⁸³ גוטמן, ליאור. "מחיר הקטל בכבישים: יותר מ-22 מיליארד שקל בשנה", כלכליסט, 2018.

⁸⁴ הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים, מגמות בבטיחות בדרכים בישראל, 2020.

המענה המסתמן למספר הנפגעים בתאונות הדרכים, קרי, הגדלת התקציב המופנה להרחבת הכבישים, אינו יכול לשמש כפתרון אמיתי לבעיה, אלא עשוי להביא להגדלה נוספת בנסועה הפרטית. בראייתנו, המענה צריך לכלול חיזוק התחבורה הציבורית (צמצום הנסועה ברכב הפרטי), טיפול נקודתי ייעודי בכבישים מסוכנים וטיפול ממוקד באוכלוסיות בסיכון ע"י חינוך, אכיפה ושילוב כלים טכנולוגיים. כך למשל, הולכי רגל הם הפלח הגדול ביותר בקרב ההרוגים, ורוב הפוגעים הם רכבים כבדים (אוטובוסים ומשאיות), או נהגים צעירים.

נקודות חולשה		נקודות חוזק
86% פחות השקעה בתחבורה ציבורית במטרופולינים ביחס לממוצע העולמי	#1 המדינה הצפויה ביותר מבין מדינות ה-OECD במספר הרכבים לק"מ נביש	80% מתקציב משרד התחבורה מושקע בתחבורה ציבורית (2020)
70% מזיהום האוויר אליו נחשפים תושבי הערים מקורו בתחבורה	30% תוספת למשך זמן הנסיעה לעבודה מחוץ לישוב המגורים בין השנים 2005-2016	15% פחות הרוגים בתאונות דרכים למיליון נפש, בהשוואה למדינות האיחוד האירופאי
נ-17 מיליארד ש"ח העלות השנתית המשוערת כתוצאה מתאונות דרכים נ-1.3% מהתמ"ג בהשוואה ל-1% המשוקעים בתשתיות	נ-35 מיליארד ש"ח העלות השנתית המשוערת כתוצאה מהגודש בכבישים	80% עלייה במספר הנוסעים ברכבת ישראל בין השנים 2010-2017
חולשת התחבורה הציבורית מצב חרום למשק	עומס בכבישים מגמה שהולכת ומחריפה	מגמת גידול בתח"צ מגמת גידול והשקעה בתחבורה הציבורית

מגמות

קידום תחבורה בת-קיימא (תחבורה מקיימת)

תכנון תחבורה בת קיימא מדגיש את חשיבות הנגישות למקומות ולשירותים, על פני חשיבות הניידות עצמה וכולל מערך יעיל של תחבורה ציבורית להסעת המונים, מגוון אמצעי תחבורה נוספים, המעודדים צמצום הנסיעה ברכב פרטי ואף הגבלת התנועה ברכב פרטי. זאת בהשוואה לתכנון המסורתי אשר התבסס על אמצעי תחבורה עיקרי ויחיד.⁸⁵

⁸⁵ תכנית אסטרטגית לאומית לתנועה מקיימת במרחב העירוני, 2019.

בישראל ניתן למצוא היבטים שונים של תחבורה בת קיימא שנועדו לעודד שימוש בתחבורה ציבורית. ביניהם סימון ובנייה של נתיבי תחבורה ציבורית,⁸⁶ אפשרות לתשלום במספר כלי תחבורה באמצעות רב-קו או אפליקציה, מידע בזמן אמת על תחבורה ציבורית באפליקציות ייעודיות, שילוב של תחבורה לפי דרישה (קווי דן בוס), אפשרות להעלות אופניים לרכבת, עידוד לנסיעות שיתופיות (קארפול), באמצעות נתיבי תחבורה ייעודיים וכדומה.

גידול ניכר בנפח התעופה העולמי

נפח התעופה העולמי נמצא במגמת גידול, בין היתר בשל העלייה במסחר המקוון, אשר מגדיל ביקושים לטיסות מטען.⁸⁷ בישראל, הגידול המהיר באוכלוסייה, והגידול העולמי הצפוי בתיירות, מעלה את הצורך בהקמה של שדה תעופה בינלאומי נוסף, כדי להיות ערוכים לצרכי ישראל בשנת 2048. החלופות שנבחנו בידי מנהל התכנון (רמת דוד ונבטים) תידרשנה להיות מקודמות תוך שילובן במערך תחבורתי ותעסוקתי כולל במרחב (עורף תעסוקתי ולוגיסטי סביב שדה התעופה). כיום חל עיכוב מתמשך בקידום הנושא, בגלל חוסר היכולת של מקבלי ההחלטות להכריע בין שתי החלופות. מומחי תעופה טוענים, שממילא בסופו של דבר, ישראל תזדקק לשני שדות התעופה האלה, כך שההכרעה צריכה להיות איזה מהם לפתח קודם.

חשמול התחבורה והנעה מבוססת מימן

תהליכי חשמול מערכות התחבורה (רכבת, רכבים חשמליים), עשויים להביא לצמצום מסוים בזיהום האוויר (כתלות במעבר לאנרגיות מתחדשות), אך הן לא יביאו לפתרון בעיות הגודש והצורך בתחבורה ציבורית יעילה. בנוסף, חשמול התחבורה מביא לעלייה משמעותית בצריכת החשמל ולאטגרים תכנוניים בתחום האנרגיה, שכן רשת החשמל אינה מותאמת לטעינת רכבים מהירה בהיקף נרחב. בישראל פועלת תוכנית לתשתית לאומית (תת"ל 18) שעוסקת בהסבת התשתית הקיימת להנעה חשמלית. בשנת 2015 זכתה החברה הספרדית SEMI במכרז החשמול. העבודות יצאו לדרך בשנת 2016 ומאז מתבצעות עבודות החשמול באופן הדרגתי עד לפריסה מלאה בכלל המדינה.⁸⁸ בכל הנוגע לכניסה של רכבים חשמליים, בישראל יש נכון לשנת 2021 כ-10,000 רכבים עם הנעה חשמלית והתחזיות צופות גידול מתמשך, עם כניסה של דגמים חדשים לשוק שיוזילו את עלויות הרכישה, למרות העלייה במימון שחלה בתחילת 2023.⁸⁹

לצד נושא החשמול, הולך ועולה השימוש במימן כדלק אלטרנטיבי ככל שמתפתחות טכנולוגיות המורידות את עלותו ביחס לדלק מחצבים. חשיבות המימן העיקרית טמונה ביכולת להפיקו באופן ירוק ממים על בסיס אנרגיה מתחדשת. ערים ואזורים בנגב ובגליל כבר החלו לפתח תשתיות להקמת "עמקי מימן" בהם יבוצע ייצור ושיווק של מימן על בסיס שדות סולאריים גדולים,

⁸⁶ כרמון, עומר, ראשי ערים חוששים מהתושבים – ותוקעים את פרויקט הנת"צים, דה מרקר, 2022.

⁸⁷ רז-חיימוביץ, מיכל, "מהי נקודת האור בשנה החשוכה של ענף התעופה?", גלובס, 2021.

⁸⁸ ברקת, עמירם, כך הסתבר פרויקט הדגל של הרכבת, גלובס, 2019.

⁸⁹ ריין, נועם. "40 דגמים חדשים בישראל – החשמליות יכבשו את השוק ב-2022". YNET, 2022.

ובאמצעותו יונעו ציי רכבים (בעתיד הקרוב בעיקר רכבים כבדים) המתבססים על מנועי מימן; לחליפין, "תאי דלק" ינצלו אנרגיה האגורה במימן לצורך טעינה מהירה של רכבים חשמליים ויסייעו לפתרון העומס, שיוצרים רכבים אלו על רשת החשמל.

כניסת רכבים אוטונומיים

כניסת רכבים אוטונומיים לשוק צפויה להביא להיעלמות משרות בתחום (להרחבה בנושא היעלמות משרות ר' פרק תעסוקה). למרות החדשנות המגולמת ברכבים אלו, הרי שבראיה מערכתית, החלפת רכבים נהוגים בידי אדם, ברכבים אוטונומיים, לא תביא לשינוי מהותי בגודש בכבישים, בלא מהלכי עומק נוספים.⁹⁰ **בישראל, עבר במרץ 2022 חוק המכונה "חוק הרכבים האוטונומיים". החוק מאפשר ניסויים ברכב בלא נהג בישראל באופן נרחב ביחס למקובל במרבית מדינות העולם.**⁹¹

ערים חכמות ותחבורה, שימוש בנתוני עתק (Big data)

היכולת להפיק מידע אישי על צרכי הנוסע, לצד יכולות עיבוד מתקדמות, IOT (האינטרנט של הדברים) ורשתות תקשורת מתקדמות יאפשרו כבר בעתיד הקרוב שינויים מהותיים במבנה מערכות התחבורה, שינויים שאת ראשיתם אנו כבר רואים מיושמים כיום. **בישראל פועלות חברות מובילות בפיתוח וניתוח של big data לתחבורה. אחת מהן היא חברת מוביט (Moovit) שמספקת מידע בזמן אמת על אופן השימוש של משתמשי התחבורה הציבורית. מרבית הנתונים הם דיגיטליים, אולם לחברה גם משתמשים מתנדבים אשר מעדכנים נתונים מקומיים.**⁹²

הולכי רגל, אופניים חשמליים ומה שביניהם

כבר כיום ישראל נמצאת מעל הממוצע ב-OECD במספר הנפגעים בתאונות דרכים בקרב הולכי הרגל. כניסתם של כלי רכב זעירים חשמליים תחייב שינוי חקיקה כמו גם התאמה פיזית של המרחב הציבורי כדי להתמודד עם הפגיעה בהולכי הרגל.

תחזיות

נזקי הגודש בכבישים מוערכים בכ-35 מיליארד ₪ בשנה (2018), וצפויים לעמוד על כ-70 מיליארד ₪ ב-2028, ועל כ-100 מיליארד ₪ בשנת 2040.⁹³ **על פי בנק ישראל, הגדלת ההשקעה בתשתיות תחבורה ב-1% מהתל"ג צפוי להעלות את הפריון בישראל בכ-4.5%.**⁹⁴

על פי יעדי רכבת ישראל (2016) עד שנת 2040 מספר הנוסעים השנתי יוכפל פי 4 לכ-300 מיליון בשנה, שיעור הנסיעות ברכבת מכלל הנסיעות ברכב מנועי יגדל מ-3% לכ-9%, ושיעור הנסיעות הארוכות (מעל 50 ק"מ) ברכבת יגדל מ-10% כרגע ל-40%.⁹⁵

⁹⁰ התוכנית האסטרטגית הלאומית לתנועה מקיימת במרחב העירוני, 2019, עמ' 14.
⁹¹ אמיתי, זיו. "רעידת אדמה: חוק הרכב האוטונומי עבר בקריאה שלישית", Tech12, 2022.
⁹² אתר רשות החדשנות, תחבורה חכמה- מודלים תחבורתיים חדשניים ויעילים
⁹³ הכנסת - מרכז מחקר ומידע, התחבורה הציבורית בישראל והגודש בכבישים, 2019.
⁹⁴ בנק ישראל, העלאת רמת החיים בישראל ע"י העלאת פריון העבודה, 2019. עמ' 8.
⁹⁵ זיו, יובל. "תוכנית הרכבת: 13 רכבות בשעה למרכז ירושלים", כלכליסט, 2022.

למרות שקשה להעריך את השפעות הקורונה לטווח ארוך בכל מה שקשור ליכולת לעבודה וללמידה מרחוק, כבר במהלך 2021 חזרו תושבי ישראל לעמוד שעות רבות בפקקים. האומדן ל-2030 הוא כי ידרשו עוד כ-60 דקות בממוצע להגיע לעבודה. לצד העובדה שישראל עדיין נחשבת לבעלת רמת מינוע נמוכה יחסית למדינות ה-OECD, ניכר כי **בלא שינוי דרמטי בהרגלי התחבורה, מגמת הגודש בכבישים צפויה להימשך ואף להחריף גם בטווח הבינוני – ארוך, עד כדי כך שהגדלת ההשקעה בתשתיות לא תצליח להדביק את קצב הגידול במספר כלי הרכב.**

עקרונות

- תכנון וביצוע תשתיות תחבורה מתקדמות בנגב ובגליל עפ"י יעדי האוכלוסייה ב-2048 (3.5 מיליון תושבים ו-4.5 מיליון תושבים בהתאמה) ליצירת חיים משגשים במרכזים החדשים.
- תכנון 360 – תכנון תחבורה, תוך התחשבות וראיית כלל מרכיבי החיים של התושב, כמכלול אחד המורכב מרכיבים מסונכרנים המשלימים זה את זה (רכבות, אוטובוסים, נתיבי תחבורה ציבורית, אופניים, וכו').
- תפישה תחבורתית מרחבית, המחברת בין הישובים במרחב וביניהם לבין המטרופולין (באר שבע / חיפה) ואת המטרופולין למרכז הארץ בצורה יעילה.
- שימוש בכלכלת פלטפורמה על מנת לעודד נסיעות שיתופיות.
- תכנון שמתחיל "מלמטה – למעלה". איסוף מידע מתמשך על צורכי התחבורה של הפרטים במקום נתון, על מנת להביא לתכנון תחבורה מיטבי עבורם, בד בבד עם הגברת האמון בתחבורה הציבורית.
- תכנון מערכת תחבורה המתחשבת בשיקולי הסביבה, הן מבחינת שמירה על שטחים פתוחים והן מבחינת הפחתת פליטות חנקן. בתוך כך: עידוד הליכתיות (walkability) ומתן עדיפות לתחבורה ציבורית.
- עקרון 15 הדקות – הזמן המירבי שלוקח לתושב/ת להגיע לשירותים חיוניים סביבו, בהליכה, ממקום מגוריו הינו 15 דקות. בתוך כך יצירת ציפוף, רציפות ועירוב שימושים.
- עידוד פתרונות חדשניים בתחום התחבורה הציבורית כולל "האבים תחבורתיים" – מעברים קלים ומהירים בין אמצעי התחבורה השונים.
- עידוד עבודה מרחוק / עבודה היברידית.
- קידום חזון אפס פצועים קשה והרוגים בתאונות דרכים.
- תלת ממדיות – פיתוח תחבורה באופן תלת ממדי, כולל תחבורה תת קרקעית, אווירית ומית.
- יצירת פתרונות לוגיסטיים אזוריים על מנת להפחית עומסים הנגרמים בעקבות שינוע לוגיסטי.

תמונת מצב

- ישראל מדורגת במקום הראשון מבין מדינות ה-OECD במספר הרכבים לק"מ כביש.
- כ-60% מהמועסקים במשק מגיעים למקום עבודתם ברכב פרטי.
- כ-70% מזיהום האוויר אליו נחשפים תושבי הערים מקורו בתחבורה.
- חולשת התחבורה הציבורית: השקעה בתח"צ הייתה במשך שנים משנית להשקעה בכבישים.
- פערים בתחבורה בציבורית בין אזורי המרכז והפריפריה מביאים לחסמים בתחומי החיים השונים.
- העלות השנתית לטיפול בנפגעי תאונות הדרכים - כ-17 מיליארד ש"ח (1.3% מהתל"ג).
- הסיכון של אדם מהחברה הערבית להיפגע בתאונת דרכים גדול פי 2 בהשוואה לחברה היהודית.

מגמות

- פיתוח תחבורה מקיימת - פיתוח תחבורה ציבורית יעילה ומגוונת ותכנון ערים תואם.
- גידול ניכר בנפח התעופה העולמי.
- חשמול מערך הרכבות וכניסה של מכוניות חשמליות לשוק.
- כניסה של רכבים אוטונומיים לשוק.
- ערים חכמות ו-Big data לצורך ייעול השימוש בתחבורה.
- כניסת אופניים חשמליים ככלי תחבורה נפוץ.

תחזיות - המשך המגמות הקיימות

- מגמת הגודש בכבישים נמצאת כבר היום במגמת עליה מתמשכת.
- מגמת הגודש בכבישים צפויה להימשך. הגדלת ההשקעה בשתיית לא תצליח להדביק את קצב הגידול במספר כלי הרכב.
- נזקי הגודש בכבישים צפויים לעלות לכ-100 מיליארד ש"ח בשנה בשנת 2040.
- האומדן ל-2030 הוא כי ידרשו עוד כ-60 דקות מדי יום בממוצע להגיע לעבודה.
- שינויים בדפוסי עבודה ולמידה מרחוק עשויים לשנות את המגמה.

יזמות על

קידום, הרחבה ופיתוח של מערך מסילות הרכבת תוך חיבור מהיר בין מטרופולינים (בהתאם לסדר עדיפות רצוי):

- מסילת הרכבת לאילת – בחינה של חלוקה למקטעים: אילת רמון, דימונה-צפון הערבה, השלמת מקטע הערבה.
- מסילת הרכבת בקו ערד-נבטים
- מסילת הרכבת בקו כרמיאל-קריית שמונה
- מסילה עוקפת מטרופולין באר שבע (גורל-בקעות באר שבע-נאות חובב)
- מסילת רכבת קלה חיפה-נצרת
- מסילת מנשה (חדרה-עמק)
- מסילת טבריה-מע'ר-קריית שמונה
- מסילת בית שאן-צמח
- מסילת חובב-ניצנה
- קריית שמונה - אילת (מחברת חלק מהמקטעים המופיעים להלן)

שדות תעופה

- **הקמת שדות תעופה משלימים** – בשלב ראשון בנגב בנבטים ובהמשך, אחד נוסף בגליל, תוך שילובם במערך התחבורתי והתעסוקתי במרחב אזורי אלה.
- **שדה תעופה בגליל המזרחי** – הפיכת שדה התעופה הקיים בגליל המזרחי (מחניים/צח"ר) לשדה תעופה פעיל לתיירות נכנסת מאירופה.

הקמה וקידום של מערכי תחבורה ציבורית מתקדמת אזורית ותוך עירונית בכל המרקמים העירוניים, המטרופולינים וערי הצמיחה

- הקמת רכבות מטרו בבאר שבע.
- תמריצים ליזמים לפיתוח מודלים של תחבורה זעירה וחכמה ותחבורה "רכה".
- תמריצים ליזמים לעידוד 'הליכתיות' (walkability) במרחבים העירוניים והכפריים וביניהם.
- הגברת יעילות ע"י יצירת חיבור יעיל בין כלל אמצעי התחבורה הציבורית – אתגר ה-Last Mile.
- הקמת חניונים עירוניים (כולל תת קרקעיים), הסדרת והרחבת מדרכות, הצללה, הרחבת וגיוון קווי תחבורה ציבורית, שבילי אופניים והולכי רגל.
- סלילת כביש "חוצה נגב מרכזי".

בריאות

הקדמה

בריאותם של בני האדם מהווה נדבך עיקרי וחשוב לאיכות חייהם. הזכות ליהנות מאפשרות לרמת בריאות הגבוהה ביותר, היא זכות אנושית בסיסית, בלא הבדלי גזע, דת, תפישה פוליטית, מצב כלכלי או מצב חברתי, וודאי שלא מקום המגורים.⁹⁶ על פי הגדרת ארגון הבריאות העולמי (WHO), בריאות היא לא רק העדר מחלה, אלא מצב פיזי, נפשי וחברתי של שְׁלוּמוֹת (wellbeing). המשמעות העמוקה של הגדרת ארגון הבריאות העולמי היא שתחום הבריאות כולל לא רק הנגשה של שירותי רפואה באופן שוויוני, אלא כולל בתוכו גם היבטים של מדיניות ציבורית ותכנון עירוני מקדמי בריאות.

תחום הבריאות מהווה שיקול משמעותי בהליך קביעת מקום מגוריהם של ישראלים רבים. היעדרם של שירותי בריאות ברמה משביעת רצון באזור זה או אחר, עלול להוביל לעזיבתה של אוכלוסייה קיימת, וכן למנוע מתושבים פוטנציאליים לקבוע את מרכז חייהם באותו האזור. אם כך, לצורך שגשוגה של האוכלוסייה במרכזים החדשים ולמשיכת תושבים ותושבות נוספים, נדרש להבטיח שירותי בריאות ורפואה ברמה הגבוהה ביותר.

נוכח האמור, ברורה החשיבות שביצירת עקרונות, תפישות והנחות ליבה חדשניות, אשר יביאו לפתרונות האתגרים הלאומיים בתחום הבריאות, תוך מיצוי הפוטנציאל והיתרונות היחסיים הקיימים בנגב ובגליל. כל זאת, כשבמרכז העשייה מטרה ברורה – יצירת מצפן ומכוון למערכת הבריאות כך שתתקדם, גם במרכזים החדשים בנגב ובגליל, לכדי מערכת בריאות מהמובילות בעולם.

תמונת מצב

מערכת הבריאות בישראל הינה מערכת בריאות ציבורית, המבוססת על חוק הבריאות הממלכתי, אשר חרת על דגלו עקרונות של צדק, שוויון ועזרה הדדית. בישראל קיימות ארבע קופות חולים, בהן מבוטחים כלל תושבי ישראל, זכות המוענקת להם מיום היוולדם.⁹⁷ מבנה מערכת הבריאות מאפשר קישוריות בין כל הגורמים הרפואיים, ומאגר נתונים עבור כל אחד ואחת מהמבטוחים בקופות החולים במדינה, לשם הענקת טיפול מיטבי.

ישראל מדורגת במקום 10 מתוך 169 מדינות במדד הבריאות של בלומברג⁹⁸ ותוחלת החיים בקרב האוכלוסייה הכללית בישראל, העומדת על 82.9 שנים, מדורגת במקום התשיעי מבין מדינות ה-OECD, בהן הממוצע הוא 81 שנים.

על אף מבנה מערכת הבריאות הייחודי, ההוצאה הלאומית לבריאות בישראל מדורגת במיקום ה-33 בלבד מתוך 45 המדינות שנבדקו ומסתכמת ב-118.1 מיליארד ₪. בשנת 2021 ההוצאה הלאומית לבריאות עמדה על 7.8% מהתמ"ג, בעוד שבמדינות ה-OECD ההוצאה הממוצעת עומדת על 9.5%.⁹⁹

⁹⁶ מתוך: מתוך: אתר ארגון הבריאות העולמי.

⁹⁷ המוסד לביטוח לאומי, חברות בקופות החולים, 2020.

⁹⁸ גל, איתי. "מדד הבריאות העולמי לשנת 2019: ישראל במקום העשירי", YNET, 2019.

⁹⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ההוצאה הלאומית לבריאות, 2021.

כמו כן, 92% מהישראלים אינם מסתפקים בביטוח הממלכתי הבסיסי של מערכת הרפואה הציבורית, ומשלמים עבור ביטוח בריאות נוסף – גם כאשר אותו שירות ניתן בידי הרפואה הציבורית. כתוצאה מכך, ישראל מדורגת מקום 2 בקרב מדינות ה-OECD בשיעור האוכלוסייה הרוכשת רפואה פרטית. בהתאם, בשנת 2020 כ-65% מההוצאה הלאומית לבריאות הייתה במימון ציבורי וכ-35% במימון פרטי. כך, ההוצאה הפרטית החודשית הממוצעת של משקי בית בישראל על שירותי רפואה עמדה בשנת 2014 על 906 ש"ח, שהיוו כ-9.5% מההכנסה הכספית הממוצעת נטו של משקי הבית.¹⁰⁰ הדבר מעיד על ירידת אמון במערכת הבריאות הציבורית, המכביד בעיקר על אוכלוסיות ממעמד סוציו-אקונומי נמוך, ומביא אותה לויתור על צריכת שירותי בריאות חיוניים.

אכן, **שביעות רצון מתפקוד מערכת הבריאות נמצא בירידה**. שיעור הישראלים שדיווחו כי אינם שבעי רצון ממערכת הבריאות הציבורית עלה מ-37% ל-42% תוך שנתיים בלבד; 84% מהישראלים סבורים שבלי פרוטקציה וקשר ישיר אל מוקדי הכוח בקופות ובבתי החולים, הם לא יצליחו להשיג טיפול רפואי הולם במקרה של מחלה קשה;¹⁰¹ כחמישית (21%) מהנשאלים דיווחו על קושי במציאת רופא המתאים להם, כאשר **שיעור המדווחים על קושי במציאת רופא היה גבוה מהממוצע בקרב בעלי הכנסה בחמישון התחתון (26%), ובקרב תושבי מחוז דרום (33%), כלומר האוכלוסיות החלשות ביותר**; וכמחצית מהישראלים (47%) שפנו לרפואה הפרטית דיווחו כי עשו זאת כדי לקצר זמני המתנה, או כי הם לא היו מרוצים מהטיפול שקיבלו בקופת החולים.

ישראל ניצבה בשנת 2021 במקום ה-24 בלבד, מבין 38 מדינות ה-OECD, במספר מיטות האשפוז הנפש.¹⁰² בנוסף, **קיים פער בקיבולת תשתיות מערכת הבריאות, ביחס לגודל האוכלוסייה, בין אזורי הארץ השונים**. בעוד בנגב ובגליל מספר מיטות האשפוז ל-1,000 נפש הינו בממוצע 1.5 מיטות בלבד, ביתר חלקי הארץ הממוצע הינו 2.1 מיטות.¹⁰³

שירותי רפואה ובריאות, כרבים מסוגי השירותים, מושפעים מהיצע ומכוח האדם בתחום. מספרם של המועסקים בשירותי הבריאות בישראל עמד בשנת 2020 על 236.4 אלף מועסקים, מספר אשר נמצא בעלייה ניכרת בהשוואה לשנים הקודמות. עם זאת, בהשוואה לממוצע במדינות ה-OECD, שיעור הרופאים והרופאות המועסקים בישראל ל-1,000 נפש הינו נמוך (3.3 בהשוואה ל-3.5), ושיעור האחיות והאחים המועסקות בישראל ל-1,000 נפש קטן כמעט פי 2 (5.0 בהשוואה ל-9.5). **קיים חוסר משמעותי וגורף של מועסקים בשירותי הרפואה במחוזות הצפון והדרום**, בהשוואה ליתר המחוזות. המחסור בכוח אדם גורם להתארכות התורים ולירידה ברמת השירותים. בשנים 2018-2020, שיעור הרופאים והרופאות המועסקים במחוזות תל אביב וירושלים עמד בממוצע על 5.1 ל-1,000 נפש, אך במחוז הדרום והצפון שיעורם עמד בממוצע על

¹⁰⁰ צ'רניחובסקי, דב. בלייך, חיים. רגב, איתן. (2016). ההוצאה הפרטית על בריאות בישראל. מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
¹⁰¹ מתוך סדרת סקרים שעורך מכון מאיר-סג'וונט-ברוקדייל בנוגע לדעת הציבור על רמת השירות ועל תפקוד מערכת הבריאות.
¹⁰² מקור: משרד הבריאות, 2021, מיטות אשפוז.
¹⁰³ משרד הבריאות, מיטות אשפוז ועמדות ברישוי, 2021

2.8 בלבד. שיעור האחים והאחיות המועסקים במחוזות המרכז, חיפה ותל אביב עמד במוצע על 6.1 ל-1,000 נפש, אך במחוזות הצפון והדרום הממוצע עמד על 3.4 בלבד.¹⁰⁴

כל ישראלי שלישי נאלץ להמתין יותר מחודש ימים כדי לראות רופא מומחה. זמני המתנה ארוכים נהפכו לסיבה העיקרית שבגינה ישראלים מוותרים על טיפול רפואי. משכי ההמתנה לשירותי רפואה, ובפרט לרפואה מתקדמת, ולשירותים פרא-רפואיים בנגב ובגליל, ארוכים משמעותית ממשכי ההמתנה לשירותים דומים במרכז. שירותים רבים כלל אינם נגישים באזורים נרחבים בנגב ובגליל, ומצריכים את הנזקקים להם לנסיעה ארוכה לשם קבלתם.¹⁰⁵

כל אלה מסתכמים בפערים משמעותיים במדדי בריאות בין הנגב והגליל למרכז הארץ. המשמעותי ביותר והמשקף ביותר את ההבדלים, הוא הפער בתוחלת החיים - בעוד שתוחלת החיים במרכז הארץ עומדת על 83.2 בנגב והגליל היא עומדת במוצע על 81.3.¹⁰⁶

נקודות חולשה	נקודות חוזק	
3.29 רופאים ל-1000 נפש (2020) בהשוואה ל-3.49 במוצע ה-OECD	84% מהישראלים סבורים שללא פרוטקציה וקשר אישי, לא יצליחו להשיג טיפול רפואי הולם (2021)	100% מתושבי ישראל מבוססים בביטוח בריאות ממלכתי, זכות המוענקת להם מיום היוולדם
#24 מבין 38 מדינות ה-OECD במספר מיטות האשפוז לנפש (2021)	#2 בקרב מדינות ה-OECD בשיעור האוכלוסייה הרוכשת רפואה פרטית (2019)	82.9 שנים תוחלת החיים בקרב האוכלוסייה הכללית בישראל (2022) ישראל ממוקמת תשיעית מבין מדינות ה-OECD
אמון הציבור ברידה אמון הציבור בערכת הבריאות במגמת ירידה	7.8% שיעור ההוצאה הלאומית לבריאות מהתל"ג (2021), בהשוואה ל-9.5% ממוצע מדינות ה-OECD	#10 במדד הבריאות של בלומברג, מתוך 169 מדינות (2019)

מגמות

עלייה בתוחלת החיים

האתגר המשמעותי ביותר של מערכות הבריאות בעולם הוא הזדקנות האוכלוסייה ועליית היקף התחלואה הכרונית, כתוצאה ישירה מעליית תוחלת החיים.¹⁰⁷ האתגר בזקנה הוא כלכלי, בריאותי, חברתי ונפשי. ברמה החברתית, האתגר הגדול ביותר הוא

¹⁰⁴ משרד הבריאות, כוח אדם במקצועות הבריאות, 2021.

¹⁰⁵ משרד הבריאות, מנהל תכנון אסטרטגי וכלכלי, אי שוויון בבריאות והתמודדות עמו 2021, ירושלים, ספטמבר 2022.

¹⁰⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פרופיל בריאותי-חברתי של היישובים בישראל, 2019.

¹⁰⁷ כהן, 2018; חורב, 2013.

הבדידות, והניתוק מהמשפחה והחברה, וברמה הנפשית, האתגר הגדול ביותר הוא הדיכאון. ברמה הבריאותית, אוכלוסיית בני ה-75 ומעלה צורכת פי 3 שירותי בריאות לנפש, מהשיעור הממוצע של אוכלוסיית ישראל וקרוב לשליש מההוצאה על אשפוז בבתי חולים כיום הוא עבור בני 75 ומעלה.¹⁰⁸ מעבר לחולי, אשפוז בבית החולים, או במוסד סיעודי, מציב סיכונים כמו חשיפה לזיהומים, תזונה לקויה והפרעות שינה. עם העלייה בתוחלת החיים, עולים גם אחוזי החולים במחלות כרוניות כמו אלצהיימר, סוכרת ומחלות לב. הטיפול באוכלוסיית הקשישים מפוצל בין מספר רב של גורמים, דבר שפוגע ברצף הטיפולי ומכביד על הקשישים.¹⁰⁹

שינוי אקלים

משבר האקלים הוא בעל השפעות משמעותיות על בריאות הציבור, בשני מישורים: ראשית, עקב אירועי קיצון כגון גלי חום וקור, שריפות והצפות, הגורמים לעודף תחלואה ותמותה; ושנית, עקב הכבדה בעומס החום, האנשים נוטים להפחית את השהות בחוץ ובתוך כך להפחית משחק בגני משחקים ופעילויות ספורט, שאינן במתחמים ממוזגים וכן להפחית שימוש בתחבורה ציבורית ושיתופית ובתחבורה פעילה (הליכה ברגל ונסיעה באופניים), כל אלו עלולים להביא לפגיעה בבריאות ולתרום להשמנה.

התפתחות של מודלים מבוזרים

אשפוז ביתי, רפואה בקהילה וטיפול מרחוק, זכו לתמיכה רחבה בתוך מערכת הבריאות והאוצר עוד טרם משבר הקורונה,¹¹⁰ והם מסתמנים כפתרון חיוני לרפואה במאה ה-21. עם זאת, חשוב לציין כי מודלים אלו הינם פתרונות נלווים ואינם מהווים תחליף לשירותי רפואה פיזיים איכותיים ונגישים. כך ברור, כי הגדלת מספר הרופאים ומספר המיטות בנגב ובגליל קריטיים, ולצידם פיתוח מודלים מבוזרים חדשניים.

▪ **מודל האשפוז הביתי.** אשפוז ביתי משמעו הפנייה של חולים, שאינם נזקקים בהכרח לאשפוז בבי"ח, לאשפוז ביתי, תוך שהם מקבלים את המענה המיטבי לכך. האמצעים הטכנולוגיים המתפתחים היום מאפשרים את הרחבת המודל, בין אם דרך תקשורת און-ליין בין הרופא למטופל, או אף בהעברת נתונים כמו מדדים פשוטים דרך האינטרנט. האשפוז הביתי נותן לרבים סביבה נעימה ובטוחה יותר, משהה התדרדרות קוגניטיבית לקשישים, שומר מזיהומים ומתאונות אחרות וחוסך, בכל חישוב, משאבים עצומים לעומת אשפוז בבי"ח.¹¹¹ העתקת האשפוז בהיקפים משמעותיים לבתי המטופלים, תשחרר אלפי מיטות בבי"ח, תקטין את הסיכון בתפוסת יתר ותגדיל את המוכנות לגלי ביקוש.¹¹² כמו כן, ייחסכו משאבי עתק בהחזקת מיטות אשפוז ובהקמת בתי חולים נוספים, שכבר היום נמצאים בחוסר משמעותי. במידה ותתאפשר התמחות ברפואה ביתית, תגדל משמעותית קיבולת בתי הספר לרפואה והכשרת הרופאים בישראל בהתאם לצרכי

¹⁰⁸ יוסברג, 2021

¹⁰⁹ חורב, 2013; בר עוז ועמיתיה, 2019

¹¹⁰ כהן, 2011

¹¹¹ Federman et al., 2018; Weiss et al., 2004; Soskolne et al., 2010

¹¹² צ'רניחובסקי וכפיר, 2019; נוביק, 2022

המערכת. בישראל ממומן האשפוז הביתי בידי קופות החולים, והוא מהווה כבר כיום כ- 8 אחוזים מכלל המאושפדים במחלקות הפנימיות בבתי החולים.¹¹³

▪ **מודל הרפואה בקהילה.** רפואה בקהילה מתבססת על פריסת קופות החולים בערים ובשכונות במדינת ישראל. בתוך כך, רופאי המשפחה הם קו הטיפול הראשון והמקיף ביותר בקהילה. הם אלו הרואים את המטופל, משפחתו וסביבתו באופן הוליסטי ושומרים על רצף טיפולי לאורך זמן. באמצעות הרחבת ושדרוג הכשרתם של מקצועות רבים, ניתן יהיה לספק שירותי רפואה שונים, מגוונים ונגישים במרפאות הקהילתיות ובכך להוריד מן העומס על צוותי הרופאים והרופאים המומחים. בישראל, מערך קופות החולים שהוקם עם קום המדינה בנוי במידה רבה על מודל זה.¹¹⁴

תחזית

תחזית בתרחיש עסקים כרגיל

לפי ההערכות, בשנת 2040 יחיו בישראל 1.9 מיליון אזרחים ותיקים – פי שניים ממספרם בשנת 2018. מערכת הבריאות בישראל אינה ערוכה לקצב המהיר של הזדקנות האוכלוסייה בישראל. הזינוק הצפוי במספר הקשישים מחייב היערכות מביחינת תשתיות ותקציבים. בלי התערבות, יירד שיעור הרופאים ל-1,000 נפש ל-2.9 בשנת 2035. הגדלת מספר מקבלי הרישיונות בשנה ל-2,000 (כולל מנגנוני פיצוי לרפורמת יציב) תביא את השיעור ל-3.1 ל-1,000 נפש.¹¹⁵ על פי תוכנית המתאר הארצית לשיקום, הרחבה וארגון מחדש של מערך שירותי הבריאות בישראל, יורחב מערך האשפוז בישראל מ-16,300 מיטות כיום ל-30,650 בשנת 2048 ובתוך כך - 3,059 מיטות נוספות במחוז צפון; 3,590 מיטות נוספות במחוז חיפה ו-4,554 מיטות נוספות במחוז דרום.

תחזית בתרחיש רצוי

ביחס ליעדי חזון "ישראל 2048 – עתיד משותף" מיליון תושבים בגליל ו-3.5 מיליון בנגב: **יש לתכנן את מערכת הבריאות כך שתתמוך בגידול מאסיבי של תושבים בנגב ובגליל** - 700 אלף תושבים נוספים בגליל ו-1.7 מיליון תושבים נוספים בנגב מעבר לתחזית האוכלוסייה על פי התכנית האסטרטגית לדיוור 2040. **על כן, יש צורך לתכנן 3,060 מיטות אשפוז מעבר למתוכנן בנגב ו-1,414 מיטות אשפוז מעבר למתוכנן בגליל.**

¹¹³"כבר לא צריך לצאת מהבית: בית החולים החדש שנפתח בישראל", YNET, 2022.

¹¹⁴ דורון, חיים ושוורץ, שפרה, הרפואה בקהילה – משרות לעולים בנגב ועד לתחייתה של רפואת המשפחה, אוניברסיטת בן גוריון, 2004.
¹¹⁵ גמזו, רוני. המכון הלאומי לחקר שרותי הבריאות ומדיניות הבריאות. תכנון ארוך טווח של כוח-אדם רפואי בישראל, 2022.

תמונת מצב

- ישראל מדורגת 10 מתוך 169 מדינות ב"מדד הבריאות של בלומברג".
- ההוצאה הלאומית לבריאות מדורגת במקום ה-33 בלבד מתוך 45 מדינות מובילות.
- ל-92% מהישראלים יש ביטוח בריאות פרטי.
- שביעות הרצון מתפקוד מערכת הבריאות נמצאת בירידה.
- העשירונים התחתונים ותושבי מחוז דרום מדווחים על קושי רב יותר בנגישות לרופא.
- תשתיות מערכת הבריאות במרכז מפותחות יותר בהשוואה לנגב והגליל.

מגמות

- עלייה בתוחלת החיים - גידול בתקציבי הבריאות.
- שינויי אקלים קיצוניים עם השפעות על בריאות הציבור.
- התפתחות מודלים מבוזרים - אשפוז ביתי ורפואה קהילתית.

חזיון - המשך המגמות הקיימות

- בשנת 2040 צפויים להיות בישראל 1.9 מיליון אזרחים ותיקים - פי שניים ממספרם כיום.
- מערכת הבריאות בישראל אינה ערוכה לקצב המהיר של הזדקנות האוכלוסייה בישראל.
- שיעור הרופאים לנפש צפוי לרדת לכ-2.9 ל-1,000 איש.
- קצב התכנון של הרחבת קיבולת מערכת הבריאות בנגב ובגליל, אינו תומך בגידול לפי יעדי תוכנית 2048. יש צורך לתכנן 3,060 מיטות אשפוז מעבר למתוכנן בנגב, ו-1,414 מיטות אשפוז מעבר למתוכנן בגליל.

עקרונות

- חיזוק מערכת הבריאות בנגב ובגליל, בדגש על הגדלת כמות הרופאים ואנשי הצוותים הרפואיים וכן הגדלת כמות מיטות האשפוז לכל הפחות לרמת השירות במרכז הארץ, בשאיפה להגיע לתקני ה-OECD, כבסיס לפיתוח הנגב והגליל כמרכזי חיים משגשגים המהווים בית לכ-8 מיליון תושבים.
- שיפור השירות, הזמינות ואיכות השירותים הרפואיים בנגב ובגליל, כחלק מהותי מביסוסם כמרכזי חיים.
- איסוף מידע באופן מתמשך בדבר פערים באיכות שרות הרפואה בין המרכז לנגב ולגליל, במטרה לדרוש את סגירתם מהמשלה (מדיניות levelling-up לסגירת פערים מרחביים).
- קידום מודל האשפוז הביתי, כפתרון משלים לתשתיות הפיזיות.
- חיזוק תחום הרפואה בקהילה.
- תפיסת התכנון המרחבי - שכונה, עיר, אזור, לשם ביסוס אורח חיים מקדם בריאות.
- הענקת סמכויות בהקשרי בריאות על ידי ביזור סמכויות לשלטון המקומי.
- הכשרת צוותי רפואה, עוזרי רפואה וכוח אדם סיעודי מיומן מנקודת מבט צופת פני עתיד.

- תמרוץ מקצועי ויצירת מעטפת (מענה לדיר, חינוך, תעסוקת בני/בנות הזוג) לקליטה של מתמחים ורופאים בכירים להתמחות ולעבוד בנגב ובגליל.
- קידום פעולות מניעה וצמצום התנהגויות סיכוניות.
- פיתוח מרכזי בריאות כעוגני תעסוקה מרכזיים.
- קידום קלאסטר Health-tech לפיתוח והטמעת אמצעים טכנולוגיים מתקדמים ברפואה.

יזמות על

תוכנית לאומית להתאמת שירותי הבריאות למאה ה-21:

- השוואת השירותים בין אזור המרכז לנגב ולגליל בהתבסס על העקרונות שאמצה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה בתמ"א 49 תוך התאמות לצפי האוכלוסייה עפ"י תוכנית המאה
- האצת יישום של החלטות הממשלה על הקמת בתי החולים בבאר שבע ובקריית אתא
- אימוץ המלצות הוועדה לצמצום פערים של משרד הבריאות משנת 2022 ודו"חות מקצועיים קודמים
- סביבה מקדמת בריאות

חינוך

הקדמה

החינוך וההשכלה אותם רוכש אדם, מהווים אבני דרך חשובות ביותר בחייו והינם בעלי השפעה משמעותית על עיצוב עתידו האישי והמקצועי, תפישת עולם ומערכת ערכית, קבלת החלטות בתחומים השונים ועוד. יתרה מכך, לרמת החינוך וההשכלה יש קשר הדוק למוביליות חברתית ועל כן פערים ברמת החינוך וההשכלה עלולים להוביל לפערים כלכליים וחברתיים בין קבוצות שונות. אין זה מפתיע אם כן, כי בחירת מקום המגורים, מושפעת באופן מהותי מאפשרויות החינוך באזורים השונים במדינת ישראל, וכי יצירת מרכזי חיים עצמאיים, שווים ומשגשגים, המהווים גורמי משיכה לאוכלוסייה איכותית והיוצרים צמיחה דמוגרפית, כלכלית וקהילתית-חברתית, תלויה בין שאר הדברים בפיתוח אפשרויות החינוך וההשכלה.

בדברים הבאים, נבקש להציג נתונים בנוגע להיבטים משמעותיים בתחום החינוך, אשר יש בהם כדי לשפוך אור על פערים קיימים במדינת ישראל בין אזורים גיאוגרפיים - המרכז אל מול הנגב והגליל ובין קבוצות אוכלוסייה.

תמונת מצב

נתונים תקציביים

תקציב משרד החינוך עמד בשנת 2022 על כ-68 מיליארד ש, המהווים כ-14.5% מסך תקציב המדינה.

תקציב ההשכלה הגבוהה הנו תקציב נפרד העומד על כ-2.6 מיליארד ש המהווים 2.6% מסך תקציב מדינת ישראל (נכון לשנת 2022).¹¹⁶ בשנת 2020, הוצאה על תחום החינוך¹¹⁷ הסתכמה בשיעור של 8.6% מהתמ"ג. עלייה של כ-0.3% מהשנה הקודמת. הוצאה זו הינה מהגבוהות מתוך מדינות ה-OECD.¹¹⁸

עם זאת, ההוצאה הממוצעת לתלמיד בישראל נמוכה מזו הממוצעת במדינות ה-OECD.

קיימים פערים משמעותיים בין המרכז לבין הפריפריה הגיאוגרפית והחברתית מבחינת אפשרויות ואיכות החינוך, דבר שבא לידי ביטוי בשיעור הצלחת תלמידים ובכלים העומדים לרשותם לשם התמודדות עם אתגרי העתיד. **קיימים פערים משמעותיים בהוצאה על חינוך בין הרשויות המקומיות** מבחינת שיעור השתתפותן במימון החינוך. רשויות מקומיות המדרגות גבוה מבחינה סוציו-אקונומית, מקצות תקציבים עודפים מעבר לשירותים אותם הן מחויבות לספק. **פער נוסף בהוצאות על חינוך ניכר בין משפחות בחלוקה לחמישוני הכנסה.** ההוצאה הפרטית הממוצעת על חינוך בחמישון העליון הייתה כמעט פי שלושה מההוצאה בחמישון התחתון.¹¹⁹ ההוצאה הממוצעת עבור פעילות לאחר שעות בית ספר גדולה פי 8 בחמישון העליון לעומת התחתון. סכום

¹¹⁶ אתר מפתח התקציב

¹¹⁷ נתון זה אינו רלוונטי להוצאה על השכלה גבוהה.

¹¹⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, השנתון הסטטיסטי לישראל 2021 - פרק 4 - חינוך והשכלה, 2021.

¹¹⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, השנתון הסטטיסטי לישראל 2021 - פרק 4 - חינוך והשכלה, 2021.

ההוצאה הפרטית הממוצעת בחודש עבור תלמיד ממשפחה ביישובים שדורגו באשכולות הסוציו-אקונומיים 8-10 היה גדול פי שניים מזה שבמשפחות מיישובים שדורגו באשכולות 1-3.¹²⁰

תלמידים

שיעור הלומדים במערכת החינוך במדינת ישראל מתוך כלל האוכלוסייה הוא מהגבוהים בעולם. בשנת תשפ"א (2020/21) למדו במערכת החינוך הישראלית 2.412 מיליון תלמידים, המהווים כ-20% מהאוכלוסייה (לעומת כ-14% במדינות ה-OECD).

הצפיפות בכיתות הלימוד במערכת החינוך הישראלית גבוהה במיוחד ביחס לממוצע מדינות ה-OECD. ממוצע התלמידים בכיתה במערכת החינוך הישראלית עומד על 27.8¹²¹. מספר התלמידים בכיתה בחינוך היסודי גבוה ב-23% ובחטיבות הביניים ב-25% מממוצע מדינות ה-OECD.¹²²

בהשוואה בין המרכז לבין הנגב והגליל, מספר התלמידים הממוצע בכיתה במרכז גבוה (26.8) מהמספר הממוצע בנגב (25.4) ובגליל (24.8). ממוצע התלמידים למורה במרכז (11.1) גבוה במובהק מהממוצע בנגב (10.2) ובגליל (10.1). ממוצע שעות העבודה השבועיות של מורה ביחס לכל תלמיד אותו הוא מלמד נמוך יותר במרכז (2.8) מאשר בנגב (3.3) ובגליל (3.2). ניכר, כי על אף הצפיפות הגבוהה יותר בכיתות, כמות תלמידים גבוהה יותר לכל מורה ומיעוט שעות מורה-תלמיד במרכז ביחס לנגב והגליל, ההצלחה במבחני הבגרות באזור המרכז גבוהה יותר. זאת בין היתר, בעקבות ההוצאה הפרטית הגדולה יותר על חינוך באזור המרכז וההשקעה העודפת של הרשויות המקומיות החזקות בחינוך.¹²³

תלמידים בעלי צרכים מיוחדים. בשנת הלימודים תשע"ט למדו בישראל מעל ל-261 אלף תלמידים, אשר הוגדרו כבעלי צרכים מיוחדים. שיעורם של תלמידים אלה מכלל התלמידים שלמדו תחת פיקוח משרד החינוך הינו 11.3%. נתוני משרד החינוך לשנת תשע"ז מצביעים על כך, שתלמידי חינוך מיוחד רבים נדרשים ללמוד במסגרות מרוחקות ממקום מגוריהם, בשל היעדר מסגרות מותאמות עבורם. פערים אלה ניכרים בעיקר ביישובי הפריפריה. בחינת נתוני שיעור הרשויות בהן קיימות כיתות ייעודיות לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים ומוגבלויות מסוימות, מעלה, כי קיימים פערים מובהקים בין המחוזות השונים, כאשר ברוב הפרמטרים הצפון והדרום מצויים בנחיתות מובהקת.¹²⁴

מדדי הערכה

מדינת ישראל מצויה בפיגור במדדים בינלאומיים בתחום החינוך. הציון של ישראל בתחום החינוך במדד Better Life Index של מדינות ה-OECD, נמוך - 5.5 בלבד מתוך 10.¹²⁵ הציון הממוצע של תלמידי מערכת החינוך במבחן פיז"ה הבינלאומי נמוך

¹²⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הוצאה פרטית לתלמיד עבור שירותי חינוך ב-2018, 2020.

¹²¹ אתר שקיפות בחינוך.

¹²² משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, מערכת החינוך בישראל בראייה השוואתית בינלאומית, 2019.

¹²³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הרשויות המקומיות בישראל - קבצי נתונים לעיבוד 1999 - 2020.

הניתוחים נעשו על נתוני שנת 2020 שאינם כוללים את מערכת החינוך החרדית.

¹²⁴ הכנסת - מרכז המחקר והמידע, מרכז המחקר והמידע של הכנסת: מחסור במסגרות חינוך מיוחד: מיפוי צרכים ומענים, 2018.

¹²⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פני החברה בישראל - פערים בין מרכז לפריפריה, 2019.

ועומד על 465 נקודות לעומת ציון ממוצע של 488 במדינות ה-OECD.¹²⁶ מבחני פיז"ה שנערכו בשנת 2018 ומבחני 'טימס' (הישגים לימודיים בתחומי המתמטיקה והמדעים) שנערכו בשנת 2019 הציגו בישראל פערים משמעותיים בין תלמידים בהתאם לנתוני הרקע הסוציו-אקונומי ממנו הגיעו.¹²⁷

השוואת ציוני בחינת המיצ"ב בין האוכלוסייה היהודית לערבית מלמדת על קיומם של פערים, גם אם לאורך השנים הפער הולך מצטמצם. בכיתות ה' קיים פער בציונים במתמטיקה ובקרב תלמידי כיתות ח' בנוסף גם באנגלית, מדע וטכנולוגיה. כלומר, עם ההתקדמות השנים במערכת החינוך, הפערים הולכים וצומחים. בחינת נתוני בחינות המיצ"ב שנערכו בשנת 2019 מעידות, כי קיימים פערים משמעותיים בשיעור ההצלחה בין תלמידים המגיעים מרקע סוציו-אקונומי שונה. ככל שהרקע הסוציו אקונומי של התלמידים גבוה יותר כך הישגיהם נוטים להיות גבוהים יותר.¹²⁸

שיעור הזכאות לתעודת הבגרות עולה עם השנים ועמד בשנת 2020 על 79.3%.¹²⁹ לצד נתון זה, ניתן למצוא פערים משמעותיים, בין שיעור הזכאות בחברה היהודית הכללית (82.7%) לבין שיעור הזכאות בקרב הלומדים בחינוך החרדי המפוקח (37.4%) ושיעור הזכאים הלומדים בחינוך הערבי (69.6%).

שיעור הזכאות לבגרות נמוך יותר בקרב תלמידים המשתייכים לאשכולות סוציו-אקונומיים נמוכים. ניתוח לפי מרכזים מעלה, כי קיימים פערים בין שיעור הזכאות לתעודת בגרות במרכז (76.5) ובין הנגב (71.6) והגליל (75.2). אחוז הזכאות לבגרות במגזר הבדואי עמד בשנת 2021 על 56.1% והוא נמוך בכ-43% מהממוצע הכלל ישראלי, ובכ-37% משיעור הזכאים בחברה הערבית הישראלית. אחוז הזכאים לתעודת בגרות, אשר עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות במדינת ישראל גבוה יותר במרכז (66.2%) לעומת בנגב (59.3%) ובגליל (59.5%). זאת, במגמה הפוכה מתמונת הפערים במדדים כגון צפיפות בכתות, יחס מורה-תלמידים וכמות שעות העומדות למורה לכל תלמיד.

חינוך בלתי פורמאלי

רשויות מקומיות בעלות תקציבים גדולים יותר, יכולות להשקיע יותר משאבים בחינוך הבלתי פורמלי בתחומן, לעומת רשויות עם תקציבים מצומצמים יותר. חינוך בלתי פורמאלי הינו בעל השפעות חיוביות נרחבות. כאשר המשתתפים בו לוקחים חלק לאורך זמן ובאופן קבוע, ניתן לראות השפעות כמו שיפור בהישגים הלימודיים, צמצום בעיות משמעת, שיפור ביכולות אישיות וחברתיות, שיפור בדימוי העצמי, פיתוח כישורי מנהיגות, ומניעת התנהגויות סיכון. בישראל, משרד החינוך הינו הגורם האחראי לפעילויות הבלתי פורמאליות, אך אין חובה חוקית לקיים פעילויות שכאלה, ועל כן בידי הרשות המקומית היכולת לקבוע את מידת השקעתה בתחום.¹³⁰

¹²⁶ OECD, Better life index

¹²⁷ OECD, תוצאות מבחן PISA לשנת 2018

¹²⁸ משרד החינוך, תוצאות מבחני מיצ"ב, תשע"ט

¹²⁹ הכנסת- מרכז מחקר ומידע, מערכת החינוך בישראל, סוגיות נבחרות, 2015.

¹³⁰ הכנסת- מרכז מחקר ומידע, פילוח תקציב משרד החינוך על חינוך בלתי-פורמלי לילדים ולנוער ברשויות המקומיות, 2017.

השכלה גבוהה

אחוז בעלי ההשכלה האקדמית במדינת ישראל גבוה מהממוצע במדינות ה-OECD ועומד על 50.1% לעומת 39.1%¹³¹. מספר הזכאים לתארים אקדמיים עמד בשנת 2020 על 80.1 אלף. מתוכם, 50.4 אלף, בעלי זכאות לתואר ראשון. יש לציין, כי מאז שנת 2000, חלה עלייה ניכרת של 79.1% במספר מקבלי התואר הראשון. שיעור הזכאים לתארים מתקדמים עלה גם הוא באופן גדול ביותר במרוצת השנים 2000-2020.¹³²

שיעור בעלי התואר האקדמי במרכז גבוה באופן משמעותי בהשוואה לנגב ולגליל (ביישובים בהם 10,000 תושבים ויותר). קיים מתאם בין רמת ההשכלה באוכלוסייה, לרמת השכלת ההורים. כך, שיעור האקדמאים עולה ככל שהשכלת ההורים גבוהה יותר. הוריהם של כ-70% מבעלי התואר האקדמי הם בעלי תואר אקדמי. בחינת תחומי הלימוד מגלים, כי במקביל למגמות גלובאליות, במהלך השנים 2018-2019 נמשכה מגמת העלייה במספר הסטודנטים למקצועות ה-STEM וירידה ביתר המקצועות.¹³³

נקודות חולשה	נקודות חוזק	
#35 מתוך 38 מדינות ה-OECD בצפיפות בנייתות (2021)	#3 מבין מדינות ה-OECD בשיעור הסטודנטים לתואר ראשון הלימודים למקצועות ה"י" ע"מ (2019)	8.6% שיעור ההוצאה על מדינת ישראל על תחום החינוך מכלל התמ"ג (2020), גבוה באופן ניכר מממוצע ה-OECD.
#28 מתוך 38 מדינות ה-OECD בהוצאה לחינוך לתלמיד	שיעור גבוה של אקדמאים	50.1% בעלי ההשכלה האקדמית בישראל (2020). גבוה בהשוואה לממוצע ה-OECD שעומד על 39%.
23 נקודות פחות בציון הממוצע של תלמידי ישראלי במבחן פיז"ה (2018)	השקעה תקציבית גבוהה בהשוואה למדינות ה-OECD	79.3% שיעור הזכאות לתעודת בגרות (2020). נמצא במגמת עלייה בשנים האחרונות.

¹³¹ מתוך: אתר ה-OECD

¹³² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2021.

¹³³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פני החברה בישראל פערים בין מרכז לפריפריה, 2019.

הכנת תלמידים לעולם משתנה

אחד האתגרים המשמעותיים עמם מתמודדות מערכות חינוך ברחבי העולם כיום, הוא הכנת התלמידים לחיים עתידיים הנתונים לשינויים מהירים ותחת קיומה של אי ודאות. קיימת הסכמה על כך, שהמשקל בשוק זה עובר מהידע המקצועי לכישורים מותאמי סביבה דינאמית: כישורים חברתיים, תקשורת, חשיבה מסדר גבוה, שליטה עצמית ותפישה עצמית חיובית.

הטמעת למידה לאורך כל החיים המקצועיים

בעולם המשתנה מתבססת ההבנה, כי הכשרה אחת לאורך חיי העובד (כגון תואר אקדמי או לימודי תעודה) אינה מספקת וכי קיימת חשיבות עליונה ללמידה לאורך החיים - למידה תכליתית, המתרחשת באופן מתמשך, במטרה לשפר מיומנויות או לרכוש ידע או יכולות המקנות לעובד גמישות תעסוקתית. **בישראל, כפי שעולה מדו"ח מבקר המדינה, בכל הנוגע לשיתוף מעסיקים בהליכי ההכשרות של האגף להכשרה מקצועית, "כ-7 אחוזים בלבד מהמשתתפים בהכשרות המקצועיות הממומנות של האגף להכשרה מקצועית עושים זאת באחד המסלולים שבשיתוף מעסיקים, על אף ההסכמה שמסלולים אלו הם האפקטיביים ביותר".¹³⁴**

דגש על תחומי דעת מותאמי שוק תעסוקה

נוכח התהליכים הטכנולוגיים המואצים, בהם נתון העולם בכלל ושוק התעסוקה בפרט, מושם הדגש על מקצועות ה-STEM (מדע, טכנולוגיה, הנדסה ומתמטיקה), אשר מרבית העובדים יידרשו לרמת סף של שליטה בהם. **בישראל, מנתוני מרכז המחקר והמידע של הכנסת (2021), בשנת הלימודים תש"פ, כ-27% מהסטודנטים שהחלו לימודים לתואר ראשון במקצועות המדעיים-טכנולוגיים (STEM) גדלו בישובים באשכול כלכלי 9-10 בהשוואה ל-14% בלבד באשכולות 5-6.¹³⁵ עם זאת, קיימות מגוון של תוכניות לקידום לימודי STEM בנגב ובגליל.**

שיטות לימוד חדשניות ומתקדמות

מערכות חינוך ברחבי העולם ביצעו הטמעה של שיטות לימוד חדשניות והתאמתן לעידן הטכנולוגי, ובכללן:

- **למידה מותאמת אישית (Personalized Learning)** - תכניות אלה מבוססות על מתן אפשרות לתלמידים להתקדם בקצב למידה אישי, תוך הערכה על בסיס איכות הביצוע. בשיטה זו התלמידים עובדים עם מוריהם ומגדירים יעדים. שיטות אלו נתפשות כבעלות פוטנציאל לחיזוק בעלות התלמיד על תהליך הלמידה, אחריות, עצמאות, ויצירתיות בשל התאמה אישית לתלמיד וליכולותיו.¹³⁶ **בישראל, תוכניות לימוד אישיות הן חלק משיטת הלימוד של בתי ספר דמוקרטיים. כעשרים מסגרות חינוך דמוקרטיות פעילות ברחבי המדינה מיסודי ועד תיכון.¹³⁷**

¹³⁴ דוח מבקר המדינה, עמ' 3.

¹³⁵ רוטנברג, בת חן, כלי מדיניות אפשריים להגדלת משקל המועסקים במגזר ההייטק, הכנסת - מרכז המחקר והמידע, 2021.

¹³⁶ Trends in digital personalized learning in low and middle-income countries, UNICEF

¹³⁷ אתר מסגרות, בית ספר דמוקרטי

- **Bite-Sized Learning/Microlearning** – לימוד מותאם לטווח קשב מצומצם במסגרתו "מפורק" המידע לחלקים קטנים והתלמידים לומדים על בסיס מיומנויות ספציפיות וממוקדות בפרקי זמן קצרים.
 - **למידה מבוססת פרויקטים (PBL)**. שיטה זו מלמדת את התלמידים לפתור בעיות בהן הם עלולים להיתקל במציאות, באמצעות ביצוע פרויקטים ממוקדים. העבודה מתבצעת בזוגות או בקבוצות קטנות, ומשלבת עבודת מחקר, ניתוח מידע והסקת מסקנות. כתוצאה מכך, הם מפתחים ידע תוכן עמוק וכן מיומנויות רבות שקשורות לעולם המודרני.¹³⁸
- בישראל מיושמת השיטה במערכת החינוך בחולון בקרב כ- 2300 תלמידים מיסודי ועד לסיום החטיבה העליונה, מתוכם כ- 660 תלמידים מעורבים בפרויקטים לבגרות.¹³⁹**

מערכת חינוך בחברה הטרוגנית

כחלק ממאבק בפערים בין קבוצות אוכלוסייה שונות ועל מנת לקדם לכידות חברתית, קיימות במדינות שונות המתאפיינות בהטרוגניות חברתית כגון הולנד ושבדיה, תוכניות לימודים אינטגרטיביות. **מדינת ישראל מאופיינת בקיומן של קבוצות אוכלוסייה מרקעים שונים – אתניים, תרבותיים, דתיים, לשוניים. מערכת החינוך במדינה מתאפיינת בהיותה דיפרנציאלית, כאשר לקבוצות השונות מערכות חינוך נפרדות. בפועל, תלמידי המערכות השונות, כמעט ואינם מקיימים ממשק במסגרת תקופת לימודיהם.**

למידה מרחוק

בעשור האחרון הלכה והתפתחה האפשרות ללמידה מרחוק, המהווה כלי לפריצת גבולות גיאוגרפיים. קיימות פלטפורמות רבות המציעות קורסים מקוונים במגוון תחומים שמטרתם נעה בין רכישת ידע כללי ולבין רכישת מקצוע (כולל קורסים במקצועות ההיי-טק). עם זאת, הלמידה מרחוק אינה מהווה תחליף ללמידה במסגרת חינוכית. **בישראל, גם כיום בתקופה שלאחר הקורונה, ממשיכים בחלק מבתי הספר ללמוד באופן חלקי מהבית (ימים בודדים בשנה) ובאוניברסיטאות התפתחה נורמה של למידה היברידית, כאשר הקורסים שנערכים בכיתה משודרים גם בזום.**

תחזית

בשנת 2048 מספר הילדים בישראל בגילאי 6-17 יעמוד על כ-3.7 מיליון (לעומת 1.8 מיליון בשנת 2019). המשמעות – הכפלה של תשתיות מערכת החינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי.

ביחס ליעדי חזון "ישראל 2048 – עתיד משותף" 4.5 מיליון תושבים בגליל ו-3.5 מיליון בנגב: יש לתכנן את מערכת החינוך לצפי של מיליון תלמידים בגליל ו-800 אלף תלמידים בנגב.

¹³⁸ אתר ATOMI

¹³⁹ אתר משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית

תמונת מצב

- בהשוואה לממוצע מדינות ה-OECD: ההוצאה בישראל לתלמיד נמוכה יותר, שיעור הלומדים במערכת החינוך בישראל גבוה יותר
- הצפיפות בכיתות הלימוד גבוהה במיוחד, מדינת ישראל נמצאת בפיגור במבחני PISA.
- פערים בין הנגב והגליל למרכז בתוצאות הבגרות, במיצ"ב, בעמידה בדרישות הסף לקבלה לאוניברסיטאות ובשיעור האקדמאים.
- רשויות מקומיות עשירות יכולות להשקיע יותר בחינוך בלתי פורמאלי.

מגמות

- הכנת תלמידים לעולם משתנה.
- הטמעת למידה לאורך החיים המקצועיים.
- הכשרות מקצועיות תוך כדי עבודה.
- דגש על תחומי דת מותאמי שוק התעסוקה.
- שיטות למידה חדשניות המתאמות לעידן הדיגיטלי.
- דיפרנציאציה של מערכת החינוך בחברה מגוונת.
- למידה מרחוק.

תחזיות - המשך המגמות הקיימות

- בשנת 2048 מספר הילדים בגילאי בית הספר יכפיל את עצמו.
- יש להיערך בהתאם להכפלה של מערכות החינוך הפורמאלית והבלתי-פורמאלית.
- יש לתכנן את מערכת החינוך בנגב ובגליל לצפי של מיליון תלמידים בגליל ו-800 אלף בנגב.

עקרונות

- קידום חינוך, השכלה, וחינוך בלתי פורמלי, כרכיבים אינטגרליים, המהווים כוח משיכה עבור אוכלוסיות מגוונות, כבסיס להפיכת הנגב והגליל למרכזי חיים משגשגים, המהווים בית ל-8 מיליון תושבים.
- **הרחבת תפיסת ההשכלה מגיל הגן ולאורך כל החיים** - כל אזרח, בוגר מערכת ההשכלה הישראלית יישא כל חייו כלים להתמודדות עם עולם משתנה. כלים המבוססים על סט מיומנויות, ערכים ויכולת למידה עצמאית, גישה בלתי אמצעית לתכני ידע רלוונטיים, וקשר רציף לשינויים בשוק העבודה.
- שינוי פרדיגמת הלימוד בבית הספר ומעבר ממיקוד בהעברת ידע לביסוס מיומנויות, כישורים אישיים והתמודדות עם אתגרים.
- **התאמת אופי הלימוד ותחומי הלימוד במוסדות מקומיים ואזוריים** למגמות בינלאומיות ולתחומי ההתמחויות הכלכליות האזוריות (למשל: אגרו-טק, פוד-טק, אנרגיה מתחדשת ועוד), תוך עירוב תושבים ותוכניות "מחוץ לכיתה". יצירת "אקוסיסטם" חינוכי משלב חברה-קהילה-תעסוקה-סביבה, תוך מיצוב בית הספר כעמוד תווך במרחב זה וכגורם מאיץ התפתחות מקומי.

- לימודים מקוונים ולמידה מרחוק יוכרו כזכות בסיסית לכלל תלמידי ישראל וישולבו במערכת הלימוד.
- תפישת החינוך כהשקעה ולא כהוצאה.
- תכנון מרחבי כך שבית הספר יהווה מוסד עוגן במערכת הקהילתית, בהתאם לאופייה ולצרכיה תוך התאמת תשתית בית הספר לפעילות לאורך כל שעות היום ("עירוב שימושים").
- הרחבת מעגל הלומדים ודאגה לצמצום תופעת הנשירה ממערכת החינוך.
- ייעול מערכת החינוך והפיכתה למותאמת מרחב דינאמי ומשתנה, תוך קידום ביטול של רכיבים מיושנים.
- ביזור סמכויות ממשד החינוך תוך הרחבת האוטונומיה של הרשויות המקומיות ומנהלי בתי הספר.
- יצירת מודלים חינוכיים ולימודיים חדשניים תוך "פריצת" הגדרת בית הספר המסורתי כמסגרת לימוד "סגורה".
- מיקוד תוכניות הלימוד והכוונת הלומד למימוש הפוטנציאל האישי וקידום הרלוונטיות לשוק תעסוקה דינאמי.
- הטמעה וביסוס של זרמי חינוך לא ממלכתיים בכל רחבי מדינת ישראל ועידוד למידה משותפת בין זרמי החינוך השונים.
- הרחבת אפשרות בחירת בית הספר ע"י הלומד ופריצת המגבלות המקומיות.

יוזמות על

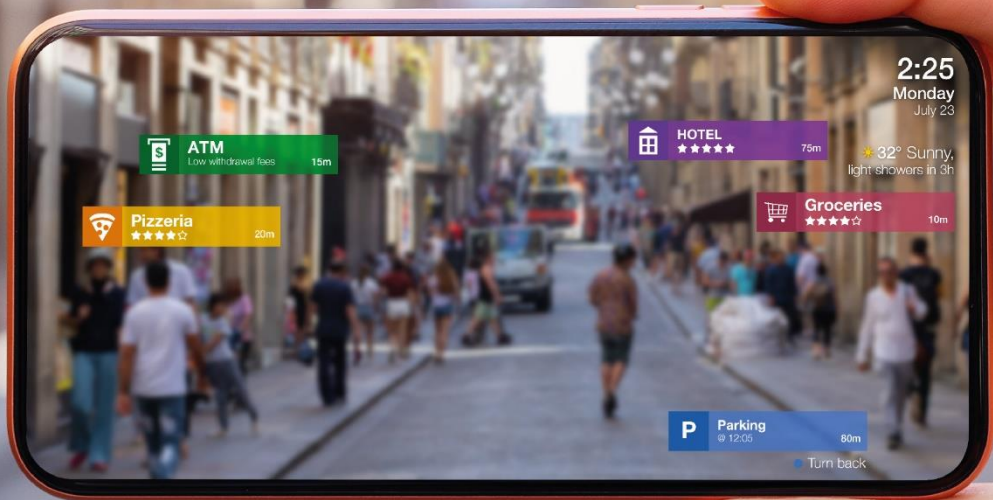
- פיתוח תוכניות ללימודי STEM והכשרות Skills למאה ה-21 וחיבורן לתחומי התמחות מקומיים ואזוריים
- קידום תוכניות למשיכה ולשימור הון אנושי מצטיין במערכת החינוך - תמיכה בתוכניות הכשרה ופיתוח מקצועי של מורים המבוססות על פדגוגיה מוטת עתיד, חדשנות, wellbeing ומסוגלות אישית
- שינוי רגולציה, כך שתורחב האוטונומיה למנהלים ולמורים
- פיתוח תוכניות לחיבור מערכת החינוך לקהילה, לסביבה, לתרבות ולהתמחויות האזוריות
- יצירת תוכניות חינוך במסגרתן יתקיים שיתוף פעולה בין מסגרות החינוך הפורמאלי לבלתי פורמאלי
- תקצוב ממשלתי לפיתוח בתי ספר חדשניים מקדמים למידה מרחוק, מרחבי למידה משתנים ותומכי פדגוגיה חדשנית
- חיבור בין חברות טכנולוגיה לבין בתי ספר על ידי יצירת תוכניות הלימוד וביצוע הכשרות מעשיות ופרקטיקום
- הקמת מרכזי חינוך ומו"פ אזוריים מותאמי תחומי התמחות אזוריים
- תמיכה ממשלתית משמעותית ביוזמות חינוכיות חדשניות ופורצות דרך
- קידום יצירת קהילת והחברה

תיירות, תרבות ופנאי

 HOTEL
★★★★★ 75m

 ATM
Low withdrawal fees 15m

 Pizzeria
★★★★☆ 20m

 Groceries
★★★★☆ 10m

P **Parking**
@ 12:05 80m

● Turn back

הקדמה

לתחומי התרבות והפנאי משקל משמעותי בבניית המרכזים החדשים בנגב ובגליל, ממספר סיבות: ראשית, הבחירה האמיתית בין חלופות המגורים, נעשית על-פי הערך המוסף שיכולות הערים לספק. לכן, חיי רחוב תוססים, תרבות, בתי קפה, אומנויות, מוזיקה וסצנת חיי לילה, אינם עוד בגדר מותרות, אלא בגדר נכסים מקומיים המהווים מוקד משיכה, בעיקר בקרב בני ובנות דור ה-Y. שנית, אירועי תרבות ופנאי, תורמים לבנייה של קהילה חסונה, כיוון שהם מהווים פלטפורמה ליצירת קשרים חברתיים וכן הם מעלים את תחושת הגאווה המקומית והקשר למקום. שלישית, אירועי תרבות ופנאי מסייעים במיתוג המקום, אשר לו נודעת חשיבות כלכלית במשיכה של אנשים ועסקים.

ענף התיירות בישראל הינו בעל חשיבות אסטרטגית כלכלית, חברתית ופוליטית. ביכולתו למשוך מבקרים, שתורמים רבות לכלכלה המקומית, מתוך הארץ ומחוצה לה, וכך לתרום לתעסוקה ולהגדיל את התוצר הלאומי. תיירות, כזו המתקיימת באופן מאוזן שאיננו יוצר מפגעי עומס ורעש, הינה מוצר משלים לתרבות ופנאי, שכן משמעותה יצירת מסה קריטית של מבקרים, הצורכים פעילויות תרבות ופנאי ומסייעים לפיתוח הכלכלה המקומית.

יחד, התיירות, התרבות והפנאי הם ענפים כלכליים שמפרנסים מאות אלפי משקי בית. כיום השכר בענפים אלו נמוך מהשכר הממוצע. לכן, לעלייה ביכולת ההשתכרות בענפים אלו חשיבות מרכזית בבניית המרכזים החדשים כמקור הכנסה לתושביהם. ישנה חשיבות גבוהה ליצירת עקרונות, תפישות והנחות ליבה חדשניות בתחומים אלו. תמונת המצב שתובא להלן תבקש להציג את האתגרים המרכזיים מולם ניצבים תחומי התיירות, התרבות והפנאי בישראל.

תמונת מצב

תמונת מצב תרבות ופנאי

בשנת 2020 ההוצאה הלאומית לתרבות, לבידור ולספורט בישראל עמדה על 53.9 מיליארד ₪ והיוותה 3.9% מהתל"ג (לעומת 66.3 מיליארד ש"ח - 4.7% מהתמ"ג בשנת 2019). רוב המימון בתחום מקורו במשקי הבית – בממוצע, ההוצאה של משקי הבית על תרבות ופנאי מהווה כ-10.9% מתקציבן (1,796 ₪ בחודש)¹⁴⁰.

תמונת המצב בתחום התרבות והפנאי מעידה על פערים משמעותיים בתחום בין אזור המרכז לעומת הנגב והגליל. אין ספק כי תל אביב מהווה מוקד משיכה מרכזי בישראל לאירועי תרבות ופנאי, שכן בה נמצא חלק משמעותי מהמוסדות בתחום וביניהם: מוזיאון תל אביב לאמנות, מוזיאון ארץ ישראל, תיאטרון הבימה, תיאטרון הקאמרי, בית האופרה, מרכז סוזן דלל, מרכז הירידים ועוד. העיר מהווה מוקד לחיי לילה, עם ריבוי מסעדות, פאבים, בתי קפה וכד'.

הנגב והגליל, לעומת זאת, נמצאים בפער ניכר מהמרכז. כשליש מתושבי הפריפריה נסעו בשנה האחרונה לאירועי תרבות במרכז הארץ ו-19% ציינו כי ויתרו על השתתפות באירועי תרבות במרכז הארץ בשל המרחק. מתוכם, שיעור המוותרים מן הצפון

¹⁴⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר הוצאות משקי הבית.

גבוה משיעור המוותרים מן הדרום. 46% מתושבי הפריפריה אינם מרוצים מהאיכות ומהזמינות של אירועי תרבות למבוגרים באזור מגוריהם ו-40% אינם מרוצים מאיכות אירועי התרבות לילדים.¹⁴¹ בשנת 2016 פעלו בישראל 163 **מוזיאונים**¹⁴² שבהם ביקרו 7.1 מיליון מבקרים. 66% מהביקורים נערכו במוזיאונים באזור המרכז, הכולל בין היתר את מוזיאון ישראל בירושלים, בו לבדו נערכו כ-10% מכלל הביקורים בשנה זו.

מרבית התמיכה הממשלתית מוקצה למוסדות תרבות באזור המרכז וירושלים. כ-50% מן התמיכה הממשלתית הועברה למוסדות תרבות במחוז תל אביב; כ-25% הועברה למוסדות תרבות בירושלים; פחות מ-10% הועברה למוסדות תרבות במחוז הדרום; ופחות מ-5% הועברה למוסדות תרבות בצפון (תמונה זאת לא השתנתה מהותית בשנים 2013–2017).¹⁴³ רק כ-15.3% מן **ההרצות של מופעי תרבות** הן בפריפריה הגיאוגרפית.

נכון לספטמבר 2021 פועלים בישראל כ-21 אלף **מסעדות ובתי קפה**. ממוצע מספר משקי הבית למסעדה בישראל עומד על 197, בדומה לארצות הברית (שם הנתון עומד על 195). כ-50% מהעסקים ממוקמים באזור תל אביב והמרכז, כולל אזור השרון - 10,105 מסעדות, בתי קפה וברים, לעומת 5,823 בצפון (כולל חיפה) ו-2,844 בנגב.¹⁴⁴

תחנות מצב התיירות

ענף התיירות נפגע יותר מענפים אחרים במהלך משבר הקורונה, ולכן **נציג להלן נתונים הנכונים לתקופה ערב המשבר. שנת 2019 הייתה שנת שיא בתיירות נכנסת**, עם כניסתם של למעלה מ-4.5 מיליון תיירים, אשר הכניסו לכלכלה הישראלית סכום של קרוב ל-23 מיליארד ש. סכום זה היווה 2.5% מהתמ"ג בשנה זו. עם זאת, ישראל מדורגת במקום ה-25 בלבד מתוך 36 מדינות ה-OECD ביצוא שירותי התיירות מכלל יצוא השירותים (14% לעומת ממוצע של 27% במדינות ה-OECD).¹⁴⁵ נתון זה יכול להצביע מחד על פוטנציאל לא ממומש בתחום התיירות, ומצד שני יכול להצביע על עוצמתם של ענפי ייצוא אחרים (כדוגמת ענף ההייטק).

בהתחשב בעובדה שקיימים בישראל אתרי תיירות בעלי פוטנציאל משיכה בינלאומי (ירושלים, טבריה והסביבה, ים המלח, עכו ועוד), סביר להניח כי פוטנציאל המשיכה אינו ממוצה במלואו כיום, זאת על אף ש-94.4% מהתיירים סיווגו את הביקור בישראל באופן כללי כטוב עד מצוין (ממוצע שביעות הרצון עמד על 4.5 - עליה מ-4.3 לעומת השנה הקודמת). עם זאת, רמת שביעות רצון התיירים מהתמורה לכספם הייתה נמוכה, כשממוצע הדירוג עמד על 3.5.¹⁴⁶

ענף התיירות בישראל מעסיק כ-141 אלף עובדים (כ-3.6% מהמשרות במשק) ומהווה 6.2% מהתמ"ג. המשרות בענף כוללות סוכנויות נסיעות, מורי דרך, שירותי פנאי ונופש ומפעילי אטרקציות. מספר המשרות בממוצע לחודש בענף מלונאות התיירות

¹⁴¹ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, סקר שביעות רצון של תושבי הפריפריה, 2019.

¹⁴² באזור הצפון ישנם 31 מוזיאונים, באזור המרכז 18 מוזיאונים, בירושלים וסביבתה ישנם 10, ובאזור הדרום 4 מוזיאונים בלבד.

¹⁴³ מתוך בדיקה שערך מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

¹⁴⁴ ניתוח מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל לנתונים מתוך אתר Rest

¹⁴⁵ משרד התיירות, נתוני תיירות ינואר 2020

¹⁴⁶ משרד התיירות, סקר תיירות נכנסת 2019

(כולל העובדים דרך חברות כוח אדם) הגיע ל-42.1 אלף בשנת 2019 וצנח בשנת 2021 ל-26.4 אלף משרות בממוצע לחודש. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2019 4.4% מהמועסקים באזור המרכז ובאזור הגליל עסקו במשרות המשויכות לשירותי אירוח ואוכל. לעומת זאת, באזור הנגב האחוזים היו גבוהים יותר, ועמדו על 7.2%. השכר הממוצע בתחומים הללו עמד על 5,205 ₪ לחודש במשרת שכיר, הנמוך מהממוצע במשק.

פערים אזוריים בתחום התיירות

בשנת 2019 היו בישראל 426 **מלונות תיירות** ובהם 55.4 אלף חדרים, שהם 81.4% מכלל חדרי האירוח. שאר החדרים היו **באירוח הכפר** (9%), **במלונות אחרים** (6.5%), **באכסניות נוער** (2.3%) ו**באכסניות ובבתי ספר שדה** (0.9%). בשנת 2020 נשארו המספרים דומים אך שירותי ההארחה פעלו רק בחלק מהזמן.¹⁴⁷

כשני שלישים (64%) מכלל חדרי האירוח בישראל מרוכזים בשבעה מוקדים: ירושלים, תל אביב, נתניה, חיפה, טבריה, ים המלח ואילת. **תיירות פנים** מתרכזת במחוז הדרום (הכולל את העיר אילת ואת אזור ים המלח) ובמחוז הצפון ביישובי המרחב הכפרי בגליל העליון, בגולן ובכנרת. רק 15% מהיוצאים לחופשה הכוללת לינה מתארחים באזור המרכז.¹⁴⁸ **התיירות הנכנסת**, לעומת זאת, מתרכזת באזור המרכז: כ-60% מלינות התיירים נרשמו בתל אביב-יפו וירושלים (2015).¹⁴⁹ 80% מהתיירים דיווחו שביקרו בירושלים ו-76% דיווחו שביקרו בתל אביב, **אך רק כ-36% דיווחו שביקרו בגליל ורק 8% דיווחו שביקרו בנגב**. עם זאת, כ-50% מהתיירים בשנת 2019 דיווחו שביקרו בים המלח.¹⁵⁰

על פי נתוני ארגון הסחר העולמי, **למעלה מ-40% מהתיירים ביקרו במדינה אחרת על סמך היצע תרבותי**. כלומר, הפערים הניכרים בתחום התרבות בין אזור המרכז לבין הנגב והגליל מיתרגמים לפערים בתחום התיירות הנכנסת. פיתוח תחום התרבות בנגב ובגליל יסייע למשיכת תיירות נכנסת לאזורים אלו.¹⁵¹

הישראלים מעדיפים לנפוש בחו"ל. שיעור הישראלים היוצאים לנופש בארץ ובחו"ל הולך וגדל משנה לשנה. זאת בין היתר, כיוון שמחירה של חופשה בישראל גבוהה מחופשה דומה בחו"ל.¹⁵² כך לדוגמא, בשנת 2019 כ-6.5 מיליון ישראלים שהו בחו"ל לפרק זמן של 9-1 ימים,¹⁵³ ומספר דומה של ישראלים נרשם בשנה זאת כאוחרים במלונות התיירות ברחבי הארץ.¹⁵⁴

¹⁴⁷ רבעון סטטיסטי לתיירות ולשירותי הארחה, לוח 24

¹⁴⁸ רבעון סטטיסטי לתיירות ולשירותי הארחה, 2022, לוח 35

¹⁴⁹ רבעון סטטיסטי לתיירות ולשירותי הארחה, 2022, לוח 35

¹⁵⁰ משרד התיירות, סקר תיירות נכנסת 2019

¹⁵¹ Deloitte, Market analysis of the cultural and creative sectors.

¹⁵² על פי סקר שנערך עבור משרד התיירות (2019)

¹⁵³ רבעון סטטיסטי לתיירות ולשירותי הארחה, 2022, לוח 16

¹⁵⁴ רבעון סטטיסטי לתיירות ולשירותי הארחה, 2022, לוח 35

בשנים 2018–2019 58% מהחרדים בני 20 ומעלה נפשו בארץ, שיעור דומה לשיעור הנופשים בישראל מקרב האוכלוסייה היהודית הלא חרדית (60%). עם זאת, 16% בלבד מהחרדים בני 20 ומעלה יצאו לחופשה בחו"ל בשנים האלה, שיעור נמוך משמעותית משיעור הנופשים בחו"ל מקרב האוכלוסייה היהודית הלא חרדית (51%).¹⁵⁵

תחום התיירות בקרב האוכלוסייה הערבית נמצא במגמת צמיחה. היעדים הפופולאריים לנסיעה לחו"ל בקרב האוכלוסייה הערבית הם מדינות ערב (36%) ולאחר מכן טורקיה (32%) ואירופה (23%). היעדים הפופולאריים לחופשה בישראל בקרב האוכלוסייה הערבית הם אילת (45% מכלל הנופשים) וטבריה (21%).¹⁵⁶ מבחינת אפשרויות הלינה ביישובים שאינם יהודים, עולה כי מתוך 86 הרשויות הלא יהודיות בישראל, הרוב המכריע של חדרי האירוח נמצא בנצרת. בנצרת פועלים 10 מלונות ו-1,395 חדרי אירוח, המהווים מעל 10% מההיצע במחוז הצפון.¹⁵⁷ במרבית הרשויות הלא יהודיות אין חדרי אירוח כלל, למרות שרבות מהן נמצאות בצפון בסמיכות לישובים יהודיים המפעילים צימרים ולינה כפרית. היעדן של הרשויות הלא יהודיות מזירת התיירות מחייבת חשיבה וטיפול.¹⁵⁸

נקודות חולשה	נקודות חוזק	
77% מהיהודאים סבורים שהם מקבלים תמורה נמוכה לכספם בעת חופשה בישראל, בהשוואה לחופשה בחו"ל	נ-8 מיליארד \$ ההוצאה השנתית של ישראל בחו"ל (2019)	4.5 מיליון תיירים נכנסו לישראל בשנת 2019 הכניסו לנכלה נ-23 מיליארד ש"ח
4,800 ש"ח השכר הממוצע לחודש לעובד בתחום התיירות במשרות כוח אדם, ו-8,900 ש"ח למשרות שניד (2021)	#25 מתוך 36 מדינות ה-OECD במדד ייצוא שירותי תיירות מכלל ייצוא השירותים.	94.4% מהתיירים סיווגו את הביקור בישראל כטוב עד מצוין
אי-מיצוי פוטנציאל בתחום התיירות	1 שדה תעופה בינלאומי עיקרי תלות גבוהה במסילות לתיירות נכנסת ולתיירות חוץ	197 מספר משקי הבית למסעדה בישראל בדומה לארצות הברית

השפעת משבר הקורונה על ענף התיירות

ענף התיירות רגיש במיוחד למשברים והוא חווה תנודות בעקבות המצב הביטחוני בישראל. זהו אחד הענפים שהושפעו באופן החמור ביותר בעקבות התפרצות נגיף הקורונה, בשל ההגבלות והסגרים.¹⁵⁹ מספר הלינות של תיירים מחו"ל במלונות

¹⁵⁵ מקור: שנתון החברה החרדית בישראל 2020

¹⁵⁶ מקור: המכון לחקר הקמעונאות

¹⁵⁷ רבעון סטטיסטי לתיירות ולשירותי הארחה, 2022, לוח 23

¹⁵⁸ מקור: חברת Build

¹⁵⁹ OECD, Covid-19: Tourism Policy Responses Updated 25 March 2020, March 25, 2020.

התיירות, שהיה במגמת עליה בשנים טרם המשבר, צנח בשנת 2020 והמשיך לרדת גם בשנת 2021, בעקבות הגבלות הקורונה במעברי הגבול. כך, בשנת 2019 עמדה תפוסת החדרים במלונות התיירות על 69.5%. בעקבות התפרצות נגיף הקורונה והפגיעה הקשה בענף התיירות, בשנת 2020 נרשמה תפוסה של 24.8% בלבד.

לאחר המשבר, השתקם ענף התיירות בהדרגה, עם ירידת ההגבלות ושיקום הכלכלה. דוגמא לכך ניתן לראות במספר הלינות של ישראלים במלונות תיירות בישראל. מספר הלינות היה יציב בין השנים 2015-2019, ועמד על כ-13.6 מיליון לינות של ישראלים בשנה. בשנת 2020, שנת המשבר, חלה צניחה חדה במספרם לכ-7 מיליון לינות בלבד בשנה זאת. בשנת 2021 טיפסו מספר הלינות של ישראלים במלונות תיירות לכ-14.7 מיליון לינות, הגבוהה אף מהשנים שקדמו למשבר, זאת ניתן לייחס להמשך קיומן של ההגבלות על יציאה מהארץ, וצמצום ההגבלות בפנים המדינה.¹⁶⁰

מגמות

עלייה בכמות שעות הפנאי

בעקבות תהליכים של אוטומציה ודיגיטציה ישנו צפי להיעלמות משרות, שתביא לעלייה משמעותית בכמות שעות הפנאי ובהתאם לגידול בצריכת פעילויות תיירות, תרבות ופנאי. **עם זאת, בישראל, שיעור הגברים שעבדו 45 שעות בשבוע או יותר נשאר יציב בין השנים 1995 ל-2015 ואילו אצל נשים (לא חרדיות), חלה עלייה בשיעור ההשתתפות בשוק העבודה ובהיקף שעות העבודה. כמו כן, למרות עלייה של 30% בתוצר לשעת עבודה לנפש, לא חלה עלייה בכמות שעות הפנאי.**¹⁶¹

התאמה אישית ודיגיטציה

שיעור הולך וגדל של צרכנים נוטה להזמין טיולים דרך אתרי תיירות, או אפליקציות, המציעות חוויות מותאמות אישית. מגמה זאת מחליפה את תפקידם של סוכני הנסיעות האנושיים, תפקיד שהולך ונעלם עם התרחבות השימוש בטכנולוגיה דיגיטלית והמענה האישי גם הוא עובר לאמצעים וירטואליים. גם צריכת תרבות ופנאי מתאפיינת בביקושים לחוויה מותאמת אישית. מגמה זו ראתה צמיחה עצומה בשנים האחרונות, וצפויה להמשיך לצמוח. הדיגיטציה מגבירה גישה לתוכן תרבותי ותיירותי ומניעה את צמיחתו באמצעות האינטרנט. מוסדות תרבות רבים באירופה (למשל מוזיאונים ותיאטראות) מתנסים בשירותים דיגיטליים חדשים. כך למשל, באמצעות סיורי מציאות מדומה (VR), במוסדות תרבות ואטרקציות לקוחות יכולים לחוות את החוויה, ולקבל החלטות לגבי הזמנות.¹⁶² ניכרת מגמה של תיירים היוצאים לחופשות קצרות יותר, לעיתים תוך פיצול החופשה השנתית ליחידות קטנות, כאשר בכל חופשה קצרה הם מחפשים חוויות שמותאמות לפרופיל האישי שלהם. התיירים מצפים כי יוכלו להגיע להתאמה גבוהה לחוויה המקומית, באמצעות קבלת המחשה באינטרנט וכן באמצעות ייעול של תהליכי ההזמנה והרכישה.

¹⁶⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, רבעון סטטיסטי לתיירות ולשירותי הארחה, 2022, לוח 29.

¹⁶¹ סטי, עופר. "יותר כסף – יותר פנאי?", הארץ, 2021.

¹⁶² Deloitte, Market analysis of the cultural and creative sectors

על פי סקר שערך אתר התיירות "Booking", כ- 47% מהישראלים, מתכננים לעשות שימוש במציאות מדומה על מנת לתכנן את החופשה הבאה שלהם.¹⁶³

תיירות בת קיימא/תיירות אקולוגית

תיירות השואפת להגן על ולקיים את המשאבים התרבותיים והטבעיים במקום. מגמה זו קיימת כבר מספר שנים, אך היא תפסה תאוצה בתקופת הקורונה. בישראל פועלת עמותת "תיירות אקולוגית ובת קיימא ישראל". העמותה מעניקה אישור ל"תיירנים אקולוגיים" בהתאם למדדים המתבססים על ארבעה קריטריונים: "ניהול בר קיימא, השפעות כלכליות- חברתיות של העסק על הסביבה, שימור מורשת תרבותית, מקסום תועלת לסביבה".¹⁶⁴

נוודות דיגיטלית

למגפת הקורונה הייתה השפעה עצומה על האופן בו אנו עובדים ועל האופן בו אנו נופשים. כיום מיטשטשים הגבולות בין עבודה לבין חופשה. התייר מגיע ליעד התיירותי עם הסלולר והמחשב הנייד וחלק מזמן החופשה מוקדש לעבודה, על כן דרושה התאמה של שירותים לצורך הדואלי בשילוב של פנאי עם עבודה. בישראל, רשתות של חללי עבודה (דוגמת WeWork) מציעות השכרה של עמדות עבודה, משרדים וחדרי ישיבות על בסיס יומי, לכל אחת ואחד מכל מקום בעולם.

נלכח הפלטפורמה

מודל עבודה הצובר תאוצה בשנים האחרונות, על פיו העבודה מנוהלת באמצעות פלטפורמה דיגיטלית. Airbnb, Uber, Wolt ו-Airbnb הן דוגמאות ספורות לפלטפורמות דיגיטליות המשנות את התחום. בישראל, רשומות כ- 16,000 דירות אירוח בכלל המדינה (נכון לנתוני 2017): מעל ל- 8,700 דירות בתל אביב, כ- 2,700 דירות בירושלים וכ- 830 דירות באילת.¹⁶⁵ המבקרים טוענים כי להיקף המשמעותי של התופעה, השפעה שלילית על ענף המלונאות, שנדרש לרגולציה ומיסוי שונים מאלו של דירות האירוח, על יוקר הדיור (בשל גריעת דירות מהשוק והקטנת ההיצע) ועל השינוי באופי הקהילתי של שכונות שהופכות למתחמי תיירות.

תחזית

- בשנת 2048 מספר תושבי המדינה, שהם תיירי הפנים וצרכני התרבות הפוטנציאליים, יכפיל את עצמו ביחס לשנת 2019 ויגיע ל-17 מיליון.
- ב-2048 צפויה אוכלוסיית הילדים בישראל (0-19) לגדול מכ-3 מיליון כיום לכ-4.6 מיליון. אוכלוסיית בני הגיל השלישי והרביעי (+65) צפויה לגדול בכ-250%. על כן, נדרשת התאמה של שירותי התיירות, התרבות והפנאי לדפוסי הצריכה של אוכלוסיות אלו.

¹⁶³ אתר AVMASTER

¹⁶⁴ תיירות אקולוגית בישראל, אתר מסע אחר.

¹⁶⁵ ברק, אבנר והולצמן-גזית, יפעת. "אורח נוטה ללון: השלכות על שוק הדיור ואסדרה של AIRBNB בישראל", 2020.

- משרד התיירות מכוון ליעד של 10 מיליון תיירים בשנת 2030 - כמעט פי שניים יותר ממספר התיירים שהגיעו לארץ לפני משבר הקורונה. כמו כן, מתוכננת הגדלה של מספר התיירים המבקרים בנגב ל-1.5-1 מיליון תיירים. לשם כך, בנובמבר 2020 החליטה הממשלה על תוכנית רב שנתית לפיתוח תשתיות תיירות במדינת ישראל, במסגרתה מתוכננים פרויקטים כדוגמת: תוכנית אסטרטגית לפיתוח תשתיות תיירות בגליל, תוכניות למתחמי תיירות בנגב, וכן קיום סדרת פעולות לקידום תיירות הפנים בישראל.¹⁶⁶
- נדרש גידול משמעותי במספר חדרי האירוח בנגב ובגליל:
- הכפלה בהיקף התיירות הכפרית (צימרים) המהווה מוקד משיכה לתיירות פנים (שמתרכזת בנגב ובגליל). תוספת של 6,200 חדרי אירוח לפחות.
- הכפלה בהיקף המלונות במוקדי התיירות הפופולאריים כיום לתיירות פנים - ים המלח - 4,000 חדרים, אילת - 11,000 חדרים וטבריה רבתי (כולל מגדל וחופי הכינרת) - 4,400 חדרים.
- פיתוח מוקדים תיירותיים נוספים בנגב ובגליל בערים נבחרות ותוספת חדרי אירוח בהתאם.
- על פי יעדי האוכלוסייה של תוכנית "2048 – עתיד משותף" צפויים לאכלס את הנגב והגליל 8 מיליון איש. על מנת להפוך את הנגב והגליל למוקדי משיכה תיירותיים התאמה בהיקף פעילויות התרבות והפנאי באזורים אלו. כך למשל יידרש גידול משמעותי במספר המסעדות, הברים ובתי הקפה לכ-17-12 אלף. וכן תידרש הגדלה משמעותית בהיקף ההרצות של מופעי תרבות מ-15% כיום ל-40% לפחות בשנת 2048.

¹⁶⁶ משרד התיירות, תוכנית העבודה לשנת 2019

תמונת מצב

- פערים משמעותיים בין הנגב והגליל בהיצע התרבות והפנאי ובשביעות הרצון ממנו.
- התמיכה הממשלתית למוסדות תרבות נמוכה יותר בנגב ובגליל בהשוואה למרכז.
- שנת 2019, ערב משבר הקורונה, הייתה שנת שיא בתיירות הנכנסת עם 4.5 מיליון תיירים והכנסות של כ- 23 מיליארד ש"ח.
- השכר בענף התיירות נמוך מהשכר הממוצע במשק.
- קרוב ל- 80% מהתיירים ביקרו בירושלים ותל אביב, בהשוואה ל- 36% בלבד שביקרו בגליל ורק 8% שביקרו בנגב.
- תיירות הפנים מתרכזת בנגב ובגליל - רק כ- 15% מהיוצאים לנופש שכולל לינה לנו במרכז.
- הישראלים מעדיפים לנפוש בחו"ל. בשנת 2019 שהו בחו"ל מעל יום כ- 6.5 מיליון ישראלים.
- ענף התיירות חשוף במיוחד למשברים דוגמת משבר הקורונה ומשברים ביטחוניים.

מגמות

- עלייה בכמות שעות הפנאי.
- דיגיטציה ופרסונליזציה של שרותי תיירות.
- למעלה מ- 40% מהתיירים ביקרו במדינה אחרת על סמך היצע תרבותי.
- התפתחות של תיירות בת קיימא ותיירות אקולוגית.
- התפתחות כלכלת הפלטפורמה בתיירות ([Booking.com](https://www.booking.com) וכדומה).

תחזיות - המשך המגמות הקיימות

- ב- 2048 צפוי מספר תושבי המדינה (שהם גם תיירי הפנים) להכפיל את עצמו. יש צורך בגידול תואם בתשתית תיירות הפנים.
- בשנת 2048 צפויה אוכלוסיית הילדים והנוער וכן אוכלוסיית הגיל השלישי והרביעי - לצמוח. יש צורך להתאים תשתיות תיירות פנים לצרכים הייחודיים של אוכלוסיות אלו.
- משרד התיירות מכוון ליעד של 10 מיליון תיירי פנים בשנת 2030 - יותר מכפול משנת השיא.
- נבנתה תוכנית אסטרטגית של משרד התיירות לפיתוח הגליל כמרכז תיירות צליינית.
- תוכנית התיירות לנגב מציבה יעד של עליה לכדי מיליון עד מיליון וחצי תיירים בשנה.
- על מנת להפוך את הנגב והגליל למוקדי משיכה, יש צורך בגידול משמעותי בהיקף ובאיכות היצע התרבות והפנאי.
- בהתאם לגידול האוכלוסייה הצפוי בנגב ובגליל - יש צורך בגידול של מספר המסעדות, הברים ובתי הקפה לכ - 12-17 אלף ובגידול בהיקף ההרצות של מופעי התרבות מ- 15% היום ל- 40%.

עקרונות

- פיתוח תחום התיירות, התרבות והפנאי בנגב ובגליל כבסיס להפיכתם למוקדי משיכה ומרכזי חיים משגשגים המהווים בית ל-3.5 מיליון תושבים ו-4.5 מיליון תושבים בהתאמה.
- חיזוק התפישה כי תיירות, תרבות ופנאי הם גורמים משלימים, המגדילים את הביקושים באזור ומשמשים כמנוע צמיחה כלכלי מרכזי לנגב ולגליל.
- קידום התפישה כי תרבות מהווה תשתית ליצירת קהילה, למשיכת "המעמד היצירתי" ולמיתוג מקומי.
- פיתוח הנגב והגליל כאזורי תיירות בינלאומיים עם מותג אזורי ייחודי.
- תכלול תחום התיירות, התרבות והפנאי באופן אזורי והגברת שיתוף הפעולה בין הסקטורים השונים.
- בניית מכלולי תיירות המתבססים על הנכסים והיתרונות המקומיים, תוך בניית עוגני תיירות, הקמת "קהילת חדשנות" שתחבר בין השחקנים במרחב ובניית "שרשרת ערך" שתספק חווית תיירות באזור (לינה, הסעדה, תחבורה וכו').
- פיתוח סביבה עירונית אסתטית, אטרקטיבית ודינאמית, מתוך תפישה שהסביבה החיצונית משנה וכי חלק ניכר מהכלכלה מתפתח כיום במקומות שבהם אנשים רוצים לגור ולהיפגש לצורכי עבודה ועסקים.
- מעבר מוסדות עוגן בתחומי התיירות והתרבות לאזורי יעד, כחלק מביסוס תשתית פיתוח מקומית ואזורית.
- עידוד להטמעת דיגיטציה בענף התיירות ('טראוול-טק').
- פיתוח כלכלה מקומית מקיימת המבוססת על כלכלת הפלטפורמה. חיזוק היכולת של עסקים קטנים בתחום התיירות להגדיל הכנסות כתוצאה מחיבור ישיר לצרכן דרך פלטפורמות דיגיטליות (דוגמת Booking.com).

יזמות על

קידום התיירות והתרבות כמוצר משולב ברמה האזורית-עירונית

- הקמה של מנהלות תיירות אזוריות (DMO) על בסיס האשכולות, לניהול ולקידום תיירות ותרבות ואמונות
- תמיכה בפסטיבלים מקומיים ובינלאומיים תוך התאמתם למאפייני הנכסים והקהילות
- תמיכה באירועי ספורט ותרבות בינלאומיים בנגב ובגליל
- קביעת תקן סטטוטורי של מנהל תיירות ותרבות אזורי

הגדלה של נפח הלינה

- תכנון מתארי ומפורט של יחידות אחסון חדשות (10,000 בנגב ו-5,000 בגליל), ושיווקם עם חבילות תמריצים ליזמים, בחלוקה המייצרת מלונות מרובי יחידות בהיקף 50% מסך התוספת ויחידות מבוזרות בהיקף 50% נוספים (תוספת זכויות לצימרים בישובים ושכונות פרבריות וליחידות אחסון כחלק ממרקם המגורים ובערים)

הטמעת דיגיטציה בתיירות

- מסלולי תמיכה ביזמים אשר יטמיעו טכנולוגיות מתקדמות (טרוולטק) בענף התיירות

תקצוב והקמה של קבוצות תרבות

- תקצוב והרמה של קבוצות תרבות דוגמת תיאטרון "אלעד" בעיר אילת - מוסד המייצר תוכן איכותי ומקומות תעסוקה בתחומי התרבות
- תמרוץ גרעיני אומנים לפעול במרכז העירוני, אמנות רחוב, אירועי תרבות, תמיכה בגלריות ומסעדות בוטיק

פיתוח כלכלת הפלטפורמה

- פלטפורמות לתיירות אזוריות אשר מסייעות לתיירים לקבל מידע תומך תיירות וחיבורן לעסקים קטנים

כפרי תיירות

- הקמת רשתות של "כפרי תיירות" הגשתן לתחרות של ארגון התיירות העולמי של האו"ם

עוגני תעסוקה ותרבות

- הקמת או הרחבת עוגנים במרכז עירוני בתחום התעסוקה, הטכנולוגיה, מרכזי מבקרים, מרכזי תרבות ופנאי וכיו"ב
- עוגני תרבות עירוניים במרחב השכונה-קהילה
- פתיחת מתקנים ציבוריים (מתנ"ס, בית ספר) לפעילות קהילתית

סביבה, חקלאות ומרחב פתוח

הקדמה

חזון "ישראל 2048 – עתיד משותף" חותר לצמיחה דמוגרפית משמעותית בנגב ובגליל כך שמחצית מתושבי ישראל יתגוררו באזורים אלו, קרי, כשמונה מיליון איש בשני מרכזי חיים חדשים. מחד, השטחים הפתוחים הטבעיים והשטחים החקלאיים מהווים מרכיבים חשובים ביצירת החוזקות שיאפשרו את צמיחתם של המרכזים החדשים: מרחב כפרי חזק המתבסס על חקלאות ההולכת והופכת טכנולוגית, מתועשת ומקיימת, הינו נדבך חשוב ומשלים להתבססות התיישבות עירונית בסביבתו. מעבר לכך, מרחב עשיר בנופי טבע ומורשת, שמורות וגנים, הינו מרחב המעניק איכות חיים ומבסס זהות מקומית לתושביו.

מאידך, השמירה על השטחים הפתוחים ככלל, תלויה בהצלחה בהקמת המרכזים, והיא מניע מרכזי לפיתוחם. לחצי הפיתוח ההולכים ומתעצמים באזור המרכז מאיימים כיום על שטחים אלו, מצמצמים את החקלאות, חוסמים מסדרונות אקולוגיים ומביאים לקריסת מערכות אקולוגיות, כל עוד שאינם מכוונים לעיבוי הערים הקיימות פנימה, ולהרחבתן בצורה צמודת דופן, מושכלת, מדודה וזהירה. מרכזים אורבניים חזקים בנגב ובגליל הם הפתרון להפחתת לחצי הפיתוח על השטחים הפתוחים והחקלאיים במרכז ולביסוס פרדיגמת פיתוח חסכנית ויעילה בשימוש בקרקע, המייצרת איכויות דווקא בסביבה העירונית.

במסמך זה יפורטו ההזדמנויות והאיומים המרכזיים העומדים בפני הסביבה והחקלאות בישראל וכיצד יש לתת להם מענה, לשם הקמת המרכזים החדשים ולהתמודדות עם משברי האקלים, המגוון הביולוגי ובטחון המזון המתעצמים.

תמונת מצב

שטחים פתוחים

שטחה הקטן של מדינת ישראל וצפיפות האוכלוסין הגוברת, מייצרת לחץ גובר על השטחים הפתוחים, המהווים בית גידול למגוון ביולוגי מן העשירים בעולם. מדינת ישראל פועלת לשמירת הסביבה, בדגש על אזורים רגישים אקולוגית המכילים נכסים חשובים של נוף, מורשת ומגוון ביולוגי. קיים איום מתמיד על השטחים הפתוחים ועל המגוון הביולוגי, הנעוץ במספר מקורות מרכזיים:

פיתוח עירוני, פרברי ותשתיתי - פיתוח הנעשה מחוץ לאזורים שהוגדרו סטטוטורית כראויים לכך, בדגש על מרקמים בתוכניות מתאר ארציות (תמ"א 35 או 1) ומחוזיות, לרוב על בסיס תוכניות שמקדמת המדינה עצמה, באמצעות משב"ש ורמ"י, באישור הותמ"ל, שבסמכותה לעקוף את תוכניות המתאר. חמור במיוחד הפיתוח הפרברי, בעל הצפיפות הנמוכה, שאינו יעיל בשימוש בקרקע, צורך יותר תשתיות ומעודד יותר נסיעות מאשר פיתוח עירוני צפוף.

פיתוח התיישבותי בלתי מוסדר - ההתיישבות הבדואית ("הפזורה") אשר מכסה שטח ענקי בן 600 קמ"ר בנגב אינה מוסדרת חוקית ומכאן שלא רק שהיא פוגעת בפועל בשטחים בעלי רגישות אקולוגית, אלא שגם אמצעי תשתית ואכיפה שונים, המאפשרים צמצום של פגיעה זו, אינם מיושמים בשטח זה. בעשור האחרון פועלת המדינה בהיקף נרחב ובהשקעת משאבים רבים להסדרת ההתיישבות ופיתוח היישובים הבדואים, אך חרף זאת, היא מתקשה להגיע לכלל התושבים ולעמוד באפקטיביות תוך יצירת הסכמות, ביעדי ההסדרה.

זיהום מסוגים שונים וביניהם השלכת פסולת פיראטית - מגוון רחב של סוגי פסולת מוצא את דרכו לשטחים הפתוחים במקום לאתרי הטמנה ומחזור מוסדרים, בעיקר פסולת בניין. האתרים הפיראטיים פוגעים בנוף ומייצרים זיהום אקולוגי, זיהום מי תהום ומפגע אסתטי.

פגיעה במסדרונות אקולוגיים - אזורים אלו מחברים בין אזורי ליבה לשימור ומאפשרים את התפקוד הקריטי של תנועה רציפה של חיות וצמחים. מסדרונות רבים אינם מוכרים כחלק מהותי מן המערכת האקולוגית ולכן אינם זוכים להגנה סטטוטורית או אחרת ומצויים תחת לחצי פיתוח ומפגעים מגוונים אחרים, בהם התפשטות מינים פולשים, ריבוי שריפות, זיהום אור ועוד.

חקלאות

על אף ירידת קרנה של החקלאות כענף כלכלי בעולם המפותח, שימורה ופיתוחה ממשיך להיתפש כיעד מדיניות מרכזי. חשיבות החקלאות אינו רק בהיקף הייצור הכלכלי שלה, אלא גם, כאמור, במשמעותה כחלק ממערך השטחים הפתוחים המשמרים מגוון ביולוגי, שטחי חלחול וכד'; לחקלאות תפקיד חשוב בפיתוח המרחב הכפרי, ביצירת ובשימור אתוס ומורשת; ולבסוף, החקלאות הלאומית מייצרת ביטחון תזונתי, שמשמעותו הולכת וגוברת עם התגברות משברי אספקה עולמיים בשל אסונות טבע וקונפליקטים פוליטיים ומסחריים. פיתוח בטחון המזון, נוכח זאת, זוכה לעידוד ולתמיכה ממשלתיים; המגזר החקלאי הישראלי היה לאחד ממנועי החדשנות הבולטים בישראל והיה הבסיס לענפים המשגשגים כיום של הפוד והאגרו-טק. בשל שינויים מבניים בכלכלה, כיום פחות מ-3% מתושבי ישראל עוסקים בחקלאות. עליית הביקושים לפיתוח עירוני הפעילו לחצים גוברים על השטחים החקלאיים שהומרו (בפועל או בתכנון) לשטחים לפיתוח עירוני, פרברי או תשתיתי. גם התבססות הדרישה להגנה על שטחים טבעיים מנעה התרחבות נוספת של שטחי החקלאות. שטח הקרקע החקלאית לנפש בישראל הוא מהנמוכים בעולם המפותח (0.35 דונם לנפש) והיקף זה ממשיך לצנוח בהתמדה אל מול לחצי הפיתוח.

נקודות חולשה		נקודות חוזק
#3 מקום שלישי בעולם בקצב איבוד השטחים הפתוחים	600 קמ"ר תפוסים בהתיישבות לא מוסדרת בנגב	0% יעד הפלימות ל-2050
7.5% שיעור המעבר לאנרגיה מתחדשת בשנת 2020 לעומת יעד שנקבע על 20%	0.35 דונם חקלאי ממוצע לנפש. נמוך משמעותית ממדינות מפותחות	25% שטח הגנים ושמורות הטבע מכלל שטח המדינה.
תכנון ופיתוח בזבזניים על חשבון שטחים פתוחים ושטחי חקלאות	30 קמ"ר שטחים פתוחים וחקלאיים שאובדים מדי שנה לטובת פיתוח מגורים	700 סטארם אפים בתחום האגרוטק והפודטק

שמירה על השטחים הפתוחים

השטחים הפתוחים, בתוכם הטבעיים והחקלאיים, מאפשרים את המשכיות ואיכות שירותי המערכת האקולוגית, דרך שמירת הסביבה הטבעית והמגוון הביולוגי המרכיב אותה. ברחבי העולם גוברת המודעות לחשיבותם של נושאים אלו ובהתאם, ממשלות מקדמות מדיניות המאפשרת שימור שטחים טבעיים וחקלאיים והגנה על מגוון ביולוגי על ידי מנגנונים סטטוטוריים, מנגנוני אכיפה, תמריצים שונים ועוד. **בישראל, 25% משטחה של המדינה מוגן בשמורות ובגנים לאומיים, על אף זאת קיים לחץ מתמשך לצמצום השטחים הפתוחים לצורכי פיתוח.**

חקלאות בת קיימא

אומנם, לחקלאות המודרנית היסטוריה של פגיעה בסביבה הטבעית, בעיקר חקלאות בעלי חיים ומתקני גידול כגון בריכות, אך אין זה ההכרח. פרקטיקות חדשות (או לחילופין, חידוש של פרקטיקות מסורתיות) מאפשרות כיום פיתוח חקלאות בת-קיימא שלא רק שאינה פוגעת, אלא גם מסייעת לייצר סביבות אקולוגיות, הכוללות חקלאות ומאפשרות צמיחה במגוון הביולוגי, דרך הקפדה על איים ביולוגיים, הקפדה על שיטות מקיימות של הדברה ועיבוד ועוד. מעבר לכך, החקלאות מייצרת שמירה על תאי שטח טבעיים מעורבים מפני פעילויות הרסניות כגון השלכת פסולת, נסיעת שטח, שריפות, רעיית יתר, בניה לא חוקית ועוד. **בישראל מתקיימות יוזמות שונות, התומכות בפיתוח של חקלאות בת קיימא. בין היוזמות ניתן למצוא את ארגון "לקט ישראל" הפועל לשימור מזון,¹⁶⁷ הקרן הקיימת לישראל (קק"ל) שתומכת בשימור השטחים הפתוחים,¹⁶⁸ אימוץ של שיטות חקלאות מתקדמות להפחתת השימוש בחומרי הדברה ועוד.**

חקלאות 4.0 - אגרוטק ופודטק

המעבר לחקלאות מתקדמת עתירת טכנולוגיה, לצורך הגדלת התפוקה החקלאית וגיוונה. מגמה זו תגדיל את הפריץ ואת הרווחיות בענף החקלאות ותהפוך את החקלאים לעובדים בשכר גבוה. **קלאסטרים של אגרוטק מוקמים בישראל במספר מוקדים; ביניהם: אופקים, אשקלון ו"מרכז כנרת לחדשנות" בעמק הירדן. בקריית שמונה ובגליל העליון מפותח מרכז פודטק בינלאומי.¹⁶⁹**

משבר האקלים ומשק האנרגיה

ההתחממות הגלובלית צפויה לזעזע את יציבות הכלכלה והחברה, להגביר אסונות טבע – שיטפונות, בצורות, גלי חום ועוד – לפגוע בחקלאות, במגוון הביולוגי ובאיכות החיים ככלל. קיים קונצנזוס מדעי הרואה בפעילות האנושית את המניע להתחממות זו, כשהמרכיב העיקרי בכך הוא משק האנרגיה שבמצבו הנוכחי, בארץ ובעולם, מבוסס בעיקרו על שריפת דלקי מחצבים (פחם,

¹⁶⁷ אתר לקט ישראל

¹⁶⁸ אתר הקרן הקיימת לישראל

¹⁶⁹ ולנצר, יעל, "נפתח מרכז הפודטק הבינלאומי בגליל: מנוע צמיחה לאזור" YNET, 2021.

נפט וגז טבעי) המשחררת פחמן דו-חמצני לאטמוספירה. מרבית מדינות העולם פועלות כיום להתאים את כלכלתן לעמידה ביעדי ההתמודדות עם משבר האקלים בהפחתת פליטות פחמן, התאמת תשתיות ואופני ייצור ועידוד חדשנות טכנולוגית.

כיום ישראל משתמשת באנרגיה מתחדשת רק בכ-7% מצריכת החשמל שלה. בהשוואה, הממוצע במדינות אירופה הוא 37%. בוועידת גלזו התחייבה מדינת ישראל להגיע ב-2030 ליעד של 30% בדרכה ליעד של 100% ב-2050. מספר מהלכים בתחום נעשים בישראל כיום אך ברור כי מהלכים אלו אינם מספקים בהיקפם ובעומקם הנוכחי, כדי להוביל ולו בקירוב, לעמידה ביעדי הפליטות המוצהרים. לפי מבקר המדינה, ההשקעה בתשתיות ובכל פעולה לצמצום הפליטות בישראל נמוכה משמעותית מן המקובל באירופה, ומשרדי הממשלה אינם ערוכים מספיק, או בכלל, עם תוכניות עבודה אפקטיביות לכך. התוצאה של המגמה הקיימת, אפילו בהנחה של המשך הכנסת אנרגיות מתחדשות בהיקפים קטנים, היא שהפליטה האבסולוטית בישראל תגדל פי 2 עד פי 3 (בשל הגידול באוכלוסייה ובהיקף צריכת האנרגיה שלה).

תחזית

בקצב הנוכחי של המשך הלחץ על השטחים הפתוחים, יש לצפות כי עד שנת 2048 ייאבדו מעל 600,000 דונם ובהתאם, **חסימת מסדרונות אקולוגיים, קריסת מערכות אקולוגיות שלמות ואובדן מגוון ביולוגי חשוב, צמצום שטחי חלחול והגברת אירועי שיטפונות, פגיעה בחקלאות התלויה בהאבקה וכיוצא בזה.** כ-10% מהשטחים החקלאיים בישראל יאבדו בתוך כעשור לצרכי הפיתוח. הדבר צפוי לפגוע בביטחון התזונתי של תושבי מדינת ישראל. בנוסף הדבר יביא להיעלמות משרות בתחום החקלאות ובתעסוקה משלימה במרחב הכפרי (החקלאות מהווה נדבך משלים ותומך לענפים כגון תיירות חקלאית - יקבים, קטיף עצמי וכו'). כיום, כ-20% מהמשרות בנגב ובגליל הן בתחומי התעשייה, התיירות והחקלאות ועל כן היעלמות המשרות תשפיע באופן משמעותי על תושבי אזורים אלו, שיתקשו לבצע הסבה מקצועית לתחומים אחרים.

צריכת המים במדינת ישראל כיום עומדת על כ-2,200 מ"מ"ק (מיליון מ"ק) לשנה. עד שנת 2050, צריכת המים הכוללת תעלה ליותר מ-4500 מ"מ"ק לשנה (בתחזית אוכלוסייה של 17 מיליון תושבים). לפי התחזיות, קצב הביקוש למים בשנת 2050 יוכפל בהשוואה לממוצע בעשורים האחרונים. כמות המים הטבעיים היום עומדת על כ-540 מ"מ"ק לנפש. עד 2050 תתרחש ירידה בכמות המים הטבעיים כך שיהיו זמינים כ-200 מ"מ"ק לנפש בלבד ועל כן, נדרשת הגדלה משמעותית של המים המותפלים. כיום ישראל מתפילה כ-600-650 מ"מ"ק לשנה. בהתאם לנ"ל, עד 2050 יעלה הביקוש להתפלה לכ-1,750 מ"מ"ק לשנה, כלומר, על ישראל להוסיף מעל 1,000 מ"מ"ק מים מותפלים בשנה.

הביקוש לאנרגיה במדינת ישראל היום עומדת על כ-72 טרה וואט שעה. לפי התחזיות, עקב גידול האוכלוסייה וגידול הביקוש, עד שנת 2050 יגדל הביקוש ל-180 טרה וואט שעה. בתרחיש אופטימי אך הכרחי, עד 2050 תגיע מדינת ישראל לייצר כ-95% מן הביקוש שלה על בסיס אנרגיה מתחדשת. לצורך כך, על ההספק המותקן לנוע בין 134-56 ג'יגה וואט. לפיכך, נדרש תכנון והקמתם של 500 קמ"ר של תשתיות אנרגיה מתחדשת (לפי חישוב של כ-10 קמ"ר להפקת 1 ג'יגה וואט שעה ובהנחה, שחלק נוסף יופק על בסיס קולטים על גגות מבנים).

כיום מדינת ישראל מסוגלת לספק את צריכת המזון הנדרשת, אך עדיין היא איננה מחזיקה בעצמאות תזונתית, מכיוון ש-64% מהקלוריות הנדרשות לייצור המזון (למשל, היבול להאכלת בקר וכדומה) מגיעות מייבוא. בשנת 2050 ישראל תצטרך להגדיל את אספקת המזון ב-75%, ולצורך כך תצטרך להגדיל את הייבוא של מרבית מוצרי המזון. בעתיד בו צפויים שיבושים הולכים וגוברים באספקה הגלובאלית, מול משברי מזון תכופים, נדרש לבסס את עצמאות ייצור המזון בהיקף גבוה בהרבה מן הקיים.

תמונת מצב

- לחץ גובר על השטחים הפתוחים בשל לחצי פיתוח, זיהום ופגיעה במסדרונות אקולוגיים.
- על אף ירידת קרנה של החקלאות כענף כלכלי בעולם המפותח, שימורה ופיתוחה ממשיך להיתפש כיעד מדיניות מרכזי.

מגמות

- שמירה על השטחים הפתוחים.
- חקלאות בת קיימא - חקלאות שאינה פוגעת ואף מסייעת למערך האקולוגי.
- אגרו-טק ופוד-טק - מעבר לחקלאות מתקדמת.
- משבר האקלים ומשק האנרגיה - התאמת הכלכלה לעמידה ביעדי התמודדות עם משבר האקלים.

תחזיות

- עד שנת 2048 ייאבדו מעל 600,000 דונם ובהתאם, חסימה ואף קריסה של מערכות אקולוגיות, ופגיעה בשטחי חלחול וחקלאות.
- כ-10% מהשטחים החקלאיים בישראל יאבדו בתוך כעשור לצרכי הפיתוח. הדבר צפוי להביא לפגיעה במשרות ובביטחון התזונתי.
- בשל הגידול באוכלוסייה ובהיקף צריכת האנרגיה שלה, הפליטה האבסולוטית בישראל תגדל פי 2 עד פי 3.

עקרונות

- פיתוח הנגב והגליל כמרכזי חיים משגשגים המהווים בית ל-3.5 מיליון תושבים ו-4.5 מיליון תושבים בהתאמה, כמהלך המרכזי להסטת לחצי פיתוח ושימור שטחים פתוחים רגישים.
- קידום הנגישות של שכונות הערים לטבע עירוני ולמרחבים חקלאיים לנופש ופנאי.
- תיעוש החקלאות ובניית מנועי צמיחה אזוריים בתחומי האגרו-טק והפוד-טק.
- ביסוס ביטחון תזונתי לאומי על ידי חיזוק ההגנה על החקלאות ופיתוחה באמצעים סטטוטוריים ומוסדיים.
- היערכות למשבר האקלים ולהשלכותיו הסביבתיות והחברתיות בהן גלי חום, שיטפונות ועוד.
- הרחבה של השטחים המוגנים, בפרט בבתי גידול בתת ייצוג, כתמיכה במגוון הביולוגי וחיזוק ההגנה עליהם. שיקום בתי גידול חשובים למגוון הביולוגי ולהתמודדות עם משבר האקלים.
- התמודדות עם משבר האקלים באמצעות הפחתה למינימום של פליטות וביניהן פיתוח מוקדי אנרגיה מתחדשת תעשייתיים-טכנולוגיים בנגב ובגליל ובניית כלכלה מקיימת סביבם.
- ניתוב לחצי הפיתוח להתחדשות עירונית, לעיבוי במתחמים ריקים ולשטחים בעלי רגישות נמוכה ובצמידות דופן לאזורים מפותחים.
- הסדרת כלל ההתיישבות בנגב.

יזמות על

תוכנית לאומית לחיזוק החקלאות

- חיזוק האכיפה בכל הנוגע לפשיעה חקלאית
- תמיכה בתיעוש החקלאות (ורטיקלי ומבוקר)
- תכנון מתארי מחוזי לחקלאות
- ביסוס ביטחון במזון
- קלאסטרים לחקלאות מתקדמת
- חבילות תמריצים לחקלאים להטמעת טכנולוגיות מתקדמות בחקלאות, תוך דגש על חיבור התמריצים לקלאסטרים המתמחים בתחומי האגרו-פוד-טק בגליל ובנגב
- הקמת מכון לאומי לביטחון מזון בו יפותחו טכנולוגיות שונות בתחום במשותף עם מוסדות אקדמיים ועם המגזר הפרטי.

תוכנית לאומית להגנה ושיקום בתי גידול ומסדרונות אקולוגיים

- תחזוקת שמורות ושיקום עד מיליון דונם בתי גידול מופרים ממגוון סוגים
- הכנת תוכניות אב ותוכניות סטטוטוריות להרחבת השטחים המוגנים בנגב ובגליל, בדגש על בתי גידול בתת ייצוג ועל מסדרונות אקולוגיים
- הכנת תוכנית לשיקום מיליון דונם של בתי גידול מופרים ופגועים לקידום "התפראות" (הפיכה מחדש לפראי)

- עיבוי מערכי האכיפה במשאבים, כוח אדם וסמכויות ביצוע לצורך הגנה על השטחים הפתוחים בדגש השטחים המוגנים בשמורות ובמסדרונות האקולוגיים, מאבק בהשלכת פסולת פיראטית ובפשיעה החקלאית
- הגדרת שטחי "אל-געת" חקלאיים בתוכניות מתאר ארציות ותוכניות אזוריות והגדרת סט מגבלות גמיש לאזורים בהם ניתן לפתח תיירות חקלאי ושימושים כלכליים משלימים לחקלאות

אנרגיה

- פיתוח קלאסטר תעשייתי המתמחה באנרגיה מתחדשת ובתוכו "עמק מימן" המייצר אזור הנשען באופן מקסימלי על אנרגיה מתחדשת ואגירתה באמצעות מימן – ראו הרחבה בפרק התשתיות
- הערכות למשבר אספקת האנרגיה והמים ע"י הקמת תשתיות הפקה ואגירה של אנרגיה מתחדשת ומתקני התפלה לעמידה בביקושים הצפויים כתוצאה מגידול האוכלוסייה.

ביטחון אישי

הקדמה

לתחושת הביטחון האישי של התושב חשיבות עצומה בכל הקשור לקיום חיים חברתיים וקהילתיים, שכן היא מאפשרת לנו, החיים בחברה, לקיים את חיינו הפרטיים ואת החיים הציבוריים המשותפים במרחבים השונים, באיכות גבוהה. על מנת לייצר מרכזי חיים עצמאיים, שווים ומשגשגים, המהווים גורם משיכה לאוכלוסייה איכותית, וכדי לייצר צמיחה דמוגרפית, כלכלית וקהילתית-חברתית, תחושת ביטחון אישי הינה הכרח. השלכותיה של פגיעה בתחושת הביטחון האישי באות לידי ביטוי, בין היתר, בהימנעות מהליכה באזורים מסוימים, בעיקר בשעות הערב, ליווי צמוד של ילדים בכל הזדמנות ובחירה בהסעתם על פני הליכה עצמאית, ועד להסתגרות בבתים, או עזיבה של אזור המגורים (של כל מי שמסוגל לכך), דבר המקשה על יצירת חוסן קהילתי ושגשוג אזורי.

תמונת המצב אותה נבקש לתאר להלן, מתייחסת לאספקטים מהותיים בתחום הביטחון האישי, ובהם: תחושתם האישית של תושבי מדינת ישראל, מידת האמון שהם חשים בגורמים האמונים על הביטחון האישי, נתוני פשיעה, כוח האדם של משטרת ישראל העומד לרשותה כדי להתמודד עם האיומים הקיימים על ביטחון התושבים, ועוד. מתוך תמונת מצב זו, עולים **אתגרים משמעותיים עמם יש להתמודד על מנת לקדם את תחום הביטחון האישי במסגרת פיתוח מרכזי חיים משגשגים בנגב ובגליל.**

תמונת מצב

תחושת ביטחון אישי

תחושת הביטחון האישי, משפיעה באופן ישיר ומהותי על איכות חייו של התושב ועל ההחלטה היכן יקבע את מקום מגוריו. דירוג עולמי מציב את ישראל במקום ה-13 מבין 38 מדינות ה-OECD בשיעור התושבים המדווחים על תחושת ביטחון גבוהה וגבוהה מאוד.¹⁷⁰ לצד האמור לעיל, **קיימים פערים משמעותיים בתחושה זו בין קבוצות אוכלוסייה שונות: בין גברים לנשים, בין האוכלוסייה היהודית לבין האוכלוסייה הערבית, ובין תושבי אזור המרכז לבין תושבי הצפון והדרום:**

- **תחושת הביטחון בקרב התושבים הערבים** במדינת ישראל נמוכה באופן עקבי מזו של התושבים היהודים. בשנת 2020, 92.9% מקרב קבוצת האוכלוסייה הכוללת יהודים ואחרים, דיווחו על תחושת ביטחון אישי גבוהה באזור מגוריהם, לעומת 82.8% בלבד בקרב הערבים.
- **שיעור הנשים החשות בטוחות** במידה רבה עד רבה מאוד ללכת לבד באזור מגוריהן בשעות החשיכה, נמוך משמעותי משיעור זה בקרב גברים (92.8% מהגברים לעומת 82.8% מהנשים).¹⁷¹
- **קיימים פערים משמעותיים בתחושת הביטחון בין אזורי מגורים במדינת ישראל.** השיעור הגבוה ביותר של אנשים שחשו תחושת ביטחון אישי גבוהה באזור המגורים נמצא במחוז תל אביב (92.8%) והנמוך ביותר במחוז הצפון (88.3%). האחוז הגבוה ביותר של בני 20 ומעלה החוששים להיפגע מאלימות באזור המגורים נמצא בקרב הגרים במחוז הצפון

¹⁷⁰ OECD Better Life Index – Safety

¹⁷¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר ביטחון אישי, 2020.

(14%) והאחוז הנמוך ביותר נמצא בקרב הגרים במחוז תל אביב (6.8%). בקרב תושבי מחוז הדרום השיעור עומד על 10.1%¹⁷².

נתוני פשיעה

בחינת נתוני הפשיעה בישראל מעלה תמונה מורכבת ומעידה על פערים בין אזורים ובין קבוצות אוכלוסייה. **21% מכלל התיקים** אשר פתחה משטרת ישראל בשנת 2020, **היו במחוז דרום** (נתון המהווה עליה של כ-4% לעומת נתוני השנה הקודמת)¹⁷³. במרוצת השנים האחרונות, נרשם גידול בשיעור **הפשיעה באזורים עירוניים ביחס לאזורים כפריים**. כך, בשנת 2018 עמד שיעור התיקים הפליליים ל-1,000 תושבים על 37.65% באזורים העירוניים, לעומת 29.11% באזורים הכפריים.¹⁷⁴

תחום **הפשיעה החקלאית** במרחב הכפרי דומיננטי בעיקר במחוזות הצפון והדרום.¹⁷⁵ במהלך שנת 2020 חלה עליה של 26.2% במספר התיקים אשר נפתחו בתחום זה, לעומת שנת 2019. יש לציין, כי בהתאם לנתוני 2019, הנזק הכלכלי הנגרם כתוצאה מפשיעה חקלאית הינו גבוה ביותר ועומד על כ-1.2 מיליארד ש"ח בשנה.¹⁷⁶

כ-110,000 בני נוער וצעירים במצבי מצוקה, ניתוק וסיכון גבוה חיים במדינת ישראל. השיעור הגבוה ביותר של קבוצה זו הינו במחוזות הצפון והדרום.¹⁷⁷

בשנת 2020 נפתחו 138 תיקי רצח על רקע פלילי **במגזר הערבי**, מספר שיא לעומת השנים שקדמו לה. מתוך אלה, ב-30 מתיקי הרצח הקורבן היה שייך למגזר היהודי, ובכל יתר התיקים, הקורבן היה מתוך המגזר שאינו יהודי.¹⁷⁸ 61% מכלל המעצרים, אשר ביצעה משטרת ישראל בשנת 2020, בוצעו בתושבים מקרב החברה הערבית. כמו כן, 31% מכלל תיקי האלימות והאיומים נפתחו בשנה זו לתושבים מקרב החברה הערבית. בתחום עבירות התנועה ניתן למצוא, כי שיעור מעורבותם של נהגים מקרב החברה הערבית גבוה משיעורם בחברה בכלל ובייחוד באזור הדרום.¹⁷⁹ ב-87% מתיקי האלימות במסגרת המשפחה, קורבן האלימות היא אישה. בתוך כך ב-22% מהתיקים, הנפגעת אינה יהודייה.¹⁸⁰ בנוסף, 40% מהנשים השוהות במקלטים להגנה מפני גברים אלימים הן מקרב החברה הערבית – שיעור כפול כמעט משיעורן באוכלוסייה.¹⁸¹

¹⁷² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר ביטחון אישי לשנים 2018, 2019, 2020.

¹⁷³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, פשיעה ועבריינות באזור הדרום 2021.

¹⁷⁴ העיקר במחקר 2019-אסופת מאמרים בנושא משטרה, משטרת ישראל

¹⁷⁵ משטרת ישראל, השנתון הסטטיסטי, 2020.

¹⁷⁶ אסופת מאמרים בנושא משטרה, 2019.

¹⁷⁷ מבקר המדינה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים – הטיפול בנוער בסיכון גבוה, 2020.

¹⁷⁸ משטרת ישראל, השנתון הסטטיסטי, 2020.

¹⁷⁹ היבטי משילות בנגב – נושאים מערכתיים, מבקר המדינה, דוח שנתי 72א – חלק ראשון, התשפ"א – 2021.

¹⁸⁰ ריכוז נתונים על אלימות במשפחה - בדגש על אלימות כלפי נשים, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2021.

¹⁸¹ התמודדות עם תופעת האלימות בין בני זוג, מבקר המדינה, דוחות על הביקורת בשלטון המקומי, 2021.

רמת האמון בגורמי אניפה

אמון ביכולת ההתמודדות של המערכות האמונות על שמירת הסדר והביטחון, הינו הכרחי לקיום חיים במרחבים הציבוריים. אמון במערכות אלה מאפשר למערכת החברתית לקיים פעילות נורמטיבית, להתפתח, ולשמר את המרקם החברתי הנחוץ לקיומה כחברה משגשגת. אובדן אמון עלול לגרום להתרופפות הסדר הציבורי ובמקרים קיצוניים אף ללקיחת החוק לידיים.

בהתאם לנתוני משטרת ישראל לשנת 2020, 56% מאזרחי ישראל נותנים בה אמון, ו-55% מרוצים מתפקודה. בחינת נתוני השנים 2017-2019 בנוגע לאספקטים אלה, מציגה מגמות שיפור קלות. בנוסף, 24% מהציבור סבור כי תפקוד המשטרה השתפר במהלך השנה באזור מגוריהם. בחלוקה לפי אוכלוסייה, בשנת 2019 57% מקרב האוכלוסייה היהודית ו-54% מקרב האוכלוסייה הערבית הביעו אמון במידה רבה עד רבה מאד במשטרה.¹⁸² יש לציין, כי בחינת נתוני השנים 2017-2019, מעלה כי השיפור הגדול ביותר בנתונים הוא דווקא בקרב הציבור הערבי.

לצד זאת, **רמת האמון במשטרה נבחנת גם ברמת דיווח בנוגע לעבירות**. בתחום הפשיעה החקלאית נראית מגמה שונה מהאמור לעיל ועולה כי חקלאים רבים נמנעים מלהגיש תלונות למשטרה על אירועי פשיעה, לטענתם עקב היעדר אמון במשטרה וביכולתה לתפוס ולהרשיע את מבצעי העבירות, והסיכוי הנמוך להשבת הגניבה.¹⁸³ אכן, דו"ח מבקר במדינה מעלה כי 94% מכלל התיקים שנפתחו בין השנים 2011-2015 בגין עבירות חקלאיות נסגרו ורק בכ-4.5% מהתיקים שנפתחו הוגש כתב אישום. שיעור הגשת כתבי האישום בגין עבירות אלה קטן במיוחד, בהשוואה לשיעור הגשת כתבי אישום בכלל התיקים הנפתחים במשטרה.¹⁸⁴

מצבת כוח האדם במשטרת ישראל

מצבת כוח האדם של משטרת ישראל בשנת 2020 עמדה על 32,387 שוטרים (עלייה של 1.4% בכמות המשרתים לעומת שנת 2019). שיעור השוטרים בישראל ל-100,000 תושבים עמד על 353.6, לעומת ל-348.9 בשנת 2019.¹⁸⁵ נתוני היחס (העומס) בין כמות תושבים לכמות שוטרים מעלים, **כי מחוז צפון** נמצא במקום השני בבחינת עומס, ובמקום הראשון מחוז המרכז. בעיית העומס מחמירה נוכח השטח הגיאוגרפי הנרחב של מחוז הצפון.¹⁸⁶

¹⁸² משטרת ישראל, השנתון הסטטיסטי 2019.

¹⁸³ מבקר המדינה, התמודדות משטרת ישראל עם הפשיעה החקלאית, 2017.

מרכז המחקר והמידע של הכנסת, פשיעה חקלאית בישראל – נתונים ופעולות למיגורה, 2016.

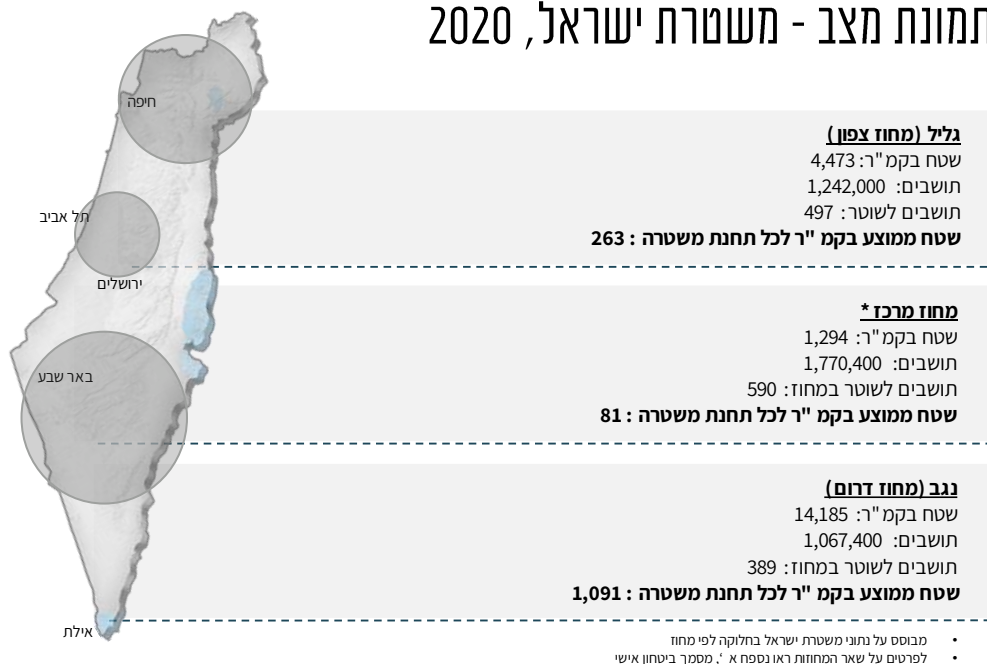
¹⁸⁴ התמודדות משטרת ישראל עם הפשיעה החקלאית, דוח מבקר המדינה 67ב, 2017.

¹⁸⁵ משטרת ישראל, השנתון הסטטיסטי, 2020.

¹⁸⁶ ניתוח מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל לנתוני משטרת ישראל על פי מחוז.

תמונת מצב - משטרת ישראל, 2020

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

בשנים 2017-2018 מספר השוטרים שגויסו למשטרה היה גבוה באופן משמעותי ממספר העוזבים. בשנים 2019-2020 מספר המגויסים השתווה למספר העוזבים, ובשנת 2021 מספר העוזבים היה גבוה ממספר המגויסים.¹⁸⁷ יש לציין, כי נתונים אלה אינם בהם כדי להשיב על השאלה, האם קיים מחסור בכוח אדם במשטרה וביאזיה שיעור. דו"ח מבקר המדינה לשנת 2017 מעלה כי חוסר בכוח אדם ביחידות משטרה מקשה על עמידה ביעדים של כמות סיורים אפקטיבית, טיפול מעמיק, ועוד.

בהמשך לאמור לעיל ולעניין השיטור והאכיפה במרחב הכפרי - התקן הכולל של כוחות מג"ב, האמון על הטיפול בעבירות הפשיעה החקלאית הנעשות במרחב הכפרי, עומד על 900 שוטרים בלבד, הנדרשים לתת מענה למספר תושבים גדול במרחב פיזי עצום. דו"ח מבקר המדינה לשנת 2017 מעלה כי בעיה מרכזית בהתמודדות עם תופעת הפשיעה החקלאית היא איש חסר באגף החקירות והמודיעין במג"ב.¹⁸⁸

בחדש יוני 2022, הוקם המשמר הלאומי כחלק מכוחות משטרת ישראל. זאת, במסגרת הפקת לקחים מאירועי מבצע שומר החומות, ונוכח הצורך לתגבר את משטרת ישראל בהתמודדות עם אירועי אלימות אזרחיים בפריסה ארצית. בתוך כך, המשמר הלאומי אמון גם על שמירה על צירי תנועה, אבטחת שטחים פתוחים, התמודדות עם אירועים בערים המעורבות וסיוע בהתמודדות עם פשיעה חקלאית. כוח האדם, עליו יתבסס המשמר הלאומי, יכלול - לוחמי מג"ב בשירות סדיר, אנשי מילואים ומתנדבים.¹⁸⁹

¹⁸⁷ נתונים על עזיבות של שוטרים את המשטרה, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יוני 2022.

¹⁸⁸ מבקר המדינה, התמודדות משטרת ישראל עם הפשיעה החקלאית, 2017.

¹⁸⁹ מתוך אתר משטרת ישראל, 2022.

נקודות חולשה		נקודות חוזק
1.7% שיעור המבנים שעברו מיגון וחיזוק במסגרת תמ"א 38, מתוך כולל המבנים המצריכים זאת (עד סוף 2020)	82.8% מהנשים מדווחות על תחושת גבוהה ללכת לבד בערב, בהשוואה ל- 92.8% בקרב הגברים (2020).	#13 מבין 38 מדינות ה-OECD בשיעור התושבים המדווחים על תחושת ביטחון גבוהה וגבוהה מאוד (2022)
1.2 מיליארד \$ שווי הנזק הכלכלי כתוצאה מפשיעה חקלאית בשנה	17.2% מהאוכלוסייה הערבית מדווחות על תחושת ביטחון נמוכה באזור המגורים, בהשוואה ל- 7.1% באוכלוסייה היהודית.	91.1% מתושבי ישראל דיווחו על תחושת ביטחון כללית גבוהה (2020)
56% בלבד מאזרחי ישראל דיווחו כי הם נותנים אמון במשטרת ישראל, נרשמו שיעורי אמון בחברה היהודית (2020).	37.6% שיעור התיקים הפליליים ל- 1000 נפש באזורים עירוניים, נמצא במגמת עלייה (2018).	1.5 מקרי רצח ל- 100,000 נפש. נמוך מממוצע ה-OECD שעומד על 2.6.

מגמות

טכנולוגיה בשירות הביטחון האישי

במדינות רבות, כמו גם בישראל, נעשה שימוש בכלים טכנולוגיים, המסייעים לגורמי אכיפת החוק בתחום הביטחון.

טכנולוגיות מתקדמות לאבטחה במרחב - שימוש באמצעים אשר מגבירים את יכולת השליטה והאכיפה במרחב כגון: רישות במצלמות, במיקרופונים ובחיישנים במרחבים העירוניים והכפרי, שימוש במערכות מעקב אחר תנועת כלי רכב, מעקב באמצעות מכשירים סלולריים, שימוש ברחפנים ועוד. **בישראל פועלת בשנים האחרונות תכנית "עיר ללא אלימות", במסגרתה מתבצע רישות טכנולוגי ברשויות מקומיות המשתתפות בתכנית. בנוסף, הוכנסה לפעולה מערכת "עין הנץ" העוקבת אחר תנועת רכבים ומזהה את לוחיות הרישוי שלהם.**

שילוב כלים טכנולוגיים בעבודת השיטור - על מנת לסייע ולייעל את עבודת השיטור, הוטמעו בעבודתם השוטפת של כוחות המשטרה ברחבי העולם כלים טכנולוגיים שונים. דוגמאות לכך הינן: שימוש בבינה מלאכותית ובכלים דיגיטליים לעיבוד ראיות, התקני אבטחה אישיים חכמים (כגון מצלמות גוף) ועוד. **במדינת ישראל הוכשרו בשנים האחרונות כוחות המשטרה לתפעול רחפנים בעלי יכולת תצפית, ניתוח תמונה וביצוע פעולות בשטח.**

הגנת פשיעה מקוונת וסייבר - בשנים האחרונות, מערכות ציבוריות ובני אדם פרטיים עוברים יותר ויותר לשימוש במרחב המקוון. מידע הולך וגדל מצוי במרחב הווירטואלי ומהווה כר פורה לפשיעה בתחומים אלה ולאיומים ההולכים ונעשים מתוחכמים עם חלוף הזמן. כפועל יוצא, הולך וגובר ההכרח לפיתוח כלי המניעה וההתמודדות עם סוגי פשיעה אלה. **בחזית התמודדותה של מדינת ישראל עם מגמות אלה, עומדת יחידת הסייבר הארצית, המהווה חלק מיחידת להב 433. יחידה זו אמונה על**

חשיפת פשעי סייבר, איסוף מודיעין ברשת, נטרול גורמי פשיעה במרחב המקוון, טיפול בסוגי פשיעה שונים במרחב המקוון וזאת תוך שימוש בשיטות ובאמצעים טכנולוגיים.

התאמת עבודת השיטור למרחבים שונים - כפרי ועירוני

אתגרי השיטור ואופי הפשיעה משתנים בין המרחב העירוני למרחב הכפרי (מרחב כפרי מוגדר באופן שונה בין מדינות). בהתאם לכך, התפתחו במדינות שונות, אסטרטגיות שיטור מותאמות מרחב על מנת לתת את המענה ההולם לאתגרים המשתנים. יש לציין, כי במדינת ישראל נקבעה 'תכנית לחיזוק הביטחון האישי במרחב הכפרי', במטרה לחזק את תחושת הביטחון של תושבי המועצות האזוריות ובמרחבים הכפריים וזאת כפועל יוצא מהחלטת הממשלה 2415 מתאריך 16.2.2017.¹⁹⁰

עבודת שיטור באוריינטציה קהילתית

על מנת לצמצם את מימדי האלימות במרחב המוניציפאלי, ולשפר את תחושת הביטחון, ומתוך הבנת הצורך בשינוי דפוסי פעולה, התפתחו במדינות שונות מודלים של שיטור קהילתי ואף שכונתי. אלה מייצרים שיתוף פעולה ומעורבות גדולה יותר של גורמי הרשות המקומית, ואף של התושבים עצמם, בפעילות המשטרתית.

הכשרת כוחות המשטרה להתמודדות עם קבוצות תרבותיות נבדלות

הרכב האוכלוסייה המגוון במדינות הדמוקרטיות, והמתרחבות הגבוהה הקיימת בדרך כלל בין אוכלוסיות מיעוט לבין כוחות המשטרה המקומית, הובילו מדינות רבות לגבש רפורמות שיטור המבוססות על עבודה הדוקה יותר עם גורמים קהילתיים, וכן לקיים תכניות הכשרה באוריינטציה להתמודדות עם שונות תרבותית. אחד האתגרים הקיימים במדינת ישראל בהקשר זה הוא גיוס כוח אדם מהחברה הערבית. על אף זאת, במדינת ישראל מונהגות מספר תוכניות, כגון אלה המופעלות בידי אגף "מצילה" במשרד לביטחון פנים. תכניות אלה מבוססות על שותפת בין המשטרה לבין האוכלוסייה הערבית במסגרת אסטרטגיית מניעת פשיעה, ובמטרה להתמודד עם בעיות ייחודיות לאוכלוסייה זו שאינן זוכות לטיפול באמצעות אכיפה ממוקדת.

מצבי חירום

מוכנותה של המדינה להתמודדות עם מצבי חירום, מהווה רכיב משמעותי בתחום הביטחון האישי של תושביה. מדינת ישראל, כמדינות רבות אחרות, נתונה בפני איומים וסכנות, אשר עלולים להציב אותה במצבי חירום כגון: אירועים ביטחוניים, רעידות אדמה, שינויים אקלימיים ואסונות טבע ומגיפות. מלבד היערכות כוחות הביטחון למצבים אלו, על התכנון העירוני לתת להם מענה. היבט אחד של מוכנות לחירום אשר הטיפול בו לוקה בחסר הוא שיעור נמוך מאד, העומד על 1.7% בלבד, של המבנים שעברו חיזוק ומיגון עד סוף שנת 2020 במסגרת תמ"א 38, מתוך כלל המבנים המצריכים זאת.¹⁹¹

¹⁹⁰ החלטת ממשלה: תכנית לחיזוק הביטחון האישי במרחב הכפרי: מספר החלטה: 2415, פברואר 2017, מתוך אתר משרד ראש הממשלה.
¹⁹¹ הכנסת – מרכז מחקר ומידע, תיאור וניתוח תמ"א 38 והתכנית המוצעת להחלפתה, 2022.

התרופפות המרקם החברתי

תחושת הביטחון האישי קשורה לחוסן אישי וקהילתי גבוה. שכן, תחושת קהילתיות חזקה מסייעת הן לפרט והן לקהילה במובנים רחבים **בשגרה ובייחוד במצבי משבר** – צמצום לחץ וחרדה, שיפור יחסים ואמון בין קבוצות, חיזוק מנגנוני ערבות הדדית ותרומה לתחושת מסוגלות ורצון לפעול. להלן, נבקש לעמוד בתמצית על נושא השפעת חוסנה של הקהילה על תחום הביטחון האישי.

חוסן קהילתי - היכולת של קהילה לנקוט פעולה מכוונת לשיפור היכולות האישיות והקולקטיביות של חבריה ומוסדותיה. בהתאם למיפוי שערכה מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל בתנועת "אור", במסגרת מחקר "עתיד החוסן הנפשי והקהילתי בישראל", חוסן קהילתי מורכב מחמישה רכיבים, והם – **מוכנות** קהילתית גבוהה לחירום, **סביבה** המייצרת מרחב פיזי נגיש, נקודות מפגש ומאפשרת הליכתיות, **כלכלה** מקומית חזקה ומקיימת, **לכידות חברתית** של תושבי המקום, ו**מנהיגות** שכונתית שקופה ומייצגת שזוכה לאמון התושבים. לצד החוסן הקהילתי, המתייחס לכלל הקהילה, חוסן נפשי של התושבים בה מורכב גם הוא ממספר רכיבים: **חשיבה מועילה** הכוללת אופטימיות ותקווה, **קשרים חברתיים** המייצרים תמיכה עבור התושב ותחושת שייכות, **גמישות** המאפשרת אסטרטגיות התמודדות, ו**תנאים אובייקטיביים** תקינים של התושב, כמו מצב בריאותי או כלכלי.¹⁹²

במצבי משבר (כגון משבר הקורונה, גלי טרור, מקרי פשיעה ועוד) קיימת חשיבות עליונה לקיומה של קהילה חסונה, בעלת מנהיגות איתנה, ומנגנונים יעילים של ערבות הדדית לשעת חירום. בקהילות שאינן חסונות, מצבי משבר עלולים להוביל לתחושות עוינות בין קבוצות אוכלוסייה ולהגברת הקרעים בחברה, בשל העלייה ברמות הלחץ והחרדה. במדינת ישראל מצבים אלו עלולים להשפיע על מרקם היחסים העדין בכלל, ובייחוד בערים מעורבות. בנוסף, חוסן קהילתי גבוה יש בו כדי לסייע להגברת ביטחון האישי של התושבים גם בעת שגרה, שכן **הקהילה מספקת פונקציות של ביטחון** באמצעות קשרים חברתיים משמעותיים, מערכות גמישות ויעילות של ערבות הדדית, וחיבורים בין הגורמים הפעילים בסביבה.

על מנת לקדם ולפתח חוסן קהילתי יש לפתור אתגר הוליסטי המורכב מארבעה היבטים:

- **חיבוריות** – פיתוח היבטים במימד ההון החברתי (איכות הקשרים החברתיים והקשרים בין הקהילה לארגונים במרחב: ממשלתיים, חברתיים ועסקיים).
- **נגישות** – פיתוח היבטים של קישוריות (כניסה לקהילה, נטילת חלק, זמינות מידע).
- **משמעותיות** – פיתוח היבטים של העצמה אישית, מסוגלות, שייכות, תרומה לקהילה, גאווה מקומית ואחריות.
- **שיטתיות** – פיתוח נהלים ומנגנונים המאפשרים פעולה מיידית וממוקדת במצבים שונים, כולל במצבי חירום.

¹⁹² תנועת אור, עתיד החוסן הנפשי והקהילתי בישראל – מסמך המחקר של ספרינט החוסן הנפשי והקהילה. מדינה למופת

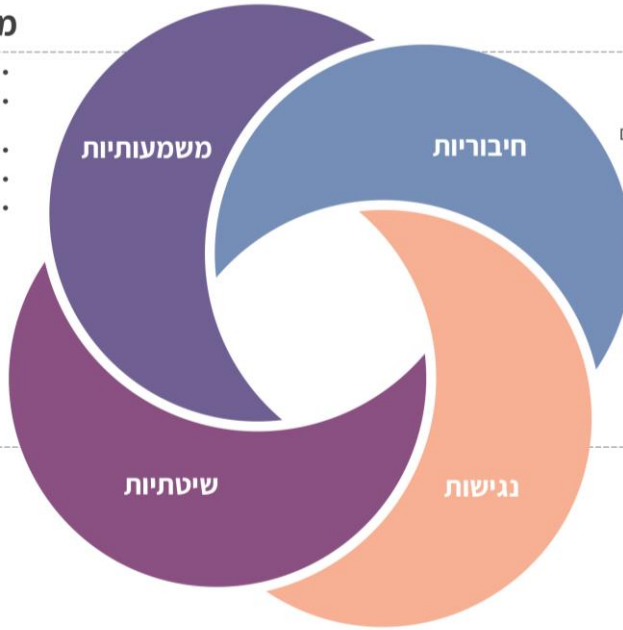
רכיבי אתגר ליצירת חוסן קהילתי

משמעותיות

- עידוד וטיפוח אחריות אישית וערבות הדדית
- יצירה וטיפוח של מנהיגות קהילתית שקופה ואמינה הפועלת למען הקהילה
- טיפוח מחויבות ארוכת טווח
- זיהוי מטרות משותפות והנעה לפעולה
- טיפוח תודעת קהילה וגאווה מקומית

חיבוריות

- פיתוח קהילה מקומית הטרוגנית המכלילה את כולם. (no one gets left behind)
- הפגת בדידות באמצעות מרחבים פיזיים ותשתיות דיגיטליות המאפשרים יצירת קשרים חברתיים משמעותיים
- יצירת תקשורת פתוחה, שקיפות, ובטחון פסיכולוגי
- תשתית לקבלת החלטות משותפות ולפתרון סכסוכים בקהילה
- יצירת חיבורים בין הקהילה לרשות המקומית
- יצירת חיבורים בין ארגונים במרחב
- יצירה ופיתוח של כלכלה מקומית

שיטתיות

- פיתוח שיטות, כלים ומנגנונים בני קיימא המשרתים מגוון רחב של קהילות כגון:
 - פיתוח מגוון יכולות בקהילה
 - בניית והנגשת פרוטוקולים לחירום
 - הקמה, ליווי והכשרה של צוותי חירום שכונתיים

נגישות

- יצירת נקודות כניסה לקהילה
- איגום והנגשת ידע, כלים ותוכניות
- איתור ממוקד והזמנה להסתייע בקהילה
- הזמנה לקחת חלק בפעילות הקהילה ברמות מעורבות שונות

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

תמונת מצב

- פערים בתחושת הביטחון האישי בין קבוצות אוכלוסייה שונות. ערבים, נשים ותושבי מחוז הצפון מרגיש פחות בטוחים.
- נתוני הפשיעה במחוז הדרום גבוהים מהמוצע הארצי.
- הפשיעה החקלאית במגמת עליה - הנזק המוערך עומד על 1.2 מיליארד ש"ח לשנה.
- אמון - רק 56% נותנים אמון במשטרת ישראל.
- בשנת 2022 הוקם המשמר הלאומי, שנועד לתגבר את המשטרה בהתמודדות עם אירועי אלימות.

מגמות

- שילוב של טכנולוגיה בשרות הביטחון האישי.
- התאמת עבודת השיטור למרחב הכפרי והעירוני.
- שיטור באוריינטציה קהילתית..
- הכשרה של כוחות משטרה להתמודדות עם קבוצות תרבותיות נבדלות.
- הערכות המשטרה וכוחות ההצלה להתמודדות עם אסונות.
- תפיסת החוסן הקהילתי כחלק מהביטחון האישי, בעיקר בעתות משבר.

אישיות

- ביסוס תחושת ביטחון גבוהה מהווה בסיס יסודי בפיתוח הנגב והגליל כמרכזי חיים משגשגים המהווים בית ל-3.5 מיליון תושבים ו-4.5 מיליון תושבים בהתאמה.
- היערכות לאומית ומקומית להתמודדות עם מצבי קיצון. בתוך כך, חיזוק השלטון המקומי והרחבת סמכויותיו לשם התמודדות עם אירועי ביטחון ועם מצבי משבר וקיצון.
- תכנון עירוני העיר והשכונה באופן המיצר סביבה בטוחה ותחושת ביטחון גבוהה.
- פיתוח מענים למצבי סיכון, המבוססים על תפישה רב תחומית משלבת – ביטחון, חוסן קהילתי, חינוך, מרחב קהילתי.
- הגברת החוסן הקהילתי ויצירת קהילה בה נלקחת אחריות על ביטחונם האישי של חבריה, ואשר מספקת פונקציות של ביטחון באמצעות קשרים חברתיים משמעותיים, מערכות גמישות ויעילות, ערבות הדדית.
- ביסוס תחום ביטחון הפנים, כמרכיב אינטגרלי בתפישת הביטחון של מדינת ישראל וקידום שינוי תודעתי בנוגע למיקומו של תחום זה במסגרת סדר היום הלאומי.
- מעורבות גורמי מפתח מאוכלוסיות מגוונות (חרדים, המגזר הערבי) בעיצוב תחום הביטחון האישי, תוך התייחסות למאפייניהן וצרכיהן השונים, מהווים מפתחות לקידום תחום זה במדינת ישראל.
- הטמעת תפישת הצורך במתן מענה לאוכלוסיית הפזורה הבדואית בנגב כחלק מחיזוק תחום הביטחון האישי וזאת על ידי ביסוס מענה הוליסטי (אכיפה, תשתיות, חינוך, נגישות לשירותים).
- התייחסות לאתגרים העולים במרחב הדיגיטלי כחלק בלתי נפרד מתחום הביטחון האישי ובהתאם לכך פיתוח כלי מניעה, אכיפה והגברת מודעות.
- הגברת הרתעה באמצעות חיזוק יכולות האכיפה ויצירת בהירות וודאות בנוגע להליכי אכיפה וענישה.
- התכנון והעיצוב הפיזי של העיר והשכונה הם בעלי קשר ישיר לביסוס ביטחונם של התושבים. יש לשים דגש על:
 - תכנון עירוני בתצורה של עירוב שימושים, אשר מוביל לסביבה עירונית ערה, לתנועת אנשים ולמפגש לאורך שעות היום. זאת, בניגוד לאזורי מסחר ומגורים "סטרייליים" בלא שימושים מגוונים, אשר נוטים להתרוקן בשעות מסוימות ואשר מקלים על קיומה של פעילות עבריינית.
 - תכנון מבנים מאפשרי מפגש ציבורי ומאופיינים בנגישות, תאורה, רישות מצלמות, ביטחון ובטיחות.
 - תכנון מבני מגורים המתאפיינים בהפניית מירב המבטים (חלונות ומרפסות) אל המרחב הציבורי.
 - תכנון שבילי הליכה ותחבורה רכה רחבים, מרושתים בכל תחום השכונה/רובע/עיר, מוארים ומצולמים.
 - תכנון תשתיות סיוע מיידיות כגון: נקודות עזרה (אינטרקומים ואמצעי עזרה ראשונה) ומצלמות.
 - שימוש בטכנולוגיות מתקדמות במרחב עירוני והשכונתי ליצירת מוגנות ותחושת בטחון גבוהה.

יזמות על

- שיטור מקומי מתוגבר
- פיתוח פלטפורמות לחוסן קהילתי
- מצלמות רחוב עמדות מידע אינטרנט ציבורי ומאורה
- עירוב שימושי
- קידום מערכי

נספחים

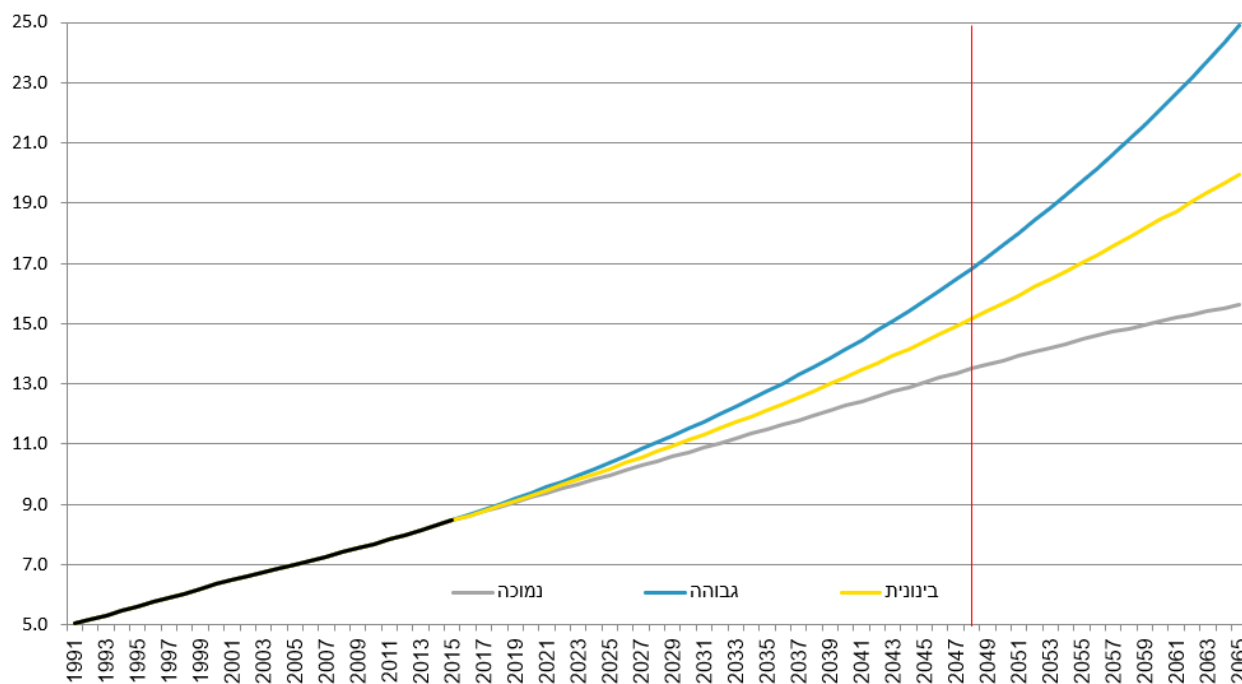

מסע של אור לציון שנת ה-70 של ישראל

נספח א' - תחזית לאוכלוסיית ישראל בשנת 2048

על פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ישנן שלוש תחזיות לגידול צפוי של אוכלוסיית ישראל בעשורים הקרובים – נמוכה, בינונית וגבוהה – המוצגות בתרשים הבא.

תחזית לאוכלוסיית ישראל בשנת 2048 בהתאם לפרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לפי תחזיות אלו, צפויים לחיות בישראל בין 13.5 ל-17 מיליון תושבים. מסמך זה מתייחס לתחזית הגבוהה מתוך הנחה שכך או כך, ניכר כי בכל תחזית מגמת הגדילה תמשיך מעבר לשנת 2048 ומכאן, שתכנון צופה עתיד נדרש להתכונן לתחזית הגבוהה.¹⁹³

¹⁹³ למ"ס. (2017). תחזית אוכלוסיית ישראל עד שנת 2065, לוח 1. סה"כ אוכלוסיית ישראל בשנים 1991-2065, לפי 3 החלופות, מיליונים.

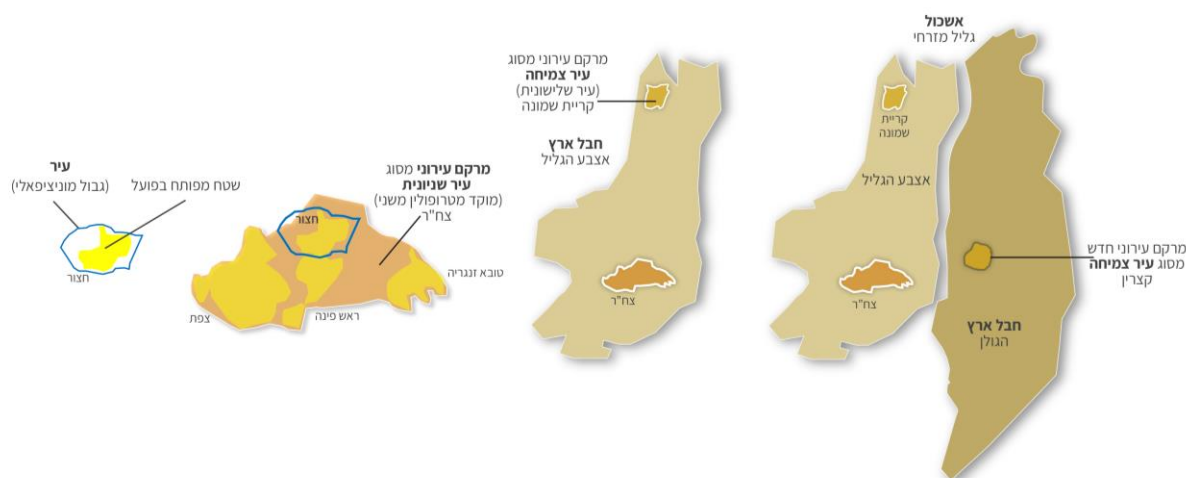
נספח ב' - מרחבי תפקוד אזורי ועירוני

חיזוק הרובד האזורי

התוכנית מציעה ליצור היררכיה תכנונית (על-פי מרחביים תפקודיים) בין ובתוך אשכולות הרשויות (האשכולות האזוריים), וכן כרובד נוסף לערי המטרופולין (חיפה ובאר שבע), באופן הבא:

המחשה של תפישה אזורית באשכולות הגליל על ידי חלוקה של האשכול לחבלי-ארץ

© 2023 תנועת אור כל הזכויות שמורות

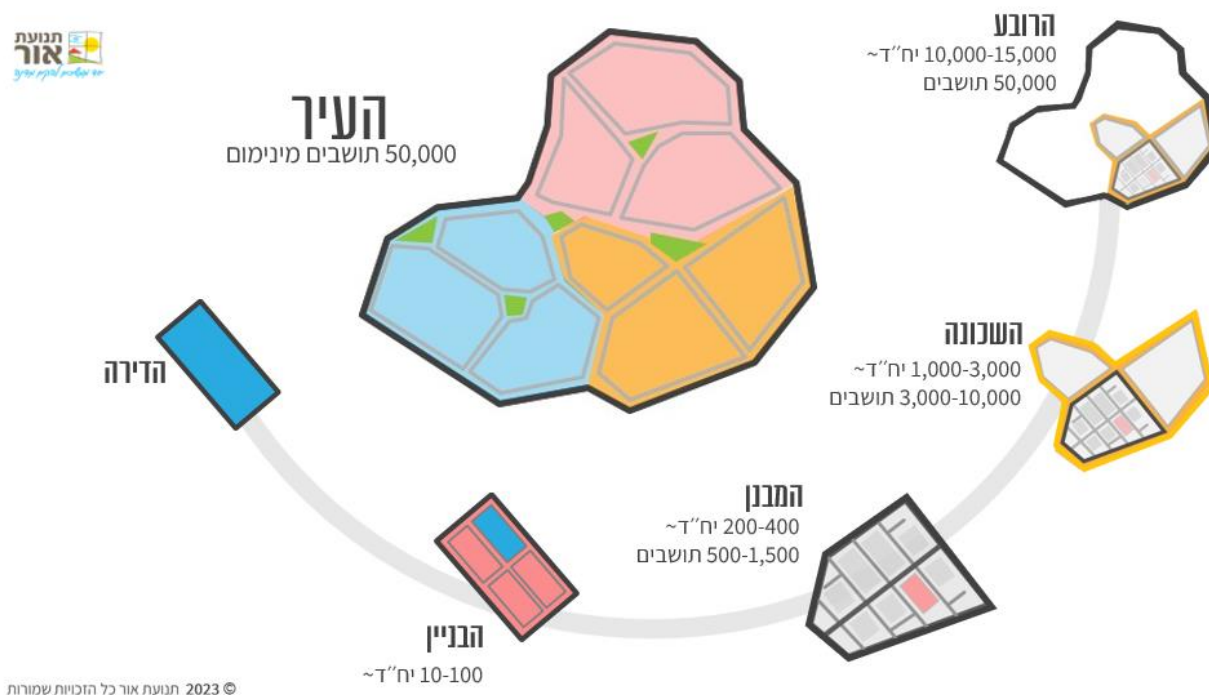
- **חבלי ארץ** – אזורים הכוללים מרחבים כפריים ועירוניים המשולבים כמרחב תפקודי הנשענים על מרחם עירוני בעל תפקוד מטרופוליני (ראשי, משני או עיר צמיחה);
- **עיר מטרופולינית**: עיר הליבה של האזור המטרופוליני, מונה מעל למיליון תושבים. עיר המטרופולין תתוכנן במרחם אורבני אינטנסיבי, בצפיפות גבוהה במיוחד, ותרכז שירותים ברמה מחוזית ותשתיות תחבורה משמעותיות המתנקזות למע"ר ממגוון כיוונים. תחת הגדרה זו מצויות חיפה ובאר-שבע.
- **עיר מטרופולינית משני**: עיר או גוש ערים גדול (עיר מסדר גודל שני או עיר שניונית) בעלי השפעה אזורית חזקה המאכלסת 250-750 אלף תושבים. העיר משמשת מרכז שירותים אזוריים ברמת חבל הארץ. היא מתפקדת בחפיפה עם מרחב ההשפעה של עיר מטרופולינית גדולה ממנה או לחליפין, כמרכז עצמאי, במקרה שמדובר בחבל ארץ מבודד ומרוחק מן המטרופולין הראשי (למשל, אילת). להגדרה זו מתאימים גוש צח"ר, גוש נצרת, עכו, כרמיאל, דימונה ואילת.

- **עיר צמיחה:** עיר או גוש ערים קטן (עיר מסדר גודל שלישי או עיר שלישונית) בעלי פוטנציאל צמיחה ותפקוד כמרכז ברמה מקומית מוגבלת, המאכלסת 100-200 אלף תושבים. אלו ערים שצפויות לצמוח במהירות ועשויות לזכות בעתיד הרחוק במעמד עיר מטרופולין משני. להגדרה זו מתאימות, בין היתר, ערד, ירוחם, אופקים, שדרות, מצפה רמון, בית שאן, מעלות, קריית שמונה ועוד. להגדרה זו מתאימות גם ערים חדשות, בהן כוסף, נווה גריון וקצרין.
- **יישובים קהילתיים/כפריים** – בחבלי הארץ ולא כחלק ממרקם עירוני.

חיזוק המרחב העירוני

עדכון סוגי היישובים והצפיפויות למרקמים עירוניים לפי התמ"מים - קביעת יעדים של צפיפות והיקף אוכלוסייה, במטרה להגיע ל-1.5-1 מיליון תושבים בערי המטרופולין, 300-500 אלף תושבים במטרופולינים משניים מרכזיים ו-100-200 אלף תושבים בערי צמיחה. לצד זאת, הגברת השימוש היעיל בקרקע גם ביישובי המרחב הכפרי, בהתאם למיקומם הגיאוגרפי-חברתי-כלכלי.

היררכיה וחלוקות משנה בתוך היישובים העירוניים - על מנת לחזק את המשילות והקהילתיות של הערים - תהליכי הביזור אינם נעצרים בין הממשלה למחוזותיה, או בין המחוזות לאשכולות, אלא ממשיכים למרקמים העירוניים, לרשויות המקומיות ובתוך הערים לקהילות. העיר, כמו המועצה האזורית, היא קהילה של קהילות, תוך חלוקה תפקודית וניהולית בערים, כמפורט בתרשים להלן.

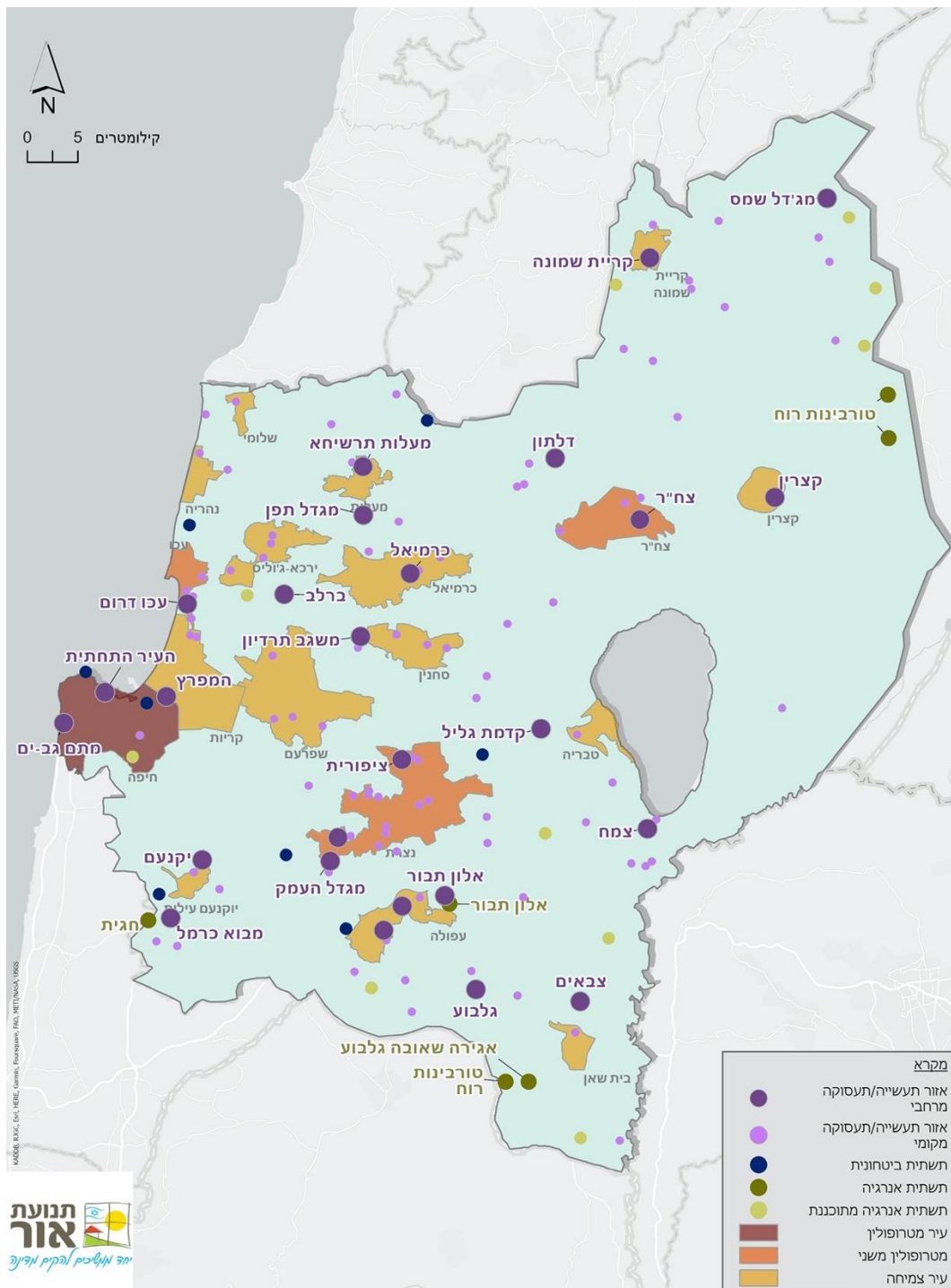
- **רובע** - ככל שמספר תושביה של עיר עולה על 50,000 תושבים, או שקיימת הפרדה פיזית בין חלקיה, יהוו הרובעים יחידות תפעוליות ומנהלתיות עצמאיות, בדומה לנהוג בערים גדולות ומתקדמות בארץ ובעולם, עם מבנה קהילתי עצמאי, ומנהיגות מקומית עם אחריות וסמכות.

- **שכונה חכמה ומתקדמת** של כ-1,500-3,000 יח"ד, שבהן יסופקו מירב הצרכים והשירותים במרחק הליכה של עשר עד חמש עשרה דקות. השכונות בעיר תהיינה מרושתות באמצעי תחבורה ציבורית מתקדמת ובשבילי הליכה ותחבורה "רכה", עצמאיות אנרגטית, מעורבות שימושים ומאורגנות קהילתית באמצעות מנהיגות מקומית.
- **קהילה מְבֻנֶנֶת** בת 200-400 יח"ד, המעודדת התארגנויות של מערכות ערבות הדדית חברתית-קהילתית.
- **מרכזי תעסוקה** ברבעים ובשכונות ומבנים מעורבי שימושים במרכזים העירוניים.

נספח ג' - מפות "ישראל 2048"

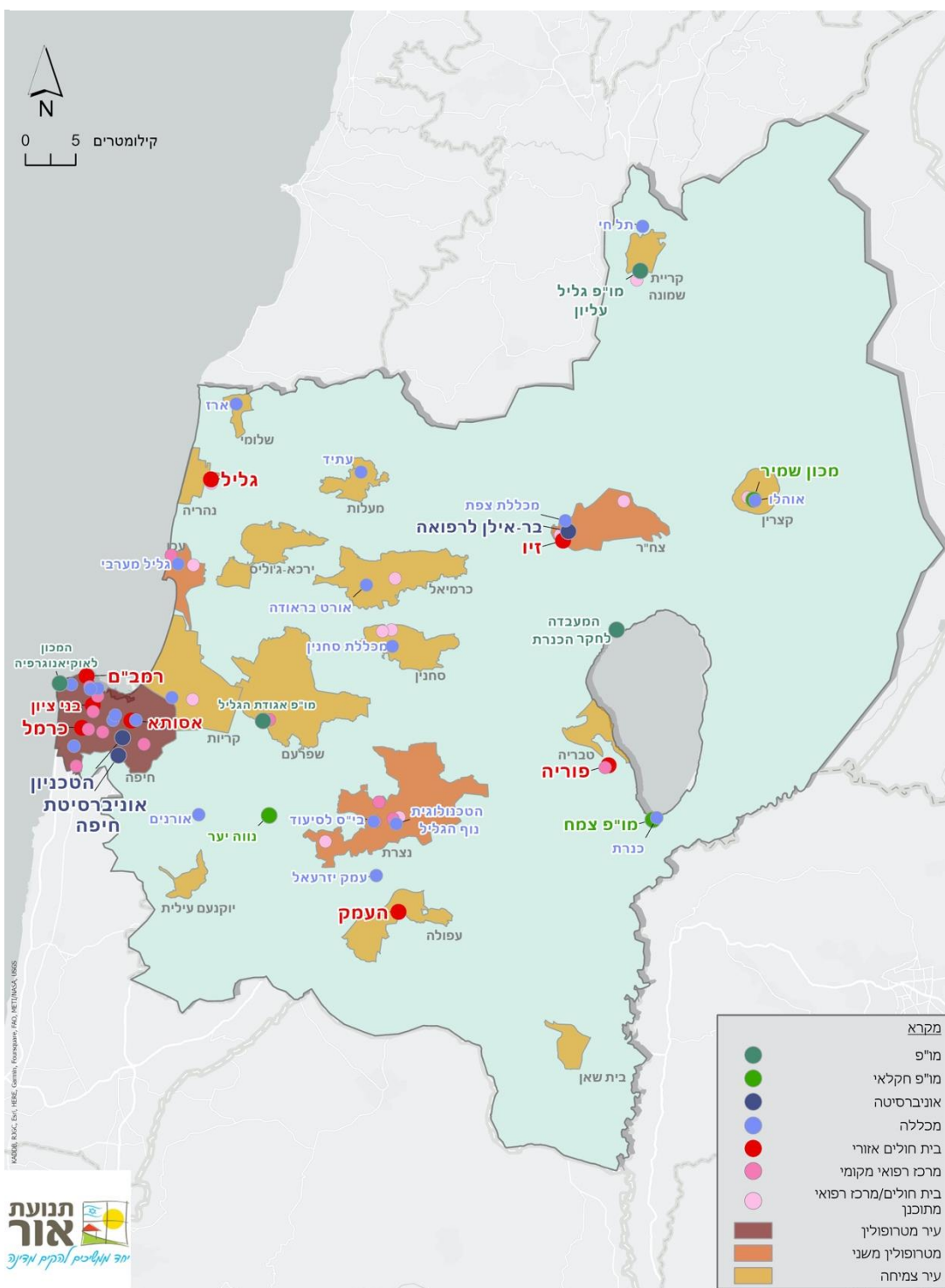
המפות להלן פורסות נכסים אזורים ומקומיים בעלי חשיבות מרכזית בתחומי חיים שונים. מיפוי מלא וכוללני של הנכסים יבוצע במסגרת תוכניות האב האזוריות.

גליל - תעשייה, תעסוקה ותשתיות

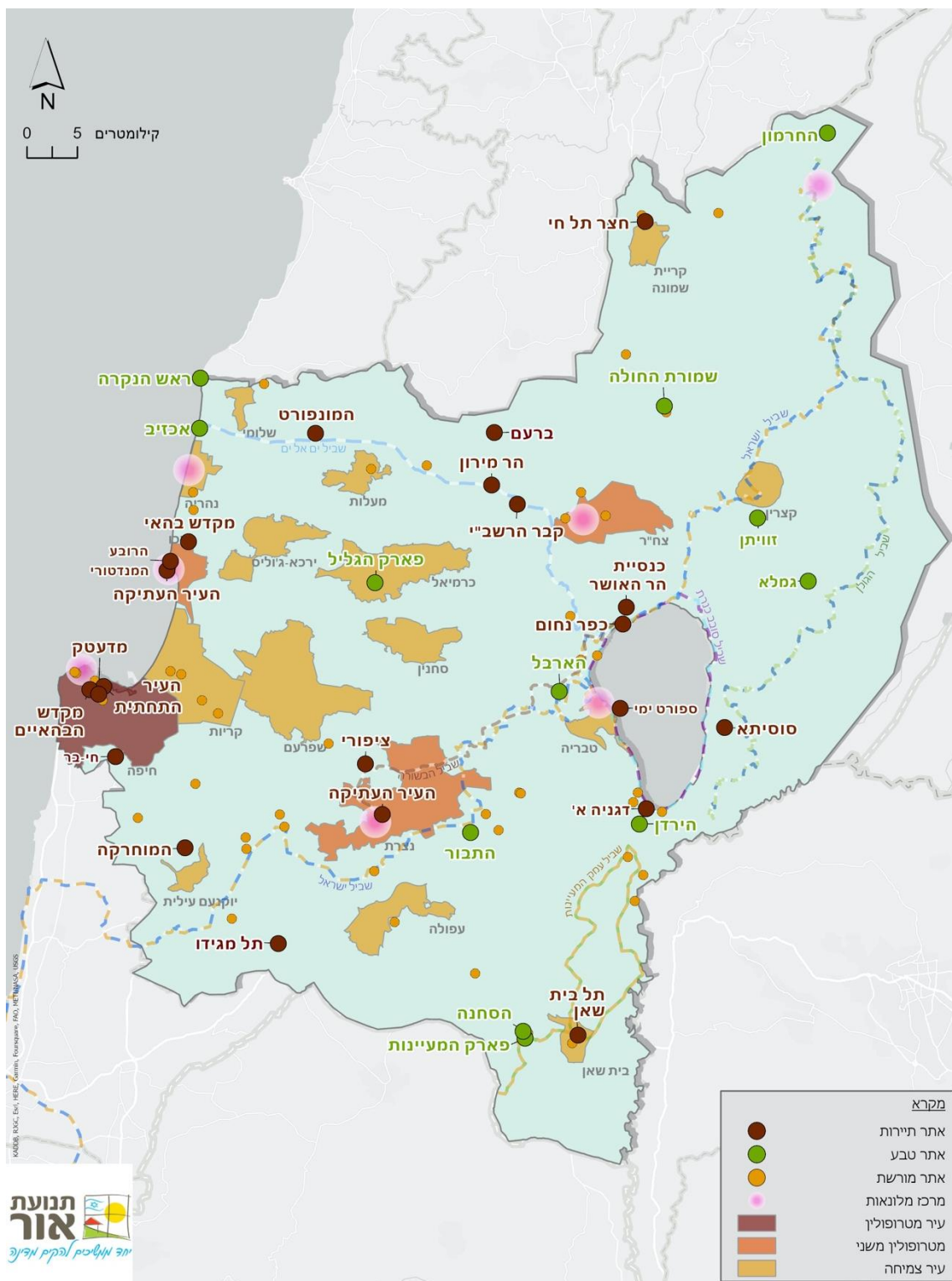
המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות

גליל - בריאות והשכלה

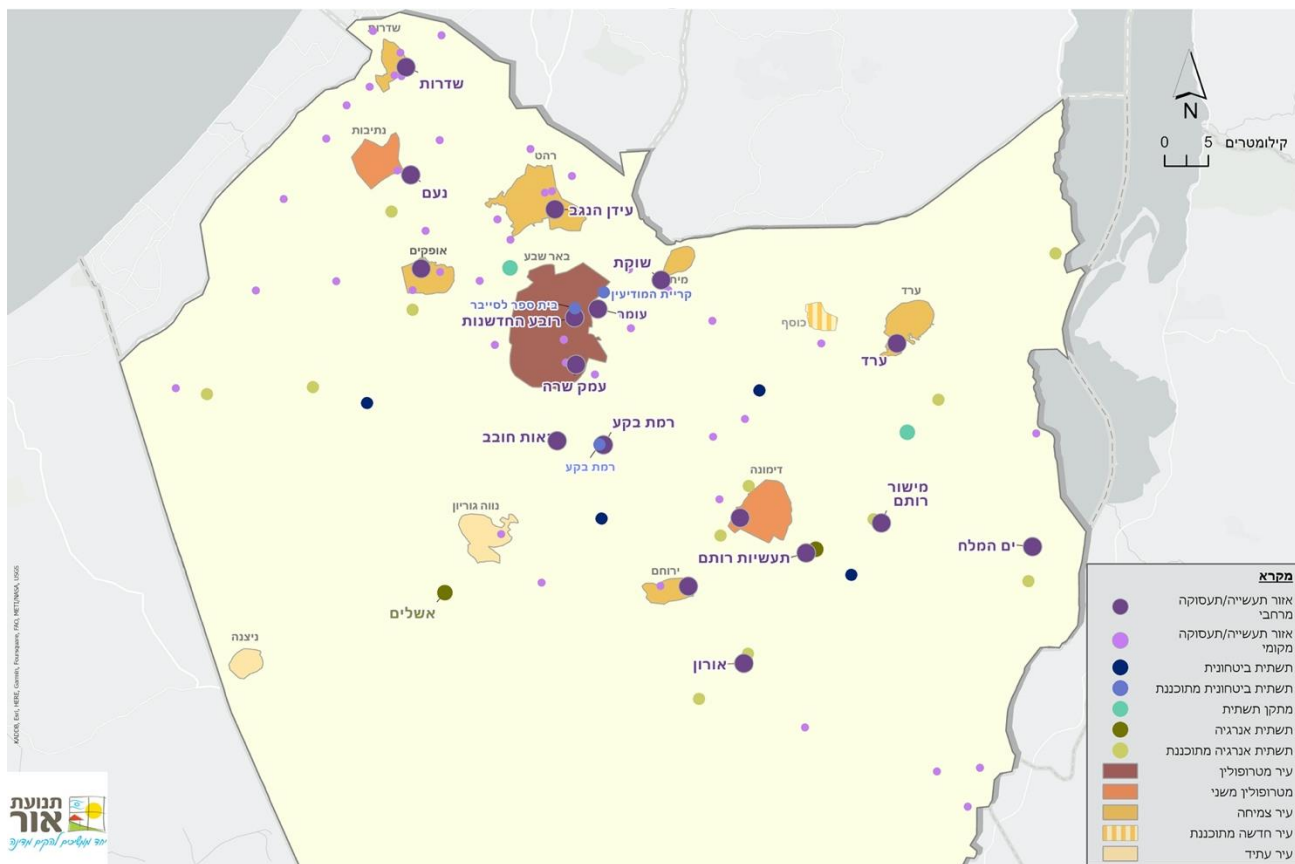
המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות

גליל - תירות וסביבה

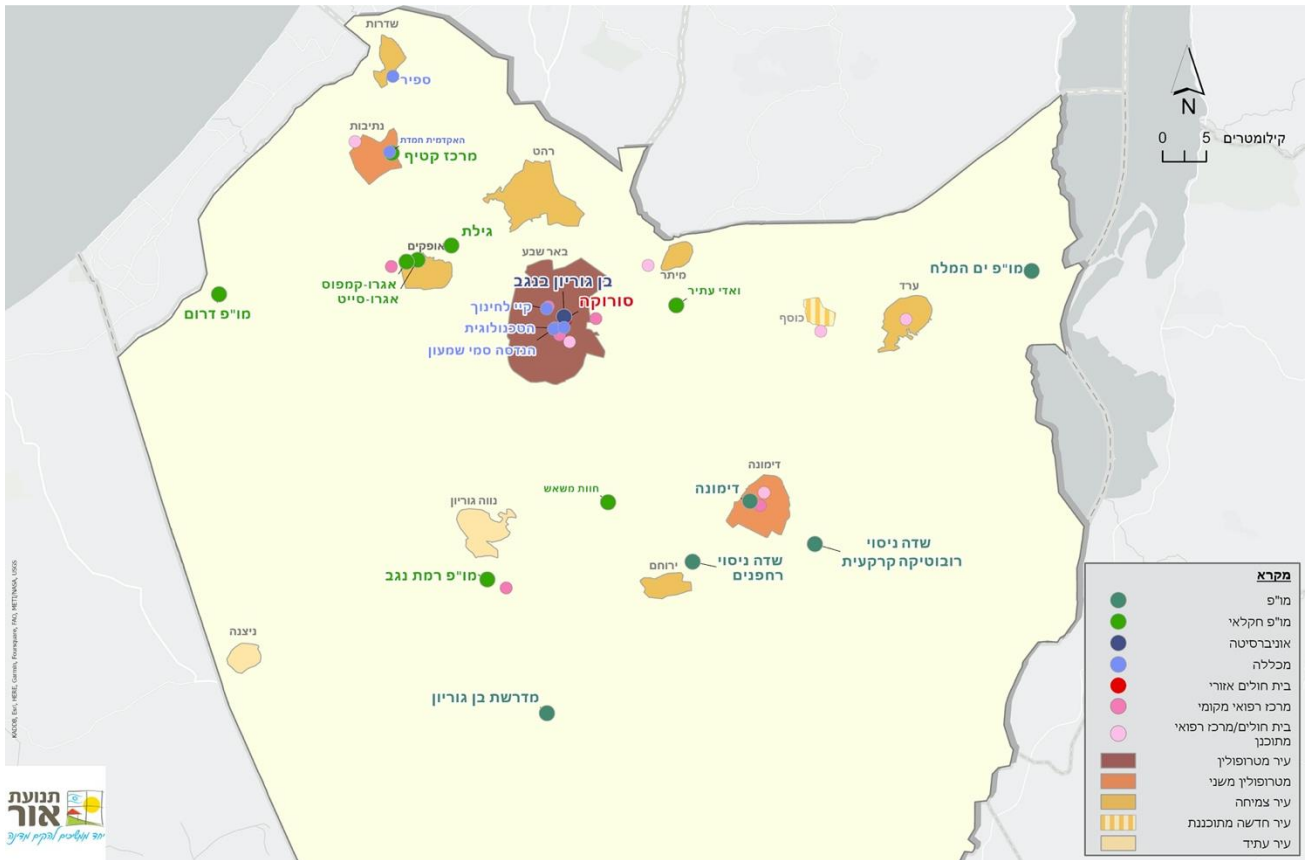
המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות

נגב - תעשייה, תעסוקה ותשתיות

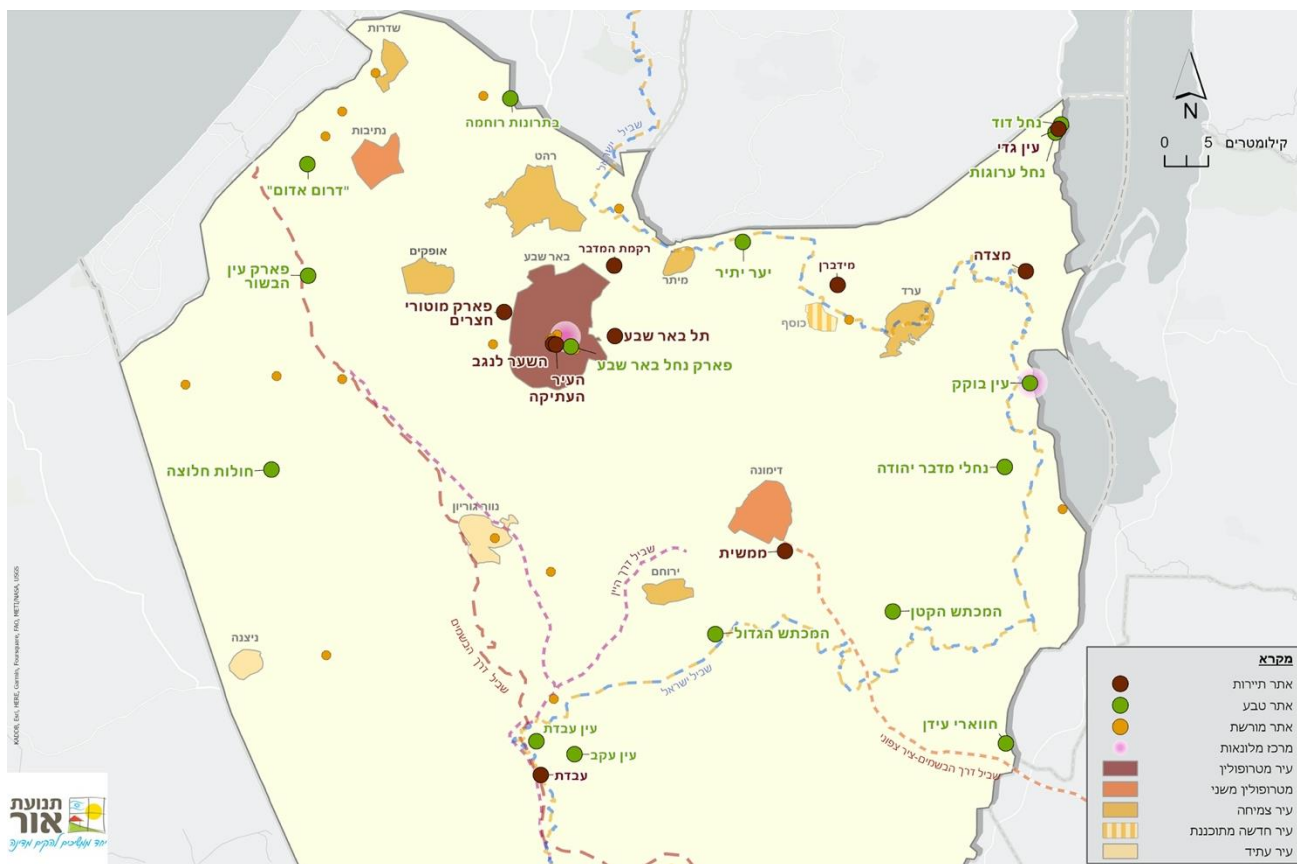
המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות

נגב - בריאות והשכלה

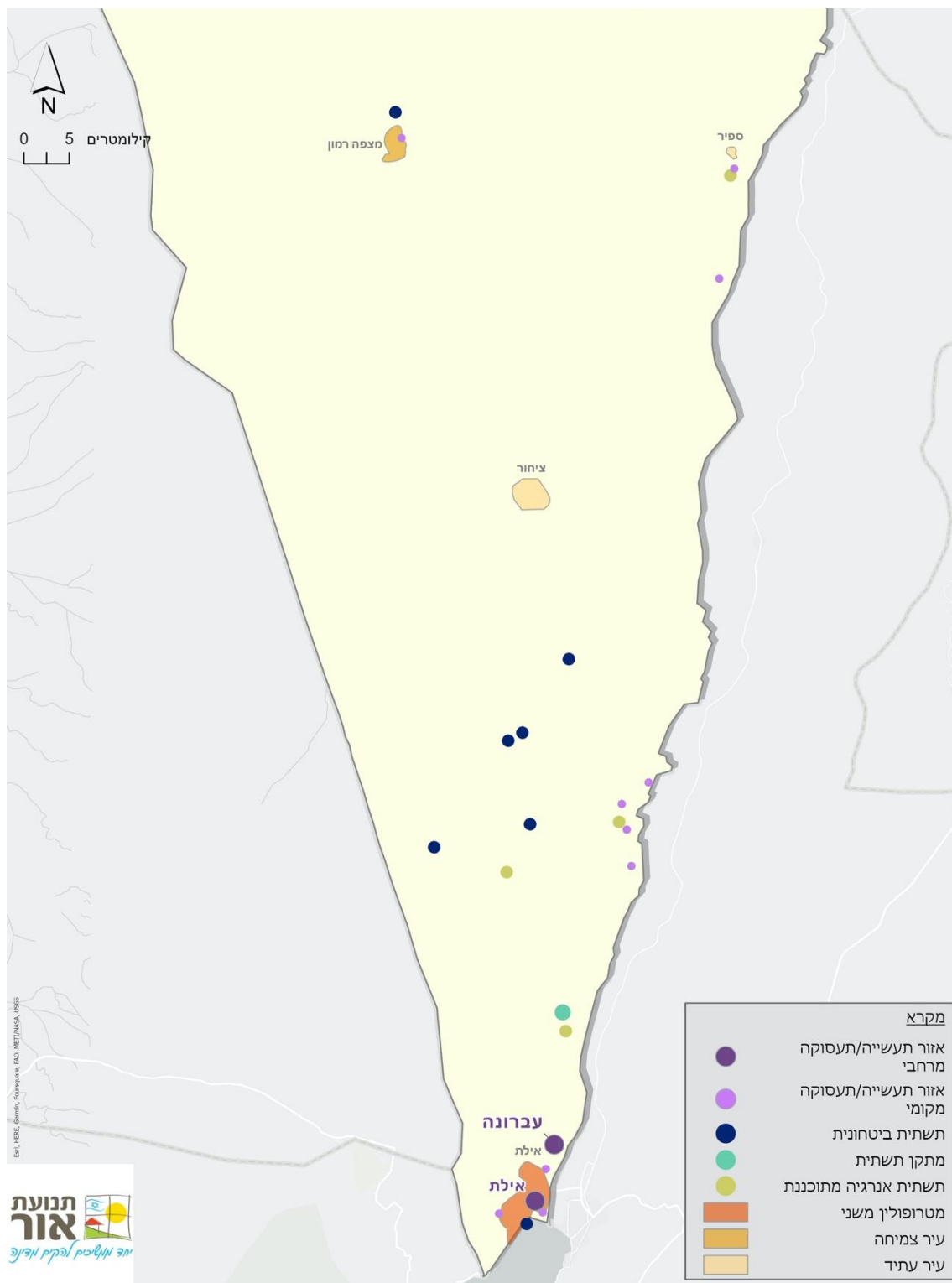
המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות

נגב - תיירות וסביבה

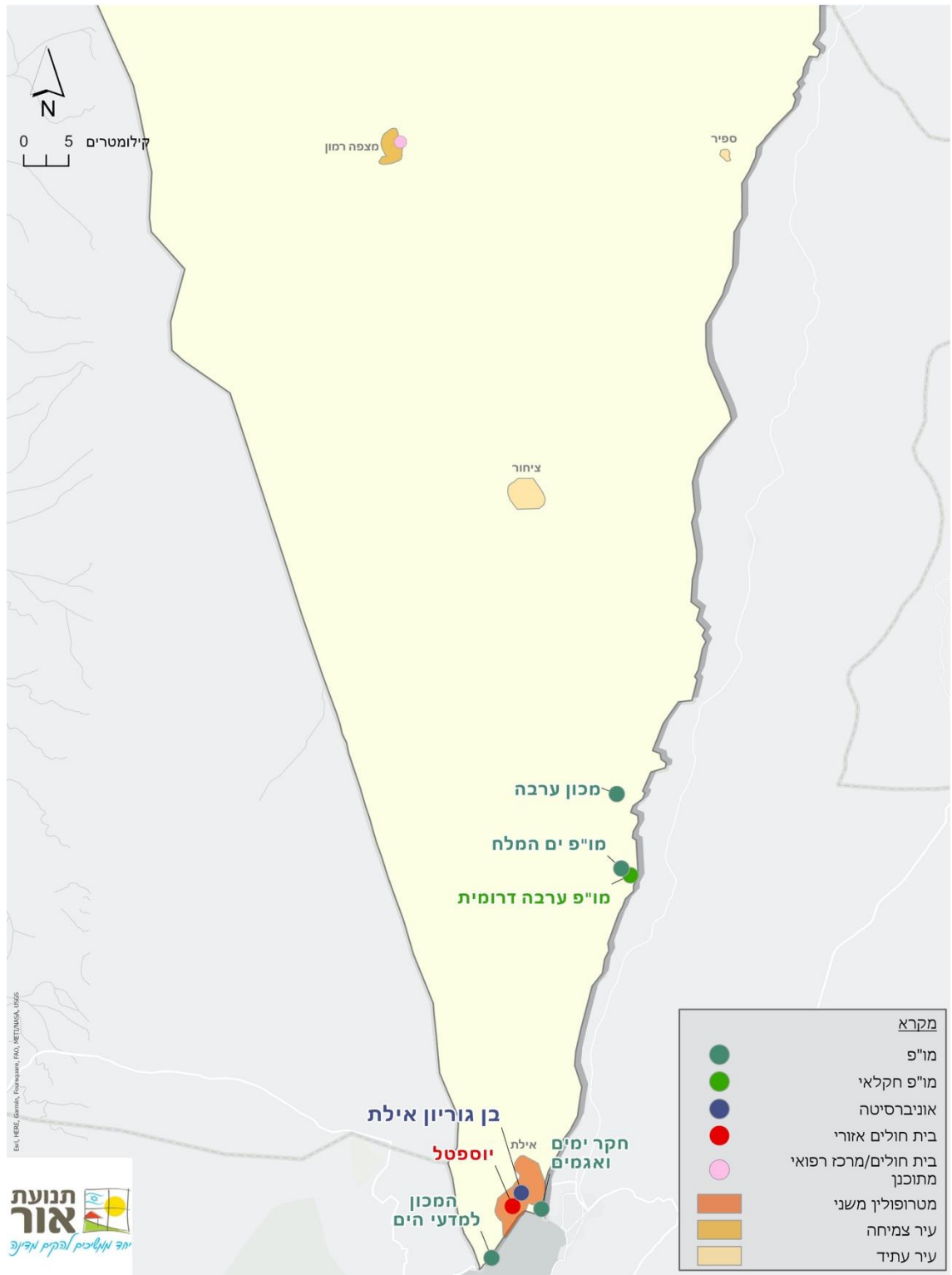
המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות מפורטות

ערבה ונגב דרומי - תעשייה, תעסוקה ותשתיות

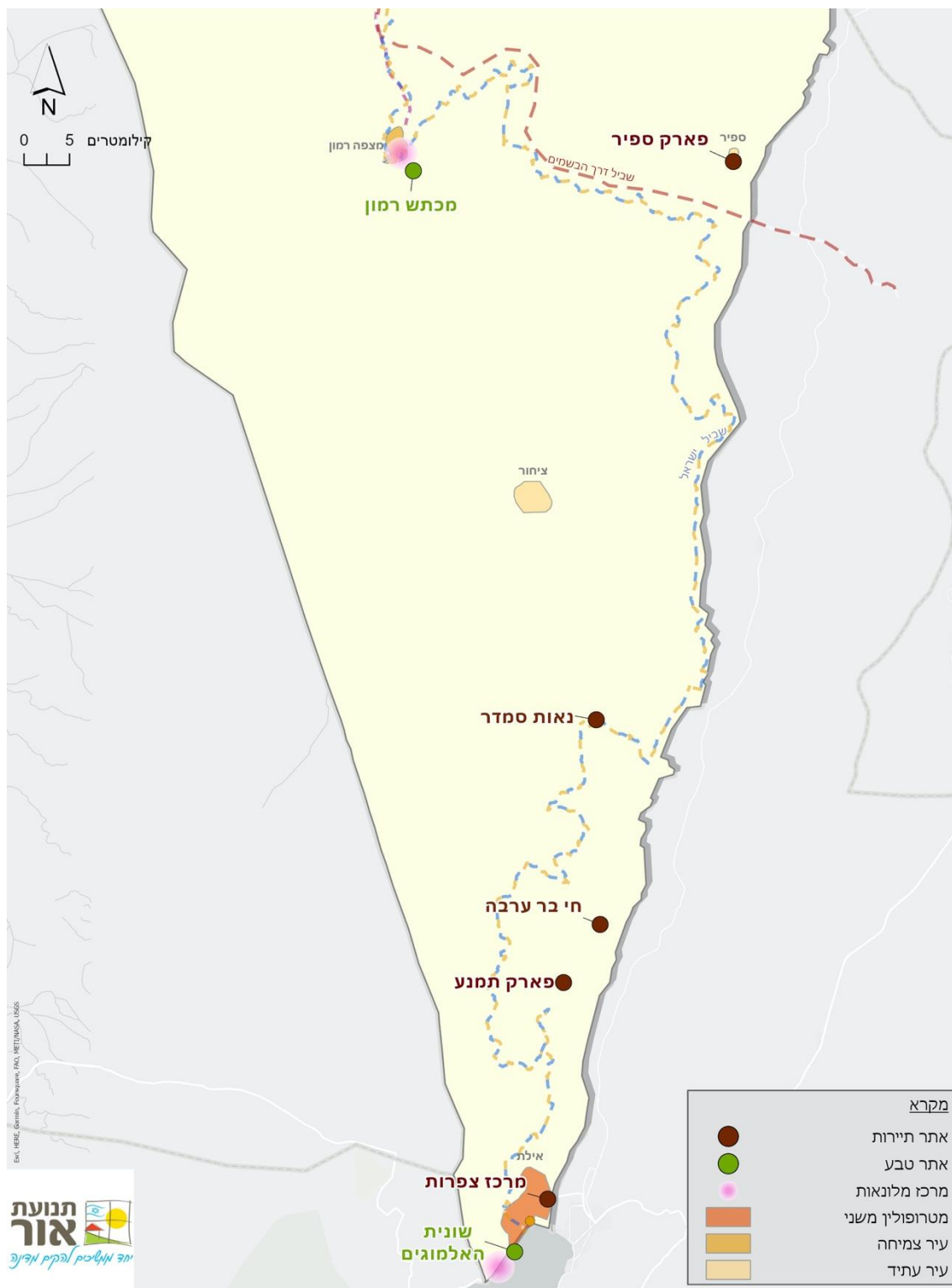
המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות

ערבה ונגב דרומי - בריאות והשכלה

המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות

ערבה ונגב דרומי - תיירות וסביבה

המפה הינה בסיס להעמקה בתוכניות

נספח ד' - רשימת שותפים מלאה - חזון "ישראל 2048 - עתיד משותף"

מייקל אייזנברג , מייסד ושותף מנהל, קרן Aleph	סארה אבו כף , אוניברסיטת בן גוריון
שרון אייל , סמנכ"ל תפעול, קבוצת חיפה	עאמר אבו מעמר , ראש מועצת מקומית שגב שלום
שולי אילוז , מנהלת לשכת ראש העיר ומחזיקת תיק איכות הסביבה, עיריית דימונה	פאיז אבו סהיבאן , ראש עיריית רהט
אורי אילון , לשעבר יו"ר הוועדה המחוזית במחוז צפון, מנהל יחידת התכנון בתנועת אור	עודה אבו סריחאן , גזבר מועצה מקומית שגב שלום
נחמיה איריס , ראש אגף אסטרטגיה בנציבות המדינה	וודיע אבו עג'אג' , מנהל פיתוח כלכלי, מועצה מקומית כסיפה
תאיר איפרגן , מנכ"לית זרוע העבודה	נאיף אבו ערער , ראש מועצה מקומית ערערה בנגב
תמר איש שלום , עיתונאית ואשת רדיו וטלוויזיה	חיים אבירם , יו"ר, תחבורה היום ומחר
סלאמה אל אטרש , ראש מועצה אזורית אל-קסום	יהודה אבני , מנהל מרחב דרום, החטיבה להתיישבות
איברהים אל הואשלה , ראש מועצה אזורית נווה מדבר	יהונתן אדירי , מייסד, healthy.io
מאג'ד אל מכאלאת , סגן ראש העיר רהט	שילה אדלר , ראש מינהל ההתיישבות, משרד השיכון והבינוי
שירי אלגביש , מנכ"לית אופן ואלי	מוטי אדלשטיין , איש עסקים ומשקיע הון סיכון
עדיאל אלג'י , מנהל מרכז צעירים דימונה	יובל אדמון , סגן ראש המועצה הלאומית לכלכלה
דרור אלוני , מנכ"ל, מדרשת שדה בוקר	עו"ד חגי אדרי , סמנכ"ל קשרי ממשל ותעשייה קטנה ובינונית, התאחדות התעשיינים
עדי אלטשולר , מנכ"לית ומייסדת 'אינקלו' בתי הספר המכילים	דורון אהרון , סמנכ"ל כלכלה והשקעות, משרד התיירות
סאד אליאס , מנהל מחלקת קידום ורישוי עסקים, אשכול נגב מזרחי	טל אוחנה , ראשת מועצה מקומית ירוחם
אלה אלכסנדר , מנכ"לית, מרחב - התנועה לעירוניות בישראל	שירה אוחנה , סמנכ"לית ידע ופיתוח ארגוני בשותפויות רוטשילד
רפי אלמליח , מנכ"ל, מינהל התכנון	דני אונגר , מנכ"ל DAO
ציון אלמלם , מנכ"ל, מועצה מקומית מיתר	ריטה אוסטורובסקי , שיווק קלאסטר IMA, אדמה
מוחמד אלנבארי , מנכ"ל, עמותת ינאביע	דנה אופיר , מנהלת מחוז דרום, התאחדות התעשיינים
עו"ד עבד אלעזיז נסאסרה , ראש מועצה מקומית כסיפה	זיו אופק , מנכ"ל מרכז החדשנות CDI
חאבס אלעטאונה , ראש מועצה מקומית חורה	מירב אורבך , מנהלת תחום בכירה כלכלה אזורית ברשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר, משרד החקלאות
מחמוד אלעמור , מנכ"ל החברה הכלכלית, עיריית רהט	הרמן אורי , לשעבר ראש אגף בכיר, עתודות לישראל משרד רוה"מ
פרופ' נורית אלפסי , ראש המגמה לתכנון ערים, אוניברסיטת בן גוריון	אביה אזולאי , מנהלת מעברים נגב מערבי
אהרון אלקבץ , מנכ"ל, חכ"ל אופקים	אהרון אזולאי , מנהל אשכול רשויות DELOITTE ישראל
שי אלקלעי , מנהל, מתנ"ס אופקים	יורם אזולאי , מנכ"ל אשכול גליל מזרחי
דובי אמיתי , יו"ר נשיאות המגזר העסקי, נשיא התאחדות האיכרים	אורי אטינגר , מנהל תחום קידום מדיניות, הגר
ניר אנגרט , מנהל אגף תכנון, רשות הטבע והגנים	יהן אטלן , מנכ"ל, מועצת הנגב
רותי אנזל , מנהלת האגף לחינוך על יסודי, עיריית תל אביב	רחלי אינבובים , יו"ר "מובילות"
בתאל אסולין , מייסדת ומנכ"לית, SunDo	ד"ר אלי אייזנברג , חוקר, מוסד שמואל נאמן

אל"מ אמיר בן דוד, מפקד המכללה הלאומית לאיתנות בחירום, פיקוד העורף
רפי בן דוד, מהנדס העיר דימונה
שלי בן דוד, תשתיות ותחבורה AMCG
רעיה בן דוד שטראוס, אשת עסקים ופילנתרופית
שמואל בן דרוך, איש עסקים ופילנתרופ
ניסן בן חמו, ראש עיריית ערד
ד"ר שי בן יוסף, מומחה בפיתוח קהילתי ואגרונאי
ערן בן ימיני, מנכ"ל, חיים וסביבה
איתמר בן ישראל, מנהל תחום פנים ושלטון מקומי, משרד ראש הממשלה
רון בן צבי, כלכלן
ישראל בן שטרית, מנהל תוכניות ארציות, מונא
יעקוב בן שמעון, ראש מנהלת תעשייה מרחבית, אשכול נגב מזרחי
אלוף יעקב בנג'ו, ראש אג"ת, צה"ל
דביר בנדק, שחקן
ד"ר ארנון בנטור, חוקר, מוסד שמואל נאמן
ד"ר גלי בנימין, מרצה בכירה וחוקרת, מחלקה לכלכלה ומנהל עסקים, אוניברסיטת אריאל
שלומי בסון, המשנה למנכ"ל, בזן
טל בסכס, מנכ"ל, החברה למתנ"סים
דן בקולה, Agtech scout אדמה
נעמי בקר, מנכ"לית החברה לפיתוח, מועצה אזורית ערבה תיכונה
אדית בר, לשעבר מנהלת פיתוח כלכלי, משרד הפנים
אלונה בר-און, יו"ר גלובס
פרופ' מסעד ברהום, מנכ"ל, בית החולים גליל מערבי
חגי ברוש, ראש תחום בכיר טיפול ושיקום, הרשות לביטחון קהילתי משרד הביטחון
חיים ברוש, CFO, טרדליינס
גד ברזילי, סמנכ"ל, לשכת המסחר
אסף ברימר, מייסד ומנכ"ל, מונא
אסף ברנע, מנכ"ל, קרן סנארה
רון ברקאי, מנכ"ל מנהיגות אזרחית, ארגון הגג של המגזר השלישי
איריס ברקוביץ', ראשת צוות התכנון, לשכת התכנון - דרום
עמוס בשירי, מנהל מערכות מידע מרחבים

פרופ' שמאי אסיף, לשעבר ראש מנהל התכנון
אסף אקסלרוד, מנהל, מרכז הצעירים מצפה רמון
הילה אקרמן, ראש תחום חקלאות ואיכות הסביבה
יוסי אקרמן, מנכ"ל אופן ואלי
ירון ארגז, מתכנן ערים ואזורים, משרד התיירות
עו"ד אורלי אריאב, מנהלת אגף תכנון ואסטרטגיה, משרד השיכון
ירום אריאב, לשעבר מנכ"ל משרד האוצר, יו"ר ועדת ההשקעות בקרן העושר
פרופ' דן אריאלי, פסיכולוג וכלכלן התנהגותי
אריק אדלר, גזבר, עיריית בני ברק
מיכל ארן, מנהלת אגף בכיר תכנון ואסטרטגיה, משרד השיכון
ריבי ארצי, מנהלת יחידת פדגוגיה מוטת עתיד, משרד החינוך
ארז אשל, יזם חברתי, יו"ר לב אחד ודרך פרת
הרצל בהרב, מנהל אגף תכנון אסטרטגי, נתיבות
מור בודהנה, רכזת מעורבות חברתית, מרכז צעירים אופקים
דרור בוימל, מנהל תחום תכנון, החברה להגנת הטבע
אלי בוך, מנהל פילנתרופיה, קרן רוטשילד
חיים ביבס, יו"ר, המרכז לשלטון המקומי
בני ביטון, ראש עיריית דימונה, סגן יו"ר המרכז לשלטון מקומי
זאב ביילסקי, לשעבר ראש מטה הדיור הלאומי
הילה בייניש, מנכ"ל המועצה לישראל ירוקה לשעבר
נתי בירמן, מנכ"ל שותף, תנועה ישראלית
שירי בכר-מסימי, סמנכ"לית אגף תשתיות ובנייה חוזית, התאחדות הקבלנים
עמיחי בלוט, מנהל פעילות, השומר החדש
ד"ר אייל בלום, לשעבר ראש מ.א ערבה תיכונה
פרופ' דן בלומברג, סגן נשיא לפיתוח אזורי ותעשייתי, אוניברסיטת בן גוריון
חמוטל בלנק, מנהלת שותפויות וקהילה, מרכז השל
אלעזר במברגר, מנהל, הרשות להתחדשות עירונית
פרופ' אשר בן אריה, מנהל מכון חרוב וראש בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטה העברית בירושלים
דהן בן, יועץ תשתיות לאומיות ופיתוח אזורי, משרד הביטחון

מאיר דוידסון, מנכ"ל, עכותיקה
לבנת דורון, יזם ופעיל חברתי
ערן דורון, ראש מועצה אזורית רמת נגב
יוסי דורי, משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת השקעות חברת כלל ביטוח
עמיצור דמרי, מנהל היחידה האסטרטגית, עיריית אופקים
הראל דמתי, מנהל מחוז צפון, משרד התחבורה
בועז דן, מנכ"ל, תיאטרון אלעד
עטר דני, יו"ר, קק"ל
בירנבאום דניאל, מנכ"ל סודה סטרים לשעבר
איציק דנינו, ראש עיריית אופקים
ישראל דנציגר, יזם הייטק, מנכ"ל המשרד להגנ"ס לשעבר ויו"ר מיזם עיר שווה
ד"ר יוסף דרזנין, יועץ, לשעבר מנכ"ל משרד ההתיישבות
מיטל דרעי, מנהלת, מרכז הצעירים אופקים
איריס האן, מנכ"לית, החברה להגנת הטבע
ענת האס, מובילת תחום חדשנות וקיימות, מ.א.שער הנגב
קובי הוברמן, מייסד ושותף, ישראל יוזמת
ניקול הוד, מנכ"לית, קרן מיראז'
הילה הייבלום, אדריכלית מחוז צפון, מנהל התכנון
יוסי היימן, מנכ"ל, ג'וינט אשל
אינג' אבי היקלי, מנכ"ל הקפ"ד דימונה
אמיר הלוי, מנכ"ל משרד התיירות לשעבר
ד"ר יואב הלר, מנכ"ל, הרבעון הרביעי
שרון המזרחי, מנהלת תחום בכירה, קרן בלומברג
אפי הרשקוביץ, איש עסקים, שותף בקרן הון סיכון
מיכאל וולה, ממונה יחידת הצעירים, עיריית תל אביב
ענבר וייס, אדריכלית, לשעבר מנכ"לית "רוח חדשה"
זהר וולפרט כהן, מנכ"לית, מכללת סמי שמעון
אבי וורצמן, יו"ר, החברה למתנ"סים
גיל וייסלר, CFO&Country Manager קבוצת ווישיי
אריאל וכסלר, סמנכ"ל תכנון, דירה להשכיר
ניר ונגר, ראש מועצה אזורית תמר
ד"ר עמיאל וסל, מנהל תחום מחקר מדיניות, משרד השיכון
דרורית פנינה ורטהיים, אשת עסקים ופילנתרופית
אבי ורשבסקי, מנכ"ל MindCet
סיגל וידמן, יועצת ארגונית,

אורי גבאי, מנהל חטיבה אסטרטגיה וכלכלה, רשות החדשנות
גיל גבע, יו"ר הקבוצה דירקטור ומייסד, תדהר
ד"ר גילי גבעתי, סמנכ"ל, בית החולים ברזילי
תומר גוטהולף, מתכנן מחוז דרום, מנהל התכנון
אבי גוטסמן, איש עסקים ופילנתרופ
ארצ'י גוטסמן, איש עסקים ופילנתרופ
גרי גוטסמן, איש עסקים ופילנתרופ
משה גוטסמן, איש עסקים ופילנתרופ
פאולה גוטסמן, אשת עסקים ופילנתרופית
שאול גולדשטיין, מנכ"ל חברת נגה
גילה גזיאל, ניצבת בדימוס, משטרת ישראל
אייל גינזבורג, מנכ"ל, InNegev
ד"ר חנן גינת, ראש מועצה אזורית חבל איילות
ניר גלבוץ, מנכ"ל ובעלים, צוות 3
ד"ר מירב גלילי, מנכ"לית קרן מנומדין
חיים גליק, מנכ"ל, נת"ע
בועז גלעד, מייסד ומנכ"ל חברת סטארטאפ, BizWatch
עינת גנון, סמנכ"לית, הרשות להתחדשות עירונית
דניאל גרא מרגלית, סגנית ראש מנהלת תחום תחבורה חכמה, משרד רוח"מ
פרופ' איתמר גרוטו, מומחה בבריאות הציבור, לשעבר משנה למנכ"ל משרד הבריאות
עמית גרנק, מנהל פיתוח, קרן ראסל ברי
פיטר גרנר, CEO, PG solar greener
ברק דביר, יו"ר, האגודה הסטודנטאלית אוניברסיטת בן גוריון
איציק דבש, יזם חברתי
גיל דגן, מנכ"ל, קמ"ג
עמרי דגן, ראש המדרשה הלאומית למנהיגות, ממשל וניהול בנציבות
ד"ר רינה דגני, יו"ר קבוצת גיאוקרטוגרפיה
מירב דדיה מולד, סמנכ"ל חברה ורווחה, קרן שוסטרמן
ישראל דוד, מהנדס
צביקה דוד, סגן נשיא ויו"ר אגף תשתיות, התאחדות הקבלנים
פרופ' נדב דוידוביץ', מומחה בבריאות הציבור, אוניברסיטת בן גוריון
אלון דויד, ראש עיריית שדרות

יפית טווס, סגנית מנהלת אגף, התאחדות הקבלנים
איתן טי, סמנכ"ל אגף תכנון ופיתוח, משרד הבינוי והשיכון
רז טישלר, מנכ"ל, אשכול בית הכרם
אלון טל, יו"ר משותף, צפוף
קארין טל, מנכ"לית, רשת עמל
גילי טמיר, תא"ל במילואים, פסיכולוג אגרוני
צביקי טסלר, ניצב בדימוס, משטרת ישראל
קרן טרנר, מנכ"לית משרד התחבורה לשעבר
יהלי יאבו, מנהלת Eco-stem21 ותוכנית לאומית
 למצוינות באופקים, קרן רש"י
אלעד יאורי, שותף מייסד ומנכ"ל, חברת Cool.Energy
פרופ' עומרי ידלון, הפקולטה למשפטים אונ' תל אביב
 ונשיא מכללת ספיר לשעבר,
הגר יהב, מנכ"לית, נשיאות המגזר העסקי
ד"ר נעם יהודאי, סמנכ"ל, בית החולים פוריה
דוד יהלומי, ראש מטה תשתיות, התאחדות הקבלנים
אורי יוגב, יו"ר ומייסד, פיוצ'ר מוביליטי
חן יודלביץ, מנכ"ל משותף, HVI פתרונות אבטחה
ניר יושבסקי, התאחדות הקבלנים
שלומי יחיאב, לשעבר יו"ר התאחדות הסטודנטים
 והסטודנטיות בישראל,
דוד ילניק, יו"ר, ארגון הפרמדיקים הישראלי
פרופ' רז ילינק, סגן נשיא ודיקן למחקר ופיתוח,
 אוניברסיטת בן גוריון
ניר יניב, מומחה תעשייה 4.0
אליעזר יעקב, מנכ"ל, אשכול רשויות נגב מזרחי
רננה יעקב, מנהלת אגף אסטרטגי, מועצה אזורית אשכול
גדי ירקוני, ראש מועצה אזורית אשכול
חזי כאלו, חבר הנהלת הקרן, SIBF
אבי כהן, לשעבר מנכ"ל המשרד לשוויון חברתי
אביב כהן, מנהל אזור תעשייה, חכ"ל אופקים
אילן כהן, לשעבר מנכ"ל משרד ראה"מ, יו"ר תנועת אור
אלי כהן, מנכ"ל, מכללת תל חי
גלית כהן, סמנכ"לית בכירה לתכנון ומדיניות, המשרד
 להגנת הסביבה
יובל כהן, חבר ועד מנהל, מרחב - התנועה לעירוניות
 בישראל
יפתח כהן, ראש תחום צוות תכנון ופיתוח, משרד רוח"מ
לי-את כהן, מנכ"לית, אשכול גליל מערבי

עודד זבולון, מנכ"ל, משקי הנגב
דביר זוהר, ניצב בדימוס, משטרת ישראל
יחיאל זוהר, ראש עיריית נתיבות
גלבוט זיגנר, מנהל צוות תכנון ופיתוח, משרד רוח"מ
נטע זיו, מנהלת אקדמית, הגר
דלית זילבר, לשעבר ראשת מנהל התכנון
יואל זילברמן, מנכ"ל, השומר החדש
קרן זילברמן, מנהלת אגף פיתוח תשתיות, משרד
 התיירות
קרן זילברמן שביט, מייסדת ומנהלת מרחב ישראל בחב'
 IDEA International
בנג'י זינגר, מנכ"ל, WEWORK ישראל
סול זינגר, מחבר הספר startup nation
דורית זיס, מנהלת מחוז צפון, המשרד להגנת הסביבה
ניר זמיר, ראש מועצה אזורית בני שמעון
אסף זנזורי, מנהל תכנון ארוך טווח, החברה להגנת הטבע
מירב זרביב, מנהלת מו"פ, משרד החינוך
מארק זרוק, מומחה לשחרור חסימות בארגונים
שלמה זריהן, מנכ"ל, מכתשים
זיו זרצקי, מייסד ומנכ"ל, תלמים
ד"ר סלמאן זרקא, מנהל בית החולים זיו
עוזי חבשוש, מנכ"ל החברה הכלכלית לפיתוח רמת הנגב,
 מועצה אזורית רמת נגב
שי חג'ג', יו"ר מרכז השלטון האזורי וראש המועצה
 האזורית מרחבים
טליה חורב, מנהלת, פורום הקרנות בישראל
ליאור חורב, מנכ"ל "חורב השקעות" ויועץ אסטרטגי
גל חיות, שותף מנהל, קרן ברידג'ס ישראל
פרופ' דניאל חיימוביץ', נשיא, אוניברסיטת בן גוריון
ליאור חיימוביץ', סגן ראש המועצה הלאומית לכלכלה
מאיר חלי, מנכ"ל, אשכול גליל והעמקים
פרופ' ראסם חמאיסי, מתכנן ערים וגיאוגרף אורבני
אורית חמד, מנהלת מחלקת השקעות, משרד התיירות
פרופ' שלמה חסון, ראש מרכז שאשא למחקרים
 אסטרטגיים, האונ' העברית
אביב חצבני, מנהל איגוד תעשיות המזון, התאחדות
 התעשיינים
סער חרזי, מנהל תחום תעשייה החברה הכלכלית, מ.א.
 תמר

הראל לוקר, לשעבר מנכ"ל משרד ראש הממשלה ויו"ר דריקטוריון פז
זיו לזר, מנהל המחלקה הכלכלית, התאחדות הקבלנים
שמשון ליבמן, יועץ
אופיר ליבשטיין, ראש מועצה אזורית שער הנגב
שי לינד, סמנכ"ל כספים, שפיר
דפני ליה, פעילה חברתית
עופר ליפשיץ, נשיא חטיבת פתרונות פוספט, כי"ל
דרור ללוש, מנכ"ל, אשכול כנרת והעמקים
ארמונד לנקרי, מ"מ ראש עיריית דימונה
נתנאל לפידות, מנהל אגף בכיר נכסים וחברות, משרד הבינוי והשיכון
דוד לפלר, לשעבר מנכ"ל, משרד הכלכלה והתעשייה
ד"ר יואב לרמן, המכון ללימודים עירוניים ואזוריים
אנה לרנר, מנהלת אגף תכנון ומדיניות, משרד הבריאות
עילם לשם, מנכ"ל, התנועה הישראלית
קארין מאיר רובינשטיין, נשיאת האיגוד לתעשיות מתקדמות,
אבי מאיר, מנהל אגף תכנון ובקרה, משרד ההתיישבות
ד"ר לילך לילי מונדקה, ראשת המחלקה לכימיה ומדעי החיים, מכללת ספיר
לימור מוצניק, יועצת אסטרטגית
יואב מורג, מנהל מחוז הנגב, משרד החקלאות ופיתוח הכפר
מרב מורד, מנהלת אגף תכנון, אשכול נגב מזרחי
שמעון מזוז, ראש מועצה מקומית מיתר
שרונה מזרחי, מנהלת תחום בכירה, קרן בלומברג
בן מיוסט, מנהל תפקידים מיוחד ומשנה למנכ"ל, משרד רוה"מ
גיא מילוסלבסקי, אדריכל
טל מילס, סמנכ"לית בכירה לתכנון אסטרטגי וכלכלי, המועצה הישראלית לבניה
ד"ר סאמי מעארי, מרצה באוניברסיטת תל אביב ומנכל הפורום הכלכלי הערבי
קליגר מיקי, מנכ"ל, אדמונד דה רוטשילד ישראל
נעמה מירן, מנהלת, קרן גנדיר
ד"ר חגית מלכה הרטף, מנהלת הדרכה והערכה בראמ"ה, משרד החינוך
יוסי מלמד, יו"ר, עמותת בוגרי ממר"ם
ארז מלצר, יו"ר דירקטוריון בית חולים הדסה לשעבר

עו"ד נועם כהן, מנהל, מתנ"ס דימונה
ערן כהן, מנכ"ל, אלסטום ישראל
קלי כהן, מנכ"ל הצופים
נורית כהן חדד, מזכירת המועצה מועצה אזורית שדות נגב
יהונתן כהן ליטאנט, מתכנן מחוז צפון לשעבר
ד"ר לי כהנר, ראש החוג לגיאוגרפיה ולימודי סביבה המכללה האקדמית לחינוך, עמית מחקר המכון הישראלי לדמוקרטיה
ד"ר מוחמד כיאל, מנכ"ל, northmed
סימה כחלון, גזברית, עיריית דימונה
אלינור כפתורי-תירוש, עו"ד, קרן משפחת ווינר ממיסדי ISRAEL AT HEART
עוז כץ, מנהל מינהל אזורי תעשייה, משרד הכלכלה והתעשייה
אברהם כץ עוז, יו"ר, המועצה לישראל יפה
פרופ' רבקה כרמי, נשיאה לשעבר, אוניברסיטת בן גוריון
עו"ד שרית כרמי, התאחדות הקבלנים ובוני הארץ,
מילכה כרמל, ראשת תחום תכנון וקרקעות, מרכז השלטון האזורי
יהודה כתב, סגן נשיא ויו"ר אגף כוח אדם, התאחדות הקבלנים
טל כתרן, מנהל תוכנית האצה, משרד הכלכלה
אלון לבבי, ניצב בדימוס, משטרת ישראל
הדס להב, סגנית עורך, ידיעות אחרונות
סיון להבי, משנה למנכ"ל, משרד הפנים
פרופ' מולי להד, נשיא מייסד של מרכז משאבים קרית שמונה, המשרד לביטחון פנים
תום להד, סמנכ"ל מעוז לשעבר
עופר לוגסי, סמנכ"ל הנדסה ותחזוקה, אוניברסיטת תל אביב
רון לוז'ינסקי, יועץ אוטומציה עסקית
אמיר לוי, לשעבר ראש אגף התקציבים, משרד האוצר
אריה לוי, מנכ"ל מו"פ קטיף
ד"ר מיכל לוי, מדענית ראשית, משרד החקלאות ופיתוח הכפר
עוזי לוי, סגן נשיא נדל"ן, WEWORK ישראל
מוטי לוין, מנכ"ל, קבוצת חיפה
רננה לוין, מנהלת תחום בכירה, קרן שוסטרמן
אתי לוצאטו, אשת עסקים (לוצאטו את לוצאטו)

ד"ר אמציה סמקאי, מנכ"ל סמקאי אסטרטגיה,
פרופ' איתי סנד, פרופסור למדע המדינה ודיקן הפקולטה
למדעי החברה, אוניברסיטת תל אביב
דוד סרנו, מנהל כפר הסטודנטים באופקים, איילים
יובל סתיו, תכנון אסטרטגי ופיתוח כלכלי, אשכול נגב
מערבי
רונית עובדיה, מנכ"לית, הרשות הלאומית לביטחון
קהילתי
רחל עזריה, יו"ר, חיים וסביבה
תמיר עידאן, ראש מועצה אזורית שדות נגב
עודד עמר, מנהל המחלקה לפיתוח כלכלי, עיריית דימונה
משה פאול, לשעבר מנכ"ל אזור תעשייה עידן הנגב
לרה פארן, מנכ"לית, 15 דקות
שרון פוטרמן, מנכ"לית, קבוצת 'דלקסן מיחזור'
ד"ר גילי פורטונה, חוקר, מוסד שמואל נאמן
חיים פייגלין צמח, סגן נשיא, יו"ר יזמות ובניה ויו"ר ארגון
הקבלנים בחיפה והמפרץ התאחדות הקבלנים
דנה פייניק, מנכ"לית, חותם
פרופ' אלי פיינרמן, ראש מינהל המחקר החקלאי,
מכון וולקני
אורי פינטו, מנכ"ל, אשכול נגב מערבי
ראובן פינסקי, מנכ"ל, רשות השירות הלאומי
מיכל פינק, סמנכ"לית אסטרטגיה ותכנון מדיניות, משרד
הכלכלה והתעשייה
יאן פיסקנוב, איש עסקים ופילנתרופ,
שוקי פירוז, עוזר מנכ"ל, משרד הכלכלה והתעשייה
שי פירון, נשיא, פנימה
אופיר פישר, מנכ"ל חברת מצודות ומייסד שותף
תנועת אור
פרופ' פנינה פלאוט, ראש החוג לתכנון, הטכניון
אלי פלאי, יו"ר המכון החרדי למחקרי מדיניות
עו"ד ניצן פלדמן, סמנכ"לית ומנהלת אגף יזמות ובניה,
התאחדות הקבלנים
עודד פלוס, יו"ר הועדה המחוזית לתכנון ולבניה מחוז
דרום, מנהל התכנון
צחי פלטו, מנהל CONTECH, התאחדות הקבלנים
ירון פלינט, Director, head of Israeli operations
Continental

אייל ממו, מומחה בתחום הנדל"ן
יריב מן, ראש מנהל אזרחים ותיקים, משרד הרווחה
והביטחון החברתי
חיים מסילתי, יו"ר לשכת שמאי המקרקעין
פרופ' ברהום מסעד, מנכ"ל, המרכז הרפואי בגליל נהריה
סוניה מסעוד, אחראית פיתוח עסקי בחברה הערבית,
DELOITTE
מני מעטוף, מייסד ומנהל קהילת DDoS הבית המקצועי
לעובדי ועובדות ההייטק החרדים
יאיר מעין, מנכ"ל, הרשות לפיתוח והתיישבות
הבדואים בנגב
רוני מרום, ראש מועצה מקומית מצפה רמון
עמית משגב, מפתח תוכן ואסטרטגיה,
תקוה אינסופית בע"מ
בת שבע משה, מנהלת הפעילות העסקית, WIX ישראל
איתי נגרין, מנהל היחידה למצוינות תפעולית וחדשנות,
כי"ל
גורי נדלר, מנהל אגף תכנון, הרשות הממשלתית
להתחדשות עירונית
דורית נובק, מנכ"לית, יד ושם
ענת נחמיה לביא, מנכ"לית, שותפויות רוטשילד
ליאור ניסקי, ראש אגף אסטרטגי, שער הנגב
בריל ניר, סגן ראש המועצה הלאומית לכלכלה לשעבר
זיו נכט, Head of Java and Integration Matrix
שפר נמרוד, (אלוף במיל') מנכ"ל התעשייה האווירית
לישראל לשעב
רונן סגל, מתכנן מחוז חיפה, מנהל התכנון
נעה סגל ליפשיץ, משרד התחבורה
ד"ר אריאל סובלמן, סמנכ"ל בכיר וחוקר בכיר אורח,
INSS
ורד סולומון ממן, אדריכלית ראשית, משרד השיכון
שחר סולר, סמנכ"ל אסטרטגיה, מנהל התכנון
נדב סטארק, מנהל אזורי תעשייה, מ.א חבל אילות
נתנאל סימקין, מנהל אזור תעשייה, ערד
נעמה סיקולר, עורכת גלובס
ד"ר אסי סיקורל, רופא כפר, מנהל חדשנות כללית
רונן סלומון, נשיא, איגוד לשכות המסחר
אמיר סלע, לשעבר מנהל תחום תיירות, קרן מיראד'
חגי סלע, מתכנן מרחב דרום, רשות מקרקעי ישראל
נעם סמל, מנכ"ל, תיאטרון הבימה

רפאל קושילביץ לביא, מייסד ומנכ"ל, החברה לחקלאות עירונית

ד"ר רחל קטושבסקי, מנהלת תחום תשתיות וראש צוות אזורי במינהל התכנון מחוז דרום

ליאור קטרי, מנהל מו"פ דרום

שוקי קליין, מזכיר (מנכ"ל), עיריית דימונה

גיא קלרמן, עוזר אישי לסמנכ"ל קשרי ממשל ותעשייה קטנה ובינונית, התאחדות התעשיינים

פרופ' יוג'ין קנדל, סטרטאפ ניישן סנטרל

אדר' מיקי קפון, מהנדס, עיריית אופקים

אודליה קרוצ'י, מנהלת, קרן נס בישראל

ענת קרמר, מייסדת ומנהלת, טבע עברי

אלירן קרן, מנכ"ל, קק"ל buildnnovation 2040

עידן רגב, סמנכ"ל תפעול, קפ"ד דימונה

אלכסיי רדיונוב, מנהל לשכת התעסוקה אופקים

אמיר רובין, לשעבר מנהל תחום בכיר מדיניות משרד הכלכלה והתעשייה

יואל רובין, מנהל פיתוח כלכלי, אשכול הנגב המזרחי

ד"ר ערן רוהה, מנהל מכון מחקר גילת

אליעזר רוזנבאום, מנהל, המשרד לביטחון פנים

עדי רוזנברג, מנהלת אגף תכנון אסטרטגי, ירוחם

דוד רוטר, מנהל תחום מדיניות, הרשות הממשלתית להתחדשות עירונית

ענת רונן, ראש תחום שיתופי פעולה בין מגזריים, משרד רוה"מ

יובל רז, סגן בכיר לחשב הכללי, ראש חטיבת תשתיות ופרויקטים משרד האוצר

אורי רט, מנהל מרכז החדשנות, המרכז הרפואי לגליל

יואל ריבלין, אדריכל, החטיבה להתיישבות

יניב ריבלין, מנכ"ל, Bird

זיו ריבק, מנכ"ל, נטפים ישראל

עמיר ריטוב, יו"ר, המעצות האזוריות

מיכל רייקין, מנהלת לשעבר, 'עתודות צפון'

פרופ' רפי רייש, מנהל מקצועי, המרכז לחדשנות עירונית האוניברסיטה העברית

ג'ידא רינאווי זועבי, חברת כנסת לשעבר מטעם מפלגת מרצ

און ריפמן, מייסד וסמנכ"ל חינוך, השומר החדש

אודי רם, מנכ"ל, צבר פרויקטים

פרופ' משה שגיא, מנהל מדעי מו"פ עוטף עזה

עו"ד אמי פלמור, מנכ"לית משרד המשפטים (לשעבר), חברת המועצה הבינלאומית המפקחת על פייסבוק בנושא זכויות אדם

יואש פלמור, מייסד ומנכ"ל ארגון "קונסול - מאיצים עסקים"

אביאל פנסאפורקאר, סמנכ"ל אגף פנים תכנון ופיתוח, משרד רוה"מ

מקסין פסברג, יו"ר, נתיבי איילון

אורנה פסח, מנהלת תוכנית מילגות, IMPACT!

פרופ' דוד פסיג, חוקר עתידים

ניר פפאי, סמנכ"ל שימור סביבה וטבע

ליאור פרבר, מנכ"ל, מבטח שמיר אנרגיה

עדנה פרדו, מנהלת, ניהול ויעוץ סטטוטרי

רותי פרום-אריכא, מנהלת הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות וההתיישבות, משרד החקלאות

מאיר פרי, סמנכ"ל אסטרטגיה, רמ"י

יצחק פרידמן, מוביל מיזם - המרחב השלם

טל פריימן, יועץ אסטרטגי

איילת פריש, יועצת אסטרטגית

פרופ' אמנון פרנקל, ארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון

דקלה עדי פרץ, מתכנתת מחוז צפון, מנהל התכנון

ניסים פרץ, מנכ"ל, נת"י

ד"ר רוני צבר, מייסד ומנהל רפואי, מרפאת צבר

רביב צולר, נשיא ומנכ"ל, כי"ל

גיא צור, מנכ"ל, חברת געש

נורית צור רבינו, מנהלת מינהל אזורי תעשייה, משרד הכלכלה

הילה צחי, מנכ"לית, החברה הכלכלית ערד

משה צייזלר, מנהל אגף תכנון ופיתוח תשתיות, משרד הכלכלה

עומר צנעני, אסטרטג

בועז צפירי, מנכ"ל ממך מסופי מטען וניטול

נורית קדוש, אסטרטגיה. חדשנות וטכנולוגיה

שי קדם, ראש מנהל תכנון ותיאום תשתיות, משרד התחבורה

ניר קורן, מייסד ומנכ"ל, Buildinn

פרופ' גילה קורץ, דיקנית הפקולטה לטכנולוגיות למידה, המכון הטכנולוגי חולון HIT

דיאנה קורץ, ראשת צוות מינהל התכנון ומנהלת תחום, מינהל התכנון מחוז דרום

רותי שהם, מנכ"לית, האוניברסיטה הפתוחה
גדיאל שומרון, מנכ"ל בשותפות הראל חברה לביטוח ומנכ"ל רמ"י לשעבר
ניר שור, מנהל מרחב דרום, התאחדות התעשיינים בישראל
שי שידלוב, מנכ"ל, התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות אהרונסון שיחור, דוברת, משרד התיירות
ד"ר יאיר שינדל, מייסד ומנכ"ל, קרן Amoon, 8400
גיא שלגי, עמית מחקר בכיר במוסד שמואל נאמן ומנכ"ל רפא"ל לשעבר
ערן שלו, שותף מנהל, KPMG
סיגל שלח, מנכ"לית, ג'וינט ישראל
רם שמואלי, הקבינט האזרחי לחינוך
אבי שמחון, לשעבר ראש המועצה הלאומית לכלכלה
גיל שנהב, אדריכל

תות שני, מנכ"לית שותפה, Sarona Partners
שי לי שפיגלמן, ראש מטה ישראל דיגיטלית לשעבר
ד"ר סיון שפיצר-שוחט, סוציולוגית ארגונית, הפקולטה לרפואה שלוחת צפת
שירלי שפר הופמן, סמנכ"לית בכירה לפיתוח עסקי, מים אנרגיה וחקלאות אונ' בן גוריון
דביר שץ, מנהל אגף אסטרטגיה, עיריית דימונה
מיכאל שצ'ופק, מינהל תעשיות משרד הכלכלה והתעשייה
מלי שרביט, מנהלת מחוז דרום, משרד הבינוי והשיכון
עדי סופר תאני, מנכ"לית, פייסבוק
ד"ר רון תומר, נשיא התאחדות התעשיינים ויו"ר נשיאות המעסיקים והעסקים בישראל
מיכל תשובה, מנהלת קהילות, Femi

הצעדים הבאים

התחייבות ממשלתית

החלטת ממשלה או חוק, לקידום יוזמות-על המבססות את המרכזים החדשים של ישראל

הקמת "רשות המרכזים החדשים"

כמנגנון ניהול, תכלול ותיאום עבודת הממשלה לקידום ולפיתוח המרכזים החדשים

הקמת הקרן לעתיד ישראל

אשר תשמש כקרן השקעות לאומיות ותהווה גורם מימוני לפרויקטים השונים המוצעים במסגרת "תכנית המאה" ואשר תתוקצב בסכום של כ-225 מיליארד ש"ח לעשור

קביעת רגולציה

תהליכים מואצים, על סמך קריטריונים ופרמטרים מחייבים במסגרת עבודת הממשלה, המאפשרים את יישום היעדים הנדרשים לפיתוח המרכזים החדשים

פיתוח תוכנית עסקית לישראל

מיקסום מקורות מימון ויצירת השקעות בנות קיימא

מערך בקרה ומעקב

וידוא יישום החלטות הממשלה ופיתוח היוזמות בלוח הזמנים הנדרש

שותפות ציבור

הזמנת הציבור הרחב לקחת חלק בתכנון וביישום

ביצוע יוזמות בשטח

הפיכת שכונות
לקהילות
עצמאיות
משגשות

חבילת צמיחה
כלכלית חברתית
לרשויות
המקומיות

פיתוח עוגנים
ומנגנונים בחבלי
ארץ

"בלביל איצור מצבאות נורמאלית צריב אצלסו מעלסו מלסו עיס"

ר.פ.

תודה על השותפות

